

Роздольський В.

Галицькі народні
казки.

398.21 (c47.74)

41.

Φ / $\frac{17}{158}$ / III

Галицькі народні казки.

В Берлині пов. Бродського із уст народа списав

ОСИП РОЗДОЛЬСЬКИЙ.

(Впорядкував і порівняння додав др. ІВАН ФРАНКО.)

Отсе, що тут друкують ся, се тільки частина багатой збірки устної людовой словесности, яку в остатніх роках згромадив молодий і вельми пильний та стараний збирач, д. Осип Роздольський. Дещо з тої збірки було вже напечатано в „Житю і Слові“: тут подаємо вибір казок, з гори зазначаючи, що навіть сеї категорії творів ми не вичерпали із сеї збірки, а зовсім лишили на боці новелли та гумористичні анекдоти, легенди, оповідання про особи і події історичні і т. и. Надіємось, що матимемо змогу в недовгій часі опублікувати й решту сеї збірки і хоч таким способом виявити признане для праці шановного збирача.

Нехай нам буде вільно сказати тут кілька слів про резони нашого поділу устної прозової словесности людовой. Лишаючи на боці всякі філософічні поділи сеї словесности після змісту (найширший поділ того рода, уложений М. Драгомановим, гл. в передмові до його збірки „Малорусскія народныя преданія и рассказы, Киевъ, 1876“) ми держимось далеко скромнішого та zarazом простішого поділу по формам літературним. Головними з таких форм ми вважаємо:

1) Казку, т. є. оповіданє, в яким дійсність перемішана з чудесним елементом, так що цілість являєть ся свобідним виплодом фантазії, без ніякої побічної, церковно-моралізующей ціли. Оповіданя сего рода, невірні названі деkim „оповіданнями мітичними“, майже всі завандрували до нас із далекої чужини, з Азії та Єгипту

і являють^{на}ся, як про се легко переко^{на}нати^{на}ся з порівняного до-
слід^{на}у, калейдоскоповим пересипуван^{на}ем та комбінуван^{на}ем досить не-
численних мотивів.

2) Легенду, т. є. оповідан^{на}е, в яким дійсність також пере-
мішана з чудесним, але взятим з обсягу виображін^{на}ь і вірувань цер-
ковно-релігійних. Цілість має звичайно гл^{на}ушу основу етичну, мо-
ралізуючу або філософічно-релігійну. І сї оповідан^{на}я, всі без винят^{на}ка,
виplotи не нашого національного ґрунту, а переняті нашим людом
із літератури християнської, біблійної, легендової та єретицько-апо-
крифічної, хоча досить часто являють^{на}ся в переробках, доконаних
на нашім національнім ґрунті під ріжнородними впливами культурно-
історичними.

3) Новеллу, т. є. оповідан^{на}е без примішки чудесного елементу,
основане на тлі побутовім, часто перенят^{на}е тенденцією соціальною,
рідше національно-політичною або церковно-конфесійною. І ті опо-
відан^{на}я в переважній часті — міжнародне добро, що разом з пев-
ними культурними течіями переходить від народа до народа і буває
більш або менше докладно приноврлене до обичаїв, обставин і по-
глядів даного народа.

4) Фацецію (анекдот), т. є. коротеньке, звичайно гумори-
стичне оповідан^{на}е, якого суть становить звичайно якесь одно спо-
стережен^{на}е, часто гра слів, незвичайний зворот мови, прозвище і т. п.
По своєму характеру і тенденціям сї твори близько підходять до
новел, і хоча й між ними багато елементу міжнародного, вандрів-
ного, то все таки локальний колорит в них далеко сильніший, ніж
у новеллах і певно між ними найде^{на}ся далеко більше виplotів на-
шого рідного поля, ніж між новеллами.

5) Оповідан^{на}я міфичні, в яких говориться про явища
і постаті фантастичні та такі, що становили або й досі становлять
предмет живого віруван^{на}ня люду (чари і чарівники, злі духи і т. п.).
Звісно, називаючи ті оповідан^{на}я міфичними, ми мусимо з-гори звер-
нути увагу на те, що для питомої, праслов'янської чи праруської,
дохристиянської міфології в них найде^{на}ся дуже не багато мате-
риалу; може бути, що якесь зерно такої міфології в них і є, та не
треба забувати, що воно виросло на буйній ниві міжнародної се-
редньовічної, варварсько-християнсько-сектарської міфології, і вилу-
щити наше питома-національне зерно з тих чужих шкаралюш дуже
часто буває майже зовсім неможливо.

6) Оповідан^{на}я про особи, події та місцевості істо-
ричні, німецьким терміном звані сагами (Sagen). Їх вартість істо-
рична звичайно невелика або й зовсім ніяка. Натомість часто до

звісних історичних осіб або подій приціплюють¹⁹ся мотиви казкові, легендові, новелістичні та фавстичні (що до остатнього пригадаю популярні у нас оповідання про пана Канювського). Та інколи в тих оповіданнях кристалізують²⁰ся в беллетристичній формі погляди і осуди люду про певні історичні особи і явища, і в такому разі ті оповідання мають дійсну вартість як причинки до характеристики впливу даних подій і осіб на народ. (Гляди нпр. оповідання про цесаря Йосифа II. або про копець Люблинської Унії у Львові, в Житю і Слові III, 228, 235.)

7) Байки звірячі, притчі і апологи, т. є. короткі оповідання, звичайно морального або загалом дидактичного змісту, в яких героями являють²¹ся звірі або інші неодушевлені речі. Се твори також переважно чужого, книжного походження.

Коли до сього додамо ще такі твори, як приповідки та образіві обороти мови і такі твори, що стоять на границі між поезією і прозою, як різні апокрифічні молитви, примови та формули, то будемо мати вичерпаний увесь скарб усної прозової словесності²² людової.

Др. Іван Франко.

1. Подоріжжє до сонця.

Буў іїдєн вандробуний. „Хочу йти ў сьвіт, прахтикувати, йак сонце хораше сходи і йак спочивайи“. Али йде — здібайи мєлника, стойт на мосьтї. „Де йдеш?“ — „Йду до соньця, прахтикувати, йак воно файно сходит“. — „Скажїть там за мєни: мивї дўжи бїдї. Три каминьї йде, а йа жадєн хлїба“. — Кїе: „Йа скажў“. — Али йде, йде, йде — виходи дьўка, сьлїпї. — „Дє ви йдетє?“ Кїе: „Йа йду до соньця“. — „Скажїть там за мєне, жи йа така сьлїпї“. — Кїе: „Йа скажў“. — Али йде, йде, йде — бийгь сьа гора з горойу. І не мєже перейти. — „Дє ти, — кїе — чоловїчи, йдеш?“ — „Йа йду до соньця, йак ўоно хораше сходит і йак спочивайи“. — „Скажїть там за мєне: дєки ми будим сьа бїти?“ — „А, йа скажў“. — Акурїт вїн приходит — хатїнка стойт. І вїн приходит до тєї хатїнки — нїмї нїкўоў, нє-тїлько мїти сонцева. — „Слїва Бўу!“ — „Слїва на вїкї!“ — „Шў ви скїжити, що-сьти прийшлї?“ — „А йїа хочу знїти, йак то сонце сходит фїйно“. — „Али йак воно прийде, йа вас ни мїйу де подїти. Дє б йа вас сховїла? Али влїсьти пїд пїиц“. — Пїиц так нїбї висїко стойт, нїбї на тих

лыґарах (на штимпальах) — і він собі там влиз, піт ту пийц. І акурат приходить сонце. — „Е, де-сь ту ўже шо-сь смердїт тут-ўо, душа йака-сь смердїт!“ — А ма́ти каже: „Ет, ти, сїну, напахаў сьа-сь цы́лий дєнь по сьвїты, то тобі смердїт“. — Дала йму повечєрати, він повечєраў і ляга́йи спати (хто? питаюся. — Ны́би Со́нце). От він собі заснуў, і ма́ти лягла́ — і прокида́йить сьа ма́ти і кае: „Ти, сїну, спиш?“ — „Ны́, йа — кае — ни сплў“. — „А ми́ны́ та́кий сон, ны́би, присниў сьа: вийшоў мє́лник і кае: три ка́мины́ мє́ле — а він хлы́ба жа́дєн“. — А він каже: „А він та́кы́ бу́де жа́дєн. Бо він ма́йи три пси, — а він йму хлы́ба ны́гди ни дае́ть жа́дному зві́сти. То він та́кы́ бу́ди жа́дєн“. — І вони́ пости́шили сьа і зноў сплва́ть. І вона́ зноў йи́го прибу́джу́йи: — „Спи́ш ти, сїну?“ — Кае: „ны́“. — „А ми́ны́ та́кий сон присниў сьа: вийшла ды́ўка, сьлы́па, і каза́ла: шчо́ ўона сьлы́па?“ — А він кае: „Вона́ й і бу́де сьлы́па. Вона́ ў неды́лву до схода со́ньца, йак йа маў сходи́ти, то вона́ ми́ла сьа, ў субо́ту вона́ ни ма́ла ча́су ўми́ти сьа, ў бу́дний дєнь. Вона́ ўбыва́ла сьа, йак йа но-тї́лько маў сходи́ти, і вона́ ми́ны́ зальля́ла во́чи, ви́льала ми́ны́ ті помі́йи в во́чи“. — Али вони́ пости́шили сьа — і ма́ти прибу́джу́йи зноў — „спиш, сїну?“ — Кае: „ны́“. — „Гора́ з горойу́ — ми́ны́ присни́ло сьа, та́кий сон: — гора́ з горойу́ бйи́ть сьа“. — Він до не́йи ка́же: „І бу́де сьа бйи́ти, аш по́ки вона́ ко́го ни забйи́“. — Али ўже, він ўже на-за́д йде, до сво́ю крайу́. Йде на-за́д і й акурат прийшоў до те́йи гори́. Бйу́ть сьа — переверта́йу́ть сьа! Він перейти́ ни мо́жи, бо доро́а йи — а вони́ бйу́ть сьа на дорозы́. — „Бўв-ісь там, у со́ньца? до́ки бу́дим сьа бйи́ти?“ — Кае: „буў“. — „Ну, скажи́-ж ми́ны́!“ — „Йа скажу́, али перепусьты́ть ми́не на тамто́й бїк“. — Вони́ переста́ли сьа бйи́ти, і він перейшоў на тамто́й бїк. — „Ну, кажи́, йак бу́де?“ — Ка́н: „Будити́ сьа бйи́ти, аш по́ки ко́го ни забйи́те“. — „Ко-б йа була́ зна́ла, то-б йа і тибє́ була́ забйі́ла! Чика́й душі́ру, йак хто бу́де йти зноў...“ — Прихо́дит — сто́йи́т та ды́ўка сьлы́па. — „Спомина́ли-сьти там за ме́не?“ — „Спомина́ў. Бўдись сьлы́па, по́ки ни ўмреш. На шо-сь у неды́лву ми́ла сьа і до схода со́ньца ви́льала-сь той кўпєль?“ — Але він йї́дє — сто́йи́т той мє́лник на мо́сьты. — „Ви ўже поверта́йити на-за́д?“ — „Поверта́йу“. — А спомина́ли-сьти там за ме́ни, шо йа вас проси́ў?“ — „Спомина́ўи́м. Али казаў: ма́йити три пси — йак будити́ хлы́б печі́, шо на са́мий перє́д ўсаджа́йить сьа ў пийц, і той хлы́б добу́ги і роскро́йити йи́го на тройи́ і тим пєсам да́ти, по по́рцийи. То хлы́ба бу́ети ма́ти, шо не бу́дети ма́ти де́ поды́ти“.

Основа сеї казки вийшла в казку про Марка Б'гатого, записану Ігнатієм з Никлович (Ігнатій зъ Никловичъ, Казки. Львовъ 1861, стор. 39—44, передруковано у М. Драгоманова, Малор. нар. преданія и рассказы, стор. 329—332). Обширну літературу, що вяже ся з сею казкою і ріжними єї паростям, звів до купи і розібрав по майстерськи М. Драгоманов у своїй статі „Славянскитѣ сказанія за рождението на Константина Великий (Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, кн. II, 132—184; III, 206—246). I. *Фр.*

2. Чоловік без страху і упир.

Буў собі такий йіден хлоп на сьвітї, жи він ни знаў, шчо то йист біда і страх. І говори сам до сѣби: „Підү йа — каже — ў сьвіт, а бұду шукати, чи йи межи л҃юдми біда йи страх“. — Взяў собі тóрбу на плѣчі, пáлку ў рүки, і йде селó вѣт селá і питáйи страхү. Прийде до селá, питáйить сѣа: „Чи немá шчо тут де новóго?“ — Так він идѣ далѣ. Приходи до дрүо силá, зайшоў до коршми, кáе: „Дзѣинь дóбрий!“ — Ті вѣтказáли: „Дóбре здорóўля!“ там, йак то у жидіў. Але жиді питáйут йигó, звѣтки він (жид зáра на сам перѣд питáйи); шчо ви тут рóбите і за чим шукáйите? — так жиді кáжут до нѣго. А він кáже: „Йа ходжү по сьвітї і шукáйу, шчо йист біда і страх“. — І жиді йиму роскáзуйут, йакій тут йи ў силы страх“. „В нас ф силы хóди шчо-сь по нóчах і дүси л҃үди і висисáйи з них кроў. Теї нóчі перѣйшлої ў нас госпóдар маў йіднóго сина і шо-но бұде тóму три недѣлы, йак йигó вжениў, і вони лежáли вбóйи ў комóрі і помѣрли“. — Він кáе: „Дóбре, покажѣть минѣ, дѣ ті госпóдарі сидѣть“. — Зáра йигó запровáдили до теї хáти, показáли йиму тих двóйи молодѣт, жи помѣрли, він подивив сѣа на них і кáже до тих старѣх: „Ви йїх ни ховáйти, йа зáўтра рáно прийдү до вас, і ўни бұдут живі“. — А сам пѣшоў далѣ. Приходи на цвинтáр ў нóчі, сѣў собі на грóбі і силит і дүмайи: „Кáжут л҃үди, жи на цвинтарі йист страх, а йа ни ма́йу жáдноо страхү“. — Але так в нóчі коло десѣáтої годѣни слүхайи — хто-сь идѣ до нѣго. Але він ни мáйи страхү с тóго. Так дивить сѣа — пѣшоў гет до селá. А він стаў та й идѣ далѣ на цвинтáр. Пѣшоў мѣжи грóбі і дивить сѣа: йіднá йáма роствóрана йи. Влизáйи до теї йáми, ростворáйи трүмну, ўлизáйи до серѣдини і лежит. А ўсе страхү ни мáйи. Так приходи так кóло одинáйцѣáтої тóй зі силá, жи вѣлиз з йáми і пѣшоў на селó душѣти, стаў коло йáми і питáйи: „Хтó там йист ў йáмі?“ — А тамтóй в йáмі вѣдзивáйить сѣа до нѣго: „Шчо тибі до тóс, хто тут йист! Скажѣь минѣ, де-сь ходіў, то йа тибі скажү, хто тут йист, і пушчү тебе сьуді. Ну, йак ни хоц сказáти, то не пушчү!“ — „Пусти!“ — „Ни пушчү, аш пóки не скá-

жеш, де-сь ходи́ў!“ — А йі́мў ўже час при́ходи, двана́йцята годі́на, тре хова́ти сьа, півень васьпи́вайи. — „Пусти́, тепе́р скажу́!“ — „Пе́рше скажи́, ту́піру пушчу́“. — Їа ходи́ў на село́, тамте́йї но́чи дво́йи моло́дба́т задуши́ў, а те́йї но́чи ходи́ў — з них кро́ў смокта́ў“. — „До́бри, зы-сь сказа́ў, тепе́р не пушчу́. Їак ми́ны ска́жеш, шчо́ йім зроби́ти, жи-б вони ўста́ли на-за́д живі́, то йа тибé пушчу́“. — „Ны́, не скажу́!“ — „Їак не хо́ц сказа́ти, то не пушчу́“. — Так то́й скрути́ў сьа мо́цно, жи ўже час при́ходи йи́го — припада́йи до те́йї йа́ми, ни може йак уві́йти! — „Скажу́ тибі́ тепе́р ўсьу пра́ўду, пусти́, то йа тибі́ скажу́!“ — „Ну, пе́рши ми́ны скажи́!“ — Так він йі́мў роска́зуѝ: „Пі́деш, йа буду йти́ до йа́ми, до те́бе, а ти зла́пайиш ми́не за чупри́ну і ві́рвеш де́віть воло́скі́ў з ме́йї голо́ви і пі́деш до них, до тих дво́йи моло́дба́т, пі́тлалі́ш йі́х під но́сом йім, і вони́ поўста́йу́т“. — „До́бре, жи-сь ми́ны сказа́ў, йа ти-пе́р тибé ни пушчу́! По́ки ми́ны ни ска́жиш, шчо́ тибі́ зроби́ти, жи-би ти ни ходи́ў по но́чах, не робі́ў льу́дьям страху́ і льуді́й не дусі́ў і криві́ не висе́саў. Їак ни ска́жиш, ни пушчу́“. — „Пусти́ ми́не, то йа тибі́ роскажу́!“ — „Роска́зуѝ!“ — Так зачина́йи він роска́зувати йі́му — „Заўтра ў полудни́, одина́йцяті годі́ны, пі́деш до ксьо́ндза і ска́жеш ксьо́ндзови, жи-би йшо́ў с тобо́йу на цвинта́р і мій грі́б запеча́туваў — то йа ни бу́ду вйи́нци ходи́ў і льуді́й дусі́ў. А ти во́зьмиш де́віть ко́лі́ў ўосі́кових і де́віть раз по де́віть зерéн ма́ку і́пси́ниш*) ме́не доў-ко́ла ма́ком і забйи́ш тих де́віть ко́лі́ў коло мо́го грóбу ўосі́кових“. — Так то́й хло́п ви́лыза́йи с тру́мла і ка́же до то́го: „Ходи́ сьуда́!“ Так то́й ско́к до йа́ми і хты́ў сьа схова́ти ху́тко ў тру́млу — то́й зла́паў йи́го за чупри́ну і ві́рваў по́ўну жме́ньу волóсєа (с то́го опи́ра). І забра́йиць сьа і йде́ до села́. При́ходи під ві́кно і пұ́кайи, клі́чи. Так вихо́ди слуга́ і пита́йиць сьа йи́го: „Чо́о ви хо́чите?“ — Він ка́же слу́зы: „Йист йі́гомосьць у до́ма?“ — А слуга́ ка́же: „Йист, а́те спля́ть“. „Так йа хо́чу, жи-би і́ти до се́редини“. — Так слуга́ ка́же: „Йа за́ра збуджу́, то йі́гомосьць вйі́дут на дві́р“. — Прийшо́ў хло́п та́кі до по-ко́йу і ка́же: „Сла́ва Іє́су!“ — Ксьо́ндз ві́тка́зали: „Сла́ва на ві́ки!“ — і пита́йиць сьа: „Чо́го ви хо́чите?“ — „Йа прийшо́ў до йі́гомосьця́, майу́ ма́ти ўзаўтра по́грі́б хова́ти — похова́йиш йи́го, а не бу́дем бра́ти за не́о грóші́ (ни бу́ди пла́тно)“. — Али́ ксьо́ндз ка́же: „Шчо́ за по́грі́б, жи-би ни було́ грóші́? Йа ни піду́ хова́ти!“ — „Їак ни пі́дете хова́ти, так на дру́гу ні́ч бу́дети ма́ти ў си́лы та́кий стра́х, і витра́фля́йи ко́лы́йа са́ме до ва́шоо до́му“. — Так ксьо́ндз пита́йу́т: „А ў котрі́ го-ді́ны пі́дим?“ — А він ка́же: „Пе́ред полудне́м, одина́йцяті А йа йду́ типе́р да́лы від ва́с“. — При́ходи до то́го госпо́дара, де тих дво́йи мо-

*) Обсиплеш.

лодб'ят леж'ят, і зачинай'и роб'ити з ними той гишефт. Зап'альуй'и тих д'е-
в'ить волоск'їу вол'ос'єа на чирек'їу і ўпк'рут'їу до-ко'ла три ра'зи па'льцем
своїм, поста'ви'у коло них, око'ло голо'ви, і дм'ухай'и, жи-би йшо'їу той дим
їм під ніс. І д'ивить с'єа на них, чи ўони'и буд'ут ўста'ва'ти. Али д'ивить
с'єа: р'ухай'и рук'їу, р'ухай'и ног'їу, зачинай'и д'їхати, підво'ди голо'ву
і — ўстай'ут. І й'їдно до др'їго гов'орит, ка'є: „То топіру-с'ємо сп'али
мо'цно, же аны'и ра'зу не прик'їнули с'єа! Бліс'єко див'їата год'їна, а м'ї
спим'о!“ — А той чоло'вік роска'зує їм (жи ни знай'и, шо то стра'х):
„О, сп'али-с'єте, али на віки!“ — Так ті стар'ї об'їи ўты'шили с'єа і при'ї-
май'уть й'їго за сво'о ба'тька. І питай'уть с'єа й'їго, шчо-б він х'ты'ї за то,
жи їй'и д'їти вітхорон'їу. А він їм ка'жи: „Н'їц не хо'чу від вас, т'їлько
два зліт'ники (їак то бу'ли п'ерши гр'оші), бо йду да'ль в до'рогу, роб'ити
кін'єц“. — І прих'оди до к'сьондза, ка'же: „Ход'їм, підемо похов'ати то'го
ўмерло'го, др'їгий ра'з бу'дем й'їго хов'ати. Ві хов'али й'їго ра'з, али ни по
пра'їд'ї, а м'ї т'їп'єр буд'єм ўб'їд'ва, похов'ай'им й'їго по пра'їд'ї, жи-бі ни
ход'її“. — Пішли до ц'єрк'ви, з'єали к'рон'їло, с'євач'єну во'ду, і йд'ут на
цвинта'р хов'ати той по'гр'їб. Так він іде ўп'єред, а к'сьондз за ним. При-
х'од'ять на цвинта'р, до то'го гр'обу — і той гр'їб й'їст роство'раний, рос-
к'їданий. Так бер'є к'сьондз с'євач'єну во'ду, к'роп'ить і к'їдай'и ш'їти ра'зи
зем'лі, а він лы'є до їа'ми, б'їи д'єв'їать вос'їкових кол'їу, і с'їпле на до'ї-
ко'ла ма'ком. Їак він по за'ча'ї п'єсип'ати ма'ком, так за'ча'ї та'мто'ї до не'о
гов'ор'їти: „Та'к ти мин'ї роб'иш!“ — „Так май'у т'їбі з'роб'їти, жи-би-с'є
по но'чах ни ход'її і л'юд'їи ни дус'її — т'їп'єр бу'диш т'їт лиж'ати
і твої'и ко'сти бу'д'ут робак'ї смокт'ати!“ — І вил'їза'їи з їа'ми і закида'їи
й'їго. Закида'ї і йд'ут с к'сьондзом до до'му. Так к'сьондз питай'ут й'їго:
„Ш'о то й'їст за ш'їтка, жи ўжи д'єв'їить лы'т, їак їа' й'їго похов'а'ї, а він
до те'бе н'їны'и гов'ор'її?“ — Так то'ї роспов'їда'їи к'сьондзови т'їїу
сто'риїу. — Так к'сьондз закли'ка'ї й'їго на с'єн'їда'нья — їак посьн'їдали,
так к'сьондз питай'ут: „Ш'о ви хо'ч'ити за ту усл'їгу?“ — А він ка'же:
„Н'їц не хо'чу, но-т'їлько два зліт'ники“. — З'єа'ї два зліт'ники та й пі-
шо'ї да'ль ў до'роу, шука'ти стра'ху. Іде до'рогойу і здиба'їи — три му-
з'їки с цимба'лами йд'ут нис'їт цимба'ли. Так він питай'ить с'єа їй'и: „Де
ви йд'їте?“ — А ўони'и їїму ка'ж'ут: „Ми йде'м нидал'єко до сус'їдно'о
сил'а (їак ўот с'єло при сил'ї, їак ўот Бе'рлин — Їазлі'їчик — то ўже
сус'їдни) — на вис'їльба“. — А ті муз'їки питай'уть с'єа й'їго: „Де ві
йд'єте?“ — А він ка'же: „Їа' йду ў с'євіт, шука'ти стра'ху“. — А ўони'
ка'ут: „Ет, ш'о то стра'ху най'їти! От, нас й'їде ш'їти (ўуже з ним ра'ху-
їут) — то мо'на діста'ти стра'ху ўот їак гор'їх роскус'їти“. — І йд'ут
да'ль гост'їнцем і б'єс'їд'уйт. Гост'їнец бу'ї висаджаний дере'вінойу —
і й'їд'єн муз'їка ка'же до не'го, до то'го подоро'зьного: „Їа хо'чу йти на
сто'рону, а ві потр'їмайте мої'и цимба'ли“. В'єа'ї подоро'зьний цимба'ли

в рúку і йіде по-над деревіноюу. Деревіна мала галúза дúже нисько — торкнúли галúза лимбали по струнах, струни затрúмали мóчно, — по-дорóзний зльакаў сьа і ўмер. І так закінчúў свойі жытá зі страхом.

Записано від господаря Юрка Соколовского в Берліні, в 1893 р.

Подібний мотив гл. Grimm, Kinder- und Hausmärchen I, N. 4. Не дуже численні варіанти сеї казки з європейських та азіатських збірок звів у купу і порівняв Коскен (E. Cosquin, Contes populaires de Lorraine II, 253—263). I. Ф.

3. Чудесна мошенка.

То буў сибі такій хлопець бідний, він у пана стаў овéць пасти, на слúжбу. Даў йіму пан той погобідати, хлыба кавалок і казáў наймитови дрúгому випровадити йго де, жи-б він знаў, де віўцы пасти, на лан. І він ті віўцы пасé сибі на пóлы, áле дівить сьа так, далéко: хóдять дрúгі віўцы, чередá, і дúже далéко поросходіли сьа йіднó від дрúгого. Али прихóдит до нéго дыд, до тóўо хлопця, і кáжи: „Жини́ мины́ доўкóла ті віўцы до кúпи, бо йа — кáе — старий, ни мóжу йіх доўкóла обійти́“. Але той хлопець з батогóm йак обійшоў доўкóла них, збиў йіх до кúпи. Кáе: „Шó-б йа тибі, сину, подаруваў за ту штúку?“ — А він кáе: „А йа знайу шó? шо дасьтé, то тé бóде“. — „Йа ти дам таку мошéночку — а дайу́ тибі порóзньу — а йак схóчеш грóші, нéйу потрасéш, та й грóші зáра бóдут“. — Та й той хлопець зрадуваў сьа, пішоў до свойіх овéць, позавертáў, і пробóйи ту мошéнку, чи бóдут грóші. Потрасé нейу — мáйи пóўно; висипáйи у ша́нку — сáмі червіньцы. Але він не мáйи шо робіти: бóду тра́сти кíлько... пóўну ша́нку шо-б натра́с. — Трасé зноў натра́с пóўну ша́нку і не мáйи де поды́ти. Найшоў кіньску гóлову, насипáў туді тих грóші і зако́наў під межéйу. — Йак коли прийдú, то йа йіх возьмú. — Аж він ті віўцы заньáў і пригнаў до пана, повечéраў і лыг сибі спáти. Али спит і дúмайи, кáе: „Йа ўже заўтра ни женú ўовéц, йа ўже бóду повертáти до свóўо батька на-зáд, до дóму“. — Забраў сьа́рано і ви́браў сьа, шо пан ни знаў навігь, фты́к. Пішоў там на те пóле, де він сховаў ті грóші — не мáйи де поды́ти йіх; по кишеньáх пороскидаў, за пáзуху, забраў ўсё грóші. Прихóдит до батька — батько бідний, хатінка така, йак та-ўó Мавéпова*). Але йімú ўже ўстид рóбить сьа, шо він мáйи дúжи ўобдérту хатіну. Кáе батько: „Ни мáйу хлы́ба“. — Він ви́кинуў грóші: „Іды́те, купі́те, а бi

*) Миклта Рикар, з прозвищем Мазепа, господар у Берліні. О. Р.

буў хлыб. Уже хлыб майи, ше на приварок мукі пшенишної — вікинуў грóші шé на мукú. Те й він так собі вийшоў на двір те й так дúмайи, і вінъаў ту мошénку і кáже: Шо-би миньі такий палац стаў малъований, аш шо-б усьі здивувáли! — А палац стаў на тíх мйá-стах такий, шо квіти різньі, на три плёньтра (то ўже Гóсподь Бóг ў ті мошénьцьі буў, бо то сьвятий отéц Миколáй даў йíму), вікна доў-кóла стáли чíсто залызні! А він зноў трасé мошáнкойу, трасé зноў: Шо-б миньі такі стáли кóньі, коньі с карíтойу! — Так він ужé хóче йíхати на залъоти — ўже майи мур, грóші майи, ўже звичáйно Пáн-бiг йíмú ўже даў — під гіншого царá, до крúльа, за вóду. Але він запраг ті кóньі собі і йíде. То він йíхаў до водí, а водо́йу йак пойíде? Вінъаў мошénку, затрáс те́йу мошénкойу: А-бi миньі залызний мiст стаў! — І залызний мiст стаў на-дúх. Али він прийíхаў до то́йо пáна, до то́йо крúльа. Али той круль вийшоў на двір, дiвить сьа по кóньах: поўбiраи файно — запрошуйи йíго до поко́йу. От він там дайи йíму пíti там, йiсти і питáйить сьі йíго: Вітки пан йи? — Али він йíмú сказаў, вітки він — але він кáже: Йáг-же пан сьудí мiг зайíхати, кóли тут дорóги нима́ до мéни? — Но він кáе: Йáг-же нима́ дорóги? А йак йа прийíхаў? 'бо йá пiз дорóги йíхаў? — Али він до нéго кáе: Но, йа ўже зна́йу, шо то йакá-сь штúка йи. Звiци с то́го бóку мóжи до мéни зайíхати, хто хóче, але звiци, звiтки пáн, то ни мóже на жа́ден спóсiб. — Но, та й вони́ там то роспитáли сьі там, чо він хóче, він йíму сказаў. — От, кáже — йи, йи, йа ма́йу донькú. Анú тут йiйi закличте, нехáй пан подiвить сьа, чи сподóбайи, чи нý. — Прихóдит. Убрáна файно — варт подивíти сьа. Но, йа дам сво́йу дочкú за те́бе, али тák, йак до мéни йи ті мóри, шо-би-сь висадиў садовинú тiм бóком і тiм бóком, від мéни аж до сéби; і зáрас шо-би-сь висадиў і зáра шо-б зацви́ла (бага́цько вимага́йи) і зáра шо-б зродíло, шó-би йа йíхаў, зáра йáблока бу́ли! — Али він ўже с тим слóвом вiт пáна вiт то́йо пойíхаў. Прийíхаў до до́му і трéба ўже то... берé ту мошénку, трасé: Абi миньі садовинá тiм і тiм бóком бу́ла на-дúх, і зáра зацви́ла і зáра зродíла! — Але дiвить сьа — ўже йи! са-довинá йи і ўже цвитé і ўже зродíла! Запрага́йи ті кóньі ўже зноў до карíти і прийíхаў а-ж до то́го царá. — Праўда, йи! йáк-iм казáў, і тák стáло сьа! — Но, ўже тепér дам, ўже йá ни мóжу ломíти слóво, коли ти поста́виу сьа с тiм! Йá-би-м сáм ни постарáў сьа так зробíти! — І зáра на-дúх музiки, росписаў лiсти по мiстáх, по панáх, там де він знаў, по сво́йiх (по фамiльийi — додала стара Гананьiниха), та й вже висы́льа рóблять.

От по висы́льi він берé ту пáнну на по́язд на свiй і йíде до сво́йо ўбiсьтьá. Та пáнна так дiвить сьа на ту садовинú, йáблока різньі па́хнут, такі шо á! Прийíхаў си до до́му — палáци сподóбали

сьї йїї, ше мудріїші, йак у ба́гька ў йїї! От она́ з ним бу́ла так мо́жи два, три дьні, штіри, і вона́ йїго́ випітуїи: Вітки ти жиїш? йакú ти маїш професїю? — Він ка́е: Ми́ні так Па́н-бі даў, йа ни зна́ю ныц. — Али скажі ми́ні так пра́вду, йак! Па́н-біг так ни дасе́ть, но тре́ба де-сь шо-сь робі́ти. — І він призна́ў сьа перед не́ју. Али вони́ по́лгага́ли спа́ти ў но́чі і ўона́ від не́го ту моше́нку фкра́ла (ого́, будь здоро́ў, с пра́зником! — сказала стара Гананїніха). Йак ху́тко ўкра́ла, і ше ху́тши фты́кла, до сво́го ба́гька. Али він прикида́йть сьа: та не́ма йїї! — і ма́цайть сьа до моше́нки — і моше́нки ни ма́! і пала́ціу ни́ма уже тих! (бері батіжо́к, йді ўове́ц па́сти зноў! — сказав молодий Микола Кравіцкїй, а стара Гананїніха доки́нула: То так! Йак ко́лі-сь Па́н-біг дасе́ть йакé до́бре, то ни на до́ўго!). — Али ўста́йї ра́но — йїго ба́гько пита́йть сьа: А де твої́ ті пала́ци поды́ли сьа? — Па́н-бі ми́ні даў, Па́н-біг в́зяў! (Лéхко прийшло́ — лéхко пі́шло! — додав парубок Анто́шко Морóз) Ну, ви та́ту... йа вандрúю зноў, ўо-та́кже, йак вандрува́ў. — Забра́ў сьї, пішо́ў. Але пішо́ў аж на те місце, де ті ві́уцы він пас. Али дівить сьа: хо́дять ві́уцы, йїдна чере́да і дру́га. Але він ті ві́уцы пізна́ў, жи він йїх пас, али він пішо́ў сибі́ до тамтїх ўове́ць, шо він заверта́ў йїх. Прихо́дит: сиді́т ды́д той самїй. — А шо-ш ти, сї́нку? Гарас́ тибі́ з моше́нкою́ з ме́ју? — Та гара́з, али ни на-до́ўго. А на-шо ти та́кий ду́рийї! на-шо ти жи́ньці пра́вду сказа́ў! Ну, ўже, нибо́жи, пропа́ло, ўже т́рудно, шо-би-сь те́йї моше́нки від не́її ви́дер... Али ма́ју над́їю, шо ти йїні́ відбереш на-за́д. Тут пі́ді до лы́са, до то́ўо лы́ска возьди-во́, там над доро́гою сто́йїт йа́блоньа, і то невели́чка йа́блоньа, низе́нька. Там на ны́ йї йа́блока, та́кі, шо ны́где ни́ма — і ти тих йа́блок сибі́ на́рвї, кї́лько мо́жиш до́нести. — Али він пішо́ў. Прихо́дит до то́ўо лы́ска — запа́хли йї́му. Али-ж дівить сьа: йї. Віа тих йа́блок за́чаў рва́ти — о́джи та́кі йа́блока йак грушкї́ до́брї! Та й він йїх ві́рваў ві́сїм і ни мї до́нести. А па́хнут ше далéко, йак ідеш. Али той ды́д йї́му каза́ў: Йди́ ти та́м до то́ўо мї́ста, де ўона́ раз-у́ў-раз йї. Али перебері́ сьа так на-бї́дно д́ужи, лату́н так чо́рний. і с тим пі́диш, с тї́ми йа́блоками. — Та й він прийшо́ў там до мї́ста, сьї́у сибі́ під му́ром, ті йа́блока поста́виў, сто́ять коло не́го. Али каза́ў: три дукати́ за йї́дно йа́блоко! — Али прихо́дит вона́ сама́ — він йїї́ пізна́ў, шо то йїго жи́нка, али вона́ не пізна́ла йїго́. — Шо́ ти, чоло́вічи, хо́чиш за ті йа́блока? — Три дукати́. — А мо́е б́уди ме́ньши? — То йї́дна цы́на, три дукати́ йї́дно. — Та й вона́ ві́ньала ту моше́нку, ві́ньала три та й дала́ йї́му. Али вона́ ви́ймала́, а він за моше́нку, ви́дер від не́її, хапну́ў, тих йа́блок ві́дрїк сьа, йак пішо́ў ме́жи му́ри, — пропа́ў. Она́ ўпа́ла посéрид мї́ста та й кри́чїт: Ї́ваўт! — Він з моше́нкою́ прийшо́ў аж до до́му — одже ше не ві́рит сам сибі́, шо він йї́ хапну́ў... А мо́жи д́урно?

Можі вона пішла до інших рук, та й вже має ні буди?... І він вінняв собі ту мошєнку, вийшов на двір, став собі ў таким куточку і буде пробувати, чи вона буде давати гроші. Али потрає неї — йи! поўна! викинуў ті самі гроші, шо з разу трас. От, хваліти Бóга, шо йа дістаў. Уже на-зад до неї ні поїду і ні буду ниц казав навить. Та на-шо мині такі палани! — йа собі.... хата проста шо-б була добра, хліві добрі, товару поўно шо-б було (то ўже по господарски, по паньски ўже ні — замітив Микола Кравіцкий), четверо коний, возів два, і йа собі ўожену сьа.... — І він собі пішов до господаря, посватаў і взяв собі жінку. Мужик добрий.... і собі жили до смерті, та й вже по цілі справі. Та й помер — та й мошєнка пропала! (Пань до часу була, а біда то до віку! — докинула стара Гананіниха).

Від госп. Гандруха Кравіцкого зап. в марті 1894.

Паралелі гл. Афанасьєвъ, Народныя русскія сказки II, 118—138; IV, 236—248; Hahn, Griechische und albanesische Märchen I, 109—114; Basile, Pentamerone, übers. von Liebrecht, II, 3—12; Шидди-Куръ, гл. XIII (перекл. в Этнографическомъ сборникѣ, т. VI.) I. Ф.

4. Чудесні коні.

Маў батько три сини; два мудрих, а йіден дурний (та йак той Франко Цеголникіў). Під морем маў поле, — там на тім полі посийнали пшеницу, і ў дєнь та пшеница дуже була файна, а ў ночі шо-сь прийди і скуси ту пшеницу (ниби зїєшь) чисто. Та й кажи батько до тоўо найстаршоўо сїна, до тоўо мудроўо, кає: Пішов-би-сь, сїну, пішов-би-сь на-ніч, мѝ бї-сь шо зїапаў. — Пішов той син, трѝха там посидиў, посидиў, сон йиго зморив, заснув; та й заснув, та й пшеницу зїло шо-сь, прийшло, та й він ні знаў шчо. На другу ніч пішов другий син, той мудрий ше. Тає заснув, та й тає ні знаў, шо зїло ту пшеницу. А на третью ніч кає той дурний: Тату, йа — кає — піду. Кає: Йа мўшу зїапати, шо то зїдаїи ту пшеницу. — А батько кає: та дє, ти такий дурний, дє ти там.... шѝ ти будиш видїти! — Пішов той дурний, пішов там до тоўо поля, там стояла така йаблінка коло тоўо поля. Він взяв, вїлиз на ту йаблонь, і ні спаў, так сидиў, аш прийшов кїнь з мїсацем. Прийшов пїт ту йаблонь і став чухати сьї. Він помалєнку так зачав злизати, і всьїў на тоўо коня і приїхаў аж до дому, с тим конєм. І приїхаў до дому, — і маў коня ў дома такоўо сухоўо і він звав тоўо коня, вигнав так на вўлиць, а тоґо пустиў до станы файного. На другу ніч пішов і знов так сажо вїлиз на те дєрево. І приходи ше кїнь зі сонцем, — приходи знов там до тоўо самоўо дє-

рева і зачаў зноў чұхати сьі. І він фсьіў зноў по-маленьку на не́го і ўже ма́йи два. На трэ́ту ніч зноў пішоў на те́ місце і прійшоў кінь зноў з зоройу. І він зноў по-маленьку так на не́ю, зноў ўхоніў сьі і прійхаў до́ дому, ўже ма́йи три ко́ны, такі йак... — Али йіден цар росписаў лісти по ўсёх сёлах, по ўсёх містах, і ка́жи: Мо́жи-б та́кий йа́кий знайшоў сьі, жи́-би на трэ́тѣ пльонтро с конём віскок. Подаруйи йиму́ сво́ю полови́ну добра́ і сво́ю дочку́ дайи за жінку. Али ті браті му́дрі ма́ли та́кі ко́ники сво́йі, а то́й ду́рний та́г-жи маў. І ба́тько ка́же: Йі́дѣте ви ўбідва, мо́же ви котри́й віскочите. — А то́й ду́рний ка́же: Та́ту, йа́ пойдѹ. — А ба́тько ка́же: Де́ ти, та́кий ду́рний, си́ну, куди́ ти та́м ви́йдиш! — А він ка́жи: Та́ту, ви ни диві́ть сьі, жи́ йа ду́рний, а йа — ка́е — найхұ́тше віскочу йак хто. — Али ті му́дрі ка́жут: Ти на́ві́ть — ка — ни йі́дѣ, бо ти на́м ўсти́ду на́роби́ш, йак ви́йдиш та́ке́ю хабе́тойу, йак ти ма́йиш, су́хойу. — Али ті браті по́йіхали, а він си́бі пішоў до ста́ны, ви́виў і́днóю ко́ньа, зі со́нцем, і подивіў сьі йиму́ ў вұ́хо. Ві́нбаў з вұ́ха ўсьо на се́бі ўбра́нѣ па́ньске, ў вұ́сы си́дыло, і ўбраў сьі і фсьіў на не́го, на то́ю ко́ньа, і по́йіхаў: А йак прійі́хаў та́м, и но-ті́лько туди́ пригнаў, і за́ра та́м віскок с тим ко́нем і хұ́сточку передёр, взыаў ка́вало́к си́бі, а ка́вало́к йі́йи даў, па́нны, і на-за́д по́йіхаў. Прійі́хаў до́ дому, пу́стиў ко́ньа до ста́ны, ски́нуў то́й му́ндур па́ньский і фсалиў ко́неві ў вұ́хо, і ўбраў сѣа те́ шма́тѣ сво́йі, те́ бі́дне, і прійшоў до ха́ти, сьіў і си́діт. Прійі́хали ті браті йи́го, му́дрі ті, і ба́тько пита́йи: А шо́ та́м, си́ни? За́ручи́ли-сьѣ котри́й — ка́е — чи́ны? — О — ка́е — та́ту, де́ та́м! Па́н — ка — прійі́хаў йа́кийи́-сь та́кий, ко́ньа — ка́е — ма́йи с со́нцем, — ка́е — 'к та́м но пригнаў, та́к віскок і хұ́сточку передёр і вже. — А то́й ду́рний ка́е: То — ка́е — йа са́м буў. — А оні́ ка́ут: Іди́ ти, ду́рний, ти с те́ю хабе́тойу куди́ та́м віскок-ісь (ви́лиз-ісь)! — А — ка́е — а-ну́, йі́ды́ть-но, браті́, подиві́ть сьі, і ви́, та́ту, йа́кі йа ко́ны ма́йу! А ви́ мене́ — ка́е — ду́рні́м ро́бите! — Али то́й цар росписаў, до не́го написаў: Жи́ ма́йи та́ких три ўсо́бі, жи́ чи́ він йі́х побі́й, йі́ден з дво́ма го́ловами, а дру́гий с тро́ма го́ловами, а трэ́тѣй зі шти́рма го́ловами. Ка́же: Йа́к ти йі́х побі́йш, то мо́йу дочку́ за жінку во́зьмеш. — Та́к він ду́же зажу́риў сьі с то́го, ка́же: Де́-ж йа мо́жу побі́ти та́ких, жи́ він ма́йи три го́лові і шти́ри! — Але́ пішоў він, влы́з під мі́ст, під дере́вйі́аний. Йі́де то́й йі́ден з дво́ма го́ловами бес то́й мі́ст, і но-ті́лько ви́йіхаў на то́й мі́ст, і фпаў кінь і здо́х йиму́ (і згі́нуў на ті́м мі́сци). Та́к він ка́же: ко́ньу мій, ко́ньу! чи́ ти́ — ка́е — йі́ньки ни йі́у чи́ ни ни́у, чи́ бес то́го По́пелю́ха ма́йиш по́гиба́ти? (А він пи́саў сьі По́пелю́х, то́й). Та́ й ка́е: Ви́лы́зай-но, По́пелю́ху, бу́демо сьі трóха бі́ти — ка́е. — То́й ви́лы́с с-під то́го мо́ста, за́чали сѣа бі́ти, і за́біў йи́го то́й По́пелю́х, то́го з дво́ма го́ловами.

І взяв, вліс під другій міст, під залізний. Аж надїіхаў зноў той с тромá гóловами, і так са́мо, йак ви́іхаў, і ўпаў кінь йимў, і зноў... і зробіў сы неживий. Та й він зноў ка́же: Ко́нью мій, ко́нью! чи ти ниньки ни йіў чи ни пиў, чи бес то́го Попельх́а ма́йиш тут погиба́ти? — Ка́же: Вилы́зай-но ти, Попельх́у, бу́дем во́йну то́чити. — Той вилы́з, зачали́ бити сы́, і той Попельх́у та́кі заби́ў і то́ўо. Влы́з зноў піт ка́мінний міст, ка́е: Ко́би ше ми́ны то́го йі́днóго! — Влы́з зноў піт той міст і прыйі́хаў зноў той зі штирма́ гóловами, и но кінь стаў на мо́сьты, та й зноў ўпаў. Та й ка́е: Ко́нью мій, ко́нью! Чи ти ниньки ни йіў чи ни пиў, чи бес то́го Попельх́а ма́йиш погиба́ти во́зде д́урно-пу́сто! — Вилы́зай, Попельх́у, бу́дем во́йну то́чити! — Йак той вилы́з, йак зачали́ сы́ бити, і то́й заби́ў зі штирма́ гóловами ўже то́го, ўже ни міг рату́нку да́ти...

Записано від господаря Миколи Кравіцкого в 1893 р.

Паралелі: Игн. з Никловичь, Казки, 46—52; М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія 262—267; St. Ciszewski, Krakowiacy, monografia etnograficzna I. 186—188. I. Ф.

5. Вдячні звірі.

Ма́ла ўдові́ця сїна йі́днóго і да́ла йі́му два рі́нських, й ка́же: Йди́ шо купи́ до мї́ста, жи́би-сьмо ма́ли шо йі́сти. Він і́де, йде, йшоў до мї́ста, дивить сы́: бїи́ чолові́к пса. А він до не́о ка́е: За шчо́ ти йі́го бїи́ш? йак ма́йиш йі́го бїти на сме́рть, прода́й ми́ны йі́го. — Ну, то купи́ собі ў ме́ни, шо да́сиш? от, да́й ми́ны там кї́лька шу́сток та й би́рї собі́. — Той взяв, даў йі́мў пї́ять шу́сток за то́ўо пса. Взїа́ў, запла́тиў і нисе́ йі́го до до́му. Зди́байи́ зноў дру́го́ўо чолові́ка: бїи́ ко́та. — Йак ма́йиш йі́го бїти, прода́й ми́ны то́го ко́та. — І даў і́н за ко́та та́тжи пї́адесѣ́ат грѣ́йцарі́ў. І взяв та́тжи собі́ до до́му, нисе́. Зди́байи́ зноў... ўже ма́йи то́ўо ко́тика і пѣ́сика, — зди́байи́ зноў тре́тьо́го чолові́ка на доро́зї, йак ўже йде до до́му: бїи́ ву́жа чолові́к. За шчо́ ти, — ка́же — чолові́че, бїи́ш то́ўо ву́жа? прода́й ми́ны йі́го. — Йа́ йго за те́ бїу, бо він мо́же ко́го уку́си́ти. — Йак ма́йиш йі́го бїти, то лы́пши прода́й ми́ны йі́го. Ка́жи чолові́к: Купи́ собі́. — От, шче ма́йу йі́днó́ўо рі́ньского, ўже-м купи́ў пса і ко́та, шче й купи́ў ву́жа, бу́ди мойи́ цы́ли господа́рство. — Даў він за ву́жа та́т-жи пї́адесѣ́ат грѣ́йцарі́ў, пї́адесѣ́ат шче йі́мў зі́ста́ло сы́ — то йі́го йі́дзѣ́нья. При́ныс він то до до́му: пса, ко́та і ву́жа. Ста́ла сы́ з ним мати́ сва́рїти: Йа́ тебе́, сїну, пї́слала́ купи́ти шо йі́сти, а ти́ ми́ны, сїну, наку́пиў та́ких дзѣ́вїра́т йа́ких,

жи страшно у хаті сидіти. Такого можна злібати де-будь. Типер ані йигó продасіш, нї шó зробиш з ним, і сáм йісти ни мáйиш шó. — Віп то зіста́виў у до́ма і пішо́ў шче раз вери́ў сї до мїста; купи́ў він псо́ви і ко́тови хлі́ба і в́зяў, а ѓльба ву́жа купи́ў грїсу. Купи́ў грїсу і ўси́паў ў ді́шку той грїс і то́ю ву́жа ў́кїнуў ў ту ді́шку, ме́жи той грїс. І то́й ву́ж сиді́ў так чи биз рі́к і той грїс йі́ў, і та́к йигó спáс, та́кий сї зроби́ў ѓлаткий і вили́кий.... І той ву́ж сї про́си й до не́ю заговори́ў: Бері́ мене і не́си.... А то́й ву́ж то бу́ў найста́рший ві́т ўсї́х ву́жіў, він бу́ў та́к йак крú́лем ме́жи ті́ми ву́жа́ми. — За то́йи, жи ті́ ми́не ви́купи́ў ві́т сме́рти, діста́риш ти́пер вили́ку надгоро́ду. Бері́-ж мене́ і не́си, там та́кі і та́кі го́ри йіст в лі́сі, йа вже ти́бі бу́ду пока́зувати, і мене́ тамті́ мýсєать ви́купити ву́жі, бо йа́ йі́здим найста́рший. Бу́дут то́бі дава́ти гро́ши, то ті́ ни бері́: бу́дут ти́бі дава́ти срі́бло і зло́то мі́шка́ми, ка́жі: пýц йа ни хо́чу, іно́ мнѣ да́йти той пе́рстинь, жи той ву́ж майи на сибі́ (с то́ю ву́жа́ той пе́рстинь), то во́ні ни схт́ять ти́бі да́ти. Али ті́ верта́й сї зо мно́їу на-за́д до-до́му: йа йі́го ві́ткупі́ў ві́т сме́рти, йа йі́го гудува́ў, сї мнѣ той пе́рстинь сподо́баў, — то ўо́ні ти́бі мýсєать да́ти. Бо йак во́зьмиш гро́ші мі́шок да́дýт ти́бі, то то́ бу́дут са́мі га́лы; то ўо́ні тебе́ — бу́диш і́ти до до́му, то на доро́зѣ ти́бе зы́дба́ть. (Так до не́го каза́ў той ву́ж, шчо він йі́го ві́гудува́ў). Той пе́рстинь йак з ме́ни во́зьмиш, то буде́ш шчасли́вим: наса́диш йі́го на па́лиц, йак ним пове́р-ниш, шó сибі́ замѣ́лиш, то то ўсе́ь бу́диш ма́ў (так до не́го ву́ж говори́ў). Ті́-сь ми́нѣ зроби́ў до́бре, — так ка́же ву́ж до не́го — а йа́ ти́бі зро-би́ў шче лѣ́пши. — От, хт́їли вже йі́мý да́ти той пе́рстинь з не́го. Йак той пе́рстинь да́ли йі́мý, йак він наса́диў на па́лиц, і спогада́ў сибі́: Жи-б йа, йак йа при́йду до до́му, — йі́здим та́кий бі́дний, і мо́я ма́ма, то йак при́йду до до́му, жи́-би-м ма́ў йи́дзє́нѣ і пи́тьа. — При́йшо́ў ін до до́му: Та́к йак помѣ́лиў, і то́ ма́йу. — Типер ше поверну́ў пе́рстинь: Хо́чу, жи-б ми́нѣ ста́ў фа́йний па́лац, та́кий, йак то пані́ ма́йут, гра-бї́ове. — І ста́ў жи йі́мý та́́жи та́кий па́лац, йак помѣ́лиў. Зроби́ў сї па́лком вили́кий пан, бо усе́ь ма́йи. Ма́ти сї́ диву́ї: Сї́ну, шо то йі́ст та́кеї́? — А ві́дити, ма́мо, ві́-сьти ми́не сва́рили, ми́нѣ так Бог да́ў. — І диву́ють сї на́віть йі́мý і ў ті́м си́лѣ лѣ́уди, шчо пе́рши бу́ў та́кий бі́дний, а ти́пер та́ким па́ном сї́ зроби́ў.

Та й він ўже сибі́ так бу́ў мо́жи з рі́к, шче ході́ў кавáльи́ром. — А типер ўже сї, сї́ну, ўо́женї, чо́го ш так бу́диш ході́ти кавáльи́ром — йі́здїсь та́ким па́ном бога́тим, чо́го-ж бу́диш кавáльи́ром ході́ти? — Та шчо́-ж, ма́мо, та йа́ про́стої́ хло́пки ни во́зьму. — В́зяў той пе́рстинь, оберну́ў, і чу́йи він, жи та́м ў́ йи́дно́го крú́ля йіст дочка́. І спогада́ў сибі́ так, замѣ́лиў, шчо йа́ йі́ї хо́чу в́зати́ за жі́нку. І йак той пе́рстинь оберну́ў, і ф́ ті́ хви́лѣ ста́ў він там, ў то́ю крú́ля. Так той кру́ль сї́

шчудоваў, по йако́му він так до не́го зайі́хаў — бо то бу́ло за мо́рам. — Йа́к ти — пита́йніть сьі́ кру́ль то́ю — йа́к ти сьу́да дойі́хавісь до ме́ни? — Йа́ де схочу, то йа́ мо́жу і́гі і йі́хати. — Ка́жи, так до не́го той кру́ль: То с те́би йі́ст йа́кий-сь ве́лікий фильзо́ф. Ну, йа́к ти йи́ та́кий фильзо́ф, а х́очиш мо́йу дочку́ взя́ти, то йа́ да́м за те́би. Али́ зроби́-ж ми́ні та́к: ві́муруй-жи́ ми́ні та́кий мармуро́вий пала́ц за два́йцѣ́ть шті́ри го́дінні, то йа́ да́м за те́би сво́ю дочку́. — Він той пе́рстинь оберну́ў і та́к сибі́ замі́слиў, і ў́ ті хві́лы стаў пала́ц мармуро́вий. Ми́нуло два́й-цѣ́ть шті́ри го́дінні, він пі́шов і замельдува́ў то́му кру́леві: Вже́ йі́ст гото́ў. — Той сьі́ кру́ль аш́ шчудова́ў: Шо́ то йі́ст за коме́дїя, шчо́ йа́ йі́здем кру́ль, ма́йу сво́й вóйско, то ми́ні трéба та́кий пала́ц му́ро-ва́ти без де́сятъ лі́т, йа́к він поста́виў за два́йцѣ́ть шті́ри го́дінні? Ну, то́-сь зроби́ў, шо́-м сибі́ каза́ў — так ка́жи кру́ль до то́ю сво́ю зя́тѣа — типéр йа́ шче́ х́очу, жи́би шче́ ми́ні бу́ло... до то́ю пала́цу злóтий б́урок, то́ допі́ру дам за те́би сво́ю дочку́. — Той пе́рстинь в́зяў, оберну́ў, і сибі́ так замі́слѣў: Жи́-б ми́ні ў́ ті хві́лы ста́ло (злóгий б́урок). — І́ вже́ мýсьиў за не́ю да́ти сво́ю дочку́. — Мýшу за не́ю да́ти, бо він йі́ст му́дрї́йший йа́к йа́ — так той кру́ль каза́ў. І́ зроби́ли вони́ вже́ ве-сьі́лля, і́ йі́му сьі́ ни сподо́бало там бу́ти. Взя́ли шл́уб, і́ він сибі́ так помі́слиў: Типéр — (оберну́ў той пе́рстинь) — типéр йа́ х́очу бу́ти с swéйу жо́но́йу на-се́рид мо́ріў, жи́ би ми́ні стаў пала́ц на-се́рид мо́ріў, та́кий, жи́ шче́ жа́дин цар ни́ ма́йи — так сибі́ замі́слиў. І́ так ста́ло, йа́к він замі́слиў: пала́ц на-се́рид мо́ріў, і́ він стаў ж́і́нкойу. У́бер-ну́ў він зно́ў пе́рстинь і́ сибі́ помі́слиў: Жи́-би ми́ні ста́ло кі́лька ре́гі-ме́нтіў вóйска коло́ ме́ни. — Ста́ло коло́ не́го і́ вóйско, кі́лька він х́тыў. Типéр вже́ йа́ сьі́ ни бо́йў ны́кого. Стаў він лі́пший, бі́льший кру́ль, йа́к йі́го тесьть... Він сибі́ заўсьи́гди ж́і́нкойу почува́ў сибі́ ў́ покóйу. Али́ ж́і́нка йі́го ста́ла пита́ти сьі́: Шо́ то йі́ст таке́й, ти́ йі́здїсь мій́ муж, типéр ска́жи ми́ні пра́ўду, ни́ ма́йїсь сьі́ ми́не чо́го бо́їати, бо ти́ мій́ муж, а́ йа́ тво́я жо́на. — Йа́к ста́ла йі́го проси́ти, і́ він з́яў, сказа́ў пра́ўду. Ка́жи: Йа́ ма́йу та́кий пе́рстинь, шчо́ йа́к йа́ ним пове́рау, шчо́ сибі́ замі́слѣу, то́ те ма́йу. — І́ заўсьи́гди він трима́ў той пе́рстинь на ру́цї, на па́лци. І́ той пе́сик і́ ко́тик та́т-жи, шчо́ він ку́пиў, то́ та́т-жи бу́ли з ним, де́ він і́шоў. Польга́ли вони́ ў́ но́чі спи́ати, і́ він засну́ў тве́рдо; ў́зля́ла з не́го жо́на і́ той пе́рстинь зде́рла йі́му с па́льця. І́ так сибі́ — ў́же ўо́на наса́дила на па́лец на сві́й і́ та́к сибі́ спога́дала: Шчо́-би́ йа́ бу́ла ў́ сво́ю отц́а на-за́д — так сибі́ помі́слила. Та́ й він зі́стаў сьі́ по́ с пе́сиком і́ с ко́тиком. Прибу́диў сьі́ він: ни́ма ны́ц, а́ні вóйска, а́ні ж́і́нки, но-ті́лько зі́стаў сьі́ с пе́сиком і́ с ко́тиком. Подиві́ў сьі́ він на ру́ку: уже́ пе́рстинѣа ни́ма! — О, типéр йа́ зі́стаў ў́же ду́піру бі́д-ний! — Ка́жи до не́го пе́сик і́ ко́тик: Ни́ бі́й сьі́, на́ш па́ни, ти́-сь на́с

відратуваў віт смерті, а ми тебе відратуємо шче. — Кажи пёсик до кóтика: Усьадь.... Їа б́уду плісти, а ти ўсьадь на мéни і їа тибé б́уду вéсти чириз мóри, аш туді, де вона́ йіст, до йііі отцá, то ми ше той пёрстинь діста́немо у не́йі. — Прий́іхали вони́ чериз мóри, пёс і кіт, і ка́жи пёс, вже їак прий́іхали туді, ка́жи пёс до кóтика: Зна́йиш ти шчо, зла́пай-но ти миш. — Пішо́ў кóтик, зла́паў миш. — І і́ді ти, сьа́дь під поро́гом з мише́йу і трима́й ў ѓубі (А то б́уло ў но́чі). Уна, та па́нйі, ма́йи пёрстинь ў́ ѓубі —, і сл́ухай, сиді́ піт поро́гом — так ка́заў пёс до кóтика — їак-но б́удиш сл́ухати, їак хто двирмі́ рі́нни, б́уди йшо́у на дві́р, то ти їак найх́утши і́ді до покóйу і́с те́йу мішо́йу, — ўна́ той пёрстинь ма́йи ў́ ѓубі, та па́нйі — ти по ті́ху прий́іди до лі́шка, і те́йу мішо́йу йі́ так потерні́ по ѓубі, і вона́ сьі зб́ріди, ска́н: тфу, тфу! цо то та́кіго! — і той пёрстинь ў́паде́ йі́ з ѓуби на зéмльу, а ти їак найх́утши ха́пай за той пёрстинь і тисні́ сьі під двéри. Їак она́ плы́нула, той кóтик ў́хопи́ў за той пёрстинь. Она́ сьі зі́ сну́ д́ужи з́яка́ла сьі, ста́ла у покóйу крича́ти, аш ті́ сл́уги почу́ли, прий́ішли х́утко під двéри: шчо то та́кейі за крі́к? — А кóтик їак найл́утши с пёрсти́нем уты́к на дві́р. А пёсик чика́ў на двори́. Ка́жи: Ма́йиш? — Ка́жи кóтик: Ма́йу. — Ну, сьіда́й типéр на мéни — так ка́жи пёс до ко́та — і йі́цмо на-за́д до сво́ю па́на. — Сьіў кóтик на пса́ і́с тим персти́нем; али́ вий́іхали вони́ насéрид мóра, — пита́йиць сьі пёсик кóтика; Ма́йиш пёрстинь? — Ка́жи: Ма́йу. — Йі́дут, йі́дут зно́ў кавáлок, ка́жи: Ма́йиш? — Кóтик хты́ў сказа́ти: ма́йу — та й той пёрстинь ў́паў ў́ во́ду. Ну, та й ка́жи кóтик до пса́: Та й вже́ фпа́ў ми́ны ў́ во́ду. — І́ді-ж ми́ны типéр ла́пай ри́бу і шука́й ми́ны то́ю пёрсти́ня, бо то́ ри́ба ў́хопи́ла. — Їак ста́ў кóтик шука́ти за тим пёрсти́ном, пита́ти сьі ри́би і́ті глубо́ко ў́ во́ду — ка́жи ри́ба: Їа ма́йу. — Йі́ди з на́ми на-вэ́рха, зо мно́йу — так ка́жи кóтик до ри́би — той пёрстинь віддаси́ш, діста́ниш вили́ку над-горо́ду, — Взя́ли пёс і кіт... та ри́ба підійшла́ до гори́, пёсик і́с ко́том взя́ли ту ри́бу розде́рли йі́ той пёрстинь добу́ли, і так йі́дут до сво́ю па́на да́лы. Прий́іхали вони́ до сво́ю па́на. Пита́йи сьі па́н: А шо́, ма́йиш? — Ка́жи кóтик: Ма́йимо. І па́н сьі́ д́ужи ў́ты́шиў, жи́ вони́ йі́му на-за́д діста́ли йі́го пёрстень. Наса́диў і́н на па́лиц і́ та́к сьі́бі по-мисли́ў: Шчо́ мойá жо́на́ так ми́не побиді́ла, нех́ вона́ до мéни тепéр прий́іди! Убери́ў пёрстинь йі́ так сьі́бі помисли́ў. Йі́хала вона́ до не́го, і він́ той пёрстинь оберну́ў: Шчо́ она́ ми́ны́ б́ула во́рогом, шчо́ типéр нех́ вона́ у мóрах пропа́де, нех́ сьі́ вона́ фто́пи! — У́же кінéц. Уто́пила сьі́ за ту шту́ку.

Паралелі гл. Аванасьева, Русскія нар. сказки. II, 118—133 і IV, 236 — 248; Ciszewski, Krakowiacy I, 115—116; Вук Стеф. Караджич, Српске народне приповјетке. У Бечу 1870, ст. 10—14; Grimm, Kinder- und Hausmärchen I, 89—93; Hahn, Griechische und albanesische Märchen I, 109—114. I. Фр.

6. Молодильна вода.

То буў собі ійдэн круль. Маў три сині. Так він собі казаў спросіти паніў, лісти пороспісуваў, што-б зы́хали сьа до нёо. Али він зробіў той баль собі, пані позійжджали сьа, і ка́же до них: „Шо-б то робіти, шо йа старий, а йа х́очу бу́ти молодий? Уга́дуйти, йак то робіти?“ Али жадного ни ма тако́го і нх́іто́ то му ни зробіт. Порузійжджали сьа пані ўже, і той найста́рший син ка́же: „Тату́нчу, а-ж за мо́рами йи така сту́дньа і та́м йи така вода; те́йи воді́ діста́ти і ўму́ити сьа, то бу́ди молодий. Али, тату́нчу, да́йти ми́ны во́йска і гро́ші, то йа по́йду, то йа вам діста́ну“.

Али взбаў він, даў йіму во́йска і даў йіму гро́ші, і по́йхаў. Прийіжджайи він на мо́ри — йи три дорóзы на тім мо́ри. Али мірку́йи, на котру́ дорóу бра́ти сьа йіму. Али він ўзбаў сьа на лыву дорóу. І йак він по́йхаў, ви́йіхаў по-се́рид мо́ра, вода́ ста́ла драгльа́ми, и він стаў і сто́йіт. Шо робіти — треба те во́йско циві́льни ви́топити, а та старшина́ то діста́неть сьа з ним, бо не ма сконд годувати́ тілько. Він сто́йаў на тих мо́рах рік і два мі́сяцы і ни міг ви́йхати а́-ны́ сьуді́ ны́ туді́, стаў та й ўже. Але той ба́тько ви́чекаў ўже... ви́йшоў рік і два мі́сяцы, і роспісу́йи зноў лісти по свої́х пана́х, шо-б зы́хали сьа, и він собі зноў баль бу́де справля́ў. Позійжджали сьа пані, там собі пйут, йідьа́ть, і він ка́же: „Мо́же з вас та́кий йи, шчо хто мо́же зна́йи, шчо-б чолові́к молодий ста́ў?“ „Жа́ден — ка́же — ни зна́йимо“. — У́же ті пані зноў порозі́зділи сьа, ўже по тім бальу́, а той син ка́е до нёо, той се́реду́шчій, ка́е: „Тату́нчу, йа по́йду, то йа вам ў́же привезу́. Да́йти ми́ны во́йска, гро́ші, — йа й́ду“.

Ба́тько йіму даў во́йска, даў гро́ші, і він забраў сьа й по́йхаў. Прийіжджайи на мо́ре — йи три дорóзы. Але мірку́йи: „На котру́ то ми́ны й́хати с тих, на тих три дорóзы?“.. Але по́йхаў у се́редньу дорóгу. Йак він по́йхаў, за́йіхаў по-се́ред мо́ра тій за́стано́виў сьа. Вода́ ста́ла драгльа́ми і й́хати ни мо́жна. Сто́йа́ть. Шо будем робіти? тре́ба тро́ха во́йска ви́топити, а ті старші́ діста́йу́ть сьа. Шо робіти — ў́же сто́йа́ть рік і два мі́сяцы. Ба́тько ви́гляда́йи, ў́же рік, два мі́сяцы ў́же — ни ма! Роспісу́йи зноў лісти по тих пана́х; зноў баль х́оче спра́вити (за кў́ждим си́ном му́сит спра́вити, бо ў́жйи́ нимá). „Мо́же хто ме́жи ва́ми

йи, що можете знати, що-би молодій стаў, вісімнайцять лят стаў молодий?“ (А вже моє маў шісьдесят — а він хтій молодій бўти!) — Віткаўуйи до нео, що нї, нїхтo не помoже. Йак Пaн-бiг ни помoже, то ўже нїхтo. Порозыжджали сьа панї, та й той наймолотнїй сїи кae: „Татуньу, йа поїду, йа вам ўже привезу. Али минї даїти вoйска шмaт й грoшї шмaт“.

І він даў їмў вoйска, даў грoшї, їн поїхаў. Йак він поїхаў, прийїжджайи на мoри — йи три дорoзї. Але й він сїбї мїркўйи: „На кoтру то минї йїхати?.. Але поїду на праву“. — Поїїхаў на праву дорoу. Так він поїїхаў, поїїхаў, і зайїхаў посеред мoра, і йїде дaльї — вже минўў по-серед мoра. Але так йїде, пoки до кїнцїа ни доїїде, на тамтoї бїк. Приїїхаў їн на тамтoї бїк мoра, ўже вoду перейїхаў. Дївить сьа, стoїт кўзыня на бeрeвїї пїд мoрами, і шо-сь там дзeнькaїи ў тї кўзынї. Али він сам зьлїз, вoйско покїнуў на тїм, шо йїхали, а сам пїшoў до кўзынї до тeїї. „Слава Бoўу!“ — „Слaвa на вїкї!“ — Питaїить сьа той кoвaль: „А вїтки ви тут зайїхали?“ — „Йа зайїхаў а-ж с тамтoўo крайў, за вoдї“ — „А за чїм-жї ви тут приїїхали?“ — „Йа приїїхаў, йа хoчу дїстaти вoдї“. — „Йакoїї вoдї? — „Йа хoчу тaкoїї вoдї дїстaти, старїй чoлoвїк жї-бї зрoбїў сьа мoлoдїй, вісімнайцять лят“. — „Ни тaкї булї мўдрї, а тeїї вoдї ни дїстaли, і ви ни дїстaнїтї“. — „Йа — кae — мўшу дїстaти вoдї“. — Кoвaль кae: „Ho, йак ти тaкїй завзїнїтїй, а-бї-сь там дoступїў. Там не мoнa дoступїтї на жaдeн спoсїб. Там стoїт вaртa, там у брaмї вїдмїдь прївїязанїй стoїт, то ви там ни дoступїтї. Али нa тїбї чoўнїк і мoлoтoчoк і йїдe, на горў йїдe, там горa йи тaкa“... Взяў він чoўнїк тoї і мoлoтoк і йїдї пїд горў. Али він йїдї тa й йїдї тa й йїдї, а тїм мoлoткoм фурт у чoўнїк цoкaїи і дaльї йїдї. Вїїїхаў на горў, зьлїс с тoо чoўнїкa, дївить сьа: йакїй-їсь фїльвaрoк стoїт. Він зїбрaў сьа, пїшoў до тoо фїльвaрку.

Прийшoў пїд брaму, — вїдмїдь спїт, прївїязанїй на зaлїзнїм лaнцуху. Жoмнїрї сплaть, вaртa. Так він — кoнї стoїaть, їс сїдлaмї, — він прїйшoў на тoї двїр і пїшoў до стўднї і вoдї нaбрaў у флaшкy і пїшoў пїд вїкнo: сьвїтїть сьа! Пїшoў дївїтї сьа пїд вїкнo, xтo там йи. Нїмa нїкoгo, лaмпa сьвїтїть сьа на стoлї, кaвa стoїт ву eклaньцї і рoгaльoк лeжїт. Але він пїс квaтїру влїз, кaву вїпїў, рoгaлькoм зaкусїў, дївить сьа — пaнна мoлoдa ўу пoстeлї спїт. І він пїшoў до тeїї пaннї і йї там згвaўтувaў на пoстeлї і вoнa ни чўлa. І він сїбї зaбрaў сьа, нa-зaд с квaтїрї вїлїз, сьїў на стoлї, взяў пaпїр, нaпїсaў кaртoчку і на пoстeлї кїнуў ту кaртoчку, (мaїш прїзнaкy!) і сам пїз вїкнo і пїшoў. Вїїшoў ў брaму — вaртa спїт; їн пo-тїхeнькy і перейшoў. І прїйшoў до свo-

їх жомныр: „Вже — кае — йа дістаў! Типер йідьмо у свій край на-зад!“

Али вони йідут і йакурат посеред мора приїжджають. Али дивить сьа, пізнайі: йбо брат стойт на морі. Приїжджайі блишши до них: ўоні ўобідва стойаць. Али зачали ўохоту справляти сибі, шо ўже рік і два місьацы, а їх не відыў. І ўоні до нео: „Чем ти ни йїдиш до дому?“ — „Йа топіру поїхаў і на-зад вертаў сьа, а ви ўже поїхали рік і два місьацы, і на-зад ни моїти йїхати“. — „Коли ми зайїхали у такў рошчїну і ни моїм вийїхати. Али поможїть нам йак, шо-б ми вийїхали“. — Али вони мали йакї-сь там ланцухї, учепїли, і те войско зачалó тьагнути і їх притьагнуло до себи. Вийїхали на чїсту воду, взыали, забальували — тепер сибі будемо трóха бальувати. Онї сибі там пїли, йїли, і той наймолóтшїй ўпїў сьа. І ўоні у него ту воду відїкрали від него, йїгó фляшку взыали, ў свойў вильльбали, а ў йїгó фляшку взыали набрали водї ў морах і ўсадили йїмў ў кишеньу. „Но, йїдьмо!“ Поїхали.

Приїхали ўоні до батька фсы три на-раз. Ти й батько кóнтит: „Де ви ўсї три поздїбали сьа? Наймолóтшїй поїхаў на ўостатку, а ўсїх привїў. Ну, котрїй син дістаў тейї водї?“ — Наймолóтшїй кае: „Йа дістаў“. Даў батькови ту с фляшкойу воду, шо-би молодїй буў, буди ўмивати сьа. А ті синї кажут: „Тату, ни ўмивайте сьа тейу водоїу. Возьміть пса і умїйти тейу водоїу“. — Закликаў пан пса, ўубмїў йїгó, те й той пс потрїскаў цалком. Та й тїї синї кажут до батька: „Вїїти, татуньу, ни булá-б вам смерть зара?!“ — „Дай вам Бóже здорóўља, шчо ви минé відратували! Так-би йа буў зробїў, потрїскаў!“ — А той дрóгїй: „Нáте но вам мейї водї, умїйте сьа!“ (ту воду, шо він відїкраў від тóго). Взыаў батько, ўмїў сьа: буў старїй, зробїў сьа молодїй! —

Маў стрильцьа батько своўо, — він сибі ходїў пó лысы, пташинїу бїў. Дайї йїму батько тóо наймолóтшого. „На тибї йїго до лыса і забїй йїгó! З неўо шо-би-сь принїе сёрци і мїзїнний палец, на знáк минї шо-би-сь принїе“. — Но, али слугá, йак пан кае, мусит слўхати. Взыаў йїгó, завїў ў лыс. Маў собáчку зі собóїу той стрїлец, і він тоўо собáчку взыаў, забїў у лысы. Вїньаў ножа, роспорóў тоўо собáчку, вїньаў з неўо сёрци, завинїў ў папїр і сховаў до тóрби. — „Ну, а ти мї давай палець вїтнути, бо шо йа маў тибї смерть зробїти, то йа псóви зробїў, а минї тебé шкóда“. — Прївїў йїго до пинькá, той положиў палець на пенькови, той сокіройу вїттьаў йїмў палець мїзєрний; взыаў хлыба і шмáти, йїмў той палець завїязáў. „Ну, тепер сибї йди, кудї хóчиш, а йа вертаў сьа до батька до твóго і скажў, шчо йа тибé забїў, бо ўже знáк маїу“. — И він забраў сьа від неó, пїшоў, а той пїшоў до йїгó батька. Прихóдит до батька той стри-

і вони собі поживили сьа і ўже ківець (і горілки збанець — додав господар Соколівський).

Від господаря Гандруха Кравіцкого зап. в марті 1894 р.

Паралелі до сеї казки гл. Hahn, Griechische und albanesische Märchen I, ст. 248—286; II, N. 72 ст. 64—67; Grimm, Kinder- und Hausmärchen II, N. 97, стор. 55—61; J. W. Wolf, Deutsche Hausmärchen, ст. 54—64; Аѳанасьевъ, Народныя русскія сказки, т. II, ст. 23—65 (8 варіантів) і т. IV ст. (196—202), де зібрано багаті вказівки до порівнювочної студії про сю казку. I. Ф.

7. Три царівни на скляних горах і їх брат.

Буў йіден цар, мав три донькі і йідноо сникá. Але йак він умерáў, то росписаў ўсы добра своїі на дыти. Йідну́ полови́цу даў на три донькі, а дру́у полови́ну свóму сїнові [сїн такі цы́лу полови́ну! — Микола Кравіцкий]. Але ті дыти ше були́ малольі́тні, ни міг він шче да́ти йім ў ру́ки самім; так він даў йім упі́кунá, жи-би той упі́кун утрі́моваў йім те до зрóсту. Так по ба́тькові голо́ві дыти були́ д́ужи за́грізвані і сумова́ли, і с те́йї гризі́ ходили́ собі́ на о́груд на спáцер шчо вéчера. Але вони́ спа́церу́ют собі́ пі́зно по о́гроды́, фсы́ чéтверо; али́ найста́рша систра́ вілі́йшла́ від них на іншу́ стéшку. І вони́ зачали́ йі́йї клі́кати, гукáти — і нема́ йі́йї. Так вони́ зачали́ пла́кати і пішли́ до по́ко́йу і по́льга́ли спáти. На другі́й де́нь ráно ўста́йу́т і йі́ду́т шука́ти — ни мо́жут найти́ йі́йї. А злий-ду́хи прийшли́ ў но́чі і ўкра́ли ту сестру́ від них.

Так на дру́гій де́нь у вéчир зноў вони́ пішли́ на спáцер на о́груд. Хóдять вони́ по о́гроды́, спа́циру́ют; ўбгльа́да́йу́ть сьа — ўже́ нима́ дру́гойї́ сестри́. Так йі́х страх вели́кий зібраў і пішли́ ўбо́йи зноў до по́ко́йу. Так сидьáть вони́ йіден де́нь і дру́гій де́нь і трéтый де́нь, ўже́ бойáть сьа йті́ на о́груд. Так чéтверто́о дньá вийшли́ вони́ ўбо́йи на спáцер, спа́циру́ют по о́гроды́ — так та наймо́ло́тша систра́ зіста́ла сьа йі́го з за́ду, а той пані́ч пішоў до корча́ і зачаў рва́ти порі́чки. Огльа́да́йть сьа — вже́ нима́ сестри́. Так він клі́че йі́йї, хóди по о́гроды́ і ло́ми ру́ки. — „Шчо-ж йа́ б́уду типéр робі́ти сам! Наві́ть ни ма́йу ко́му, жи́ б ми́ны зготу́вати вичéру!...“ Так прийшоў до по́ко́йу с плачéм, льі́г на лу́шко і засну́ў. На дру́гій де́нь ráно іде́ до свóо упі́кунá і жа́луйть сьа перед ним, шчо він б́уде робі́ти, же́ нима́ йі́го жа́дної́ сестри́. Так 'пі́кун пішоў, поза́пичáтуваў ўсы́ до́ми йі́го, гру́нта ўу́ посé-сї́йу, а йі́го взяў до се́би. Так то ўже́ трима́ло килькaна́йцýт льі́т; підрі́с він вже́ вели́кий, дібраў сьа рóзуму, поку́пїў собі́ кни́жки і зачаў

на них читати. Али сьї він їднїю вѣчера, читайи ті книжкї, пізно, сам їдєн, і привирнїї сьа на лаўку і заснїї, вже знимїх сьа. Так їмї ў сьнї приснїло сьа: „Ставай, сїдлїай коньа і їдї своїї сестри відбїрати. Пѣрша сестра твоїа їист на пѣршї горї скльаннї, друга сестра на другї горї скльаннї, а трѣтїа сестра на трѣтї горї скльаннї, пїт самїм чорнїм морєж“.

Так він фетайи с того сну і ни каже нїц нїкїму, сїдлайи свого коньа, запичатуїи своїї дїми і їдє шукати сестрїї. Так він їдє дєсь цїлий дєнь, і захачуїи їгї нїч ў дорїзї. Але їдї і дїмайи сїбї: „Ко-б миї де зайїхати хоць до сєлї, жї-би-м мїг пїриночувати, бо дорїги ни знаїу“. — Їдї він, дївить сьа з далєка: блишчїть сьвїтло. І їдє він прїсто на те сьвїтло. Прїїздїть до тої сьвїтла і дївить сьа: такїй велїкий фїльварок стоїт. І каже сам до сєбе: „Зайїду їа до тої фїльварку і пїриночїї“. Прїїздїть він до брїми, брїма залїзна; вїїшла слуга, вїчинїла і ўпускаїи тоо паничїа на фїльварок. Взїали від нео коньа, поставїли на стїнї, а їгї взїали до покїїу. Прїїшїї він до покїїу, привїтаї сьа с тїї паннїї і пїтаїи їїї, чи вонї їгї пїреночїїи. А ўонї каже до нєго: „Їа-би-м вас переночувала, але їа маїу такоїу чоловїка — їак він приженєть сьа, то він вас пїрє на дрїбнї кавалкї“. — Так він зачинаїи її пїтати: „Що-ж ваш чоловїк їист?“ — А гонї каже: „Мїї чоловїк їист злїї дух“. — „А звїтки-ж ви похїдити?“ — пїтаїїть сьа тїї панї. — „Їа мала-м двї сїстрї і їднїо брата. Холїлїсьмо на спїцїр на оїруд, і пѣршоїу вѣчера укрїї минє злїї дух“. — І він зачинаїи її розказувати: „Та-ж їа їист ваш брат, їа їдї і своїїх сестрїї шукїїу.“ — Так онї прїнїала їгї і каже до нєго: „Де-ж їа тєбє сховаїїу, їак мїї чоловїк прїлетїт?“ — А він каже до нїї: „Сховаїиш менє під лїшко і накрїїиш нєцьками“. — Так онї ўжє слїхайи, жї їїї той чоловїк, злїї дух, лїтїт, — садїла брїта під лїшко і накрїла нєцьками. Прїгїни він до хатї, той злїї дух, і фукаїи по хатї, ўжє лїтїт. Та ї каже: „Дє-сь тут прїсна душї смерлїт!“ — А онї каже до нєо: „Та дє! смердїт! ти по сьвїтї лїтаїї, напїхаї сьа, та ї тїбї здаїїть сьа так“. Так вонї їгї пїтаїїть сьа, свїо чоловїка тоїо, злїо дїха: „Що-п ти робїїї, їак би тут мїї брат прїїшїї, а твїї швїїр?“ — „Та що-б робїїї“ — він так ўжє каже [вїн-би їгї затахтарїї дє! втрїтив Мїкїла Кравїцкїї] — прїнїаї-би-м їгї фїїно, напїїї-би їгї, побалакаї-би з ним, і їак-би хтїїї, то бїї-би ў мєни, а їак нїї, то пїїїхаї-би далї сїбї“. — Так вонї пїдлїзїїї під лїшко, пїдїїмаїи нєцькї і: „Братє, вилїзїї!“ Він схопїї сьа с кїсїла на нїгї, зїаї швїїра за рїку, привїтаї сьа з ним і каже до свїїї жїнкї, жї-би дала їїстї. Казаїї пїтї наточїтї горїлки і будїт пїтї ўбїдїа (Ужє перїїдє на їгї вїру, дїд. пїрубїк Антїшко Морїз). Так

той паніч не хоче горілки пити. А він каже: „Шчо-ж йа тибі дам? 'накшого ни ма́йу до пит'я!“ — Каже: „Скаж́у тибі наточи́ги ме́ду“. — Наточи́ла ме́ду, напи́ў с'я, пунойіли, і заберайи́ть с'я зноў, йіде да́лы. І пита́йи́ть с'я swéйї сестри́: „Чи-б йа ўтрафи́ў до дру́гойї сестри́?“ — Так він почу́ў той зли́й дух і ка́же до не́го: „Йідеш до swéйї сестри́? — йа ма́йу таку́ хусти́ну, йа роздеру́ йї на дво́йи і дам тибі полови́ну, а сибі полови́ну. Йак тубі́ бу́де до́бре ў доро́зї, то мо́йа хусти́на бу́де чи́ста і рум'я́на, а йак бу́де тибі́ ке́пско ў доро́зї, то мо́йа хусти́на стимни́йи, то йа тибі́ прилечу́ на по́міч“. — Али він йіди бес цы́лий де́нь, і зноў захопи́ла йи́го ніч. Так диви́ть с'я: блищи́ть сьві́тло на го́рі. Так він йіде про́сто на те сьві́тло. Прийі́зди́т на те сьві́тло, там ше мудри́йши́й фі́льва́рок, йак той бу́ў. Так зноў він вйі́зди́т до фі́льва́рку до то́го і про́сит с'я на-ніч. Відібра́ли від не́го ко́н'я, ті слуги́, пусти́ли до ста́йни́, дали́ ви́са, си́на, води́ ко́неви́, а сам пішо́ў до поко́йу проси́ти те́йї па́нї, жи-би йи́го при́няла́ на-ніч. Так она́ гляну́ла на не́го і ка́же: „Чо́го ти, чолові́чи, сьуди́ зайі́хаў? Йак мйй чолові́к при́жене́ть с'я, то по́рох с те́би бу́ди!“ — А він ка́жи: „Нех ў́же шчо хо́че бу́ди зо мно́йу, ў́же ни піду́ ни́где“. — Так вона́ ка́же: „Ну, йак не жа́луйи́ш сво́го жит'я́, то почув́“. — І зачина́йи він роска́зувати сво́йу́ бід́у. „Йа ма́ў-ім три сестри́, і ўсе́ї три се́стри пі́крали зли́й-ду́хї“. — Так вона́ ўби́я́ла йи́го з ра́дости і по́цьуло́вала і за́чала пла́кати: жи вона́ йист йи́го систра́. — А він ка́же до не́йї: „Йа ў́же найшо́ў йидну́ сестру́ сво́йу́, а тебе́ дру́гу найшо́ў; і шче хо́чу, ко́-би йак зайі́хати до тре́тойї!“ — А ўона́ ка́же до не́го: „Зайі́леш до тре́гойї сестри́, али́ дужи́ да́ле́ко, пі́т са́мим чо́рним мо́рем; але́ та́мта мо́ц бід́уйи́, бо ни до́бри́й той зли́й-ду́х (найста́рши́й, а наймо́ло́чшу ма́йи)“. І ка́же до не́го: „Де-ж йа тибе́ схова́йу?“ — „Де хоч, схова́й ми́не“. — Підня́ла́ вона́ лу́шко, пері́ни, накри́ла йи́го мо́цно, жи-би той дух на́віть не виходи́ў, йак він прилеті́т, жи-би ху́тко ни ўчу́ў. Так при́гопи він з ви́ли́ким фу́ком, ві́чин'я́йи двє́рі, пересту́пайи́ без по́рі, і ка́же: „Де-сь ту прі́сна ду́ша́ сме́рди́т!“ — А вона́ ка́же до не́о: Ти́бі так при́дайи́ть с'я, ти пу́ сьві́тї гони́ў (ни́посидба́шчи́й), на́па́хаў си́-сь рі́зних ду́ши́ў — так тибі́ шче ў но́сы сида́ть!“ — А він ка́же до не́йї: „Мо́же й бу́ти то пра́ўда“. Сиді́т він а вона́ йи́го пита́йи́ть с'я: „Шчо-б ти робі́ў, йак-би мйй бра́т прийшо́ў?“ — „Шчо́-би ма́ў, ти́м-би при́няў; і йак-би хты́ў до́бри́й шва́ґир бу́ти ў ме́ни, то бу́ў-би, а йак ны́, то нех йі́де сибі́ да́лы!“ — Так она́ підня́ла́ пе́рину, ви́пусти́ла йи́го на пла́ц, сво́о бра́та. Він ско́чиў з лі́шка з ра́дости, хопи́ў шва́ґра за ру́ку і приви́таў с'я з ним. Так ка́же жі́нцї, жи́-би поста́вила йи́м до пит'я́. Так вона́ пішла́, набра́ла ви́на́ [то бога́тьи́йші, — дод. Мик. Крав.], бра́тови при́несла мо́цни́йшого, а сво́му чо́лові́кови сла́бшого. Так вони́ ви́пили те ви́но; так він ка́жи йти́ по

дру́ги. Напи́ли сьа вони́ бідва, поста́вила веч́рати, повеч́ерали і ляга́йут спа́ти. Ка́же той злий-дух, шва́гир йи́го: „Ми ляга́ймо ўбідва ў кúпí і бўдем сибí де-шчо б́есвідувати, бо йа шче не знаў на́віть, жи йа ма́йу шва́гра“. — А ўона́ ка́же до не́го: „Та де ви бўдети ўбідва спа́ти! Брат йи́ здорóжаний, зм́учаний, ни зд́ужайи, він би лы́г і спочи́ў сибí, а ти́бі сьа хо́че бала́кати!“ — Так він ка́е: „Ну, то до́бре, то стели́ йи́му окро́ме“. Так ра́но ўстайи́ і берéть сьа йи́хати да́лы ў доро́гу до сестри́ до све́йи. Вийшо́ў він за ним, ви́виў йи́му конь́а зі ста́ны і ка́же: „Ну, йды́ть сибí шчасли́во ў доро́гу! Але йа ма́йу та́кий но́жик, дам йа ти́бі йи́го полови́цью, а полови́цью зіставля́йу сибí. Йак ти́бі бўде бída ў доро́зй, то мой́а полови́ця но́жика зроби́ть сьа д́уже заржа́ўльана, а йак бўде ти́бі до́бре, то мий но́жик зроби́ть сьа йасний“. — І йи́де да́лы. Вий́хаў за бра́му, сестра́ вино́си йи́му скля́нку та́ко́йи води мо́цнойи. „На ти́бі, схова́й йи́ ў кишéньу і йак прийи́диш до све́йи сестри́, то йак прийди́ йи́йи чоло́вік зі сьв́ита, то він бўди зачина́ти з тобо́йу боро́ти сьа, бо він йи́ мо́ц ни́до́брый. І йак він бўди ка́зати, жи-би йти́ з ним боро́ти сьа, то ти вийми́ш ту скля́нку з водо́йу і кажи́ до не́го: „Вий́ймо пе́рши мого́рич, по́тім бўдим боро́ти сьа!“

Так йи́хаў він до све́йи сестри́ наймоло́тшойи три до́би. Прийи́здит на ту горú, ви́йжджа́йи на той фíльва́рок, — на тiм фíльва́рку та́ких слúгiў, жи ни́ мо́на злы́чити (са́ми злий-духи́!) Так вони́ йи́го опстужи́ли до-ко́ла, так ка́жут до не́го, жи ми́ тебе́ тут пи́рвемо́! Так він про́сити сьа — ни́ма жа́дного рату́нку!... Але тамто́му шва́грови, жи він ви́дйи́здиў ви́д не́го, зроби́ў сьа но́жик д́уже заржа́ўльаний. Так він за́раз на-тих-мйа́ст прилы́тайи на той фíльва́рок. Прилеты́ў на фíльва́рок, пороз-гонй́ў ўсе́и́ тi слúги, пусти́ў конь́а до ста́ны, даў конéви йи́сти, а йи́го запрова́диў до поко́йу. А сам полеты́в да́лы.

Так він прийшо́ў до поко́йу: так та сестра́ йи́го зля́кала сьа і ка́же до не́о: „Шко́да тебе́, чоло́вичи, жи-сь сьудá прийшо́ў. Йак він прилети́т, то він тебе́ свої́м д́ухом ли́гне!“ (Поду́фали́й! найста́рший, той, жи кльучи́ но́си ви́т пéкла). А він ка́же до не́йи: „Раз мене́ ма́ти роди́ла, раз бўду гину́ти! Ни-ма мойи́х сестри́ў, забра́ли зли́ д́ухи, то ўже́ йи́ зо мно́йу шчо схт́ать, то зроби́ть“. — Так она́ подиви́та сьа на не́го, жаль йи́ вели́кий 'бгорну́ў і запла́кала. „Йа зна́йу до́бре, жи він йак прилети́т, то він тебе́ за́бий, — али́ йа ти́бі дам трóха рату́нку“. — А він йи́ розка́зуи́: „Йа почувáў уже́ ў двох сестрах, і вони́ попри́лы-тали́, привна́ли мене́ файно́ і конь́а мо́го нагоду́вали́ і ви́слали мене́ да́лы ў доро́гу, а твiй та́кий неспо́койний...“ А ўона́ ка́же: „Він не ма́йи жа́д-нойи́ вiри, з йи́го рук шче нхíтó не ўты́к. Але йа ти́бі дам та́ко́йи води́ — йак він прилети́т, так він за́ра бўде бра́ти сьа до тебе́ боро́ти. Але ти́ ни́ би́й сьа, но го́стро до не́о говори́; вий́меш во́ду і кажи́: „на-пиймо́ сьа мого́ричу́ пе́рши“.

Так при́го́ни то́й зі свѣта, при́ходи до хати і просто леті́т до не́го і ка́же: „Типе́р йа тибѣ зы́м!“ — А він ка́же: „Ни штúка зы́сти, мо́же йа тебе́!“ Так він хви́льку постóйаў, ви́нѣаў скля́нку с кишéньи і даййй й́му пíti; ви́нѣаў дру́у скля́нку с кишéньи і напíў сѣа сам. Так він зроби́ў сѣа віт те́йї води́, шо напíў сѣа, та́кий си́льний... а то́й зроби́ў сѣа мо́ц сла́бий. Так ка́же то́й брат й́йї: „Ну, ходы́м боро́ти сѣа!“ — А він ка́же: „Ны́, не підú, нех но йа напíу сѣа свѣ́йї води́!“ — Так поси́ла́йи й́ї по тú во́ду і ка́же: „При́несі́ ми́ны́ двѣ́ фля́шки води́: й́дну си́льну́, а дру́у сла́бу“. — Так вона́ пішла́, прине́сла двѣ́ фля́шки води́; ту си́льну́ дала́ бра́тови, а ту сла́бу й́мú. Так він напíў сѣа те́йї води́ і не змíркуваў, жи то сла́ба. „Ну, ході́, підем на по́йди́нок!“ — Й́ак брат зла́пайи зли́й-ду́ха за чупри́ну, й́ак тара́хне й́йго ў зе́млю, — те й́но тíлько смо́ла поте́кла... А са́м бере́ сестру́ і й́де до мо́ра. При́йїжджа́йи до мо́ра і діви́ть сѣа: пасе́ть сѣа ко́би́ла з лоша́м. Так те ло́ша скóчи́ло ў во́ду, а ко́би́ла за нím. І вихо́ди да́лы на бе́риг. При́йїжджа́йи він до то́го ло́ша́ти — на немú й́ист зо́лоты́ вуздечкі́, і воно́ гово́рит до не́го: „Чолові́че, пу́стї́ сво́ю ко́ня́ па́сти сѣа, сы́да́й на ме́ни і садові́ сво́ю́ сестру́ і по́йде́мо, бу́дем забира́ти ре́шти тво́йї се́стри“. — Так він пуска́йи сво́о ко́ня́ під мо́ре па́сти сѣа, сы́да́йи на те ло́ша́ і й́де да́лы. Так воно́ ка́же до не́о: „Ті́, мій при́ятельу́! пу́стї́ мене́ шче раз до ме́йї ма́ми, нех йа по́писсу́ шче раз си́бі ці́цьки“. — Але він бо́йаў сѣа й́йго пу́стї́ти, бо бо́йаў сѣа, жи-б ўоно́ ни ўты́кло. Воно́ ка́е до не́о: „Ни бі́й сѣа, за пíа́ть мíнут йа бу́ду на-за́д коло те́би“. — А він ка́же: „Де-ж за пíа́ть мíнут пове́рнесь сѣа, коли до то́го мо́ра сто ми́ль!“ — Так він й́го пуска́йи і ўоно́ побі́гло. Але він за́чина́йи с сестро́ю розпо́вда́ти, — а ўоно́ прибі́га́йи до не́го [ста́ло сѣа на сло́ві, дод. па́рубок Анто́шко Морóз]. Діви́ть сѣа — бу́ло ма́льни́нки ло́ша́тко, а тепе́р вели́ки! — І ка́же: „Сы́да́й ти типе́р на ме́ни, а бу́дим й́хати да́лы“. — При́йїжджа́йут вони́ до те́йї сестри́ дру́го́йї, жи бу́ў пе́рши, бере́ сестру́ на се́би і й́де да́лы. Али відй́їздíт ка́вало́к, а ло́ша́ ка́же до не́го: „При́ятельу́ мій! пу́стї́ мене́ шче раз до ці́цьки, а йа за де́ся́ть мíнут бу́ду тут“. — Так він до́ўго не спере́чаў сѣа і пуска́йи й́йго. Та за де́ся́ть мíнут прибі́га́йи на-за́д — пе́рши бу́ў ло́шачо́к, а типе́р зроби́ў сѣа кíнь! Фі́ст й́йго зо́лоти́й, грíва́ зо́лта, ко́пита́ злоти́, а пі́ткови́ ді́аменто́ві. І ка́же: „Сы́да́йте на ме́не, а бу́дем й́хати до тре́тьо́йї сестри́“. — Так при́йїжджа́йут вони́ до тре́тьо́йї сестри́; ви́кликаў сестру́ с хати і ка́же: „Сы́да́йи на ме́ни, а бу́дети й́хати на сво́ю́ ба́тькі́ўшчину“. — Так сы́да́йуть фсе́и три се́стри і то́й брат і й́дуть. Там чим рас то́й кíнь сту́па́йи лы́нши, лы́нши, так розпо́сти́ў но́ги і так бі́жить, жи на́віть зимлі́ не дотирка́йи́ть сѣа. Приві́з він й́йх до й́йх до́му; оні́ зра́довали

ся і дайть їмү їсти, за то, жи їх привіз. А він каже до них: „Ныц ни жадайу від вас їдзєня, но їдү до свєїї мами і попїсєщү шче раз цїцьки. А ви сибі тут господарти і типїрка ни бїйти сьа нычόго злόго, бо до вас ни майи прѧва. Минє Пѧн-бї пїслаў, жи-б ѡа вас завїз на мїсци“. — І покїнуў їмү такү ксьоньку молитвόву, і каже: „Ныц, но Бόгу моли сьа, а будиш мати, шчо сибі загадайиш“.

Так той брѧт ўжениў сьа, спровѧдиў сибі велїку мўзїку і зачинѧйи висьїльѧ. І ѡа буў ти-ж на тїм висьїльї, давали миньї їсти і пїти, і ў кишиньу дали ѡ за пѧзуху, і ў хустїну навѧзали і ў тóрбу наклали... Але ѡа буў пїаний — і лежѧло ў куткү ў комóрі клóча — і ѡа лїг ў немү ѡї заснүў. Але там дўже стрїльѧли з гармѧтїў, і брали се клóча і набивѧли до гармѧтїў. Там їдєн свѧт молодєнькїй прийшóў, загориў те клóча зо мнóйу і забиў ўу гармѧту. Сак вїстрілили с теїї гармѧти, і ѡак вїстрілили, та ѡ ѡа литьїў та ѡ литьїў та ѡ литьїў, та ѡ прилетїў ту до вас, до хѧти, і на лѧвцьї сьї і вам оповїў. І тї бѧйцьї кїнєц, і горївки збанєц, і хлїба дробїѧска, і кобѧс вѧѧска, і цибєр кїсїльү, і ўсї гóсьтї подїльү. — Те шчо миньї там дали то ѡа те ныс.

(Записано від госп. Юрка Соколовського з прозвиском „Горобец“ в мартї 1894.

Паралелї гл. Nahn, Griechische und albanesische Märcchen I, N. 25, стр. 180—185; G. Basile, Pentamerone II, N. 33.

8. Дурень і царївна на скляній горї.

Маў бѧтько три синї, і бóло два розўмних, а їдєн дурний. Ну, так той дурний фцьонш сидїў за пїйцом, а тї розўмнї мѧти кóнї, фурмѧнили. І буў старїй бѧтько і мѧти шче. Али тї братї прийїхали с фурманки ѡ розкѧзуйут свóму бѧтькови стóрийу. Кѧже: „Ми булї-сьмо ў мїстї і ми чўли такү стóрийу, же наш цар майи їднү донькү і казѧ вїведи ѡї на склянү горү, і ѡак хто вїїди на ту горү склянү і поцьулїи ту пѧнну, то бóди царєвим зѧтим. І так прийшлó ў кѧртах, кѧрти написѧў по свїтї, на цїлий край: чи то бóди пѧн, чи жид, чи хлоп, нех нѧвїть і дурний бóди, аби вїйшóў на ту горү с конєм і поцьлувѧў ѡїї, то бóди царєвим зѧтим“.

Так найстѧршїй брѧт гóвóрит те, а дурний за пїйцом слўхѧйи. Пїшóў на ѡѧрмарок, купиў коньѧ за три-сто рїнских, окувѧў ѡго стальвóвими пїткóвами, купиў субї мўндур дóбрїй, ўбрѧў сьа і поїхѧў. А мѧти кѧжи до нєго: „Шо-ж ти поїдиш, сїну, на ту горү, і тебє цар

Їозьме за свого зя́тця — кому́-ш ти покинеш свійó жінку? — А він ка́же: „Та йак-би йа дістаў сьа царём, то-б йа прислаў грóші до жінки, і жінка жила-би“. — Али йак вий відїздїў, то казаў матері, шчо-би то́оо дурно́оо ны́де ни пусти́ти с хати. Али дурний сиді́т і мірку́йи: „Йак-би йа вийшоў с хати?“ Ка́же: „Ма́мо, йа хóчу на двір, на сто́рону“. — А ма́ти ка́же: „Йа тибé ни пушчу́, аш по́ки брат ни при́йди“. — Али він скрути́ў сьа мо́цно і ка́же: „Ни хóчите минé на двір пусти́ти?“ — Спу́ска́йи з сéби штані́ і сы́ла́йи на-сéрид хати. Ма́ти диви́ть сьа, жи ни жарт, бирé кавáлок пати́ка і вигóни с хати. Вийшоў він с хати на двір, пішоў до хли́ва, ви́проводиў ца́па, сы́ў на ца́па і по́йхаў в лі́с. Приві́ў ца́па до лі́са, пусти́ў па́сти сьа йи́го, а сам збира́йи позь́умки. Али збира́йи він позь́умки (йа́годи), слуха́йи, шчо-сь шумі́т за ним. Він ўгльа́да́йи сьа — іде кубі́та. Али то ни бу́ла ко-бі́та, но тілько бу́ла чарно́гло́ва (ча́ріўни́ця, ві́дьма). Пита́йи сьа йи́го: „Шчо ти, сї́ну, рóбши?“ — А він ка́жи до не́йі: „Наш цар ви́проводиў до́ньку на скля́ну́ гору́; хто до не́йі за́йди і по́ццу́луйи йи́й і зді́йми з йи́й па́льця срі́бний пе́рестинь, то бу́ди йи́го зя́тим“. Вона́ ка́же до не́о: „Твій брат там по́йхаў; а́ли йі́хаў на гору́ і підйі́хаў тілько чверть ме́тра (йак то йи́и кі́льме́тер на ми́ну, то но чверть), — і кінь зі́сцу́ў сьа з ним на-за́д на до́ліну. А во́йско сто́йіт ў два ра́тки: ны́м він ўти́к на-за́д, то так йи́го списа́ли нага́йми, йак сьва́ту зе́мљу. І йі́де на-за́д до до́му. А ти сы́да́й на ца́па і йі́дь до до́му [лы́зь ў за́пич, сиді́, дод. госпо́дар Мико́ла Кра́віцкїй]; а при́йдиш аж на тре́тїй де́нь сьуди́ — йа тибі́ дам свого́ ко́ня, то ти по́йдиш до не́йі і по́ццу́луйиш йи́й“. — Так він сы́да́йи на ца́па і йі́ди до до́му. При́йзді́ть до до́му, пу́ска́йи ца́па до хли́ва, сам іде до хати і лі́зе прóсто ў за́пич. При́йзді́т тамто́й брат йи́го. Прихо́ди до хати — пита́йи сьа йи́го ма́ти: „А шчо ж, сї́ну? вийі́хав-ісь, чи ны́?“ — А він ка́же: „Там ни такі ко́вні ма́йут, йак йа — жа́ден не вийі́хаў, а йа ўо́ўшим ны́“. — А ни роска́зу́йи, жи там йи́го бі́ли.

На дру́гїй де́нь ста́йи ра́но сере́дшчїй брат, сы́дла́йи ко́ня свого́ і ка́же: „Йак йа свої́м ко́нем не вийі́ду ўже, то-б ўже бу́ло зле“. — А той дурний за пий́цом сиді́т та й ка́же: „Йі́дь, йі́дь, то так наберéш, йак мій брат набраў“. — А той ста́ршїй ка́е: „Ти йак ви́дыв-ісь, жи йа браў?“ — А він ка́же: „Йа ви́дыў — йа ви́лиз на свої́у то́по́льу, на са́мїй верх, і диві́ў сы́, йак тибé нага́йми кро́пїлі“. Ка́же: „Мо́же не пра́уда?“ — Скида́йи той сорóчку, а йи́го ты́ло так йак са́джа чо́рне від нага́йок. Али той сере́дшчїй ка́е: „Ет, йи́го кінь льа́дашчїй бу́ў“. — Ка́же: „Йа по́йду, то йа ўже пе́ўны вийі́ду“ (ўже чу́йи сво́о ко́ня). — Так він йі́де і ка́же матері: „А ни пу́сэти́ть дурно́го на двір“. — Али він по́йхаў, дурний ка́же: „Ма́мо, йа йду на двір“. — Так йи́го ни

хоче пустити. Кає: „Ни хочити пустити?“ — Скідайи штани, лйзи на стіл і сьїдайи. Мати за палку, дурноо по плечах і вигнала с хати. Дурний пішоў до хлыва, вигнаў цапа, сьїдайи на цапа і йїди зноў до лйса. Прийїхаў до лйса, пустїв цапа пасти сьа, а сам зноў збирайи позбўмки. Али прихїди зноў до нїо та чарноглава і каже до нїо: „Прийїдеш заўтра до мїни, а йа тїбї дам коньа і поїїдеш на скльану гору і поцьулїиш ту панну і здїїмеш з нїїї срібний пїрстєнь. Бо твїї брат сирїдшїї то гїрши збїтїї, йак учїра старшїї“. — Так вїн сьїдайи на цапа і йїде на-зад до дому. Прийїзїт до дому, загїни цапа до хлыва, сам іїде до хати і лйзе ў заїпч на своїї мїсци. Прийїзїт йїго брат і розказуїи своїу бїду. — „О — каже — тамка нї йїдно паньство йїде (і нагаїї берї, — дод. Микїола Кравїцкїї) і не мїже вїїїхати, а йа оўшїм нї вїїїхаў“. — А дурний каже: „Али-сь набраў дїсїть!“ — А той каже: „Ти йак за цїїїца вїдїї?“ — Вїн каже: „Йа буў на дворї, вїльїз на хату, та й дивїї сьа“. Ну, так на трїтїї дїнь іїде дурний на двїр, ўжї нї ўспїняїїт йїго, і каже: „Мамї, йа веду цапа пасти“. — А матї кає: „Ведї“. — Вївїї вїн цапа, сьїї на нїо і поїїхаў ў лйсї. Прийїхаў до лйса, пустїї цапа пасти сьа, а сам пішоў малинїїї рвати. Але прихїдїт до нїо та чарноглава і каже: „Ілї тепїр во мнїїї“. — Прихїдї вїн за нїїї і лйзе ў печїру (така дзвура, печїра) і показуїи йїму конїї. — „Котрїо-бї тї коньа хтїї, жи-бї-сь вїїїхаў на гору?“ — А вїн каже: „Котрїо мїнїї панїї дадїї“. — Так вона вїводї йїму коньа шчо найкращчїго, насьодлала йїму і ўбрала йїго ў свїї мїндур, дала йїму чакї, чїпїла йїму палаш, дала йїму чїботї злїтї і вївела коньа йїму, фїст буў позлїчаний і грїва позлїчана і копїта булї позлїчанї, а пїткїви булї дїїаментївї (то дїїамент чїпїляїїть сьа, нї пїстит; маїнес, маїнесївї) — і каже до нїго: „Йїдї на ту гору, али хуткї, і йак приїїдїш на гору, то приженїш до тїїї панїї і поцьулїиш йїїї с коньа і здїїмеш з нїїї срібний пїрстїнь, і вїїмеш своїу хустїчку, перелїмїш пїрстїнь на двїїї і хустїчку передерїш на двїїї, половїїну хустїчки і перстїньа дасїї йїїї, а половїїцїї сховайїсї сїбї, і йак найхутїї будїш ўтїкати з горї, жи-бї тїбї нї порайїлї.“ — А цар наказав, йак вїїїде котрїїї на гору і поцьулїи йїїї і йак бїдї ўтїкати на-зад, то жи б вїд нїо взьати знак. Али вона йак вгльанула, жи вїн ўтїкаїи на-зад, махнїїла палашом і вїтїала йїму йїдїн палїц, на знак; взьала той палїц, завїїїла ў хустїїну і сховала до кишїнїї. А вїн йак потїснї коньа з горї, то кїнь аж ровї повїбїваў ф тї склянї горї. Так вїїскїо нї мїгло йїго злїпати.

Так цїсар роспїсав по цїлїм своїїм країїї і каже: „Де-сь тут такїї йїї, пан чи хлоп чи жїд, жи вїн мойїу дочку поцьїлуваў і знак покїїнуў, а йїго нїхїто нї мїг злївїтї“.

Так він приїздить на-зад до тейі печері, віддаєйі тоо коньа ті чарноглові, скидаєйі ўсёй мундур, роздбагаєйіть сьа з него, а свій на-зад бирé, ті лахмані. Виходи на лье, лапайі цапа, сьйдаєйі і йіде до до́му. Привіў папа до до́му, пустиў до хлыва, сам пішоў за пийц зноў до хати. І ка́же до ма́тери: „Типéр нех ваш цап здо́хне! Їа рваў траву́ і годуваў йигó, а він злапаў минé за па́лец і віткусиў. Уже типéр йа ни поведу́ йигó, но б́уду сиды́ти за пийцом“.

Али за па́ру час післаў цы́сар по крайу́ во́йско, шчо́би шука́ти тако́го мижі наро́дом, чи то по жида́х, чи по панáх, чи по хло́пах, кілок віт кілка, хата віт хати, таких л́удий, котрі не ма́йи вели́кого па́льця, то́го пер́шого, жи-би на́віть бу́й і жибра́к, йак не ма́йи па́льця, так йигó бра́ти сьуди́. Так хóди візита хата віт хати і ка́ждого візетеру́ють, шчо́ по йи ў хати́ хлóпш. Али прихóдьять туди́ до тейі хати, де той дурний, і визетиру́ють, чи ма́йи котрий зна́к. Али ни ма́йи жа́дин. Али ті ша́ндарі ка́жут: „Мо́же шче́ майште́ йако́го тут ў хати́?“ — А старá ка́же: „Ми ма́ймо шче́ йідно́го, ў за́пичу ўцонш сиди́т, дурний, він на́віть ни хóчи на двір ви́йти, бойи́ть сьа“. — „А покази́ть по нам йигó!“ — Вийшоў він з-за́пича; ди́вльять сьа на не́го — а він та́кий на́глий (го́лий), за́смаро́ваний — вилы́заєйі з за-пича. Али вони́ ни ди́вльять сьа, жи він та́кий засмаро́ваний, беру́т йигó за ру́ку і ди́вльять сьа, чи ма́йи ўсьі па́льця. Так ўзы́али йигó іс собо́ю, сали́ли на ко́льиу і везу́т до цы́сара. [Мо́е трóхи о́ухібрали йигó, ўбра́ли? — за́мiтив Мико́ла Краві́цький]. Так приво́зять йигó до цы́сара — цы́сар за́ра ка́заў ви́нести шчо́ найкра́шчий мундур з ма́газину, зроби́ти пожо́ндиий ку́пиль, і жи-б він до́бри ви́купаў сьа, да́ти доро́гих ма́сьцяў, жи-би він насмароваў сьа, жи-би па́хло (жи-би подобаў на шчо́сь, дод. Мик. Крав.). Дали́ йи́му білу білы́зну і мундур шчо́ найкра́шчий, і ўвели́ йигó до цы́сарского трóну, і пита́ють сьа йигó, чи то він сам бу́й, чи н́й? А він ка́же: „Йа сам, бу́й“ (шче́ ни до́віра́ють). — „А йак ти ни сам, то ми ти́бе стра́тим, бо ти ло́миш віру“. — Він ка́же: „Йа на́віть ма́йу зна́ки“. — Так ка́жут до не́го: „Пока́жи“. — А він ка́же: Йа ны́кому не пока́жу, но тілько́ само́му ца́реви і йигó доньця́. (Він ми́слиў: ті ўхо́плять і ска́же: то йа ма́ў). — Так вийшоў цар і ца́рева дочка́ на трон і пита́ють сьа йигó: „Пока́жи значки́“. — Так прихóди він до ца́ра, кла́няєйіть сьа низе́нько, цы́луєйі йигó но́ги і ка́же: „Про́ши наййасни́шого мона́рхи, нех ца́ри́на ви́йме свої́й значки́“. — Так она́ ви́ньзала полови́цьцу пер́сти́ня і полови́цьцу ху́стини і па́лец. А він ви́ймаєйі зно́ў полови́цьцу пер́сти́ня і ху́стину і по́ка́зуєйі сво́ю ру́ку, сві́й кихо́ть [жи ві́тба́те, то кихо́ть, — пояснив Мико́ла Крав.). Так цар ўзы́аў те в ру́ки, при́рiмнюєйі до ку́пи — при́шчоў пер́сти́нь до пер́сти́ня, ху́сточка до ху́сточки, а па́лец до ру́ки. Так він ка́заў взя́ти йигó до сво́го покóйу, згу́тува́ти йи́му цы́сарский

мінаж, поставити їмү вина, жи-б він собі попойїу і напиїу сьа, зробити їмү пожюдне лүшко, і жи-б він собі лыг спочиї [бо ў запічку бόки подавиї — заміт. Мик. Крав.] і доўкола поставити варту, жи-б ныхтó туди ни заходїї з мунїстрії, жи-би часом йигó ни стратиї хто (бо йи такі мунїстри, підбиваїють сьа). Так на другїй день россилаїи цысар листи по своїїх крульах, цысарах, жи-би позїїздили сьа, бо він буде своїу донькү видавати за-муж і буде зьа́тѣа коронувати. Так позїїздили сьа крулі, царї, паньство, войско́ва мўзика, і зачинаїут висьїльа. Так ўони зьали сьлўб, садовля́ть йигó на трóны на цысаре́кїм і віддайї цысар їмү своїу корўну і запи́суїи їмү свій край, і ка́же до не́о: „Усьо твойї, шчо во́ком загля́неш; бо йа ўже старїй, так то́го ни змо́жү робїти“. — Али трива́ло то бес па́ру лыт. Іде́ три крулі на не́го воїну то́чити. Але приходи́ цар старїй до не́го і ка́же: „Сїну, будиш зачи́вати пе́ршїй во́гонь“. — Так він ка́же: „Дóбре, йа піду — али ви за мно́у ти-ж мўсити йти“. — Так старїй йде́ — ви́даў ро́сказ мунїстрам, мунїстри ви́дали до корпўсу, корпус ви́даў до шта́бу (до пляц-коме́нди), жи-б усьо на гальа́рму збира́ло сьа і йшлó до вогню́, жи-б ўсьо позїїзди́ло сьа, бо йїди молодїй цар до вогню́. Но так позби́рали сьа, і йде́ войско́ йак вода́ плинé. Али він собі ка́заў да́ти шчо найгі́ршїй мўндур і шчо найпідльїшїй кїнь і поїди́ до вогню́. Али йїди він вже доро́гоїу, в-раз зі старїм; приї́зди́т до йїдно́о ба́гна, до го́зера, і ка́же до старо́о цара́: „Ви, тату́нью, йїтьти на воїну, йа зістаїу сьа коло то́о ба́гна і бу́ду би́ти жа́би“. — Так цар ни спере́чаў сьа з ним: „Вої́уваў йа пе́рши, йак буў сам, і тепе́р мўшу“. — Так забраў сьа і по-йїхаў. Али пере́йїхало ўсьо войско́ ўже, помину́ло йигó, — сьїдаїи він на коня́ і жинé до те́її пече́рі, де черно́гло́ва. Приго́ни до черно́гло́ви і питаїи йїїї: „Йа хóчу войска на по́міч“. — Так дайї вона́ їмү цы́лий кў́рпус войска (цы́лий кў́рпус, то бу́ди кїлькана́йцыть регіме́нтиї) і ўби́раїи йигó ў за́лызний мўндур і своїй войско́ ти-ж ў за́лызний мўндур, і висїлаїи йигó до во́йни. Так він йї́де с тим войско́м свої́м, ба́нда граїи, і стрі́чаїут сьа с свої́м ба́тьком. Так йигó ба́тько загалы́туваў своїй войско́, на́лькааў сьа і мїслиї, жи то гї́ншиї йигó зайшоў. Так старїй цар стої́т, — він приї́зди́т до старо́ўо цара́, привитаў сьа з ним, даў йї́ден дру́гому се́рвус, і ка́же: „Куди́ наййасньї́шїй мона́рха йї́де?“ — А він ка́же: „На во́йну. А куди́ ви йї́дити?“ — до то́ўо моло-до́о ка́же, до сво́о зьа́тѣа — ви пізнаў. А він ка́же: „Йа йї́ду до най-йасньї́шого мона́рха на по́міч“. Так той цар ўты́шиї сьа, ка́же: „Та́кі знайшоў сьа та́кий, жи і́де до ме́ни на по́міч“. — Так приї́зди́т блї́сько то́о пля́цу, де ма́їи бу́ти во́гонь — та́к молодїй цар ўбе́ртаїи́ть сьа до старо́го і ка́же: „Йа́ би-м просїў ва́с, жи-б ви с свої́м войско́м зіста́ли сьа тут, а йа с свої́м йї́ду до чо́ла, на са́мїй пе́ред“ (голоўля́на кў́лька до

нео ни пристане, — заміт. Мик. Крав.) — Так він йіди; прийіхаў під гра-
ницю — так він... тамтої зачинайи до не́го вогонь. Так він пустиў раз
с своїм во́йском йі́дну са́льву — так йі́дноўо кру́ля від ра́зу положиў
ўсьо во́йско [добре шморгнуў — приміт. Мик. Крав.]. Так тамтої ви́й-
майи фа́ну, показуйи, жи спокій, жи пардо́н бу́ди. Заверта́йи своїи вой-
ско на-за́д і йі́де до старо́ўо ца́ра. Прийі́зди́т до ца́ра — а йі́го ўсьо
во́йско ли́жит ў льо́гру. І ка́же заверну́ти на-за́д во́йско, а-ж ўза́втра
підут зноў войува́ти, дру́гоо. Так він росхо́дить сьа йі́ден від дру́ўо́го
зноў. Так цар запраша́йи йі́го на ко́льа́цйу, а він ка́же до не́о: „Аш по
тім усьім споко́йу“. І йі́де на-за́д до те́йї пече́рі. Прийі́хаў до пече́рі, відаў
во́йско чарногла́ві, сам сьі́дайи на сво́го ко́ня і йі́де на-за́д до то́го ба́гна.
Прийі́зди́т до ба́гна і бйи жа́би патичко́м. Але цар йі́де с своїм во́йском.
„Пра́ўда, тату́нью, ви́били-сьте во́йска тро́ха?“ — А ін ка́же: „Ет, шо ми-
ны́ с то́о, жи йа ви́биў, — али ти ны́!“ — „Али подиві́ть сьа, йаку́ йа
ку́пу жа́биў наби́ў! То ви таку́ ку́пу во́йска ви́били“. — Так на дру́гій
де́нь йі́дут зноў на во́йну. Так зноў він сьі́дайи на то́о ко́ня і зноў
діста́йи́ть сьа ко́ло то́о ба́гна бі́ти жа́биў. І ка́же: „Йі́дйі́те ви на во́йну, —
кі́лько йа ви́биў жа́биў, ті́лько ви во́йска по́ложите“. — А старі́й ка́же:
„До́бре миньі́ ўче́ра Па́н-бі́г даў йако́го-сь гіншого ца́ра з бо́ку та й за
ме́не войува́ў — хто-ж миньі́ ны́ні при́йде на по́міч?“ Так він зноў
сьі́дайи на ко́ня і йі́де до те́йї пече́рі. Прийі́зди́т до пече́рі, про́сит те́йї
чорногла́ўойи, шчо-би йі́му ны́ні зноў позича́ла во́йска, бо ны́ні на ме́ни
йі́ст бі́льша сі́ла. — Так вона́ дайи́ вйи́нце во́йска і си́льнійше; 'бе-
ра́йи йі́го зноў за́льзнийи мўндур і своїи во́йско, і висила́йи на во́йну.
Так він йі́ди доро́гою і зноў стрі́ча́йи́ть сьа с своїм ба́тьком. Так цар
пита́йи йі́го: „А куді́ так панове́ йі́дут?“ — А він ка́же: „Йа йі́ду до
вас на по́міч“. — Так вони́ віддали́ йі́ден дру́гому се́рвус, і ка́же моло-
ди́й цар до старо́го: „Йа ны́ні йі́ду сам на во́йну, а йа́к миньі́ бу́ди за
тьа́шко, то йа пі́шльу́ йі́дноўо во́йака сво́го, жи-би-сьти миньі́ піддали́
сі́лу, по́міч. — Так він зачина́йи вогонь до тамто́го. Пустиў йі́дну са́льву,
па́ло полови́ну во́йска, пустиў дру́гу са́льву — ўпа́ло ўсьо́. Так ті́лько
йі́ден кру́ль діста́ў сьа шче. Так тамтої виста́ўля́йи фа́ну і дайи́ спо-
кій на два́йцйі́т шті́ри годи́ни, на цы́лу до́бу. А йі́го во́йско ўсьо ді-
ста́ло сьа, а-ны́ йі́дному ны́ц ни шко́ди. Зачина́йи ба́нда гра́ти — при-
йі́зди́т до старо́ўо ца́ра, віддайи́ се́рвус, і відйі́зди́т с своїм во́йском
на-за́д до пече́рі. Але прийі́хаў до пече́рі, відаў во́йско, сьі́дайи на ко́-
ня́ на сво́го, йі́де до то́о ба́гна і зачина́йи бі́ти жа́би. Але йі́де старі́й
цар та й ка́же: „До́бри ти́бі, сі́ну, тут бі́ти, але миньі́ бі́да на старі́
лы́та!“ — А він ка́же: „Али-сьте побі́ли! — Йа ны́ні два ра́зи ті́лько ви-
би́ў жа́биў, йа́к уче́ра, а шче діста́йи́ть сьа дві́ ча́сти ў води́. А ви ма-
йі́те шче бі́ти дві́ ча́сти во́йска“. (Шо по тре́тью ви́биў за два дьні́). —

Так вони приїжджайут до дому, а на другій день йдуть зноў до вогню з своїм батьком. Приїздит до тоо багна, сьїдаин коло багна і бїи жаби. Каже старий: „Так, так, сїну! Приньаў-їм зьа́тѣ, та й сам мўшу войува́ти“... — Так поїхаў цар засмўчаний дўже, каже: „Маў-їм два дньї по́мїч до се́бе, — а нїны, Го́сподь то зна́и, чи б́уди“... Так той сїда́и на тоо криво́о киньа́ і йде до те́и пече́рі зноў. І каже: „Па́ны ласка́ва! приходжу́ ўже тре́тїй раз до вас і про́шу вас шче раз по́мочи, жи́-би ми́нї дали́ вїйни́ци во́йска йак ф́е́ра, бо нїны вї́йнкшїй во́гонь б́уди, йак тїх два́ дньї, гострі́йшїй“... — Так вона́ виво́ди ї́му во́ско, ўсьо ўбра́не, позло́чане, і ко́ны ўсьї позло́чанї, бли́щать йак со́нце, і да́ла ї́м мўндур голо́вїаний (з го́лова вже ни пристўпи ныц, ны́ ку́лька, ны́ ныц) і випровадила йи́го на во́йну, до вогню́. Так він йди до́ро́гою, дого́ни ца́ра, сво́го ба́тька, бли́сько ўже тоо вогню́, приви́таў сьа з ним, віддаў се́рвус і каже до не́о: „Ти́пер ви с свої́м во́йском поступа́йте на-за́д, у тил, а йа с свої́м ро́кују до чо́ла; б́уди ви́лїкїй во́гонь“. — Так він приходи́ ўже до чо́ла, зачина́и во́гонь; тамті за́чали пуска́ти во́гонь. Пусти́ раз — ма́ло шчо ўпа́ло, пусти́ дру́гий раз — ўпа́ло полови́ця, пусти́ тре́тїй раз — і шче во́ско пї́тходи, бїи; так вї́йшли сьа ўсьї ў кў́пу ўже, йи́дно до дру́го. Так за́чали вони́ пала́шами руба́ти, сьїчі; а́ли йи́ден, найста́ршїй межи тамто́го во́йска, пригна́ў сьа до не́го і ўта́ў ї́му ру́ку, перетьа́ў, зна́к зроби́ў. Так він ви́няў хусточку́ sweйї жї́нки і завї́заў ру́ку. Так ўбе́рнуў сьа він до во́йска, кри́кнуў го́стро до них — так пусти́ли йи́дну са́льву і поби́ли ўсьо во́ско. Так за́верта́и він на-за́д сво́їй во́ско; зачина́и гра́ти ба́нда, зачина́йут сьї́пва́ти, — ўже за́кїнчили́ во́гонь. Приї́здит до старо́ю ца́ра і ро́ска́зуи, жи́ ўже спо́кій з во́йною. Так старий ца́р сво́му во́йскови да́ рут, ви́стаўля́и сво́ю ба́нду і зачина́йут гра́ти марш. А сам йи́де на ту са́му до́роу, де він ў́зяў во́ско. А́ли той ца́р старий про́си йи́го ў гостї́ну до се́би, а він не хо́че йї́хати. „Ми коли́-сь гї́нше б́удемо ча́стовати́ сьа. Мо́їй во́ско змордо́ване, йа мўшу йи́го запрова́дити до дому, да́ти ї́му рут — а за па́ру де́нь то йа при́йду ў гостї́ну“. — Запрова́диў во́ско до пече́рі, відда́ чарногла́ві, подьа́куваў йи́ї — сам сї́да́и на криво́о киньа́ і йде до багна́. Бе́ре патичо́к і бїи жаби. А́ли йде ца́р старий та й ка́же: „До́бри ти́бі, сїну, бї́ти жа́би, але гї́рко ми́нї бу́ло на вї́йни“. — „А́ле йа ви́биў ўсьї жа́би, ўже не́ма жа́дної ў во́ди — а ви ви́били ўсьо во́ско, ўсьї три кру́лі“. — І при́йшли до до́му і льага́йут спа́ти с те́ї ментро́ги. А́ли ў но́чі він спит, той мо́лодий ца́р; ўже розви́днїа́и́ть сьа, ўже бли́сько б́уде полу́день — та́ки й він спит. А́ле ца́рїця, йи́го же́на, приходи́ до поко́ю, шчо-б поди́вїти сьа, шчо він ро́би, жи́ він так до́уго спит, чи він шче йи́ живий — мо́жи ўме́р... А́ле пи́сьля во́йни він бу́ мочно́ змўчаний і лы́г, так спа́ў, йак ни́живий.

Віткнуў ру́ки віт се́би — она́ гля́нула на не́го, і дівить сьа на йи́го ру́ку, жи йи́го рука́ завй́язана йийі хусти́ноюу. Прихо́ди до ба́тька і ка́же: „Ви ка́зали, жи він ни бу́ў на во́йны — а чо́го-ж він та́кий пораня́ний?!“ І пита́йть сьа йи́го, а він ка́же: „Ви́сьте йи́хали три рази на во́йну, а йа́ дста́ваў сьа коло ба́гна. Ны́м ви ўбй́хали, то йа́ с свої́м во́йском нагна́ў ва́с і то́чиў во́йну. А тре́тьоо дньа́ бу́ў вели́кий мені́ скрут і ў́тали мені́ ру́ку. А йа́ ру́ку завй́язаў і лы́г-им спа́ти, споко́йно спаў.“ — Цар по́цзлуваў йи́го ў го́лову, і спрово́диў йи́му ба́нду вели́ку, по ті́м споко́йну, і ви́даў йи́му ўсьо ца́рство свої́й. І йа́ бу́ў на ті́м балы́; і там йи́ли і пи́ли. Але йа́ найи́ў сьа і напи́ў сьа, і лы́г спа́ти ме́же по́рохом. То́й по́рох лопато́уу бра́ли і кано́ни насипа́ли, і котри́й-ісь мене́ за́гориў і ў кано́н торну́ў (кiну́ў); і йак ви́стрі́лили (с то́уо кано́на), то йа́ литьи́ў, литьи́ў — сы́ў во́зьди коло сто́ла і ва́м опові́ў...

Записано від господаря Юрка Соколовського з прозвищем Горобец, в марті 1894.

Парацелі: Jan Świątek, Lud Nadrański. Kraków 1894, N. 26, стор. 354 до 357; Ciszewski, Krakowiaczy I, 194—195; в основі другої половини сеї казки лежить оповідане про покуту і воєнні діла Роберта Діавола, гл. Ad. Keller, Altfranzösische Sagen. I. Фр.

Невдячний брат і живу́ща вода.

Маў ба́тько два сини́ і вони́ у до́ма ни хтьа́ть бу́ти. Ка́же: „Йа́ йи́ду ўу сьві́т вандрува́ти“. — Сы́дла́йут си́бі ко́ньні і с ті́ми кiньми си́бі йи́дут. І взы́али си́бі пе́сика зі собо́юу. І ўони́ си́бі йи́дут. Ви́йхали в лы́с, йи́ дві доро́зы. І ка́же один: „Йа́ йи́ду йи́дно́у доро́гоуу“, а дру́гий: „А йа́ йи́ду дру́гоуу. Али да́ймо си́бі та́кий знак...“ — Сто́йала дере́вина, клен фа́йний, -- і то́й старши́й ви́ньаў си́бі но́жик і ў ту дере́вину застро́миў — ви́лиз і застро́миў. І ста́ли си́бі, ра́дять сьа: — „Зна́йиш шо, йак йа́ бу́ду жи́ў... йа́ по́йду те́йу доро́гоуу, а ти йи́деш те́йу доро́гоуу; йак, боро́ни Бо́е, йак би йа́ ўме́р, то ти при́йдиш до те́йї дере́вини і поди́вись сьа на то́й но́жик, — йак на ті́м но́жику бу́де кро́ў, то ўже́ мене́ нима́. Но, бува́й здо́роў!“ — Дали́ си́бі ру́ку, йи́ден дру́гому, і то́й по́йхаў туди́, а то́й по́йхаў сю́ди.

Али йи́де лы́сом і дале́ко ви́йхаў в лы́с, — сто́йіт па́лац. І він при́йхаў с тим пе́сиком; а там була́ та́ка ча́рівни́ця, жи ўона́ йи́му зро́би́ла, і він стаў ка́менем і соба́чка та́-же і кiнь. Но, та й вже́ йи́го нема́.

А тамтої поїхаў. Приїхаў до йідноўо міста, пішоў си на шиньк, ви́пйў си горілки, взяў си за́куску, і ка́же жи́дови: „Да́й ми́нй вівса́ коне́ви“. — Даў жид вівса́, ў́н коне́ви даў...

— Де ви так йі́дите? — пита́йть сьа жид.

— От, йі́ду си́бі ў́ сьві́т.

Али він си́бі пої́хаў і пої́хаў си́бі... Ви́йіхаў зно́в за мі́сто, і йі́ди си́бі і йі́де. От він при́йіхаў зноў до се́ла, зноў си́бі до коршми́ фету́пйў і зноў си́бі ви́пйў, взяў си́бі за́куску, і зноў він си́бі за́кусйў, коне́ви вівса́ зноў ка́заў да́ти, по́пас ко́ньа, сьі́дайи на не́го і йі́де. Але ви́йіхаў до йі́дноўо міста, зди́байи йи́го дві́ па́ньны, йі́дна ста́ра, дру́га мо́лода. Але він скло́нйў сьа і по́минўў. Але ўо́ні йи́го... та па́ньи та мо́лода до ма́тери до сьве́йи ка́же: „То йа́кий-сь по́йіхаў, а́ле він ми́нй спо́добаў сьа“. А та ста́ра ма́ти йи́йи ка́же: „А́бо же ни ма́ фай́ныйшого ны́гдэ, по́той, шо по́йіхаў?“

— Ны́, не ви́ды́ла-м фай́ныйшого, йа́к то́й ўо́.

Ма́ти ка́е: — Ну, то за́верны́м йи́го.

Але кри́кнули, і він за́вернуў сьа с ко́не́м. — Ну, шо па́ньи ска́жут?

— Ат, ми шо-сь бу́демо ўо́горити. Ві́тки пан так йі́дут?

— От — ка́же — йі́ду, йа́к по сьві́ты шо ро́бить сьа.

— Мо́же пан ча́сом голо́ден?

— Та шо, йа́к йа́ голо́ден, — хто-сь ми́нй да́сьть? — Але добу́вайи фля́шчы́ну, та па́ньи ста́ра: „На́пйі́те сьа си́бі“. Добу́вайи за́куску; так то́й чу́дўйіть сьа: за шчо во́ні мнй да́йўт?!

— Пере́кусй́м, по́йідемо до сво́го до́му.

А він ка́же: — Ай, до мо́го до́му да́ле́ко, а́ле де там!

Та ста́ра па́ньи ка́е: — Ны́, до мо́ўо до́му по́йідемо.

Так во́ни си́бі, тй́йи йі́дўт, він си́бі злы́с с ко́ньа і з нй́ми йі́де. А ўо́горать си́бі, ўо́горать: „Шо́-би то пан знаў, шо мо́йа па́нна вас спо́дó-бала, і му́сите йі́хати до до́му“. — А він ка́е: „Ну, йа́к тре́ба, так йа́ йі́ду“. — При́йіхали вни до до́му, а пан ви́йшоў на дві́р: „Цо то там за йі́ден с ко́ньи́м?“ — А та па́ньи ста́ра ка́же: „То — ка́е — вандро́в-ний, от си́бі йі́хаў і спо́дóбала си́бі“. — А пан ка́е: „Ну, то до́бре.“ — За́клика́йи йи́го до по́ко́йу, пита́йть сьа йи́го, ві́тки він; він йи́му рес-ка́зўйи ві́тки він. Да́йўт йи́му йі́сти, а та панна до ві́тца: „Та́ту́нью, та́кі то мй́́ бу́де чо́лові́к“. Пан лі́сти роспи́су́йи, і шо-б па́ни зьйі́ж-джа́ли сьа, бу́де весе́льа. Пу́зўйі́жда́ли сьа па́ни ў́же, йи́и ба́нда, то, гра́йут... От во́ні ў́же си́бі взы́али вот шьлю́б, от ўо́ні ў́же си́бі так ўо́ по весе́лы, ў́же поро́зйі́жда́ли сьа, і ўо́ні си́бі так до́бре жи́йўт обóйи, і він ка́жи: „Йа́ му́шу йі́хати ду́ сво́ўо бра́та“. — Во́на ка́е: „Ну, та йі́дь“. — Уу́зьяў си́бі ко́ньа, у́браў сьа, взяў си́бі па́лаш, ру́шны́цу

і йіди на-зат теїу дорóуоїу, шо він йіхаў. Али прійіхаў він а-й до теїі дорóги, шо ўоні розлучáli сьа, йіакурát дівить сьа на ту деревіну, на той нóжик, -- на тім нóжику ўже кров йі! -- „Ну, ўже моўо брáта не ма, ўже йігó смёрть де-сь спітkáла...“ — Йіакурát прійіжджáйи до теїі зноў, де ті стáли каміньям, дівить сьа: йігó брат йі, áли кáменем стоїт, і кінь стоїт і пес тá-же. Але він прихóдит до теїі кáменицы, сидіт та чаріўніцъа. — „Шо ти тут — кáжи — прійшоў сьуді?“ — „Анў минї відробляй на-дўх, що-би мій брат ўстаў, бо зáра тибі гóлову зітнў!“ — і стаў над неїу с пáлашом. Онá кáе: — „Зáра йа зроблў, а не рубáй!“ — Стáла і пішла сибі до друўоўо покóйу і вьзálа сибі фльашчїну і вийшла на двір і вьзálа йігó, покропїла теїу водоїу чи там чим, і він сибі встаў, вже ожїў, і кінь і пёсик. Тупіру йак він вже вжиў, і він ту чарівніцъу зарубáў. І ўоні сибі ўбїдва вже йїдут, той йїде, той йїде. І кáе: „Ну, брáте, прáўда, шо-б смёрти бў-би-сь ўже пожїў, шо-б ни йа?!“ — Ну, та й вони йїдут, прійїхали вони сибі а-ш тудї на мїсци, де він ожениў сьа. І оні сибі ўже там контентўїуть сьа, ўже сибі ба-лўїють. І роскáзуїи, шо йа свóўо брáта віт смёрти віткупїў. А йго жінка кáе: „А то дóбре“. — І він кáе: „Пойїдемо на польовáньи ўоби-два“. — Вони вьзáли і пойїхали. Али вони пойїхали далéко в льїс, за-бїли сибі там пáру кїзлїў і пáру сплухїў, забїли сибі, і ўонї... кáе: „Йак би то ми йїх донёсли?... Трéба до дóму давáти знáти, фїри.“ — Йїдén дїстаў сьа кóло тóо, а тої пойїхаў до дóму. Запраглї сибі кóны, йїдут сибі ўбїдва, посьаdáли і йїдут. Али вони ўбїдва йїднакóві булї, так йїдно лице йак тóўо, так тóўо. І він вьзáў тóўо, шо тої нїбї ожe-пїў сьа там, — він поганьáў кóны, а тої зáду сибі йїхаў, — вїньáў шáблўу і зїтáў йїму гóлову; скїнуў з вóза йігó, і сам пойїхаў. При-йїжджáйи тудї, привóдит ті кїзлї, сплухї; вийшла та пáнна і пán. — „От, дóбре-сьти спольвóвали!“ — Але вонá не мóе пїзнáти, чи то йїї чоло-вїк чи не йїїї? Питáйить сьа: — „А де тамтóй дру́гїй?“ — „От де-сь — кáе — пішоў і де-сь заблудїў. Йа кричáў, кричáў, гукаў — ни ма!“ — „Ай, то шкóда. Мóи-би-сь пойїхаў і йігó де вітпїтáў.“ — Кáе: „Трéба йїхати, мóе де вітпїтáўи йігó.“ — А-нў, пойїхаў він, вьзáў іс собóїу зноў брунь; прійїжджáйи він ай-їш тудї, до він йігó забїў, — лїжит цїлїй, али вже нїживїй, — та шо ўже з неўо бўди?... Так він сибі дўмаїи: „Шо йа зробїў!...“ Притўлўїи ту гóлову до не́го, áли на дéревї крук сидїт. Кáе: „Шо ти дўрно притўлўїиш, йак вонá ни притўлїть сьа! Ти минé попросї, то йа тибі йігó зроблў живóго“. — Але він, той брат, кáе: „Но, зробї минї, шо-п фетаў!“ — Пулитїў крук. Принóси водї у дзьóбовї і вьзáў, йїмў напустїў теїї водї, і він фетáйи. Він устаў, кáе: „Дóбре-м — кáе — вїснаў сьа!“ — А той брат кáе: „А, дóбре-сь вїснаў сьа, бо ти вже неживїй буў“. — Али вони сибі вже ўбїдва ідўт.

Прийшли собі ай-ш туді до жінки те й там собі поїбідали. Йіго жінка питаїть сьа: „Де ти — ќае — бу́ў?“ — „Йа — ќае — тро́ха спаў там. А то — ќае — мій брат то зробіў. Ќае: взьаў мині́, зітьаў го́лову, і по-тім зноў пошкодуваў мене і приї́хаў, менé зноў відратуваў.“ — „Кі́пекоуо б́рата ма́йиш!“ — Ќае: „Тре́ба йи́му та-же так зробі́ти, йак він ти́бі зробіў.“ — Али ка́же... ра́дять сьа старо́уо па́на: „Шо то йи́му зробі́ти?...“ — „Та шо йи́му — ка́же — зробі́ти, — тако́му нема шо ро́біти. Вивести ўо́гира і приві́язати до фо́ста і пу́стити ў́ по́ле“. — Вивели во́гира, приві́язали йи́го, йак пу́стили йак пішо́ў, на-за́т при́ходить і ко́стома́хи нѣ́где на-за́д ни приві́с. І вони́ ўже собі обо́йи жи́ли, а-ш пі́рвали сьа жи́ли... У́же кінéць. —

Записано від Андруха Кравіцко́го лі́том 1894 р.

Паралелі́ гл. Grimm, Kinder- und Hausmärchen I, N. 60, ст. 278—299 (початок ско́мпі́кований і́ншими мо́тивами і ко́нець тро́ха відмі́ний); Hahn, Griechische und albanesische Märchen I, 166—173, N. 22; I. V. Zingerle, Kinder- und Hausmärchen aus Tirol. Gera 1870, N. 35, ст. 178—183; Ciszewski, Krakowiaey I, 47—51, N. 51. I. Ф.

10. Мерцеві дари.

Буў собі та́кий чо́ловік і́іден, маў три си́ні. Йак умираў, то ка́заў: „Ти, си́ну, шо ти хо́чеш?“ — Йі́ден ка́же: „Та́ту, да́йте во́ла.“ — Дру́гий ка́е: „Та́ту, да́йте ко́ньа.“ — А тре́тій ка́е, то́й найду́рні́йший: „Та́ту, да́йте ми́ні хлѣ́ба.“ — То́й, шо даў йи́му ко́ньа, пої́хаў ў́ свѣ́т; а то́й, шо ді́стаў во́ла, — тілько́ йи́го ві́на.

Та й то́й ба́тько поме́р та й ка́заў наймо́лотшо́му си́нови, жи́-б на грі́б при́йшоў до не́го. І то́й при́йшоў на грі́б. Ві́тчи́няйи́ть сьа грі́б йи́му і ка́же: „Йи́ ти, найста́рший си́ну?“ — То́й ка́же: „Нѣ́.“ — „Най-сере́дущ́ій?“ — „Нѣ́.“ — „Наймо́лот́ший?“ — „Наймо́лот́ший.“ — Вий-ма́йи с се́бе си́вий во́лосѣ́нь з голо́ви та й да́йи йи́му й ка́же: „На, ота́м кру́ль одну́ дочку́ ви́дайи. Ти поте́рне́ш — бу́деш ма́ти си́вого ко́ньа. Тим си́вим ко́нем про́сто на скля́ну го́ру ви́йде́ш, бо хто там ви́йде, то то́й бу́де зьа́ть то́го кру́ля й кру́льство́ йи́го.“ — На дру́гу ні́ч ка́заў, жи́-би си́риду́щій при́йшоў до ба́тька. Але то́й наймо́лот́ший си́н при́йшоў, за́чаў сто́гнати́. Пи́таїу́ть сьа бра́тья йи́го, ста́рший і се́редущ́ій: „Чо́го, бра́те, ти сто́гне́ш?“ — Ка́же: „Йа при́йшоў там на ва́рту, на грі́б до та́та — гробі́ по́вітчи́няли сьа та й ме́рці за́чали ка́мі́нями на ме́не ки́дати, а йа ле́дві ў́ты́к. І ка́зали, жо́-б найсе́редущ́ій при́йшоў, на дру́гу ні́ч туді́ на ва́рту.“ — А то́го наймо́лот́шого

зробили дурним. Та й той допіру каже так до тих мудрих, каже: „Йа лёдвн свойй відбоў. Але казали тату, жи-би-сь ти, брате найсередушчий, прийшоў на гріб.“ — Так найсередушчий каже до него: „Брате йди ти за мене, йа тобі заплачу.“ — Той пішоў — вітчиньайить сьа гріб, питайить сьі: „Котро́й син? Найста́рший?“ — „Ньи.“ — „Найсередушчий?“ — „Ньи.“ — „Наймоло́тший?“ — „Наймоло́тший.“ — Бере с svéйй голо́ві чо́рний волосы́нь й каже так тепе́р: „Будеш йїхати, потерне́ш той волосы́нь, то бу́де чо́рний ки́нь, у́бйор чо́рний. Йак прийїдеш до то́го кру́льа, то просто вийїдеш тим конем, то ти будеш раховати сьа кру́лем.“ — Так він прийшоў, знов засмутиў сьа; і питайи йиго найста́рший: „Чо́го ти такий смутний, брате?“ А він каже: „Мене́ дуже мерцы́ били ка́міньама і ка́зали, жи-п ти прийшоў на трэ́тью ніч.“ — А той допіру каже: „Брате, йди ти за мене, йа тобі заплачу, шчо схочеш.“ — А той каже: „Ну, то йа під́у.“ — Приходи він на гріб — витво́рьайить сьа гріб і каже ба́тько з грóбу: „Найста́рший син йи, чи сере́душчий?“ — Той каже: „Ньи.“ — „Котро́й? Наймо́лотший?“ — Каже: „Наймо́лотший.“ — Той допіру вийма́йи ри́же волосы́нце с svéйй голо́ви і каже: „На, потерне́ш — будеш ма́ти ри́жого ко́ня. І тоды́ буде ро́сказ на ці́лком край, жи-би хто хо́че, жи-би йїхаў і йшоў і диви́ў сьі, неха́й найбідны́йші йдут — хто на ту́йу гору́ вийїде, то за то́го сво́йу ці́рку дам і йиму́ крульи́цтво ці́лком запи́шу.“

Але враз і враз, ўсьу́ди по міста́х вітрубили, шо-п тугды́ і тугды́ йїхати на той баль до кру́льа. Так тих два йиго браті́ зго́хмали сьі собі́ (набра́ли ўхо́ти) і ма́ти стара́ собі́, а йиго на господа́рстві зіста́вили. І ка́жут: „Ти будь ў до́ма й догля́нь гу́си, худо́бу, ўсьо ма́йиш догля́нути, по́кі вони́ прийїдут.“ — Але він запéўне припустиў йїх так чверть ми́лы і сам ўзяў, замкниў ха́ту на коло́тку і худо́бі подаваў йїсти куж́дому і зачиниў ха́ту, замкниў і сам вийшоў, вина́ў сїве волосы́нцы і потернуў те волосы́нцы — приганя́йить сьі ки́нь сївий і у́бйор сївий на него, си́гнети́ (персте́ны) зло́ті, ша́бля зло́та, нага́йка срі́бна. І ўсьу́ на то́го ко́ня і йїде. Мо́ц наро́ду йїде туди́ і на ко́льнах укля́кну́ли куж́дий, йак той пан йїхаў. Він ди́гнаў сво́йх браті́ў рідних і ма́ть, вони́ кля́кну́ли і ка́жут: „Про́ши па́на, де ви йїдете?“ — А він вийма́йи канчу́к срі́бний і дава́й йїх по пле́чах би́ти і ма́тыр. Там приї́жджайи ўже́ бли́сько — мо́ц во́йска йи і ва́рта вели́ка. Ки́нь зны́сь сьа ў гору́ йак той птах і ви́скок на ту скля́ну гору́, а за́ра круль вийшоў, ўзяў йиго за ру́ку і приви́ў йиго до поко́йу та й каже: „Зна́йиш ти, мій зба́ть, шо — шо ти йи тепе́р мій, а мо́я дочка́ то тобі жо́на.“ — Вона́ ўзяла́ се́гнет з ру́ки і дала йиму́ той се́гнет на йиго ру́ку й пі́тпис. Він забавляў сьі но тілько́ три го́дины́ там і за три го́дины́ він зві́ттам вийїздиў. Потиснуў ко́ня, ки́нь зны́сь сьа ў гору́ за́раз, ныхто́

йигó не вiдбiў, не бачиў, i прийiхав він до дому i ўзяў те волосiнiще, потернуў — кiнь полетиў, а волосiнiще зiстало сi у нiго. Поким братi йигó поприйжджали, i мати показуи тому синовi наймолотшому: „Сину мiй, йакий-сь пан йiхав i ми поўклякали перед ним i питаймо сi: куди пан йiдут? — а він йак виньав канчук, йак зачав бити, ни питаў, чи голова чи ни голова, но биў на смерть! Менi покинуў бити, зачав твої брата бити.“ — А той каже: „То то йа, — каже — мамо, буў.“ — „Е — каже — ти дурний, дi-б ти, жи-би ти таким паном буў!“ —

Поким позагойувало сi, зачали зноў витрублювати, жи-би зноў приїздиў, нiби той кавалiр. Допiру зноў гохóту пiдiбрали тих два брата, згохмали сi i кажут: „Йидьмо зноў!“ I таїа старá каже: „Йа пiдi з вáми, дiтоньки.“ А той допiру каже: „Йа пiдi з вáми.“ — „Е, ти — каже — дурний, ти чо́го пiдеш? там тебе — каже — потребуїт!“... — А він каже: „Оўвá, йа хiтше бiду йак ви.“ — Та й тi забрали сi, пiшли ўсi трiйи, мати i с синáми, а той дiстаў сi ў дома. Так він запевне погоню за нiми. Виймаи чорне волосiнiще, потернуў — чорний кiнь до нiго прилiтайи, ўбiй чорний йимi несе той кiнь. Той ўбраў сi, ўсиў на коньá i доганьаи свої брата. I тi кажут: „То не той пан, шчо йакó-сь йiхав — питаймо сi ми то́го пана: куди пан йiдут?“ — А він виймаи канчук, давай бити другий раз. I прийiхав туди пiт ту склянi горi — снiсь сьа кiнь до горi i вилетиў на ту горi. Так йигó та принципна ўхонила за пiтнахви i до покоїку з ним, забавляли сi. Прийшов круль тодi до них, до своїх дiтiй, ўзяў за рiку i привитаў сi з ним йак звiклi у панствi: поцiлував сi. Так вони там забавляли сi шість годин, а по-тiм він ўже маў виїздити. Так круль крикнуў на вiйско, жи-би вистрiляли вiват дiвiть раз. Йак вистрiлили вiват дiвiть раз, так ўсьа мунiстерiйá хтили йигó стратити, áле кiнь зньiсь сьа ў горi i пiшов пiд гóбли. Так спустиў сьа він на-зад до землi i прийiхав а-ж до дому i дав худóбi йисти, попораў собi йак він знаў. Прийжджайут йигó братi i мати приходи. — „А шчо-ж ви там чули?“ — питаи сi. — А мати каже: „Йакий-сь пан такий йiхав чорним конем i — каже — биў, твоїх братiў набiў, i менi набiў.“ — А той допiру каже: „Жи-би-сь, мамо, знала-сь, шо то йа, Йакуб.“ — Кажут: „Е, ти дурний, дi-б ти — каже — жи-би ти таким паном буў!“ — А той каже: „Оўвá, а йа ше крiлем бiду!“

Так він дав тому крiлеви рiки i свої наречiнi, шчо йа тодi i тодi бiду. Але той час минуў, а він там ни буў; чикаїут, а той круль ўписаў по цiлi губiрнийi: шо то тако́го, шчо йигó не ма! мiже йигó хто забиў! Описаў ўсьуда, жи буде баль справляти, жи-би при-

йїздили на той баль і найбіднійші, нех буде сьліпі, нех буде криві. Але то разом ўдарило, жи де но йакій, жи-би йакій, жи-би буў кіл віт кола — виганьбайут, жиби йшли. І той Йакуб — прийшли до Йакуба: „Збирай сьі, Йакубе!“ — віт кае. Так йигó братья повивалььували во́чи: „Шо то тако́йи, іды́мо ми!“ — Але він запевне ўзяў на себе панчу́ і прийшоў туди на той баль. Він там горівки льубіў ви́пити — ви́пиў горівки і так во голова йимү закрутила сьа — де безро́ги зробили йаму, йак звиклы, і він ў ті йамі лыг. Але там ішли і кажут: „Йакій-сь чоловік лежи“ — і з́ара кажут: „Шо то тако́йи?“ — Прийшла па́троль войско́ва. Пита́йуть сьі йигó: „Зві́тки ти йи?“ — А він ка́же: „С то́го і то́го села́ йист.“ — До́про дали́ зна́ти до кру́ля, мо́же то йакій-сь розбо́йник йи? Дава́й йигó візитерова́ти, по кишеньбах, чи ни ма́йи йакóйи збро́ны при со́бі. Зача́ли йигó гляды́ти — маў червоне́нку хусті́нку і гудзо́к завй́язаний. Зача́ли то́го гу́цка розвй́язувати — то перстень крулі́вни зло́тий і пі́тлис. Так запевне дали́ до кру́ля зна́ти. Каза́ў-жи круль йигó привести́. Бирү́т від не́го то́й се́гнет і дивля́ть сьі, шчо то те́йи крулі́вни то́й перстё́unek (бо то висо́ко йде́, то трóшки дилы́кат-нійше́ треба ўда́ти). Так ўзя́ли йго́ на агза́мент: „Шо́-ш ти йи тако́го, шчо ти та́кий перши́ буў, а тепе́р та́кий йисте́сь?“ — А він ка́же: „Йак хóчете так йа́ бу́ду.“ Усьі заштрофува́ли сьі, а він ка́же: „Пустьи́ть мене́ на дві́р — йакій йа́ перши́ буў, і тепе́р та́кий бу́ду.“ — Вй́няў він рі́же волосы́нце, потерну́ў — рі́жий кй́нь прилты́ў до не́го, ўбйор йимү́ прины́с, ше кра́сший йак муні́стері́йи. І стаў він, затупоты́ў — він на коньі́ сиді́т, то́й шо буў — ўже́ ни ма́! І ка́же: „Ну то шо́-ж! — хоть йа́ перши́ ў гнойі́вцы буў, а тепе́р диві́ть сьі, шо з мене́ йи.“ Так то́й круль уты́шиў сьі і ўже́ йигó ни хóче пу́стити до до́му. Вели́кий баль зача́ў справля́ти, і він там ўже́ниў сьі. І йа, Ону́фрі́й Сто́льар там буў — йак за́чали там стрі́ляти с канóнів на ві́ват, але йі́, Вону́фрі́й Сто́льар, вина́ напы́ў сьі бага́цько й ме́ду, і йа со́бі лы́г трóшечки у канóні. Йак на ві́ват за́чали стрі́ляти, йак с то́го канóна ві́стрі́лиў, йак йа за́чаў лты́ти — а-ж до Берлі́на ўпа́ў. Йа ўже́ниў сьа, і тў́тенька ту пра́ктику ўсью́ сказа́ў, шо йа ві́дыў.

Записано від господаря Онуфрія Столяра з прозвищем Плещало.

Паралелі: Афанасьевъ, Русскія нар. сказки II, 68—77; IV, 202—209; Худяковъ, Русскія сказки II, N. 50; Ciszewski, Krakowiacy I, 194—195. I. Ф.

11. Дівчина-каліка.

Буў ііден цар, молодій шче, кавальір. Али ни міх сибі дібрати такої дьўчии, жи-би була така на здобу, йак він сам. Писаў листи по крайў по цілім своїм, мо́же де найдеть сьа така на ўо́ліча, йак він сам. Вібиў фотигра́фію свою́ і післаў ў край — мо́жи бўди йака хло́пка, або с паньского ло́жа. або мо́жи йака кўхарка, жи слўжит по панях, по жидях, де ў хло́па, шчо-би придала сьа до те́й фотигра́фіі, — так пех за́ра до ме́ни присила́ют, то йа присельў сво́о муні́стра і привезут йі́й до ме́ни. — Так ходіло то по́ крайў бес па́ру лы́т, ным то знайшли́. Приходить та фотигра́фія до йі́дноўо містечка, за́чало паньство дивіти сьа на ту фотигра́фію — али йі́ден лы́сничій маў йі́дну доньку́, і та придала сьа до те́й фотигра́фіі. Так він написаў до ца́ра, жи: „Йа ма́йу йі́дну доньку́ йі́дини́цу, і та придала сьа до наййасны́йшого мона́рхи.“ — Так той цар посла́йи муні́стра, запрага́йи чётверо ко́ний, шчо-би йі́хати по нью і привести йі́й до само́ўо ца́ра. Прийі́хаў муні́стер до то́ўо містечка і пита́йи сьа: „Де тут сидіт той лы́сничій, шчо він ма́йи йі́дну доньку́?“ — Показа́ли йі́му, запрова́дили йі́го на подві́ра до то́го лы́сничого — ви́йшоў лы́сничій, привита́ў сьа з ним і запрова́диў йі́го до сво́ўо покoíу і показу́йи йі́му сво́йу доньку́. Али жалё ви́лікій йі́му буў, шчо-би він йі́дну йі́дноўу доньку́ маў і ту віт се́би відда́ў. Так він бойа́ў сьа йі́й пусити саму́. Маў кльў́чи́ницю сво́йу і каза́ў йі́й, жи-б вона́ з йі́го донько́йу йі́хала до мона́рхи. Али ви́йіхали в доро́гу, кiлькани́ццiть миль — так вона́ ни знала йі́дна ў дру́гі, йаку́ котра́ ма́йи ми́сьлю. Муні́стир сиди́ў ў пе́реді, погоні́ў ко́ны, а ўо́ні ўо́йдьві сиди́ли з за́ду ў бў́тьцi, ти́хо; а кльў́чи́ница ўсе́ сибі міркува́ла: „Шчо-б йа зробiла йі́й, жи-би йа йі́й ви́кинула с то́го повoза, а сама́ прийі́хала до ца́ра! Йа йист слуга́, лы́пше-б ми́нi було́ бў́ти ца́рицею́ йак йі́й. Она́ ма́йи ба́тька і ма́тыр і йист бога́ті, уна́ могла́-б бў́ти при сво́му ба́тькови і ма́тері, — а йа о́дна слуга́, хты́ла-би-м, жи-би-м була́ ца́рицею́, шчо-би ми́нi льў́ди кланьа́ли сьi.“ — І йі́дут да́льі ў доро́гу. Так прийі́хали ў лы́с вели́кій — так та па́нна засну́ла; она́ добува́йи но́жа, пови́ймала́ йі́й во́чі, пові́дризува́ла ру́ки, ві́дрiзала но́ги [ма́тко Бо́жа! скрикну́ла ста́ра Гананы́ниха], каза́ла фу́рманови ста́ти, бо ўна́ хо́че злы́сти в лы́сi на сто́рону. Фу́рман стаў і не ди́вить сьа, чи во́ні бў́дут ўо́йдьві злы́зати, чи ны. Ні́ч була́ те́мна, ниви́дна — вона́ взы́ала́ йі́й на-пе́рит се́би, ту́йу калы́ку, за́пeсла́ йі́й в ло́маки, накри́ла, і сíла на пові́з і йі́де да́льі. Прийі́жджа́йи до ца́ра, злы́зайи і йі́де прoсто до ца́рево́го дзы́дзы́нцу. Ви́йма́йи цар фотигра́фію сво́ю, ди́вить сьа на ту́йу панну і ка́же до до́о фу́рмана: „То не йист та сама́, жи йа тибé

післаў по нью. — А вона каже, говірит до не́го: „Йа віз-им дьві йїх, а́ли йїдн́а у льсы́ уме́рла, і та́йа йїйі́ ві́кинула.“ — Так казаў цар замкн́ути т́у́ю до темні́цы, а поси́лати лист до то́го льси́ничого, жи-би він при́йїхаў сам сьуді́, чи то йїст йїго́ донька́, чи нїи. Та за па́ру де́нь при́йїа́діт льси́ничїй, — випуска́йи цар т́у́ю с темні́цы, кль́учни-цьу, і пока́зуйи то́му па́нові. Али льси́ничїй подиві́ў сьа на нью і ка́же ца́реві: „Про́ши сьві́тльїшо́у ца́ра, то не йїст мо́йа донька́, то йїст мо́йа слуга́. Йа післаў сво́йу слугу́ з донько́йу, бо мо́йї доньці́ бу́ло сму́тно йїхати.“ — Так то́й цар розгні́ваў сьа мо́цно на то́го льси́ничого і ка́заў йїго́ замкн́ути до темні́цы.

Так сиді́ў то́й льси́ничїй без де́сять льі́т у темні́цы. Але йїдно́у ра́зу вийшо́ў бі́дний хлоп до льса́ за лома́ками. Збера́йи він лома́ки, кладе́ на вї́аску, але ка́же: „То ми́нї йїст шче ма́ло, під́у йа до те́йї ќупки, а па́беру́ вї́йнци “ -- Прихо́ди блі́сько те́йї ќупи лома́к, сл́ухайи — шчо-сь там пишч́їт! Так він на́лькаа́ў сьа і зача́ў задо́м посту́пати сьа. Але вона́, бі́дна калы́ка, лижа́ла ў тих лома́ках, ўже́ па́ру де́нь, і почу́ла го́лос то́го чоло́віка і про́си йїго́: „Тату́ньцьу, возьмі́ть ми́не до swéйї ха́ти!“ — Так то́й хлоп зми́ловаў сьа над бі́дно́у калы́коюу, ві́ткида́йи ті лома́ки і бере́ йїйї́ до до́му. Приво́си йїйї́ до до́му, посади́ў на ла́ўцы, а жі́нка зачина́йи з ним сва́рити сьа. Ка́же до не́го: „Йа тебе́ пі́слала по дро́ва, а ти прині́с бі́ду до ха́ти. Йа сама́ ни ма́йу шчо йї́сти, а ти прині́с та́ку калы́ку — чим йїйї́ бу́деш году́вати?“ — А він ка́же до жі́вки до swéйї: „От, чика́й. жі́нко, йяко́-сь Па́н-бі да́сць! Вона́ йїст бі́дна калы́ка, те́мна, без рук і без ні́г, ми бу́дем йїйї́ ша́но-ва́ти, а нам Па́н-бі да́сць за то бога́цтво.“ — Так сиді́т вона́ бі́дна на ла́ўцы, — то́й чоло́вік приво́си йїйї́ кусо́к хлы́ба сухо́го, мача́йи в во́ду і дайї́ йї пі́ткро́пити сьа. Так вона́ ’бзива́йи́ть сьа до то́го ста-ро́го: „Тату́ньцьу, возьмі́ть мо́йї ті сьльо́зи, жи йа ма́йу ў фа́ртушкú, йї-ды́ть до мі́ста, а за них на́купити, чо́го схочити.“ — Так пішо́ў він до мі́ста, прихо́ди до йїдно́у скле́пу, вийма́йи ті сьльо́зи — так йя́к горо́х, са́мі зло́ты. Али жи́д пита́йи йїго́: „Але́, Йїва́не, де ти в́зяа́ў то́го?“ — А він ка́же: „Бог ми́нї да́ў!“ — „Шо-ш ти хоч за то?“ — А він ка́же до не́го: „Дай ми́нї два́йцьї́ть фу́нтї́ў му́кі, шо найкра́шча, і дай ми́нї па́ру фу́нтї́ў мнѝа́са!“ — Набра́ў мішо́к хлы́ба, наку́пїў бу́лок, ме́ду, вина́ дльа те́йї калы́ки; приво́си до до́му, поста́виў на сто́лы — жі́нка зра́дувала сьа, жи ўже́ йїст шо йї́сти. Дайї́ ті бі́дні поживі́ти сьа тро́ха; ўона́ поживі́ла сьа, і він ро́би йїйї́ лу́шко, кладе́ на лу́шку на мнѝахкі́м, шчо би йїйї́ ті ра́ви ни бо́лыли. А діста́ло сьа йїму́ шче со́рок рі́нских с тих сьльї́з, і ті відда́йи йїйї́, ті калы́ці. А вона́ до не́го ка́же: „Та-ту́ньцьу, ку́пїть си́бі коро́ву за ті гро́ші, бу́дети ма́ти чим сво́йї ды́ти жи-віти.“ — Так вона́ пере́бу́ла у не́го без рі́к і зроби́ла йїго́ ве́ліким

мужиком. Али ў рік кажи вона́ то́му старо́му: „Ідыть, тату́нчу, до міста, а купи́ть мині́ такé йа́нко і прине́сьть мині́ йи́го.“ — Пішоў старий до міста, купиў йа́нко, прині́с йи́го і положиў на постéльї. Уна́ взяла́ те йа́нко, уберну́ла три ра́зи, і вийшоў с то́го йа́нка та́кий ша́ток (хусточка), жи́ шче́ на сьві́ті ни бу́ло та́ко́го. Ка́же вона́ то́му мужикови ви́бра́ти сьа, на́нба́ти собі́ за́льїзни́цу (ко́лыїу), взя́ти ту хусточку і йі́хати до са́мо́го ца́ра. „Я́к при́йїдѣти до ца́ра, так проси́ть ца́ра, шчо́-би́ він ва́с пу́стиў до те́мни́ці — там сиді́т кль́учни́ця мо́я; да́йте йи́ї в ру́ки, а йи́ї проси́ть, шчо́-би́ она́ мині́ дала́ дві́ во́чі.“ — Так він при́йїхаў до ца́ра і про́си йи́го, шо́-би́ він йи́го пу́стиў до те́мни́ці, до те́ї кль́учни́ці. Так цар ка́заў кль́учникови ви́те́снути те́мни́цу і пу́стити то́го хло́па до те́ї кль́учни́ці. Прихо́дит до те́ї кль́учни́ці, ви́йма́йи хусточку і да́йи ті кль́учни́ці в ру́ки, а йи́ї про́си у дві́ во́чі. Так та кль́учни́ця ви́ньала дві́ во́чі с ки́шені, за́ви́няні ў па́не́рі і да́йи то́му хло́пови. Взьаў хлоп во́чі ў ки́шенчу, за́ви́нуў ў хусточку сво́ю, сы́да́йи на ко́лыїу і йі́де до до́му. При́йїзди́т до до́му, ви́йма́йи во́чі с ки́шені і да́йи ті те́мні ка́лі́ці. Та ка́лі́ка взяла́ ті во́чі, при́ложи́ла йи́х до чо́ла, і ўо́ні так йи́ї при́рослі, я́к пе́рши бу́ли. І зу́виді́ла вже́ сьві́т і ка́же: „Дя́куйу ва́м, тату́нчу, жи́-сьѣ́ти прине́сли мині́ во́чі, не́х я́а ви́джу сьві́т. Ти́пе́р бу́ду проси́ти ва́с: іды́ть до міста, прине́сьть мині́ дру́ге йа́нко, шчо́-би́ я́а за не́го шче́ діста́ла сво́ї ру́ки.“ — Пішоў старий до міста, прині́с йа́нко, положиў коло́ не́ї, на ўберну́ла три ра́зи, і ви́биў сьа з не́го ша́ток, шче́ кра́шчий, я́к пе́рши буў. І поси́ла́йи вона́ зноў йи́го до swéї кль́учни́ці: „Йі́дьте, тату́нчу, зноў до то́о ца́ра, опа́дыть пе́ред ним на ко́лы́на і проси́ть йи́го, шчо́-би́ ва́с пу́стиў до те́мни́ці, до кль́учни́ці; а я́к уві́йде́ти до те́мни́ці, ви́йї́ть ша́ток, да́сѣ́те йи́ї до рук, і проси́ть йи́ї, шчо́-би́ ва́м дала́ ру́ки. А я́к бу́де пи́тати сьа ва́с, на шчо́ ва́м, та ка́жіть, жи́: мині́ та́кий сон при́сниў сьа — я́а до те́би при́йїхаў, жи́-би́-сь мині́ дала́.“ — Так дістаў він ті ру́ки, за́ви́нуў у па́пѣр, ўложиў до то́рби і при́йїзди́т до до́му. Так при́йїхаў до до́му, при́йшоў до ха́ти, — так вона́ дуже́ зра́довала сьа, жи́ вже́ бу́де ма́ти ру́ки. І за́чала́ гово́ри́ти до не́го: „Тату́нчу ми́ найдо́рожчі́! діста́ли-сьѣ́те ру́ки, — мо́жу робі́ти ни́ми; а шче́ хо́чу проси́ти ва́с, жи́-би́-сьѣ́ти діста́ли мині́ но́ги.“ — Поси́ла́йи до міста старо́го, шчо́-би́ прині́с зноў тре́тї йа́нко. Так прині́с він те йа́нко, — ўби́рну́ла три ра́зи на-доў́кола, і ви́добу́ сьа від не́го ша́ток три ра́зи кра́шчий, я́к пе́рши буў. — „Те́пе́р іды́ть зноў до те́ї па́нї, до кль́учни́ці, да́сѣ́те йи́ї то́й ша́ток і проси́ть у но́ги.“ — Так він по́йїхаў зноў до ца́ра, по́просиў ца́ра, жи́-би́ пу́стиў до те́мни́ці, ви́йма́йи то́й ша́ток, і да́йи йи́ї до рук і про́си йи́ї у но́ги. Так вона́ пішла́ до ку́фе́рка, ви́ньала но́ги і дала́ то́му хло́пови. Хлоп за́венуў

Ї папір ті ноги, кинуў до торби (то по по колыіна відрізала), і сьідаїи на колыїи, відїїздіт до дому. Сьїў на колыїу і зрадоваў сьа дуже весело і гово́ри: „Господу Бо́гу дяковати, жи-м їа дісїаў вже своїі калїцыі но́ги. Мо́же минї Пáн-біг надгородїт за ту калїку“... — Приїїздіт до дому, виїмаїи но́ги і даїи їїї до рук. Так вона вьзала, притуїла до сьби, і но́ги приросїи так, їак пєрши буїї. Так вона дужи ўтиїшила сьа. Їпала на колыіна, ўклонїла сьа низенько, поцьбувала старого в рўки, в но́ги, і дякуїи їїмў за їїго услўгу. І виїмаїи торби́нку сьлиз, тих злоти́х, і даїи їїмў до рук і ка́же: „Ідіть сибї до мїста, а за то наку́пити, жи бўдите ма́ти на цїле житья гїля сьби і гїля своїїх ды́тиї, — бо їа вже бўду від вас відїїздіти а-ж до найїасьнїїшого мона́рхи.“ — Так той старїї зачаў пла́кати, зачаў їїї про-сїти: „Де-ж ви пої́їдети ф таку́ доро́гу! то їїст сїльно далєко, а вас на доро́зї шче зба́влять зноў — так минї бўде жаль за ва́ми!“ — Так вона дужи зачала пла́кати і жалувати за своїм рїдним ба́тьком. „Їа мўшу ітї до цара і просїти їїго, шчо-би ви́пустиў мого ба́тька с темни́цы, бо він ўже сидїт дєсїть лїт ў темни́цы, і шчорнїў їак чо́рна землїа! А їак їа ни підў туїї, так за два мїсяцї бўде мїї ба́тько стра́чений чїриз-живїни!“ — Так сьїдаїи вона на колыїу і їїде до того мїста, де сидїт сам цар. Приїїздіт бли́сько то́го мїста і наймаїи муля́рі, шчо-би вїмурувати такі до́ми коло са́мо́го цїсарскоо бу́рку і ви́бити злоти́ лїтери на немў: „Хто бўде їтї тим бу́рком і бўде сту-па́ти до теїї ка́мїани́цы, бўде їїсти і пїти, а не бўде платїти!“ — Так їїдноо ра́зу їде цар с своїм во́йском на марш; дївить сьа — стоїт ка́мїани́ця. І гово́ри сам до сьби: „Шчо́ то їїст за дїво, жи їа ўже кїлько тут їїжджу тим бу́рком, не видїў ка́мїани́цы ту́тка, а типєр стоїт!“ — Так підїймаїи во́чі до горї, глїануў на ка́мїани́цю — але ви́битї злоти́ лїтери! Перичитаў він їїх і закомендєруваў своїй во́йско фсьо до ка́мїани́цы. Вїїшли до ка́мїани́цы і зачали там їїсти і пїти, і зачали платїти — аїи нїхтó не хо́чи приїма́ти гроші. А цар пїшоў далє ў середїну. Прихо́ди ў середїну і дївить сьа: сидїт молодє́нка пáнна і вишиваїи хўсточку золотїми лїтерами. Але він фсе на ньу дї-вить сьа, гово́рит до неїї, а вона ньїц не вітказуїи на тоїи і ни під-но́сит своїїх вочїї до горї. Так він стаў і дўмаїи: „Шо-сь то їїст тако́го штўчно́го“... — Так він зачинаїи до неїї гово́рїти далє: „Про́шу вас, вильмо́жна пáнвї, звїтки ви їїст ро́дом? і з їакóїї ви фамїлїїї по-хо́дити?“ — Так вона зачала їїмў розпо́вілати, підняла во́чі до горї і розпо́зуїи їїмў сво́ю бїлу: „Мїї отє́ц рїднїї їїст лїсенїчим і сидїт у найїасьнїїшо́го мона́рхи ў тимни́цы, а моїа слугá, кльўчниця, при-їїхала до цара і хтыла бўти ца́їцєйу, аїи ти-з сидїт ў тимни́цы. Так-би-м просїла найїасьнїїшого мона́рхи, жи́-би мона́рха буў такий

ласкавий і престає виї їх мині до вочий.“ — Так найіаснїйшій монарха вибраў десьіть мужа і післаў, шчо-би випустити тих двох с темниці і привести сюда. Так пішли тих десьіть мужа і привели іїї батька і іїї кльчницю до тейі каміанки. Так вона зувиділа свого батька, пала на колына і зачала кланьати сьа і цыловати в рўки і в нїги, жи вона вернула сьа с тамтого сьвіта. І росказуйи ту фєсу прaxтику свому царєви: „Мій батько родзоний післаў менє до парá, а йа йїхала в дорозьі, а мойá кльчниця, та сама, жи перєдо мпоу стоїт, йїхала в дорозьі, добула мєні вочі, відрізала рўки і відрізала нїги, занєсла менє в лєс і накрїла ломáками. Але йа була в йїдногò хлопа, йа йїгò поси-лала і він фєсò мині поприносїў віт тейі кльчницї. А мій тáто буў замкнаний ф темниці за те, жи то... за мєни, бо цар казали, жи то ни йист ўсьò праўда.“ — Так цар вїняў с кишєні фотигрáfийу, і дівить сьа на ту фотигрáfийу, чи то йист праўда. Так глянў на нью і на фотигрáfийу — акурат йїдно до дрўгò приходит. Так вибраў він трий-цять мужа і казàў тїу кльчницю взьати і замкнўти зноў до темниці. А своїм мунистрам казàў запрашті гòсємерò коний, і взьати йїї і йїї батька на повїз і завєсти йїх до йїгò палацу. Так вони прийїжджайут до йїгò дому — так цар дўжи розвисєліў сьа, жи йїгò згуба повернула сьа назад до нєго, шчо він собі жадаў. Так по-тòму піше листи і поси-лайи по ўсьїх крайáх і спрòшуи своїїх камратїў, крульї, царїў, на своїї висїльа, бо він дїстаў вже ту пáнну, шчо він йїї жадаў. І зрòбїў висїльа, звїнчали сьа обóи, і він йїї батька, тóу лєснїчогò, зі-ставиў ў сєби за найстáршогò мунистра. Так по тїм балї зїбрали сьа онї ўбóи на спáцир, і вийшли онї на пóле — áле та кльчниця си-дыла ў тимниці, була засўджана на смєрть. Так намóвила мунистриў, шчо-би мунистри пїтсадили пїт той мїст канóнїў, де вона буди йти, і нарихтувати пўнтум на той час, йак вона ввїйде на мїст, жи-би тї канóни вїбили і розбїли мїст, і жи-би йїї забїло, а ўона буди царїциу і бóде ўсьò мунистрам догоджати. Так пїткўпланї мунистри злáкомили сьа на велїку сўму, пїтсадили два канóни пїд мїст, і шчо-би йїї пїрвати на кавáлки. Али ў полўднї — йшли зі спáциру до дому і нò ўходити на той мїст, так тї канóни розбїли той мїст, і ту пáнну оглушїло. Так цар дўжи нальакаў сьа і зачàў дўжи нарікати на своїї мунистри, шчо ўонї такú молодú царїцю, три мїсєацї з нєйу прожїў, і ўбїли йїї. Так він казàў вїмуровати кльáштор. Вїмуровали кльáштор і казали йїї по-ховати ў тїм кльáшторї, жи-б вона там лїжала. Казàў змувати такїй катофáльок висóкїй і на тїм катофáльку положити і той кльáштор запє-чатувати, а сам пішоў до покойу і засмутїў сьа. Так с тейі грїзї цар загрїсь сьа і не йшоў нїгдє нї на спáцир, нò цьонш сидїў ў дóма і грїсь сьа. Але та кльчниця нигідна просїла мунистриў, жи-б йїї

випустити трóха на спáцир, на той óгруд, де стоїт кльáштор. Так вона вийшла на спáцер, скóчила хúтко помéжи деревино́у, пішла до то́го кльáштора і віньала сёрце с те́й царі́нці (то дупіру йакá-сь відміна! дод. старá Ганан.). Так віт тоо́ ча́су ни бу́ла она ўже за́мкнъана до темни́ці, но ходила вже скрізь. Так мину́ло вже пúтора ро́ку, так царéви зробило сьа дúже вели́кій жалъ, і пішо́у на той óгруд на спáцир. Так вийшо́у він на óгруд — зробило сьа йимú дúжи фáйна доро́га до то́го кльáштора: рі́жні кві́ти поза́цвіта́ли, жи він ни ві́дыў таких кві́тиў, йак жи́йи. Так при́ходи він до кльáштора, під двёрі, і за́гляда́йи биз дзвúрку, де сьа кльуч стра́мля́йи, шчо сьа робíт з йи́го царі́нцёу. Так придивля́йиць сьа він до́бре, áле надовко́ла то́го катофа́лку бiга́йи малéнька дитiнка. Так він мо́цно за́грисъ сьа і кашельну́у на тiм га́нку. Так почу́ла та дитiна той го́лос у кльáшторі, при́бiга́йи до двёрíй і про́си: „Тату́нцёу, ві́тчиньіть!“ — Так цар ві́тчиніу́ двёрі — так та дитiна скóчила до не́го, по́цёлюва́ла йи́го в рúки, в но́ги, і про́си йи́го, жи-би пу́стити до кльúчи́нці. Так наййаснiйшiй мона́рха в́зяў ту дитiну на рúки, за́чаў цёлува́ти ту дитiнку, ты́шити сьа не́йу, і приві́у йи́й до по́ко́йу. Так цар в но́чі засну́у, але та дитiнка ф́ста́ла і пішла до по́ко́йу до то́го, де та кльúчи́нця спит, і вiхопила йi за па́зухи свéйи ма́тери сёрце. Та кльúчи́нця ўчу́ла і за́чала бiти ту дитiну і видира́ти те сёрце. Але дитiна зпа́нала мо́цно в рúки і за́чало дúжи пла́кати і крича́ти, же а-ж цар прибуді́у сьа. Йак цар прубуді́у сьа, при́бiга́йи до по́ко́йу і за́чаў крича́ти на кльúчи́нцёу: „За шчо бíйиш дитiну?“ — Так та дитiна скóчила хúтко царéви на рúки, приту́лила сьа до не́го і про́си йи́го, шчо́-би за́вёсти до кльáштора. Так при́ходи воно́ до кльáштора, цар засну́у двёрі і дiвить сьа, шчо воно́ бу́де ро́бити. Але при́ходи та дитiна до свéйи ма́тери (она́ ма́ла йи́го ф́ кльáшторі), вийма́йи сёрце за па́зухи і ўса́джу́йи до свéйи ма́тери. Так за́ра вона́... йи́го ма́ти ста́йи с то́го катофа́лку і вихо́ди на кльáштор, така ла́дна, йак найкра́шча ро́жа. Так цар ві́тсува́йи двёрі і пита́йиць сьа йi, шчо то бу́ло. Так вона́ йимú роска́зу́йи, жи: „Тво́йá кльúчи́нця, та ни́гiдна, віньала з мéни сёрци і йа не могла ўста́ти; а йа за пúтора ро́ку привела́ сiна у кльáшторі і той син ви́добуу́ мойi сёрци, і відда́у мнiнi йи́го до груди́й...“ — Так цар в́зяў йи́й до свóго по́ко́йу, а кльúчи́нцёу ка́заў вiвести ў чiсте по́ле, і ви́проводи́у ре́гiмент во́йска, і зби́в до не́йи стрі́ляти, на дрі́бні кускі пі́рвати там. А сам спрова́ди́у вели́ку ба́нду, вели́ку му́зику — і та́мки му́зики гра́ли, таньцё́вали, йíли, пíли (і йа та́к-же йи́. пíу), с канóнiу́ стрі́ляли... Али ни ма́ли чим канóнiу́ набива́ти (по́рох бу́у, но ни ма́ли чим затка́ти), — йа ле́жаў ў ли́сьтьi, і вони́ мене́ в́зали́ з ли́сьтьям до канóни і на́би́ли мно́у; і йак вони́

вистрілили с тоо канона, то йа литьї, литьї, литьї, і сїї вóзде на лаўци, коло столá, йї вам оповїї.

Записано від Юрка Соколовського в марті 1894 р.

Паралелі: G. Basile, Pentamerone I. 1—18; I. 238—245; Grimm, Kinder- und Hausmärchen II, N. 89, ст. 13—19; Hahn, Griechische und albanesische Märchen I, 193—201 (N. 28); Schott, Walachische Märchen, N. 25. I. Ф.

12. Дівчина записана злому.

То йак буї іїдєн бідний чоловік, а він ни маї дїтїї, і такий буї бідний, жи вот жи́ли сибі — пішої він сибі на йармарок до міста, купувати чобіт. Али йде сибі, купиї дві парі чобіт. іде до дому — здибаїє йего панич та й каже до него: „Ти такий бідний — каже — запиші минї то, шо ти в ньїм ни знаїєш, бўдєш велїким богачем.“ Так той чоловік записаї йїму те, шчо він в ньїм не знаїє. Прийшло за пару лїт, зайшла жінка в цїянжи, так привелá йїмї дитину, дївчину. Той вже сї нїби зробиї богачєм, вже йїму той злий даваї, шо він хтьїї. гроші маї, худóбу, дуже собі гоїні хрестїни справиї. Та дївчина росла черес шїсьть рóків, посилаїє до школи йї. дуже красно вчить сї, дуже булá розумна; жи́ла та дївчина шїснаїцїть лїт — приходит злий дух по ньїї. Прийшої під вікно, застугаї та й каже: „Ну, йїва не — каже — йди, ти знаїєш, шо ти минї записаї-сь, чомї ти минї того ни даїєш?“ — А та дївчина дужи булá мїдра і вона ни далá сї злому духу взїати, бо коли зїн прийшої, то вона малá сьвачєну вóду і виїшла в покропила, та й той полетїї, зльакаї сьа води. Так злий дух — той косїї травї, а він прийшої до нєго та й кажи: „Йак ти минї йїї ни дасїш, то йа тибє возьмї.“ — Так той старий зальакаї сї дужи, пошкодуваї своїї душї, таї каже: „Прийді на другїй день на ту дїбрóву. шо йа бўду косїї, а йа йї вїведу сїно грома́дити, йа тибї йї дам.“ І каже: „Йак же-ж ти минї дасїш, коли вона ни даїєть сї приступити?“... — А старий батько каже до того злого: „Йа йї возьмї рїки бїтнї, тогдї йї возьмєш.“ — Так казаї ті дївчинї забивати припїн (жи сї конї припинаїє. кóлик з дєрева) і рїки воптьаї сокиройї йїї. Йак уптьаї йї руки, й та дївчина пішла в лїс таї злий дух ни взьаї йїї, бо Бог ни допустиї злому. Так йак та дївчина пішла в лїс, ходїла вона по лїсї і йї так Пав-бїг даваї крїносєть, жи вона жиvila сї тими корїньчиками по лїсї: шо зігнула сї там сибі, то пригорнула корїньчик там де кїхтьами тими і так жиvila сї. Прийшла до йїдної хатини

в тім лісі, а там сиділа така баба, чарівниця, і вона їй дала та-
кої води, що їй руки зістали так як мали бути. І вона її взяла за
своїй. Али їден пан — вона дуже була ладна, письменна, дуже мудра
була — али їден грабїа сидїў ф тім лісі і він маў сина і той син
їздиў на польуваня сибі. Але вона ходила сибі там по сунїцї, по
дє-шчо, там за губами по тім лісі, і вона зблудила в тім лісі, прий-
шла аж до того палацу. Прийшла вона аж до того палацу і той дуже
їїї сподобаў сибі, грабїого син, і кліче її до себе; али вона, хоць
ладна дуже, файна, але її бідна і вона встидаїеть сьї їти до него.
Али він кажи: „Не встидай сьї — каже — доню, ходї до мєни сьудя
— кажи — їа тебе дужи сподобав.“ — Отой сий взяв їїї, той гра-
бїого, до себе і вона була рік за покоївку; він шчо дістаў у свого
батька, то він все її даваў. Але-ж батько як дізнаў сьї, шчо вона вже
з ним зізнаїеть сьї, шчо вони так добре вже сьї кохайут — а то бать-
кови дуже зівстїдно було, жи с такоїу його син перестайє, нї-би с слу-
гоїу — і казаў її вітиривити. Каже син до батька: „Як ви її вітирї-
вите, то ї їа пілї від вас.“ Так сьї закохав з неїу дуже. І як він
її вітиривив, батько, казав слугам випровадити їїї, і він казав батькови
так: „Як ви її випровадите, то їа пілї в сьвіт, а при вас ни буду“
— той син — „бо їа її дуже в серцї майї.“ — І батькови сьї жаль
зробїў, жи сина шкода, жи-б він його покинуў, і казаў сьї їм поже-
нїти бїидвом. Оже як вони сьї побрїали, то там було гоїне весілья.
Вже рахувати по тім висїльї і він поїїхав з неїу в сьвіт; казав зало-
жити сибі конї, набрав фўтрашу і поїїхав у сьвіт. Їїхав він чирис
кїльканайцїть миль і приїїхав до того села самого, зайїхав на-нїч до
того самого батька, шо та була дївчина. Тїїру той батько, вона його
нї-би зізнала, батька, жи то він, а він її ни пізнав, шо вона її за їїднїа.
Тїїру як вона їїму розказала, шчо вона їест і як її було, той батько
дїїїру впаў їїї до нїг і став дуже плакати с того жалїу і в ночї взяў
і повїсиў сьа. І кїнец. Шо маў дїшу дати дїтїнйачу, то своїу даў уже
шатанови, с того жалїу, шо вона такоїу панїїу зостала. І вони відїї-
хали до свого дому, с своїм чоловіком, і панїїут до сего часу.

Від госп. Софрона Возьного з Боратина, пов. бродського, запи-
сано в авг. 1894.

Паравель: Grimm. Kinder- und Hausmärchen I, 149–156 (N. 31). I. Ф.

13. Дївчина між сиройїдами.

Була сибі дїўка і служїла ў пана за кїхарку. Али-ш ў тоїо пана
буў сад фїїїїї, шо були дужи крїснї їяблока, шчо нїгдє таких не

було. І з неїу так пан сваріў сьї — хто-сь ті йаблока рваў: — „Ти повинна їх пилнувати!“ — І пішла ўона, на ту йаблоньу вїльїзла і сидїла на ті йаблонї. Але ф тім силї цїгани стоїали, так... йїхали вїтки-сь. Та дьїка називала сьї Марўсьа, шо на ті йаблонї сидїла. І прийшлї ті цїгани до неїї: „Продай нам йаблок!“ — „Ни мѳжу вам дати, бо пан мине сварїт.“ — І та Марўсьа дўжи була файна. Казе цїган до неїї: „Пригни минї гильаку, нех йа сибї йаблок вїрву.“ — Уна взьала, вїрвала кїлька йаблок, кїнула йимў на зємльу. — „Йа так не хѳчу, пригни минї ногойу гильаку, йа сибї сам вїрву, і пїду і вїйнци тут яи приїду до тебе.“ — Та пригнула Марўсьа гильаку і той цїган злапаў йї за ногу. І прибїгло, прийшлѳ вїйнци цїганїў — а ті цїгани бїди йакї-сь сиройїди, шѳо йїдно дрўюго йїло. І взьали йї с собоїу, і с тѳю сила вонї вїйїхали в ночї, с тейу Марўсейу. Заїїхали вонї ф свїй край і зачинїли йїї до пїўницї і давали йї горїхи йїсти і вино пїти — так вонї йїї пасли, а-бї ўона була тлўста, то ўонї сибї годували на такий празник. Бис кїлька час ўона так сидїла, аж до тѳю празнику, йакїй ўонї спраўляли. Вїбрали сьї ўонї ўсьї до церкви, до такої божницї свейї, покинули но тїлько старў цїганку за господїньу ў своїм дѳму. „Ми йдемѳ ўсьї до божницї (а та стара цїганка називата сьї Ганўська, то казали ті до тейї Ганўськи, до тейї господїнї): „напали дѳбре ў пїйцу, шѳо би бїло дѳбре гарачѳ, і випусти йї с тейї пїўницї і кажи до неїї: сїдай Марўсьу на лопату, поїдемо за хату.“ — А ўна хтїла йїї спечї ўу тїм пїйцу, тїм цїганам на балї. Казе Марўсьа до тейї Ганўськи: „Нї, ви пѳрши сїдаїти, пїднесў йа вас, чи ви дўже тьашкї.“ — Сїла та стара цїганка на лопату, а та шур ў пїйц йїї, спекла старў цїганку. І хўтко взьала, спекла йїїї, потальувала на тальїркї — покї ті поприхѳдили з божницї, она ўжѳ наготѳвила йїм те йїдзѳнья. Казе та Марўсьа сама до себе: „Бач, ти мене мала спечї, то йа тибѳ.“ — І сама взьала, вїйшла на двїр і вїльїзла на дўба. А ті сибї повихѳдили на двїр і стали те йїдзѳнья йїсти, ті цїгани. — „Смачне мнѳсо їс тейї Марўсьї, но тїлько твердѳ дўже. Бис кїлька лїт йїїї-сьмо годували, а така худа!“ — Узивайїть сьї та Марўсьа на дўбовї: „Твердѳ, твердѳ, бо то ни з Марўсьї, но тїлько з Ганўсьї, старѳїї цїганки.“ — Пішли ўонї до тейї пїўницї, подивїли сьї: ни-ма ани Марўсьї, ани Ганўсьї. Чўли гѳлос, а ни знали, де. Пригладайуть сьї — а вона на дўбовї сидїт! Шѳо мали робїти — стали тѳю дўба грїсти зубами. Грїзли, і поломїли зуби, і ни могли тѳю дўба звалїти, шѳѳ-би ўона ўпала с тїм дўбом. Пішли ду ковальа сталїти зуби — „шѳо ми мўсим тѳю дўба тїпѳр пїдгрїсти!“ — бо жадного спѳсѳбу ни знали. Уже той дуб так грїзли, маў ўпасти. Литїли гўси такі дїкї. — „Гўсоньки — кажи ўона — лїбѳдоньки! возьмїть мине на кїлонька, занесїть мене

на крілонька, занесить мене до батенька, бо тут мене смерть чикайи. Дам вам корец пшениці і цебёр води за тої вигоди!“...

Записано від Андруха Кравіцкого в марті 1894 р.

Паралелі: П. Кулішъ, Записки о Южной Руси II, 17; М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія 353—355; Рудченко, Малорусскія сказки II, N. 15; Аонасьевъ, Русскія нар. сказки I, N. 62 і IV, ст. 62—67; Haltrich, Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen ст. 156—162. I. Ф.

14. Дівчина і розбійники.

Маў йіден батько дванайцять синіў і ўсі були злодійи. А зноў йіден чоловік маў дочку по йідну йіднім. І ўоні дужи на ньу ўважили, хтіли йу сьвіта згубити. Али поїхаў батько теї дьўки із матірйу, поїхали на весільа, і вона вийшла с хати, і тих дванайцять злодіййу чатували на ньу і ўлызли до йї хати. І вона пішла на двір, а вони ўзали, поховали сьї по-під лісками, по-під шафами, досить, жи ўсі сьї змістили, так, жи вона йїх ни відыла. Ну, й вона ни знала, шо вони йист у хаты, і ўона сибі пішла до другої дьўчини, хтіла закликати до сьби на вичеру, бо йї самі було смутно вечерати. І вона йак прийшла, та дьўчина ни хтіла прийти; та й вона взала сама собі сьїла вечерати за столм і кажи: „Ни хтіла до мєни жадна сусьїда прийти на вичеру“ — і вона сказала: „ўсі сьваті йдыть до мєни вичерати, і йа сама буду зі сьватими“ — так сказала. Та й вони разом вилызли, — йїх дванайцять вилызло с-під ліскіў й с-під шафіў і сьїли разом з неїу вечерати. Та дьўчина сама йідна, — а йїх вилызло дванайцять. Вона сьї мочно пирильакала, та й йак вони з неїу посьїдали і казали: „Давай тидер, шо хочиш, йїсти!“ та й вона взала, ўсьє постављувала пїти і йїсти. Та й вона бачит, шо так на ньу важать, хтьять йїї смерть зробити, та й вона взала, ўтыклá до комори, кажи: „Шчо-сь вам файного вїнису шче с комори.“ Та й вона йак замкнула сьї ў коморі та й ни дала сьї чути. Та й вони кажут до неї — а вона звала сьї Марўсьа: „А ну, Марўсьу, виходь ўже, виходь!“ — А ўона сьа до них ни ўбзи-вала, та й вони сьї стали до неї добувати до комори. Та й вона на-рихтувала кóсу, ту, жи кóсить сьа, — а двєрі були ўсі зилызні і зилызні замкї — то він жадин ни мїг сьа так добути. Стали до неї лїсти по-під пїдвалиноу. Та й по йїдному лызли, а вона, шо котрий улыз, так вона каждому вїтгала голову косойу. Вїтгала одинайцятóm, а дванайцятый дїстаў сьї. А той дванайцятый шчудуваў

сьа, жи йїх ни ма ўсьїх і ни ма чўтки. І той дванайцятий ўзяў, вїльїз на горў і вона нагльїнула йїгó такї — а вїн хтыў подивїти сьа, шо то за кумедїїа, жи йїх ни ма ўже. І вона ше й тóго нагльїнула і хтыла ше й тóму гóлову відрїзати, та й махнўла йїгó но трóшки по шїїї та й вїн ўтык від неїї ўже. Так вона ўже так свдїла ў тїм дóмі, аш пóки тáто й мáма ни прїїхали. Та й йак прїїхаў тáто й мáма, то ўона сї так мóцно перельїкала, жи нáвїть ни хтыла вїтчинїти йїм. Вонї стáли йї клїкати, і вона ни відїзвáла сьа, аж мўсьїли дверї відлўпувати. Відлупáли — і вона такá перестрáшена, жи сї самї польїкалї, такá стáла перестрáшена...

Так вїн до неїї за пїў рóку — той самїй — прїїхаў на зальóти. І вона йїгó ни пїзнáла, шо то вїн той самїй, і пїшла за нéго, бо вїн дўжи вїлїким пáном зробїў сї й вона йїгó ни мóглá пїзнáти. І вона пїшла за нéго і вїн йїї вьзав, бўло весьїлбá; і вона йак ўже булá ў нéго, і вїн йїї хтыў такї смерть зробїти. І вїн ўставїў гóршчик ўкрóну до пїйца (тáк-жи гўнцвот буў), хтыў йї ўпáрити. Али булá йї свєкрўха дўжи дóбра і кáжи: „Збїрай сї, дїтїионько, та й ўтыкай, пóки мóжиш“... Ай, нї, помилїла-м сьа. Та й вїн кáжи: „Марўсьу, пїськáй-но менé трóшки!“ — Та й вона йїгó стáла ськáти та й здїбала йїму той шрам на шїїї, шо ўона йїгó зачїпїла косóйу. Та й вона кáи: „Ти, шо тїбї такóйи на шїїї?“ — Та й вїн кáи до неїї: „А ти не знáйш, йак ти минé косóйу зачїпїла ў комóрі?“ — Та й вона, йїк той йїїї скáзав, зьльїкала сї, зїмльїла. Та й вїн кáжи до неїї: „Ти знáйш, йак ти згубїла мóйїх одїнайцїть братїў, а менé-сь дванайцятóго хтыла згубїти? Йа тїбї тїм ўкрóпом ўóчи вїпару!“ — Та й вона пїшла до рїкї і ўбрáла сьа ў шмáтьа, та й вона ўзвáла, ўбрáла стовп кóло рїкї ў сьвóйї шмáтьа, а самá дїстáла сьа но ў йїднї сорóцьцї. І ўона стáла ўтыкáти до сьвóйїго бáтька. А йї бáтько так далéко від неїї буў, дванайцїть мїль... Та й вона ўтыкáла, а вїн за неїу; сподывáў сї, шо ўона ни ўтечé. Нїч йїїї захонїла, і вона вїльїзла на дéрево й на тїм дéрєвї почувáла. Та й вїн йак гнаў за неїу, і вона сидїла на тїм дéрєвї, а вїн ни знáў, шо вона йї на тїм дéрєвї. Та й вона дўжи плáкала цїлў нїч і так тїхо булá, а сьлòзи йї кáпали с тоўо дéрева на зéмльу, так плáкала, такá пїристрáшена булá. Та й вїн йак тї сьлòзи кáпали на нéго на дїл — а вона сї ни далá чўти, шо ўона на горї сидїт — і вїн — стáло сї розвїднáти, — та й маў пїку такў, хтыў йїїї прїїбїти, вїн мїслиў, жи то птáшкї цвїрїнькайт, та й йак махнўў пїкóйу, йак йїїї кольнўў ў бїк, т' а-ж йїїї прїїбїў. Та й вона те ўсé вїтернїла. Стáло розвїднáти сї, прїїхаў йїдén чолóвїк зї сїнон, та й вона до тóго гóспóдара кáже: „Возьмїть мїне, гóспóдаре, завезьїт мїнé до мóйїго тáта, — шо ви схóчите, то вам заплатьáть.“ — І вїн ўзяў, завїз

йїї аж до йїї батька, і вона стала ту ўсёу свойу біду росказувати батькові й матері, то ўсё. Й вони йїї сховали, а той йїї кавалір то ни знаў, шо вона ўже йїет у батька; вона сї сховала, а він прийшоў до йїї до́му. Ну, прийшоў, а вони йїго пита́ют: „А шо-ш там на́ша Мару́ся робит?“ — А він ка́же: „О, ва́ша дочка ма́йи шо робіти ў ме́ни... та́ке бога́ство! та́ке ўсё!“... А він затайіў сьа, шо йїї такі му́ки робіў. — Та й вони йїї ўзяли та й ввели до не́го с комо́ри, і вона стала те ўсё росказувати перед йїго очі́ма, — та й він ду́жи сї мо́чно знаў на тім ўсї́м... гля́нуў, жи пра́вда, та й вони звели ўсёу грома́ду, ка́жи: „Шо то с тим робіти тепе́ричка?“ — „А — каи та гро́мада — ны́ц йїму ни зробіти — ка́жи, — коли́ він тілько йї му́ки робіў рі́зньо́й,“ — та й ка́зали йїго вивести ў чи́сте по́ле і рострі́лити. — Ну, і зробили йїму́ смерть, а вона сї зіста́ла. І вона по-то́му пішла ў-за́-муж за дру́гого чолові́ка; і по то́му ду́жи ви́лірко́у бога́чко́у ді-стала сьа і господа́нейу, до́бри йї бу́ло по тім ўсї́м.

Записано від служниці Магди в Берліні в грудні 1893.

Ся казка зложена з двох мотивів. Перший: жінка в льоху підступом убиває багато ворогів, пор. Жате і Слово III, 228; другий: розбійник женить ся з дівчиною, котра втекою ратує ся з его рук і опісля видає его на кару. Паралелі: Игн. зъ Никловичъ, Казки ст. 7—13; М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія и рассказы ст. 307—311; Świętek, Lud nadrabski 395—398; Афанасьевъ, Русскія нар. сказки III, 227—234, N. 199 і 200; IV, 481—486; Рудченко, Малорусскія сказки I, N. 77; Schleicher, Littauische Märchen, стр. 9—10, 22—25; Grimm, Kinder- und Hausmärchen I, 190—194, N. 40.

I. Ф.

15. Дівчина і юбиляча голова.

Буў то дьід і ба́ба, ма́ли вони двѣ ды́ўки, дьід маў свойу, ба́ба свойу; ходили вони 'бидьві на до́свѣтки. Ходили на до́свѣтки, та й та ба́бина бу́ла льада́шча ду́же, а ды́дова робі́тна; і ды́дова понапрада́ла шма́т почи́нків, а ба́бина ны́ц не напradé, бо льада́шча бу́ла. Та й ка (бабина ка́же) — бес перела́з перелы́зайут: „Да́й ми́ны почи́нки, йа потри́майу, тибі зле перелы́зати“... — Та й та за́ким перелы́зе, а та возме́ та й вты́че до до́му с тї́ми почи́нками; та й прибі́жїт до до́му та й ка́же: „То, ма́мо, тамта́ льада́шча! ни хо́че пра́сти — а йа пра́ду — ка́же — йа понапрада́ла шма́т почи́нків, а вона ны́ц“... — Та й ба́ба з ды́дом сва́рить сьа, ка́же: „Возьми́ сибі́ йї де на слѹ́жбу ви́жень — ка́же — на шчо бу́дем году́вати, льада́шчу та́ку“... — Ти й дьід ка́же: „Ходи́, доньу, піде́ш зо мно́йу, йа тебе́ заве́ду.“ — Та й доньа взы́ала

сибі пшона́, круп і муки с собою́ і ўзяла́ сучку і півничка́ тай іду́т лы́сом, іду́т обидво́йе та й найшли́ в лы́сї хати́нку ма́леньку. Та й вони пішли до те́й хатини те й там по́сїда́ли сибі те й дьїд ка́же: „Ти будь, доньу, тут уже, ў ті хатини́, а йа йду, бу́ду дро́ва рубати.“ — Та й дьїд причепі́в до́шку до бу́ка, а сам пішо́у до дому. Та й вітер дошкойу те́йу ло́пав те й вона думала́, жи то дро́ва ба́тько руба́йе. І вона зва́рила вже ве́чэрати, бо вже бу́ў ве́чер, та й ви́йшла на двір та й клі́че — ка́же: „Ходы́т, тату!“ — Кликала, кликала, а ба́тька ни бу́ло; та й вона вже сама́ взы́ала, пове́чэрала собі та й вже собі лягла́ спати, сучка ў хаті та й півничо́к у хаті коло не́йї. Та й вона вже спит, а тут шо-сь стука́йе та й тала́пайе в двє́рі. Она ви́ходи́т — а то ко́бї-льча́ голова́. Та й ка́же: „Ды́вко, ды́вко, ві́тчинї!“ Та й ды́вка ві́тчинила. Вна ка́же: „Ды́вко, ды́вко, пересади́!“ — Ды́вка пересади́ла. „Ды́вко, ды́вко, зми́й мене!“ — Ды́вка змила. „Ды́вко, ды́вко, за́плети́ мене!“ — Ды́вка за́плелá. „Ды́вко, ды́вко, ходи́ таньцьува́ти!“ — Ды́вка ка́же: „Йа не ма́йу в чім таньцьувати, йа не ма́йу вбра́ньá.“ — Та й ка́же: „Ды́вко, ды́вко, подиви́ сьá ми́ны в пра́ве вухо!“ — Ды́вка дивить сьá в те вухо, а там 'бра́ньá розма́йі́того йе... Вона по́вїтьа́ла те вбра́ньá, всьо: спідни́цы, ко́жухи, спенце́ри, пасо́ваньцы́ (такі спенце́рики в нас робля́ть), ка́ра́лы, дука́чі, хустки́ і на воста́тку бри́чка й ко́ны — вона і те ви́тагну́ла. Та й тим ча́сом ка́же голова́: „Ходи́ вже таньцьувати, ды́вко!“ — али півничо́к за́куку́рикав та й та голова́ рози́льля́ла сьá коло́мазе́йу. Та й вже сьá розви́дны́ло, та ды́вка вбра́ла сьá красно́ та й сы́ла на бри́чку, запра́гла́ сибі ко́ны та й при́йхала́ вже до до́му. Та й ба́ба дуже сьá счу́довáла та й пита́йе йї, де вона того́ набра́ла? Та й та за́чала́ роска́зувати, жи йї́ї голова́ по́нада́вала всьо́го. Тай ба́ба ка́же: „Ста́рий, заведи́ мойу́!“ — Та й ды́д уже взы́ав, по́вїв ту йї́ї; вона та́к-же взы́ала́ сибі круп, пшона́, муки́ і сучку́ і півничка́ знов ўзы́ала́ сибі. Те й вона — ды́д знов йї́ покину́ў у ті хаті са́мі — те й вона сибі за́палила́ в пї́єцу, зва́рила ве́чэрати сибі, пове́чэрала сибі та й лягла́ спати. Аж тут знов стука́йе та й ка́же: „Ды́вко, ды́вко, ві́тчинї!“ Ды́вка ни ви́ходи́т, 'но ка́же: „Сучко, йди́ там ві́тчинї!“ Вна була́ ляда́шча. Сучка ві́тчинїла. „Ды́вко, ды́вко, пересади́!“ — „Сучко, пересади́ там!“ Сучка пересади́ла. „Ды́вко, ды́вко, зми́й!“ — „Сучко, зми́й там!“ Сучка змила. „Ды́вко, ды́вко, за́плети́!“ — „Сучко, за́плети́ там!“ Сучка за́плелá. — „Ды́вко, ды́вко, ходи́ таньцьува́ти!“ — А ды́вка с по́стельки́ ки́цу! ки́цу! таньцьува́ти. За́чала́ таньцьувати, та й з не́йї кі́сточкі поро́зно́си́ла голова́ вже. Те й ба́ба при́йшла́ на дру́гїй де́нь те й 'но кі́сточкі по́збе́рала... те й за шў́стку жи́дови про́дала.

Записано від Маланки Кірік з Боратина пов. бродського в авт. 1894 р.

Паралелі: Рудченко, Малорусскія сказки II, 19, 20 і 21; Данилевскій, Степныя сказки, Спб. 1852; Худяковъ, Великорусскія сказки I, 13 і 14. I. Ф.

16. У чорта в наймах.

Маў батько три сини: два було розумних, а йіден дурний. Той дурний каже так: „Чо йа буду вас тримати сьа! Дайте минь — ка — сплат, йа йіду ў сьвіт.“ Даў йімў батько сплат та й він іде ў сьвіт сибі. Йде ў сьвіт і шукайи сибі слўжби. Али йде і дивить сьа: такий йи великій фільварок. Приходи на той фільварок і каже: „Мóже-б йа ў вас служйў, за наймита буў?“ — Каже той до него: „Но — кае — добре! ти будеш ўу мени за наймита, али йа тибі ни дам ныц йісти, но йіден биб зальізний.“ — Бо то були енціпри. І взяў йигó, замкнў до такої комірки на-ніч, жи-б ўже ни ўтык (булі грати, жи-б він ни ўтык). На другій день рано ўстайи той пан і каже до него: „Йвасьу, йа тибі дам робóту. Йак ту робóту зробиш, то возьмиш мойў дочкў за женў. На тибі — кае — зальізний дручóк і сокиру і лопáтку, іди — каже — на ту високу горў, там така висока гора йи, там йи лыс — жи-би-сь той лыс за день викорчуваў чісто і ў сáжні порізаў і ломáки спалйў і колоди вірізаў і матерйál потесаў і фсьо до кўпи позво́зиў і жи-би чістий плац дістаў сьа.“ — Ну, та й він каже допíру: „Ну, йа підў, але котрў минь пан дочкў дадўт?“ — Він маў три. А він каже до него: „Йа хóчу ту молóтшу, наймолóтшу“ — та бу́ла найкраща. Він кае до неó: „Ну, добре, йа тибі дам наймолóтшу дочкў, али зроби минь те, шчо йа тибі кажў. Йак ни зробиш, то ми тебе розірвем.“ — Так він ўзяў сокиру і лопáтку і зальізний дручóк і йде на горў. Али йде, йде на горў вже, вже сонце пít полўдень, а він ше не вілыз навіт трéтої чáсти. Так він мóцно змíх сьа, і сто́йаў лозóвий корч, і він пít тим корчём лыг і заснў. Али вже дванайцьата годíна дохóдит, — так каже той пан, той енціпер до найстáршої дочкí: „Несі йиму йісти.“ А ўна каже: „Йа ни понесў йиму йісти. Він молóтшу польубйў, то нех йиму нисе йісти!“ — Молóтша ўзяла ў баньáк той йіден зальізний биб і понесла йиму йісти. Али приходи до него — а він спит пít корчём лозóвим. Тí й кліче йигó: „Йвасьу! ўставай!“ — Він стаў, зачáў плакати. Она каже: „Чо ти плачеш?“ — А він кае до не́й: „Бо йа плачу то́ўо, жи йа ше ни зробиў то́го, шчо минь пан казаў.“ — А ўна кае: „Ни журй сьа, Йвасьу! за двí годíны будеш мáти ўсьо готóве.“ — Принесла йиму бохонья хлы́ба, принесла йиму фунт мнв́са, принесла йиму

баньку пива, принесла йому пачку тютюну і сигариків, і кає до него: „Йди і пий і не смуті сьа, а за дві години будеш мати їсьо готове. На тобі мойу палку залізну і ударю три рази ў скалу — так будиш мау робітники тисячами.“ — Він виліз на гору, підняв палку і ударив три рази ў скалу — набігало сьа робітників, жи ни міг злічити їх, і шийстили лєс за дві години. Так він по полудні, четверті години, злизав сибі з гори, роби сибі дутку з верби і зачинав грати її співати. Так приходи він на той фільварок до своєю пана і віддай їсьу роботу свойу, шчо він зробив. Той пан їузяв від него роботу, причитає і кає до старой: „Дай йому вечерати, нех іде спати.“ — А самі пішли ўобойи старі радити сьа, шчо-б з ним зробити, жи-б за него дочкі не дати свєї, жи-б його стратити. Так старі кає до него, до старого: „Шчи ў заўтра його впровадим на роботу. Йак він піди на ту гору зноу і ту гору погорє і засїи, і їсьї ломачкі позбираїи, і виїне і ў стїрти поскладаїи за вісьм годін (так визначили), і принесє їсьо на папєрі списано, то дамó свойу дочку за него, а йак ни зробит того, ми його стратим.“ — Али старі говорат те їсьо, їдноо друого радит сьа, а наймо́лѣша дочка їсьо слухаїи. І приходи до него ў ночі і питаїить сьа його: „Йивасю, спиш?“ — А він кає до неї: „Не силу, мойа панно, но думку думаю, йак у свїті жити маю.“ — Вона кає до него: „Ни журі сьа, Йивасю, будєм жити ў кші. Мі тато говориў з мамою, жи ўні тобі дадѣт роботу на заўтра. Ти підиш на ту роботу, то зайдеш зноу під лозовий корч і ляжиш сибі спати, а йа ў полудень принесу їсти, то йа тобі скажу, шчо маїиш робити.“ — І акурат приходи дванаїцята година і кає той старий пан до середушчої дочкі: „Нисї йому їсти.“ — А вона кає: „Носїла вона ўчєра, нех і нїны несє. Він їїї полюбив, а вона його.“ — Так она взяла залізний бїб і понєсла йому їсти. Али виїшла на дорѣу, викинула бїб залізний і зьала йому того самого шчо ўчєра. Приходи до него, а він спит. Кає: „Уставай, Йивасю! будиш ўбїдати.“ — Він ўстає і плачи. Она питаїить сьа його: „Чо ти плачеш?“ — Ін кажи до неї: „Я плачу, бо-м ни зробив того, шчо минї пан казав.“ — „Ни журі сьа, Йивасю, за дві години будиш мати їсьо. Іди на гору, на тобі палку залізну, моцнїшу йак фчєра, і вдар три рази ф скалу, а будиш мати всьо, шо тобі потрібно.“ — Виліз на гору і ударив три рази ў скалу, і набігало сьа робітників, шчо ни міг злічити. Іднї горут, другї сїїут, трєтї ломачи збираїут, четверті за ними жнут, пїятї снопи зносьять, шєстї ў стїрти складаїут, — а Йивась сидїт на крісьлї і пїше на папєрі, кїлько маїи робітників і йакү маїи їм дати плату, кїлько збожа маїи, кїлько стїртї і кїлько його коштів їсьа робота. У четверті години по полудні зробив сибі зноу вербову дутку і зли-

зайи з горі і грайи на дутку і таньцьуйи. Приходи до пана і віддайи свойу роботу. Взяу пан від нео роботу, перичитау і каже до старойі: „Давайи йиму вечерати!“ — І зноу замкнуйи йиго до теїі самойі комірки. Так у ночі зачали сьа обойи старі радити: „Йаку-б ми роботу йиму дали, жи-би він ни потрафиу зробити йиї, шчо-би нашої дочкі ни взяу за жену, жи-б ми йиго стратили?“ — А дочка наймолотша усьо слухала, шо старі говорили. Каже: „Взаугра вислем йиго на ту гору, шчо-би він нам усього пригнау по сто пар, шчо но йи у сьвітї: дичинї, звїринї, гадинї, усього, усьойі теїі худоби, шчо вот йи у нас, так вот товар, свинї, вівци, усьо, усьо“... — Так у ночі вона приходи до него і питаїть сьа йиго: „Йивасьу, ти спиш?“ — А ін каже: „Нїи, ни сплбу, но думку думаїу: зайшоу в вилїкїй сьвіт і найшоу сибї службу смертнїу.“ — А уона кае до нео: „Ни журї сьа, Йивасьу! усьо будеш мати, шчо тобі кажут, бо йа усьо слухайу і знаїу с тим шчо зробити.“ — На другїй день рано висилаїут йиго до теїі роботи, а уна каже до него: „Ідї, Йивасьу, пїт той самий корч лозовий і льяжи спати, а йа у полудень принесу тобі йїсти, то розкажу тобі, шчо майиш робити.“ Али вже доходи дванаїцята годїна — приходи той пан до свеїї дочкі, до наймолотшой і каже до неїі: „Носїла-сь без два днїи йїсти за сестри, нїни пєсї за себи.“ — І взяла уна зальїзний бїб і понєсла йиму йїсти. Али вийшла на дорогу, викинула той бїб, а купїла йиму тоуо самоуо, шчо бес тамтї днїи. Приходит до нео і буди йиго: „Ставай, Йивасьу! будиш йїсти.“ — Ін стау і зачау плакати. — „Чого плачеш, Івасьу?“ — А він каже: „Йа плачу, бо-м не зробїу того, шчо менї пан казав.“ — „За двї годїни будеш мати усьо перет собойу і приженеш свому панови на фїльварок. На тибї трубочку, і вїльїз на гору, затрубиш на три частї доукола себи, так будиш мати усьо коло себи.“ — Вийшоу на гору Івась, затрубиу у трунку — позбїгало сьа усьо до нео, позлїтало сьа, і він сибї зраховау, списау на папєрі, шчо майи усього по сто пар, і шче дєсєть пар на -звїш. І сходи він з горі на долину, взяу трубочку і зачинаїи собї грати, і йїдє просто до свого пана до фїльварку, усьо за ним рокуїи. Так вийшоу пан с свого покоїу і каже до свеїї старойі: „То-сьмо приняли сибї бїду! Він йи мудрїїшїй йак ми, шо но ми казали, так він усьо зробїу!“ Принєси до пана папїр, положиу на столї і каже до нео: „Проши вильможного пана, нех йїдє сибї пан порахуйи, чи йист так, йак мау-їм приписано.“ Вийшоу пан на дорогу і зачау ітї межи те... рахувати, межи ту дичину. Али ввийшоу блїсько, зачали вуїи шиїти, гадї до тоо пана, звїрина до него лїтїти, птїцї, хтїли того пана розірвати. Так той пан налькау сьа і каже до него: „Возьмї сибї те усьо і поросєїлаї там, де-сь йиго набрав.“ Так Йивась обернуй сьа, затрубиу на трубочку, і те усьо пїшло

ў свойў дарогу. Птіцы політылі, гады, вужі пішли ў краки, а звівіріна ў лыс. І заклікаў пан Їівасьа до покойу, казаў йімў да́ти до́бре пове́чэрати і замкнуў зноў до те́йі само́йі комірки. І ў ночі зачали сьа ра́дити ўобойні старі: „Їак-би ми могли йигó стрáтити?“ Старá ка́же до не́го: „Ма́йимо три дочкі — поста́ймо йіх на ста́йны і зробім йіх коби́лами мо́цними, а ра́но йигó збу́дим і ска́жем, жи-б він прова́диў йіх на па́шу. А йак він сьа́де на котру́, так вона пе́ўныі йигó ко́сти рознесе́.“ — А та дочка́ наймо́лótша ўсьо́ слухала, шчо́ ті старі ўогорі́ли. Прихо́ди до не́о і пита́йить сьа: „Чи ти сплш, Їівасьу?“ — А він ка́же: „Ни сплш.“ — „Та ўза́втра ра́но бу́де тебе́ пан буді́ти, зьйи́би-сь віў лоши́цы на па́шу. Їак при́йдем до ста́йны, то бу́деш ма́ти за двермі́ зальі́зний дручо́к, а ми ўсьі́ три бу́дим сто́йати лоши́ца́ми. Так ста́рша бу́де сто́йати на лыві́м бо́цы, середу́шча ў се́редины́, а йа, наймо́лótша, на пра́вім бо́цы (кры́лы). Їак при́йдем до ста́йны, так наро́биш кри́ку, во́зьмиш дручо́к в ру́ки і бу́диш рахува́ти з лыво́' кри́ла до пра́во́у. Бу́деш каза́ти: йі́дна, дві́, три, — так на ме́не бу́деш сьй́дати. Їак ўсьа́деш на ме́не, то пі́тпаса́йиш свої́ но́ги по під живо́то́м по-під мойі́м. Вийі́деш на подві́ра, то ми с тобо́йу бу́дем литьі́ти ў гору́. Але памнѣ́тай, шчо́-би-сь до́бре трима́ў сьа, і ўсе́ тим дручо́ком зальі́зним тих дві́ коби́лы бу́деш биў.“ — Так він вийшоў на подві́ра, вийі́хаў, так за́чало тих дві́ коби́лы ду́жи кру́тити сьа, за́чали ду́ба ставáти на не́го, фі́ргати, кусáти, а він ўсе́ по тілько́ зальі́зний дручо́к підно́сиў і по голо́ві биў. Так йигó висо́ко носі́ли, пі́т са́мі обло́ки, а ўна́ йигó трима́ла. Так він при́провáдиў на-за́д до фі́льва́рку ті лоши́цы, за́провáдиў до ста́йны і за́чаў ду́же ла́йати на них, і шче по́правля́ў ў ста́ны́ тим дручо́ком зальі́зним. Прихо́ди до па́на і мильду́йи, жи́ він привіў лоши́цы с па́ші. Так той пан казаў да́ти йімў йі́сти і замкну́ти зноў до те́йі само́йі комірки. А сам пішоў до ста́йны подиві́ти сьа на свої́ лоши́цы. Прийшо́ў, забраў йіх до swéйі ха́ти і пита́йить сьа: „А шчо́ там бу́ло з ним?“ — А ўо́ні гово́рають: „Та шчо́, бідá! Їак ўхо́пиў сьа на нас, йак за́чаў гна́ти на́ми, йак за́чаў кула́ком по-ме́жи в́уха́ бі́ти (воні́ ни зна́ли, шо́ па́лка, но кула́к каза́ли), поза́бива́ў на́м па́моро́ки, шчо́ ми ни памнѣ́тали, де ми йі́ст.“ — І завіў йіх до поко́йу і покляў на лу́шках сла́бими. І ўні́ лежа́ть ўсьі́ три ў лу́шку, йак смертні́. А мо́лótша мірку́йи си́бі: „Вас дві́ сла́бих, áли йа ны́! Но тілько́ му́шу сьа зроби́ти сла́бойу, шчо́-би та́то ни стрáтиў Їівасьа.“ — Пішоў пан до поко́йу і ра́дит сьа с старо́йу. — „Шчо́ ми бу́дим робі́ти з ним, шчо́-би йигó стрáтити?“ (Та́кі ўсьо́ жада́йут стрáтити). Ка́же старá: „Йа́ піду́ на ста́йню, зроби́лю сьа коби́ло́у, а ти йигó ра́но збу́диш і ска́жиш, жи-б він мине́ віў на па́шу. То йа́ му́шу з не́ю ко́сти повитраса́ти!“ А та наймо́лótша дочка́ ўсьо́ слухала, шчо́ старі́ гово́рили. Пішла́ до Їівасьа і ка́же до

него: „Йівасю! заўтра рано поведеш кобілу на пашу, і та кобіла — то буде мойа мама. Будеш мати за двермі зальізний дручок, йак фсядеш на нву, то так будиш біти, жи-би аш кóсти трішчáli.“ — Так на другій день рано приходи старий пан і буди йигó: „Йді, Йівасю! веді кобілу пасти!“ — Так він ўстаў, пішоў до стайны, взыаў дручок і зачаў біти ў станы шче. Вібнў ў станы, сыў на нву і йіде. Але вийіхаў він на подвіра — та й вона йак зачала гнати ним, в гору, по-над воды, перевертáйить сьа з ним, жи-би йигó забіти. А він ўсё підно́сит дручок і по-за вўхами (бнн по-за вўха). Так не змогла тілько стерпіти і спусти́ла на-за́д йигó на долину. Привіў до стайны, і пішоў до пана, замельдуваў, жи він привіў кобілу с паші. Так пан даў йімў повечерати і замкнўў зноў ў ту самў ко́мрку. І приходи до стайны і пита́йить сьа свейі старо́й: „А шчо там бу́ло з ним, жи ти привезла йигó живого?“ А ўона ка́же до не́го: „Да́й миньі спо́кій! йа ледво жива́. Він йак фсьў на мени, йак зачаў мене біти кулако́м, то йа не памнѣтала, де йа йист. Принѣаў-ісь сибі бідў, він побнў мойі дóчки і менé побнў, а ти типёр шчо хоч то рбнн з ним!“ — Так прнйшоў до поко́йу, мо́цно розло́стнў сьа і ка́же: „Чика́й, заўтра, то йа з йигó кóстнў зроблю́ мо́зок!“ — Прихо́дит до не́го і ка́же: „Йівасю! заўтра раненько ўстаннш — йа ма́йу на стайны́ го́гнра, він ўже сто́йїт кн́лька лы́т, ўже аж но́гн йімў позростáli сьа, — жи-би-сь йго́ вн́внў трóха на спа́цер!“ — А дочка́ фсе слўхала, шчо він говорнў. Прихо́ди до не́го, ка́же: „Йівасю! памнѣта́й, рано поведеш го́гнра на пашу. Будеш ма́ти палку за двермі зальнзу, три ра́зн мо́цннйшу, йак бес тамтн́ разн, жи-б тн́бн сьа нн зломала, бо пропа́деш на в́кн.“ — Так він внхо́ди рано, в́тчннн́йн стáйнью — сто́йїт го́гнр на стáннн. Приступáйн до не́го, йак він зачннáйн фн́ргати, кусати, квн́чати — він злáпаў за ту зальнзу палку, роззлóстнў сьа і зачаў біти. Так нн́гдé не бнў, но по ногáх. Йак він мо́цно йнго́ вже вн́бнў, вн́водн на двнр, фсьн́да́йн на не́го і прова́дн йнго́ на пашу. Йак він фсьнў, та зачаў той го́гнр дўже гнати, зачаў перевертáти сьа і хотнў йнго́ стрáтитн. Алі він ўсе тейу зальнзно́йу палко́йу бнў йнго́ по-за вўхами. Привіў йнго́ до стайны, пу́ста́внў і пішоў сам до поко́йу. Сыў у поко́йу на крн́сьлы, пн́тнёр сьа руко́йу і дўма́йн сн́бн: „Ужé м побнў ўусн́х, мо́жн ўже б́ду типёр тут пáном.“ — Алі сн́днў він на крн́сьлы — н́дé старнй пан до поко́йу, шо-но́ шо-но́ ступ, так помаленько — і пн́та́йнть сьа йнго́: „Воднў-ісь го́гнра на пашу... на спа́цер?“ — А він ка́же: „Воднў, прóшн пана, а́лн дўжн ннспо́кóйннн. Тамтн́ бу́лн спо́кн́йнн́йшн.“ (Внн знáў дóбре, а́лн вже нн маў страхў). „Мо́же пан б́дé сварн́тн на мени, бо йа йн́мў ўсн́паў кн́лька лы́со́к.“ — „Нн́ц то йн́мў лы́ска нн шкóдн“ — ка́жн той старнй — „внн дóўго сто́йáў на стáйнн те й здн́ча́внў, а тн трóха йнго́ прн́чнў, то мо́же б́дн трóха

спокійнійшій. Бері собі повечерай, бо йа не здужайу. І йді до комірки, льягай свати.“ — Пішоў до комірки і лых собі й дұмайи: „Шо-сь то буде с тоо!“ Али чикайи йіден день, чикайи другий і третій і читвертий, ўже й тижень і двѣ нидѣлы — і тихо з ним. За двѣ нидѣлы вѣздоровѣли ті трѣхи і закладайут свої раду, — (ўоні так такі наповажили на него, жи-б йигѣ стратити). „Шчо-б ми зробили з ним, жи-б ми йигѣ стратили, жи-би він нашої дочкѣ ни взяў за жену?“... Замкнѣм йигѣ до тѣй комѣри, а ў ночі пѣдемо на стрих і стрѣнемѣ стрихом, і сўфѣт упадѣ й забий йигѣ.“ — Так дочка слұхала ўсьѣ, наймолѣтша, пішла до комірки, виньала грѣти, випустила Йивасѣа іс тѣй комірки і запровадила йигѣ далѣко на полѣ, до такої бұтки. Каѣ: „Сиди тўтка, а йа взуўтра прийдў до теби, бо ми тѣто хѣче тебѣ забити.“ — Так у ночі, дванайцѣята годѣна, прхѣди, бұдит дочкѣ, берѣ стару і йдѣ на стрих, вальѣти сўфѣт. Так оні стрѣпѣли тим сўфѣтом і ўсьѣ камѣня ўпѣло до тѣй комірки. Прихѣди до покою і каѣже: „Типѣр ми збули сѣа Йивасѣа, ўжѣ-сьмо там йигѣ забили.“ — На другий день рано стайи наймолѣтша дочка, идѣ на полѣ до тѣй шѣни. „Типѣр, Йивасѣу, бұдим утыкаѣти.“ — Али фтыкайут вони ўбѣи і каѣже ўѣна до Йивасѣа: „Тыкаймо дѣбре, бо за нами женѣ сестра.“ Так вона ўбгланула сѣа — ўжи сестра блѣсько них, — а старий наказаў свої доцѣцѣ, ті найстарші: „Шчо здѣбайиш на дорѣзы, то бері — то ўѣна бұди з ним.“ — Так ўѣна ўжѣ мѣла йѣх догонѣти — так зробила сѣа ўѣна тѣлицѣу, а йигѣ зробила старѣньким пастухѣм. Прильѣтайи ўѣна до него і питайи сѣа йигѣ „Старушко, ни видѣй ти тут двѣи молодѣят, чи ни йшли тут дорѣгоу?“ — А він каѣи до нѣй: „Йа видѣв-ѣм двѣи молодѣят, йѣк йшли тѣу дорѣгоу, али йа шче буў малѣньким хлѣпцем, а та корѣва була тѣлатко, йѣк вони йшли, а йа ўжѣ зѣстарѣў сѣа, ўжѣ сѣвий йѣк голуб а та тѣлицѣа то ўжѣ зробила сѣа старѣу корѣвоюу, ўжѣ зўба жѣдноуѣ не майи. Так вже йѣх не доженѣтѣ!“ — Так онѣ вернула сѣа на-зад до дѣму. Прихѣди на-зад до дѣму і каѣже, же нѣгѣ не дѣгѣла-м. — Так він каѣже ті середушѣ зѣну догонѣти. Каѣже: „Жѣнѣ, а доженѣш йѣх, — шчо бұдѣ стойѣти на дорѣзы ѣбо лежѣти, так бері, то ўѣни бұдут.“ — Так вона зачала гѣнѣти, ѣли ўжѣ блѣсько них — так вона стала каплицѣу, а він у ті каплицѣи сѣватѣм. Пригѣни до тѣй каплицѣи і стала. Хѣче зѣѣти каплицѣу зѣ собѣу, і не мѣже приступѣти блѣсько до нѣй. Так вертайи сѣа на-зад до дѣму. Прихѣди до дѣму і каѣже бѣтѣкови, жи пѣц ни здѣбала на дорѣзы, но йѣдну каплицѣу і сѣватѣй буў ў нѣй. А він каѣ: „Чѣму-ш ти ни брѣла?“ — Онѣ каѣже: „До нѣо ни мѣна було приступѣти.“ Так старий каѣже: „Тѣпѣр йа сам полѣчу, то йа йѣо мұшу зѣпѣти з нѣу.“ — Так ўѣна каѣже: „Типѣр утыкаймо дѣбре, Йивасѣу, бо за нами женѣ бѣтѣко, то він нас зѣнайи. Але тыкаймо йѣк найхұтші

до воді.“ — Так біжать оні, диўлять сьа: біжіт річка. Так коло тейі річки старій догоні йїх. Али ни відьї йїх, жи вони утыкалі — так вона зробила сьа млинóm, а йїгó зробила старім мѣлником. Прихóди він до млина, пригавьаїи, і дівить сьа — стоїт млин. Взьаў-би той млин — шчо-ж бўди з ним робити: такий поломаний, без гóнтіў, і но тїлько йїдно кóлесо йї, так шо-но шо-но ўобертайить сьа. А той старій мѣлник бїгаїи, ўсє напраўляїи. Він питаїить сьа йїгó, каже: „Паньи майстер! не відьїли ви тут двóйи молодьат, чи ни йшли тейу дорóгойу?“ А він каже: „Йа відьїв-ем, йшло двóйи молодьат, али вже даўно — йак шче той млин зачаў сьа ставити, а мїй дьїд мѣлником буў тўтка, а та річка то така була велїка, жи ни мона було зоглянути йїї. А типѣрка ўже млин поломїў сьа, річка вїсхла, й йа буў малѣнькій хлóпец — типѣр старѣнькій, сивѣнькій, зубїў ни маїу... То ви йїх не доженетѣ, вертайте сьа до дóму.“ — Так він вернїў сьа на-зад. Пригóни до дóму і роска-зуїи старї. Старá питаїить сьа йїгó: „А шó-сь здїбаў на дорóзї?“ — А він каже: „Нїц-им ви здїбаў, но поломаний млин і старóўо мѣлника.“ А ўона кає до нѣо: „Чому-сь не браў! то то ўона самá з ним була, ўна була млинóm, а він мѣлником!“ — Так ўона кає: „Типѣр йа самá побїжў за нїми, йа йїх злápаїу.“ — Так ўонї зачали обóйи фтыкати, а старá йїх догонїти. Так онї дївлять сьа, жи ўжє ни ўтычўт, жи ўжє старá злápаїи йїх, так ўонї ўтыкалі йак найхўтшї до водї. Так при-гóни ўона до водї блїсько і каже: „Тыкаймо, Йївасьу, йак найхўтчї, бо ўжє лапáїи мáти нас.“ — Вона но до водї з ним, а мáти за плї-чима. Каже: „Чѣрес тѣбе, шѣльмо, він нас побїдїў, покараў так, ти йїгó наўучала на ўсó! Типѣрка ни ўтычѣш!“ — Так она зáра зробила сьа кáчкойу, а йїгó зробила кáчором, і пішли на вóду. Так старá пригóни, дівить сї — ни ма нїчóго, но двóйи кáчóк. Так старá пригóни до тих кáчóк і хóче брáти. Шо старá до кáчки зїгнеть сьа, то вони ўпїрнўт, ў вóду нуркá дадўт. Старá дівить сьа, де ўонї вїплинут — то ўонї вїплинут, то старá зноў за нїми. А на-рѣштї ни мáла шчо з нїми зр-обїти, вїньала три йáпки с кишѣнї і кїнула на вóду. Каже: „На тобї вїно твоїй. Ужє-с типѣрка утыкла, зловїти сьа ни дасї, а йа знаїу, жи ми пропáли на вїки чѣрес тѣби.“ — Так вона зачала з ним машеру-вáти до йїгó бáтька. Прихóди до йїоўо бáтька — бáтько зрадоваў сьа, жи йде йїгó пропáўшїй син. І справїў йїмў весїльа, ўженїў йїгó з нѣїу і дўже бáтько пануваў при немў, він бáтька-мáтер шануваў і ўна зр-обила йїгó лїкарѣм.

І йак му-їки грáли і сьпївáли, гульáли, і там з мозьдзырїў стрї-льáли — на те висїльа — а йа лежаў ў папѣрі завїньаний, а йак ўонї брáли тї папѣри те й ўсадили минѣ ў мозьдзыр — те йак вїстрілили, то йа литїў, литїў, сїў вóзьди на лаўцї і вам ту каску ўоповїў.

Записано від Юрка Соколовського в авт. 1894 р.

Основою сеї казки є стара грецька повість про Язона і Медею. Паралелі гл. Basile, Pentamerone N. 17 і 29; Grimm, Kinder und Hausmärchen II, 118—126 і 358—368; Wolf, Deutsche Hausmärchen 286—300; Hahn, Griechische und albanesische Märchen I, 295—300; Ciszewski, Krakowiacy 73—75. I. Ф.

17. Як чорт у бідного служив.

Буў собі тепёр зноў такій бідний чоловік і поїхаў до ліса по дрова. Приїхаў ін до ліса, взяў, розьдбагнуў сьї, — і спекла їму жінка паланічку маленьку там ўот на полўднїнь. Ту паланічку положиў на піньку, а сам пішоў шукати за дровами якіми. Приїшоў злиї дух, взяў ту паланіццу, ўкраў ў нею, і взяў, і зьїў. І приходи він там до тих своїїх компанїстїх і каже: „Їа — каже — ў їднóо хлопа ўкраў — каже — паланіццу, і взяў — каже — і-м зьїў.“ — А вони каут до не́го: „Той хлоп бідний, він їсти — каже — сам хтьї — на шо ти їмў — кае — зачіпаў! Типёр — каже — мўсиш іти до не́го, за ту — ка — паланіццу цїлий рік дўрно служити; і шчо він тобі — ка — скаже зробити, так — кае — ти мўсиш їмў то ўсьо спóўнити.“ — Приходи він до тóо хлопа і каже: „Прийми минé — кае — гóспóдаре на слўжбу.“ — А він кае до не́го: „Чим же їа — кае — ни маїу чим заплатити тобі, бо їа — каже — бідний.“ — Каже: „Їа ў тéбе плати жадної не хóчу, но — кае — їак вїбуду рік, то но тобі дам їднóо шчїгла в нїс, і їа собі підў.“ — Так той гóспóдар — шо то бідний, шо то то. „Дасїш минї їднóо шчїгла в нїс, то їа вїтримаїу.“ Взяў він до жївки... ж жїнкоїу сьа радити: „Бўде — кае — робїти нам цїлий рік, і шчо їа скажў, так він мўси минї зробити... плати жадної від нас ни жадаїи“... Каже: „То мóже ми шо сьа дорóбимо. А тóўо їднóўо шчїгла, жи він минї дасьть ў нїс, то їа заўше вїтримаїу тейи.“ — Але пішоў ін — так буў пан блїсько, такій урадник — пішоў він до тóго ўрадника порадити сьа, шо він такóо наймита дїстаў, шчо плати жадної ни хóче і рік бўде дўрно. Каже той пан до не́го: „Скажї їмў, нехай він прїїде до мéне, і скажї їмў, шо їа вїнец тобі їднў стїрту сьїна. А їа маїу такóго бугаїа, — їак він те сьїно будé нести, їак їа випушчу тóго бугаїа, то він їїгó забїї.“ Приїшоў він, той гóспóдар до тóго наймита, каже: „Той пан минї вїнен стїрту сьїна, підї, нехай минї відасьть, і принеси минї сьудї.“ — Пішоў він до тóго пана, пан їмў показаў, котрў взяти, він ўвзяў, крүтиў перевесло с тóго сьїна, ўпшмутаў ту стїрту доўкола і завдаў на плéчї і несé. Взяў той пан, випустиў тóго бугаїа, той бугаї прїїшоў та й там їмў ши́пóртаїи коли

тоо сына, бұцым йиго хоче біти, той бугайі. Він каже: „Пане, возьми собі бугайа, бо ўозьму йиго задушү.“ — Пан ни слұхаў, хтыў, жи-би йиго забіў той бугайі. А той слуга злачаў за рiг, закинуў на плечі і несё сыно і бугайа. Приньіс до госпóдара. Каже: „Майиш — кае — сыно і мнѣасо.“ — Пішоў він зноў до пана на пораду, каже: „Йака-сь бiда!“ — Каже: „Пане, шчо йа будү — каже — робіти з ним? Ко' він — каже — приньіс стiрту сына на раз і такоўо бугайа велiкого, — то йак він миньі дасць шчiгла в віс, то йа не вітрмайу!“ — Каже пан до него: „Возьми — каже — йимү дай пiать мiшкiў полóви і нех тибi пойдe до млина і майи привeсти тибi мукү такү йак сóнце йасне. А ў тiм млини, там йист багачько злiх дұхiў, і — каже — він йак там... він не бұде дивити сьі, шо він повезе.“ — Він прийшоў віт пана і каже до него, до тóго наймита: „Майиш там пiать кóрцiў пшеницьи, iдi, ўложi і пойдь до млина, там і там; а мукү жи-би-сь миньі привіз так йак сóнце йасна жи-б була.“ — Взьаў він, вложiў тих пiать мiшкiў полóви і пойхав до млина. Прийхав він там до млина, скинуў... Каже йимү мeлник: „Зара ни бұиш молóти, бо конi засипанi, а взаўтра в-рано насипиш. А возьми, скинь і зложi собі на кұпу.“ — А він кае до тóо мeлника: „Йа тибi скидайу і ў твоiй рұки дайү — жи-б йа ту хiби жадноiї не маў на немү! Майиш пiать кóрцiў пшеницьи — йа лѣгайу спати, а ти миньі майиш змолóти, жи-б миньі була мукá йак сóнце.“ — Мeлник подивiў сьі, хтыў ўсипати на кiш, — так то полóва, згóннии! і не майи шо молóти! Приходи, бұди йиго, каже: „Шо-ш ти привiз-иeь до млина! полóву молóти?“ — А він каже: „Йа тибi привiз пшеницьу, йа полóви не вiз! Шчо миньі до тóго — миньі мукá мұси готóва бути!“ — Дивить сьі, стоiт пiать мiшкiў мукi, пшенишноiї, файноiї. Взьаў тих пiать мiшкiў нарас так загорнүў на-прóтыў сeбе і несe на фiру. Мeлник фчипiў сьі мiшкá, ни пускайи — він і мeлника нисe. Вложiў на фiру та й пойхав до дóму. Прийхав він до дóму, до госпóдара до тóго, пiтáйить сьі — каже: — „А де-ш ту мукү скинути вам?“ — А госпóдар каже: „От, скинь там пiт плóтом!“ Кае до жiнки: „То полóва — кае — ни мукá, с полóви де мукá бұде!“ — Взьаў, скинуў пiт плóтом; прийшла бизрóга, мiшок роздeрла, та й пiесть мукү. Госпóдар вийшоў та й каже: „Жiнко, та-ш — кае — мукá, така файна!... Споўниў — каже — то, шо йа йимү казаў!“ — Взьаў мукү до комóри, а сам пішоў до пана зноў сѣа рáдити. „Взьаў-им — каже — даў йимү полóви, — привiз мукү!“ — Каже той пан до него, до тóго госпóдара: „Кажi йимү, нехай iйде до лыса по дрóва. А там ў тiм лысi йист багачько медвидiў, то вони — каже — йимү вже... йиго там конeчне зыдбать.“ Прийшоў госпóдар, кае: „Запрагай воли, привези миньі сáмих штахeт до горотьби, соснових гeлiак.“ — Прийхав iн до лыса і пoстáвиў воли,

і виліз на сósну і спускайи гильáки на штахéти. Прихóди мидвídь і в баў, задушíў волá і тьягне до йáми. А він кáе: „Ни рúш, мидвéдьу, волá, бо бúиш — кáе — сам тьягну́ти дровá!“ — Али мидвídь тóо ни слúхаў, такí задушíў волá. Пришóў дрúгíй, задушíў дрúгого волá. А він кáе: „Ни руш, мидвéдьу, волá, бо бúиш сам тьягну́ў дровá!“ — Али він ни слúхаў, такí зноў задушíў. Али він на то ни питáйи, жи вольíў ни ма, но тíлько рубáйи ті штахéти, кладé на фіру. Наклáў дóсить, ўбíазаў фіру, і пішóў до йáми по тóо медвидьá. Вíтьагнуў медвидьá за вúха, запраг в йармó, пішóў по дрúгоўо, злáпаў зноў за вúха, запраг зноў до йармá, і вже мáйи два. Кáже-ж до них: „Ге!“ — ни хтáть слúхати! Вíрваў дупчакá молодóго, кáже: „А йá тибí казáў: ни руш волá, бо мýсиш сам тьягну́ти дровá!“ — І йáк зачáў тим дупчакóм йíх смарувáти, і мýсiли тьягну́ти. Прийíхаў до дóму і ка той гóспóдар: „Жíнко — кáе — вэáў волí, а привíў йáкé-сь чудóвиско на двíр!“ — Вэáў він, вíпрах ті медвидí і пустíў на ўбóру; ті медвидí вэáли, подушíли фсý худóбу, шо булá на ўбóрі. Прийшóў гóспóдар в-ранó до худóби — так ни мá жáдно́й худóби, но тíлько тих два медвидí! І прийшóў до пáна, ка: „Привíз дровá і — кáе — йáкíх-íсь два медвидí привíў минí. Фсý худóбу подушíли, і шчо йá бóду робíти?! Нех пaн минé порáдьаць! Вже — кáе — блíсько... блíсько рíк ўже ўо — йáк дáсць шчíгла ў піс, то хто знáйи, чи бóду жíти нáвiть“... — І кáжи той пaн: „Скажí йíмú, нехáй йíди до нáшоўо цýсара і скажí, нех там скáже, шо вінeн штіри бóчки грóшi, а пíяту мáйи дáти за привíзйíу.“ Ка: „Цýсар мáйи вóйска дóсить, то йíгó там забíй“... — Пойíхаў він до цýсара... запраг два медвидí, пойíхаў по грóшi. Прийíхаў він там, — сто́йг вáрта, питáйиць сьá йíгó: „Де ти йíдиш?“ — А він кáе: „Йá йíду до самóўо цýсара, йá тибé ни знáйу! Цýсар мóму гóспóдареви вінeн штіри бóчки грóшi, а пíяту мáйи дáти за привíзйíу, жи тíлько чикáў.“ — Так йíгó пустíли і він пойíхаў дáлы. Прийíхаў до дрúго́й вáрти, ті йíгó спивáйут і ни пускайут, кáут: „Тибí до цýсара ни вóльно приступíти!“ — Він кáжи: „Пустьíть минé! жí-би вас шче тíлько раз булó вóйска, так йá вас ни бойú сьá. А шо цýсар минí вінeн, то вiдáти мýси!“ — І пустíли йíгó. Прийíхаў він пiт трéтьу вáрту і спивíла йíгó і питáйи йíгó: „Де ти йíдиш?“ — Він кáжи: „Йíду до самóўо цýсара; мóму гóспóдареви вінeн штіри бóчки грóшi а пíяту за привíзйíу.“ — Тí йíгó питáйут: „Шо-ш то йи за гóспóдар, жи наш цýсар мiг íти до нéго, грóшi позичáти?! — Кáже: „Стíй! і нех... ми напишемó лист, і цýсар вíйди на трон, і ўдалекí — кáе — бúиш казáти.“ — Вíйшоў цýсар, стаў там на трóнi, а він бес тих фсíх перескóк, бес ту ўсý вáрту, і приступíў до цýсара. І кáже: „Цýсар вінeн штіри бóчки грóшi, пíяту за привíзйíу, — і прóшу зáраз вiд-

дати. “Каже цысар до нео: „А шо-ш ти — каже — за йіден?“ — „А йа — кажи — йистим наймит.“ — Кажі цысар: „Йа ни вінен грóші. Вітки йа — каже — приходіў грóші — кае — позичати! Миньні йак хибуйи, то йа собі — ка — кажү зробити — а позичати йа ни йдү на силó.“ — „Ах — кажи — проши доўго зо мноюу сьа ни дражнити! Вжи мені — кае — рік блісько, далёко ше маюу йіхати; рік миньні ўже блісько, тре миньні йіхати — давайти!“ — Цысар віди, жи ни жарт, жи сьі ни мóжи збүти ўже — і казаў йімү дві бóчки тілько дати. А він вічиніў сьі той магазин там, с тими грішми — так він прийшоў до того магазину, і взяў три бóчки під йідну пяхву, а дві під дру́гу, і ту жомньіри йигó рвут, ни дайүг, польга́ли на тих бóчках — він не пита́и, грóші несé і ті жомньіри несé за собо́ю і на фіру. Вложиў на фіру і йіде до до́му. Прийіхаў він до до́му і скинуў ті грóші, даў господа́рові та й каже: „Па́ньні господа́ру! шо-сьти — каи — собі загада́ли, то йа вам споўниў. Типе́р жи-ж ўже миньні рік ниньки вихо́ди, і шо ви загада́ли-сьте — нех йа вам споўню та́-же шче, шчо йа вам маюу при кіньці ро́ку та́-же шче дати.“ Та й взяў, даў йідно́о шчі́гла в ніс, та й господа́р перевернуў сьі, а він забраў сьі та й пішоў. Та й жінка поховала за ті грóші.

Від Юрка Соколовського зап. в авг. 1894 р.

В сій казці сплетено до купи два мотиви: про чорта, що за кару мусів відбувати службу у мужика і про сильного та простакуватого наймита. Перший з тих мотивів оброблений гр. Толстим в однім із его народніх оповідань, а також (в звязку з винайде́нем горілки) у нас Львом Трещаківським в оповіданю „Село Липовиці“ (Зоря Галицка 1851 і осібно. Другий мотив осібно від першого гл. L. Bechstein, Neues deutsches Märchenbuch „Der starke Gottfried“; Haltrich, Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande 61—64; А е а п а с ь е в ь, Народныя русскія сказки I, 410—414 і IV, 147—156; Wenzig, Westslavischer Märchenschatz стор. 124—127. I. Ф.

18. Дурень і Віда.

Було собі три браті, два розумних, а йіден дурний. Али ті розумні покупіли собі ко́ньні і фурма́нили, а́ли не велі сьа йім ко́ньні до́бре; шчо кунит ко́ньа, то він йімү згіне. Так дүже вони зробіли сьа біди, сьтягну́ли сьа. Так каже йіден до дру́о: „Лы́пше ті льу́ди жи́йүт, жи рука́ми ро́блять, йак ми кіньми. Йоўо ни́ды́льа вільна і ніч йигó вільна, він ў день напрацьу́йить сьа, ве́чир прийшоў, споко́йни, льіх спа́ти і ни́хто́ йио́ ни за́чи́пайи. А йа цы́лий день то́учү сьа с кіньми, ве́чир прийі́ду, му́шу сы́чку рі́зати, йак йи ш чо́го, а йак ни ма ш чо́го, так му́шу де-сь іті шука́ти, в льы́ті по цы́нх но́чах на нічлі́ воді́ти ко́ньні,

і нїгди ни ма спокійу! Так тощү сьа йак чорний віл, і ўже тепер так-ім збідниў, жи й сорочки ни майу на сибї! Закїну йа ті кóньї, а б́ду ходіти з рука́ми. [І з рука́ми так са́мо, — додаў госп. Микóла Кра-ві́цкий]. Зна́йу трóшки грати на скри́нку [о, то алé б́ди госпóдар! дод. старá Гананьїниха; б́ди музїка! дод. Микóла Краві́цкий], б́ду ходіти по висьї́лах грати, б́ду ма́ти заўжди свѣ́жий грѣйпар і пирижїу́ль сьа. По-тóму куплѹ сибї жóрна, б́дут лѹди йти до мѣни молóти і дад́ут миньї мїрку і с тѣ́о б́ду жїти.“ [Йак буде ма́ти ўсїпаньцї, то б́де жїти! дод. Мик. Крав.] А д́ругїй ка́же: „А йа сибї куплѹ бас і б́ду с тобóю ходіти ти-ж по висьї́лах. По-тóму куплѹ ст́пу, б́дут лѹди йти до мѣни тоўчї прóса і б́дут дава́ти миньї мїрку. То йа жїти б́ду тї-з с тóо.“ А дурний ка́же: „А йа пїд́у до лы́са, б́ду дѣрти з лїпи лы́ка і б́ду плести моту́зья, с тó́о б́ду жїти. Лы́ншїй мїй талáнт б́ди йак ваш.“ — „О, не видаў хто твої́х мотускї́ў!“ — І заберáйуть сьа тих два братї і йд́ут на висьї́ля. А той дурний ўдыга́йить сьа ў сво́ї лахманї і йд́е до лы́са, дерї лы́ка і плетѣ моту́зья. Али він сибї сидїт на пеньќу, приходї до нѣо дї́явол і пита́йить сьа йи́гó: „Що ти рóбиш?“ А він ка́е: „А тибї шчо до тоо, шчо йа роблѹ!“ Ка́же: „Тибї не рехт? — Зробї сибї рехт!“ — А той злий дүх ка́же до нѣо: „Али заўжди запита́нья мóже б́ути.“ — А дурний ка́жи: „Та шчо роблѹ — плетѹ моту́зья, і шчо но вас йи ў свѣ́ты, так ўсѣ́х вївїшайу!“ — Злий дүх злякаў сьа і ка́же до нѣо: „Ет, ти дай спóкій с тим, тóго ни рóбї!“ — „Та шчо майу дава́ти спóкій! Мóже майу страх с тебе! Чѣриз вас то бї́да ў свѣ́ты, бо ви чоловї́ка пїдвóдити на ўсьо кѣ́пски, до бї́ки, до кра́дыжїй, до пї́яньства, йї́ден д́руоо вїшайи, і́ден д́руо забїйи, і́ден д́руо' зарїжи, і́ден д́руоо ўтóпи, лайкї прова́дьять, проклóни, а ви ўсьо намоў́лайїте на то. Йа ўже даўно́ на тебе чикаў, жи-би тебе злáпати і повї́сити!“ — Так той злий-дүх ка́жи до нѣо: „Ти, дай спóкій, ни вїшай, ми тибї дамó грóшї, кї́лько схоч, а-бї-сь нас ни вїшаў.“ — Він здї́ймайи с се́би капилѹ́х чóрний: „Дасьтѣ миньї той капилѹ́х пóвен грóшї, то йа вас ни б́ду зачїпаў.“ — „Ну, то ми тибї дамо. Йа йду до тамтї́х стáрших і скаж́у йїм, жи-б зносїли до тебе грóшї.“ Він пїшоў до тамтї́х; дурний вї́копаў йáму глубóку й шерóку, з вѣ́рха наклаў шчї-тинї, накрїў зимлѣ́йу, і но тї́лько такү зробїў дзѹру́, жи капилѹ́х влї́зе. Зьяў нóжика, вї́різаў капельу́сы дзѹру́ на дьнї і поста́виў на ті йáмї. Так злий-дүхї нóсять грóшї, сї́плють і не мóжут капилѹ́ха насїпати. Де йакї ма́ли грóшї, то позносїли, і ви мóжут наситїти капельу́ха дурнóо! Дї́вит сьа дурний, жи ўже йи́ст грóшї дóсить ў йáмї, — заткаў капельу́ховї дзѹру́, і насї́пали пóвен капельу́х ўже. І ка́же дурний: „Вже дóсить з мѣни тих грóшї, йа ўже майу пóвен капельу́х.“ — „Ну, так типѣр пї́тпшї сьа нам, жи ни б́диш нас вї́шати.“ — А

дурний каже: „Йа пітпишў сьа тибі, жи ни бўду вішати, али ти пітпиши сьа, жи ни бўдиш ныкому зле робіти.“ Дурний пітписяў, жи ўже ни бўди йїх вішати, а вони дурному, і заберайуть сьа і йдуть від нео. Дурний кїдайи мотўзья на пинькў, скидайи с себе штани, завязуйи мотузочками і сїпле поўно грóші. Затягнуў з верха гучкурóм, поставиў на пинькў, берé на карк і несé до до́му, так йак козéлец (жи звивайут ў мїтки бабї, або тёрлицья йак йи на двох ногáх, жи тьупайут конóплї). Принóси до до́му — братї мїслили, жи він нисé чоловіка без голови́, — от дурний, ни маў рóзуму! Кáжут братї: „Напхáў штани мо́ху та й нисé, мїсли, жи нас здўри, скáжи, жи то грóші.“ Він штани с каркў: тарáх! на зéмльу, штани трїсли, грóші росипали сьа! А ті братї кáжут: „То пéўны дурний де-сь коўó-сь забиў, грóші забраў та й ўтык — шче за ті грóші то бўди бїдá“... А дурний каже: „Мини́ ни бўди жáдної бїдї, али тибі а-ж на карк сьáди! Берїть но ви мїшки а йдыть за мно́йу, то йа шче й і вам дам.“ — „О, дурний би-м буў ти й йшоў за тобою!“ — „Ни хоч іти, йа наймў сусьїду. Йа дам йїмў штани грóші, тá й він помóжи мини́ поно́сити.“ — „Хтó-сь би то хтыў на сéби бїдў брати!“ — Забраў сьа дурний та й пішоў Приходи до сусьїди: „Дбáтьку! ідыть зо мно́йу до льса, а помóжити мини́ шишо́к носіти!“ — „Шчо-ж йа буду робіти ш шишкáми?“ — „Будеш мáти хлїб за них, бўлку будеш йїсти, мнья́со, кобáси, підеш до коршми́, горїлки напийсь сьа“... „Дурнá жидїўка дáти горїлки за шишкї!“ — „Бўдиш видьїти, жи дасьть!“ — „Ту лы́пши бу́ло взьáти своїйх братїў.“ — „Е, де такий льадáшчий піде! Віп волїт спáти, йак йїсти!“ — Сусьїд помїрковаў і пішоў з дурним до льса. Приходи до льса, скидайи с сéби штани, лы́зе дурний до йáми і сїпле йїмў ў штани шишкї. „Казáў-їсь: шишкї — а то грóші!“ — „Йа тибі казáў, жи буйиш пїти горїлку.“ — Насипаў йїмў поўни штани і сибї, заўдáў та й йдуть до до́му. Сусьїд пішоў до сéби до до́му з грїшми, а дурний до сéби. Приходи сусьїд до свéї хáти і кричїт до жїнки: „Вїчиньáй двéрі!“ — А ўонá каже: „На шчо мини́ до хáти нисéш ті шишкї? Кинь у сы́нях там у кутóк!“ — „Йа тибі кáжү: вїчиннї двéрі!“ — Вїчинїла жїнка двéрі, той йде до хáти, а-ш стóгне. — „Вїчиньáй скрїньу!“ кáже до жїнки. — „Чи ти сказїў сьа, чоловіче, чи тибі шчо приплїло до голови́! Бўди сьмїтá сїпати ў скрїньу! Йак злáпайу за ті штани, то вїкину а-ж за ворóта!“ — „О, йакá мини́ мóчна! Жи вїкине а-ж за ворота! Ти но вїтчинї скрїньу — йак йа вїсипльу шишкї, йак зачїниш скрїньу, йак сьáдеш на ньу, то не схóчеш ўступїти сьа!“ — І вїчинїла жїнка скрїньу, розрїзаў гучкўр, вїсипаў грóші ў скрїньу — жїнка а-ж у долóннї сплєснула. — „Де-ж ти ўзбáў?“ — „Шчо ти питайиш? Де ўзбáў, то ўзбáў, а-бї булї!“ — Берé штани на плéчї і зноў йде до льса. Приходи до льса — дурний

уже берé гроші. От помага́йи сусьїд йиму носіти. Заньїс йиму два рази, а шче там ў йа́мі діста́ло сьа трóхи по кутка́х. Ка́же дурний до не́о: „Іди́ сибі́ там забері́ рéшти ті гроші́, бо йа́ ўже... мині́ сьа ни́ хочи́ ўже йти́ по них.“ — Сусьїд прибі́г до до́му: „Іди́, жінко, зо мно́йу, шчо́ йа́ ма́йу так тьа́шко не́сти, помо́жеш трóхи.“ — Прийшо́ў ін до йа́ми, насипа́ў гроші́ штани́ і ви́браў рéшти ба́бі ў за́паску і йд́ут до до́му. От, в вéчир берé сусьїд жмéньу гроші́ ў кишéньу, на́віть ни́ раху́йи, шчо́ там йи́, і йде́ сибі́ до коршмі́. Приходи́ до коршмі́ і ка́же: „Хайко, дай́ горі́лки квар́ту!“ — Жиді́ўка ка́жи: „Іди́, йди́ до до́му, ти ни́ ма́йиш гроші́!“ — Саді́ў ру́ку ў кишéньу, взя́ў гроші́ без раху́би: тара́х на сто́лик. Жиді́ўка берé, дай́и горі́лки. Заклика́йи він до се́бе свої́х сусьїди́ў па́ру і пй́ут ту горі́лку. Али́ йї́ден до дру́гоо ка́же: „За шчо́-сь то він пйи́ так горі́лку!“ Ка́же: „Пе́ўніи кавáлок по́льа прода́ў!“ — Ві́пниў ту горі́лку, підіоси́ він лы́тру — тара́х у сті́л! — „Ну, чо́ хоч?“ — „Дава́й горі́лки!“ — Жиді́ўка дай́и, ни́ пита́йи за гроші́... От ві́пниў він три́, пита́йиць сьа: „А ў́же пла́тно?“ — А жиді́ўка ка́же: „Вже́, шче трóха діста́льо сьа; али́ йди́ до до́му, то ў́же за́ўтра ві́пниш.“ — Приходи́ він до до́му, дала́ жінка́ вéчєрати́, він сибі́ фа́йно попо́йїў і льїх спáти. На дру́гий де́нь ра́но ка́же жінці́: „Ві́жі — ка́же — до горенда́ра, там від учє́ра діста́ло сьа па́ру гре́йцарі́ў, вóзьмеш горі́лки, посьньї́дайим, пойї́дем на йáрмарок.“ — Пішла́ жінка́ до коршмі́, прино́си квар́ту горі́лки, два ф́унти мн́аса, ста́вила мн́асо до вогню́, жи́-б зготова́ло сьа, а горі́лку беру́т і пй́ут. Ві́пили кілька́ килькі́шкїў горі́лки, пообі́дали і йї́дут на йáрмарок. Так він берé торбо́ину гроші́ і йї́дут. Прийї́здїг на йáрмарок і йде́ ме́же това́р. Купи́ў дві́ корóві тильáчих, купи́ў два во́лі до робо́ти, поста́виў жінку́ з бо́ку коло йáрмарку, сам пішо́ў ме́жи сві́ні, купи́ў вє́прика гудо́ваного, кла́стого, приві́ў до жінки́, поста́виў, а сам пішо́ў до скле́пу, взя́ў килó мукі́, килó пшо́на, найма́йи фі́ру, кладе́ вє́прика на фі́ру і ту мукú, те пшо́но, да́ў дві́ корóві жінці́ ў ру́ки, сам взя́ў два во́лі, і йї́де до до́му. Прийї́здїт до до́му, берé гроші́ ў кишéньу, іде́ до кува́ля, купу́йи ві́з, плуг, тельї́шкі і бо́рони, ўсьо́ ремесло́, шчо́ тре́ до господа́рства. І зачина́йи новé господа́рство. Рóби ў по́льї, до коршмі́ ни́ йде́ піти́, статку́йи і зроби́ў сьа вели́ким богачéм.

Но тепéр вирни́м сьа до дурно́о на-за́д. Йак дурний поно́сиў ті гроші́, попрáтаў їх і зачина́йи сибі́ ти-ж господа́рство. А тих два браті́ мо́цно роспи́ли сьа, свої́ў часе́ть прода́ли, пумарні́ли і беру́ть сьа до кра́дбїжи. Але найста́рший з них пішо́ў до йї́дноїї ўдóвицї́ у садóк і хты́ў убі́рвати́ збі́чєпи йáпка. Али́ ві́льїз він на ту шчє́лу, натра́с йáблок, зльї́зати́, а йáблінька́ ни́ пуска́йи. Така́ йї́му бідá на ті йáбліньцї́, жи́ ни́ мо́жи зльї́сти з не́їи. Так вихóди с те́її хáти та ўдóвицьа́,

заглядаючи на шчепу, а він сидить. А ўона каже до нею: „А відиш, йа тибé злапала!“ — Так він її проси, жи-б она йго ссаділа. Так вона йго попустила трóха, жи-би він зльиз нисче, жи-б она могла йго злапати. Та він спустиў сьа нисько, ўна ўхопила йго за нóги і каже: „Типёр йа тибé зловила!“ Так він просить сьа, жи-б йго пустити, али вона ныц ни питає на тóйи, прувáди йго до хáти. Привелá до хáти і привйазáла йго до постéлы. А самá сьйла пiт пийцом. Він лыг на зымлi і бóцым спит. (А то Бiлá булá). А вона спёрла сьа лыктем на припiчок і задрiмну́ла сибi. Він вiнъяў нiж с кишéны, вiдрiзаў по-тихо могузók [дайи сибi ратýнок, зам. старá Гананынiха], стаў по-тихёнько і iдé до дверiй. I мiсли сибi: „Ко-б но мiнiй двёрi вiчинити а вийти на двiр — то йа ўтычý!“ — Али він вiчиняє двёрi, кльáмцула кльáмка вона прибудiла сьа та й за ним. А він в нóги. Она дáлы за ним. Він ўтыкає до лыса, — вона за ним до лыса. Али він бiжiт лысом і ўглядає сьа, чи вона далёко. Али вона — туй туй йго злапати. Він дiвить сьа на сóснý, а ў сóсьны стремiт сокiрка золотiм топорiском. Він мiсли сибi: „Йак йа злапáйу за ту сокiру, то йа iй не дам сьа ўжé злапати; хоць-би она менé злапала, то йа рýки повiтiннáйу iйi i ўтычý.“ Али він ўхопиў за ту сокiру, та й рукá прикипила iмý! Берé він, сьйцає, гризé зубáми, i не мóже вiдiрвáти сьа, а ўона з далёка iдé та й сьмiйить сьа. Та й каже: „Вiдиш, ти казаў, жи ўтычэш, а йа тибé злапáйу!“ — Прихóди до не́го, злапала йго i провáди до дóму. Кáже: „Типёр йа тибé зiм!“ — Привелá йго до дóму, привйазáла йго ланцухóm, заби́ла скóбиль (такий звак) ў порiг, прино́си до хáти два ўберёмки дроў, кiдає ў пийц i палiт. Але нагорiло ўже дóбре ў пийцу — вно́си вона лопáту, вiдвйáзуйи йго вiд ланцухá, сáдовiт на лопáту i бóде сáджáти ў пийц. Али він пiднъяў вóчi до горi, дiвить сьа, жи ў кóминi дзвурá велiка, схóпить сьа з лопáти, йак шурнé ў кóмин, скóчиў на сьiни i ўтыкає. Так бáба вiрвала сьа за ним i женé [Бáба мýдра! дод. старá Гананынiха; То Бiдá! дод. госп. Соколóвський]. Так вона живé за ним та й жинé, ўганьáйи йго до лыса. Тыкає він лысом i дiвить сьа: стремiт сокiрка зноў! Скóчиў він до тейi сокiрки, хтыў iйi ўхопити i му рукá прикипила! Рве він ту рýку — ни мóжи вiдiрвáти! [ўжé сýдить сьа смёрть такi, дод. старá Ганан.] кусає зубáми — ни мóжи вiдгriсти! Бáба iдé з зáду та й сьмiйить сьа. Та й каже: „Типёр йа тибé ўжé злапала, тiпёр ўжé ни ўтычэш!“ — Дiвить сьа він, жи бóди бiдá, жи він ни ўтычé з iйi рук, вiнъяў нiж с кишéны, вiдрiзаў рýку i ўтыкає. А вона за ним. Так він ўтыкаў та й ўтыкаў, заплýтаў сьа ў тернiнъя, змiх сьа та й упáў. Бiдá прискóкла до не́го, сьйла на карк те й визé. Ну, так ўжé iмý бiдá цáлком. Так він прихóди на-зáд до свойiх братiў с тейу бiдóйу. При-

ходи до дому биз руки, голії, босії, подрапанії, і розказуєш, йакá їму біда. Середущій каже: „Ет, біда — шо то біда! Ти дурний, жи даў сьа-сь Біді! Ти потисни Біду, жиби сьа а-ж ўсьцьа! — А він каже: „Йа не так тисну́, те й їй ныц ни стало сьа, ни то ти зробиш!“ — А той середущій каже: „А ну но йа піду до лыса шукати Біді.“ [Ни йди за Бідой — Біда сама йде за тобою! такі то праўда дїйснйа, дол. старá Ганан]. — А той каи до нео: „Дурний, Біда ни ходи по лысы, но по лўдях.“ І каже їмў: „Ти, біжи минї — кае — там ў лысы їи садок — каже — там їй файнї йаблока, а принесеш минї зо штири.“ Приходи він до лыса, лызе ў садок, вилїзайи на шчепу [то буде їмў така чорна біда, дол. старá Ганан.] і трасе йаблока. Натрас уже досить, зльїзати з йаблинки — йаблинка ни пускайи! Так він рветь сьа — на жадній спосіб ни мџи зльїсти! Виходи та баба с хати, заглядайи на йаблиньку — „А, ўже ти там сидїш!“ — А він їйї проси: „Бабўньу, здїймїть мине з йаблинки!“ — „Ну, ну, зльїзай!“ — Він зльїзайи на долину, ўна злїпала їйгó за рўку і провади до хати. Привелá до хати, привїзала їйгó ланцухом до порога, пїтпáльуїи ў пїйцу і каже до нео: „Йа тебе спечу́, буду мáти на сьнїдáньа.“ — Напáлила дѳбре ў пїйцу, вигорнула жар на прїпїчок, вїчпїльуїи їйгó з ланцухá і сáдовїт їйгó на лопáту, бѳде сáджáти ў пїйц... Вонá посáдила їйгó на лопáтї, він ўбернў́ сьа, ўонá каже: „Так сьáдь!“ — А він кае: „Йáт-же сьїсти?“ — „Так сьáдь, йак йа тибї показу́у.“ — „Йа ни знáйу, йак сьїсти. Йдїть покажїть минї, то йа бѳду знáти.“ — Зльїзайи він з лопáтї, баба сїдáйи на лопáту і показуїи, йак то сїдїти. А він: шур! бабу ў пїйц, крушѳом затулїў, кáминим пїтпѳр, наклáў дроў на прїпїчку, а сам ўтыкáйи. Біда вїрвала сьа с пїйца, на здогїн за ним та й женѳ за ним. Так він ўтыкáйи. Уже мѳцно змїх сьа — дївить сьа, жи ни ўтычѳ від Бідї, вїгьáгнуў гучкўр зі штáнїў, чїпїў до бзїнї і повїсїў сьа, а-бї їйгó ни пеклá!

І йа там буў і вїдѳв-им ту Біду і тих вїдѳў, жи ўтыкáли, — али минѳ страх вїлїкїй злїньáў і йа бѳйáў сьа, жи-б минѳ Бїдá ни ўчїпїла сьа, і йа ўтыкáў та й ўтыкáў і ни мїг потрáфити до сѳби до дому, прїбїг-им сьудї до хати і тут сьїў, за ту Бїду ўповїў...

Записано від Андруха Кравїцкѳго в сент. 1894.

Казка зложена з двѳх мѳтивів: 1) дурень обдурѳе чѳрта при насипуваню грошей у капелѳх, паралелї гл. Grimm, Kinder- und Hausmárchén II, 371—372; Wolf, Zeitschrift für deutsche Mythologie, Bd. II, 147—148; И. Боричевскїй, Повѳсти и предáнїя народѳв славянскáго племени, стор. 66—72; Аевáнасьевъ, Нар. русскїя сказки I, 410—417; IV, 147—156; 2) другий мѳтив, як чѳловѳк тїкає від Бїдї і завсїгди попадаєсь їй в руки, схожий з численними оповїданями про Бабу-Ягу, гл. Аевáнасьевъ, Нар. р. сказки, Рудченкѳ, Южно-русскїя сказки Чубин-

скій, Труды II, 85—86. Ся казка лежить також в основі великоруської нар. пісні про „Горе-Злочастіє“ гл. Рыбниковъ, Русскія нар. пѣсни I, 484—485; Н. Костомаровъ, Памятники древней русской литературы, изд. кн. Кушелевымъ-Безбородко СПб. 1862, т. I, 1—4, і его статья про сю пісню „О мифическомъ значеніи Гора-Злочастія“, Современникъ 1856, т. LIX, 113—124. I. Ф.

19. Як брат брату за дві чвертки жита, очи вибрав.

Буў собі такій бідний чоловік і маў брата багатого. І він ни маў за чим жити і прийшоў: „Брате, дай мині чвертку насънй йаконі, бо йа ни маў за чим.“ — Али брат кажи: „Знайиш, йа ти дам, али йа тибі добуду ўоко пидно.“ — Йі даў йімү і добуў ўоко за чвертку жита. Прийшоў він до дому, приніс ту чвертку жита, дѣти зѣли ж жінкоюу, — ўока ни ма і ни ма ўже вѣйниці шо йісти! Али прийшоў він на-зад до тоўо своўо брата. „Брате, дай мѣ чвертку жита!“ А він кажи: „Йа ти дам чвертку жита, али ше й другі ўоко добуду.“ — „Ну, і дасѣтє ми?“ — „Дам, али добуду друге.“ — Він йімү ўзяў і друге добуў і даў. Йі так він ту чвертку жита йіму даў другу й він зноў добуў йімү. Но, та й він допіру до дѣтій кажи: „Ну, йа ўже ўочий ни маў ўобох, жито-сѣти зѣли, гѣньшого то вам ни дам, — типѣр минѣ бирѣть і вѣвезѣть минѣ де пид фігуру, і йа буду Богу молиў сѣа, може де-хто буде йіхати і йти і минѣ хлѣба кавальчик дасѣть абѣ грѣйцар.“ — Али йіго жінка взѣала, вѣвила йіго пид фігуру, і він сибі там ўже стаў, йіго покинула й сама пішла до дому. Али він сидѣт до дванайцѣатої годѣни, ни ма нѣкого. Прилѣтаѣи три пѣахи на ту фігуру і радѣать сѣа сибі ўсѣ три. Кажи: „Хто йи сѣлѣпий, він ни знаѣи, шо робѣти. Али типѣр по пѣночі росѣ на травѣ йи, рѣзньні зѣмѣа, росѣ, — він шо-бі рукоў потѣагнѣ по ті росѣ, так він би зѣра сѣвіт вѣдѣў.“ Али тої зѣадуваў сѣа, та й рукоў потѣагнѣ і замѣтаѣи тѣньгоў долѣнеў по ўсѣ росѣ, шо може дѣстѣти, і по твару, по ўочах то мацькаѣи. Али він трѣшка, канку ўже вѣдит. Али а-но він потѣагнѣў другій раз, ўже лѣпше вѣдит. Али потѣагнѣў трѣтій раз, і ўже ўочи маѣи цѣлі. Али ти пѣахи на горѣ зноў такѣ ўогорать. Кажи: „У такім у такім мѣсѣтѣ йи пѣанѣ дѣжи слабѣа, ті пѣанѣ нѣхтѣ ни знаѣи, шо йі за брак йи. Али шо-бі буў такий а найшоў сѣа, то ни вѣліка рѣч то зѣробѣти, но тѣлько ўзяѣти, пѣдлогу зѣрвѣти пѣд йіѣ лѣшком, там йи така шкарѣба (нѣ-би так така, шо ў нас назѣваѣиѣтє сѣа жѣба, така вѣліка, шкѣдит: йак ўона надѣхаѣи, то ўже буваѣ зѣрѣў); ўона там сидѣт і лѣхаѣи, і йіѣ то шкѣдит.“ — Кажи другій: „Там а там йи мѣсто, а ў тѣм мѣсѣтѣ нимѣ водѣ і нѣхтѣ ни знаѣе, де йі ўзяѣти. Вѣлікі гроші даѣут і нѣхтѣ ни знаѣе дѣти радѣи. А то ни вѣліка рѣч. Треба на сѣред рѣнку вѣкопати йаму і вѣважити плиту шо там

йи, то вода буде. Той чоловік, що він уже зувидиў на ўочи, нех він іде до тоўо міста, і він уже буди за дохтора.“ — Али приїшоў він до йїднoїї коршми і — „Дай-но минї піўкватірок горілки і бўлку!“ — Али той жид даў йїму піўкватірок горілки і бўлку, і він сибі йїсть то, вінїїў, йїсть і закусиў і сидїт. Али питаїить сьа йїгo жид: „А вітки ви?“ — „Йа йїстем вандрoўний.“ — „А шо-ж, ви шо мoжи знаїйти, йак ви вандрoўний?“ — „Йа знаїїу, йак хто слабїї мoжно, і йа йїгo знаїїу відратуваїи.“ — „А добри! альї ту ў нас йи така пaнї, альї богaтa, — йак-би йї хто відратуваў, половина маїoнтку ўoнa-б свoгo дaлa.“ — „Альбо-ж у вaс ни ма дохторїў?“ — „Алї булї дохторї навїть з Вїдньa, с Кракоўa, — і йї ни помоглї!“ — „Но, жїде, дай же ми піўкватірок ше горілки і дай бўлку! Типер жи дай знаїи, — пішки ни пїду, но маїи заїїхати пoїазд по мeнї; то йа сьaду і пoїїду.“ — Йаг-жи той жид на дух патїнки на нoгї і сурдут на сeбї і пїшоў. Йак жи він пїшоў і акурaт приїїжджаїи. Приїїжджаїи, — він сидїт. — „Ну, йа вaм ўже привїў пoїазд.“ — „Ну, та йа, жїде, так ни пoїїду нa-тшчи!“ (Він най прoсит Бoгa, жи сьвіт повїлыїў! замітив гoспoдар Микoла Кравїцкїй). Даў жид йїмy піўкватірок горілки зноўу і даў бўлку, і він сибі ўже-то зьїў, — а той лoбoкай чикаїи над ним: „Но, їдїть жи сьaдаїи, пoїїдим!“ — От-жи той ўже сьaдаїи на той пoїазд і їїди. Приїїхаў, йїгo привїз а ж до тeїї пaнї. Но, вїйшоў пан і — „Шo ви йи, дохтор, чи шo?“ — „Прoши пaнa, дохтор.“ — „Мoжи ви минї так порaдїти, йак тї дохторї ўсї, — йа йїх маў ўже мoжи сoрок — пїaтдeсїaт (a кaждїй дїcьaтку ўзьaў, додaв Микoла Кравїцкїй), грoшї забїaлї, і пaнї рїмнo слaбa лїжїт!“... „Прoши пaнa, йак йа порaджу, минї пан заплaтьaть, а йак ни порaджу, то минї пан ни заплaтьaть.“ — „Ну, та ходїм до тeїї пaнї.“ — Пан їдe на-пeрeд, a дохтор за ним. „Ну, маїити звїтeя ўступїти сьa! нo йа дїcтaїў сьa сам с пaвeїїу.“ — Али пан на-зaд до пoкoїу вїїшоў сибі і двeрї зачинїў і кльучeм казaў замкнїти, той кльуч дaти пoкoїoвї, і йак бoдї кїнeц, то допїру йа скaжў вїтчинїти. От-жи-ж він зaрa ту пaньy зрўxaў, лїшкo вїднїс на бїк с тoўo мїcьцьa і зїрвaў двї пїдлoгї, і жaбa сидїт там пїт тeїїу пїдлoгoїу. Йак він йїїї ўзьaў і зaрa зацўкaў у двeрї: „Вїтчинї!“ — Али пoкoїoвa пoчўлa, вїтчинїлa. „На-ш тїбї тe ўo і зaнїcї далeкo гeт вїд мїcьцьa!“ — Вoнa зaнecлa і кїнулa, — зaрa пaнї ўжe ўcтaлa; тaкa булa слaбa, шo ни мoглa лїжaти нaвїть, a йак він ўжe йїїї вїкїнуў, тaк пaнї ўжe здoрoвa cтaлa! І хoдїт, cпaцepўїи сибі по тїм пoкoїу і кaжї: „Пaн-бїў вaс нaднїс! Шo булo тїлькo дoхторїў і шo cїмї ўзьaлї, пїхтo нe пoтрaпїў, йак ви!“ — „Али йа вїд Бoгa прїслaнїї! ви дїмaїити, шo дoхторї... aлї ўoнї тaк нo ўo шo.. ўoнї ни вїд Бoгa“... „Йак ви вїд Бoгa прїслaнїї, ходїм-нo до вїлїкoo пoкoїу.“ — Ужe пaнї хoдїт, ўжe ўгoрїт, пан кутeнтин, шo йїгo жїнкa

уже ўстала. „Но, давай йакоўо трўнку. будим ше сибі забаўля́ти!“ — Арба́ти, йі́сти, пй́т́а — йи на столы́ ўсе. Той до́ктор забаўля́йце́ сьа, пйи́ й йі́сьте, і ўо́ні ўсы́, пан і па́нэ і ўсы́. Йак ўо́ні сибі́ ўже ўо понапыва́ли сьі, понайі́дали сьі, зачали́ сибі́ у ка́рти гра́ти; гра́йут ті ка́рти і зноў пй́ут. От йі́х ўже заха́плу́йи де́нь. „Но, про́ше посьня́дати!“ Уно́шуйи (там кўхарка, покойбо́ўа) сьня́дати, посьня́дали. „Но, і шо вам бу́дйть сьа... шо ви бу́дйи жада́ти за то ўсьо?“ — „Ну, а-бо́-ж пан ни зна́йут, шо мині́ нале́жйть сьа? Йак ви ма́ли тілько дох-торі́ў, а нхы́то ни пора́диў, — а йа пора́диў!“ — „Ну, а́ли про́шу ска-за́ти, шо нале́жйть сьа.“ — „Шо па́ньска ла́ска шо мнй́ даду́т, то йа те прй́ймў.“ — „Шту́ка, шо ти прй́ймйи шо-ни-бу́дь, — йа вам дам шо-нибу́дь, а ви по-ті́м мо́жйи шо зро́бйи, ше бу́де гі́ршйи. Йак ви дале́ко сиді́те?“ — „Ой — ка́н — бу́ди с пй́атдеса́т миль до до́му до мо́ўо.“ — „Шо йа вам дам, то ви то ни занисы́те; йа вам скажу́ запрахчы́ трой́и ко́нйи і тілько гро́шйи вам дам, шо трой́и ко́нйи завизе́. Но, за-прага́й ко́нйи, фу́рман, і зайі́дь до ма́газйну, йа там за́ра йду́ с кльу-ча́мйи.“ Прй́йшоў пан; ві́тчйниў ма́газйн: „Вй́йчйи фу́рма́нйи сьуда́, бирі́ть тмйи бочка́мйи... тйх тры ды́шкйи (бо́чкйи) гро́шйи і клады́ть на ві́з [тры бо́чкйи! ни спаса́ў з нйи!] Но, ко́ньам обрі́к на пй́адеса́т миль да́ти, фу́траш, гро́шйи фу́рмановйи, шо-б маў за чйи йі́хати! Льо́кай, ко́нйи че́тверо запра́гати, йі́го відве́сти (па́ра ко́нйи то му́сит ве́сти гро́шйи, а льо́кай му́сит йі́го са́мо́го ве́сти). „Ну, йа вам ўже даў гро́шйи тры бо́чкйи!“ — „До́бры, жйи ви да́ли тры бо́чкйи гро́шйи, — а йа зна́йу, йакі́ то йи? мо́жйи мй́дьякі́?“ — [Най бу́дут і мй́дьякі́, то ўже йи; йак бйи буў сьлы́чйи́й, то бйи буў ни віды́ў ны́ц! дод. Мико́ла Крав.]. — „Про́шйи па́на, чйи ви зна́йчйи пй́сьмо́?“ — „Ны́, нйи зна́йу.“ — „То ма́йчйи: йі́на бо́чка срй́бло, дру́га зло́то, прй́йа́ли, там на тйх бочка́х йи пй́тпйс.“ — „Ну, до́бры, нех бу́ди так, дзы́авкўйи па́нові́! То-ўж йа на-се́ред до́ро́гйи бо́чкйи нйи бу́ду розбыва́ў! Нех мйи́нйи пан даду́т на ўо́пхй́д, у кйи́ше́нйи!“ — Насы́паў йі́х поўну кйи́ше́ньу. „Ше бу́ди ма́ло тйх, ше хў́стку тре́ба.“ Ше насы́паў йі́мў поўну хў́стку. „Но, фу́рмане, ті гро́шйи забира́й на по́йазд!“ — Прй́йшоў, забраў, так вйи́н йі́хаў а-ж до сво́ўо до́му. Гро́шйи прыві́з, жй́нка а-ш шчу́довала́ сьі, де то вйи́н сьлы́чйи́й і ўза́ў і віды́т зноў! — А́ли там вйи́н ўже прыві́з ті гро́шйи, скйи́чу́ли йі́мў, і льо́кай ўже на-за́д йі́ди до до́му. У́же льо́кай по́йі́хаў до до́му, йі́го жй́нка пйта́йи: „Де тйи, чо́ловічйи, буў?“ — „Шо тйи зна́йчйи, де йа буў, а-бйи́ бу́ло! Па́н-бй́г мйи́нйи даў і йа ма́йу. Ше ў йі́дно́ мй́сце ма́йу йі́хати, до йі́дно́го мй́ста.“ — Йі́де вйи́н, йі́де, ўже наньа́ў сибі́ фі́ру, ўже фі́роўу йі́ди, ўже ма́йи за шчо. Сйло́ від сйла́, ко́ршма́ ві́т ко́ршмйи, — так вйи́н йі́ди, кажйи да́ти сибі́ і фу́рмановйи. Прй́йжджа́йи до йі́цно́й ко́ршмйи: „Да́й-но го́рй́лки, пй́кваті́рок мйи́нйи і фу́рманові́, по бу́льцы́!“ — „А́льйи, ві́ткйи вйи́?“ —

„А, йа з далéка.“ — „За чим ви йїздити?“ — „Йа дóхтор.“ — „Али тут у йїднім мїсьтї, тут недалеко, альи вун так у тїм мїсьтї дўжи вода дорога́, ни ма де водї дїста́ти... Можи б ви пойїхали, йак ви знайїти, — ай, сўму-би-сти дїста́ли!“ „Знайїу від у́сього.“ „А йак-би так там да́ти зна́ти“... „Ну, абó-ш ти ни знайїш, йак? йак так дўжи минé потрїбно, дай зна́ти, ма́йи по мéни тут прийїхати.“ — „Та-ж ви ма́йити сво́йу фіру, мо́жити йїхати.“ — „На шо миньї! Мо́йї ко́ньї ниха́й ту сто́йа́ть, спочива́ють і йїдба́ть!“ „От-жи ви ту зачика́йити, а йа піду́, дам зна́ти.“ — Ни ма жїда, ни ма жїда, — йїде по́йазд зно́у, зайїжда́йи пе́ред ко́ршму: „Но, будим йїхати.“ — „Ну, та шо будим йїхати так! Та трéба шо-сь ви́пити, зы́сти, — хто знайї, йак далéко там.“ — „Ну, ну, шо хóчати, ў мéни йи ўсé: мед, вино́, тéйи.“ „Ет, то ни хóчу, вина́; мед-вино́ пїут вилї́ки панї́, а йа мужик, дóхтор звича́йний, ўжé йа собі горі́лку пїу.“ — Даў жид пї́кватірок горі́лки йїму́. — „Да́й фўрманові мо́му! по бў́льци! Но, йа ўжé йїду, орендáру, звїтси, а́ли ко́ньї шо-б мо́йї сто́йали тут, шо-б... йїм тут трéба да́ти, фўрманові шо-би-сь даў, кї́лько він схóчи, шо йїсти, пї́ти, шо-би-сь йїму́ даў; а на-за́д йак бў́ду поверта́ти, то тибі́ бў́ди пла́тно ўсé“... Сьада́йи на по́йазд, йїде. Прийїжда́йи до то́у мїста, де вода́ дорога́. Привїз йїго́ там до то́го старшо́го там, шо нат цы́ле мїсто, запрова́диў йїго́ до покóйу. Али пе́рши йїго́ пита́йи: „Чи ви знайїти, шо-би-сьти нам зроби́ли, шо-би була́ вода ў мїсьтї? На цы́ле мїсто, такé мїсто вели́ки, водї ни ма на лы́ка́рство“... — „Знайїу вид ў́сього.“ — „Мо́жи пан голо́дин? шо-сь трéба перекусі́ти“... (Хлоп-мужі́к, — а ўжé на нéго ўжé ка́жи „пан“). „Та, про́ши па́на, та пан знайїут, шо йа вандро́уний. Та за мно́йу кўхня́ ни йде́, но йїсти йа хóчу!“ — „А да́йти но шо перекусі́ти, да́йти-но сьуді́!... А шо ви, йакї́й трўнок пї́йте?“ — „Горі́лку про́сту.“ — „Та йа ма́йу лы́пше від горі́лки.“ — „Йа сма́ку не знайїу ўу тїм!“ — Уны́с йїму́ фля́шку горі́лки, хлы́б, ви́пиў собі́ па́ру кы́льшкїў і — „Да́йти шо зы́сти!“ — Нисé поко́йо́уа ўо мнѣ́со, капў́ста сма́жена [сьмїх; на те оповїдач: „Но, но, йак панї́ йїдба́ть, ну шо-ж, ну!“], — óтжи він собі́ попо́йїу фáйно і си по-тїм по обї́ды — „Ше мо́жи-би пан ви́пили скльáнку пї́ва?“ — „А, та до́бри, пї́во по обї́ды. Ну, тим ча́сом, шо-м зы́ў, ви́пиў, — али Па́н-бїг знайї, чи бў́ди за шчо... Йак йа те спо́ўню, то тоды́ бў́демо лы́пше пї́ти. Ну, ходьїм на те мїсто!“ — Мїсто вели́ки, — веде́ йїго́ пан (ма́йстрáт, так йак ўу нас у мїсьтї, за́вїдуи́и мїстом). Пере́йшоў піс те мїсто здо́уж, по-перéк, розгльáнуў на ўсы́ бо́ки. — „Но, телéр миньї да́йти тут па́ру хло́пїў!“ — „Кї́лько хло́пїў?“ — „Двана́йцьять... Тут миньї да́вати шака́йї!“ [Дзиганї́, ті, шо камі́ньа бї́ут, дру́чки залы́зні, — пояснїв Микóла Крав.]. А, за́чали ті хло́пи... „Тут миньї кльу́й на-сéред мїста!“ — Бї́ут, бї́ут...: „Бий!“ — Бї́ут... „Дру-

камі завáжуї! завáжуї!“ Зачали друка́ми завáжувати. Ї́ак ту пліто́у відва́ляли, так вода́ на цы́ли мі́сто зато́піла! Так — рату́нку ни мо́на да́ти, так бухті́т до го́рі! — „Ну, типе́р йі́шти і пй́йти! Али ма́йити, пра́ўда? Пе́рши-сьти бу́ли жадні́ води́, типе́р мо́жжати ку́пати сьа, ше й плі́вати по во́ди!“ — Так той пан бере́ йиго́ до до́му зно́у. Пішли́ до до́му, па́ны пита́йи: „А цо там?“ — „Ай до́бри, до́бри! сам Па́н-біг... кі́лько бу́ло... во́ди ни бу́ло... ныхто́ ни зна́у, й́ак діста́ти, куди́ путя́, — типе́р на тілько́ йи во́ди, шо мо́жжт ку́пати сьа по мі́сьты́ ўсьу́да. Ну, типе́р тре́ба за ту шту́ку... ў́же хо́чемо йі́сти. Ну, дава́й-но нам шо тут йі́сти!“ — „Ну, й́ак йі́сти! й́а йі́сти... а́ли пе́рши тре́ба пі́ти, й́ак йі́сти“ — Поста́виў пан фля́шку го́рілки зно́у. Віпиў па́ру кі́льшкіў: „Ну, про́ши па́ны шо да́ти перекусі́ти.“ Прине́сла па́ны йі́сти на сті́л: пй́ут, йі́дба́ть. „То вас Па́н-біг спрова́диў сьуди́! Чи ви йі́хали мі́сни, чи то...?“ — „Й́а — ка́и — так йі́ду собі́ по сьві́ты, а́ли ми той жи́д... ми́не тут зра́йіў; ну, й́а шо мй́у, те зро́блў.“ — „Ми ту во́ду то ми возі́ли сьі́сьть ми́ль до то́уо мі́ста; котрі́й бі́дний, то пі́з во́ди́ гй́нуў“... — „Но, тепе́р ві́тпрова́жайте ми́не й́ак!“ — „Шту́ка ві́тпрова́дити, ну, а́ли скажі́ть-но, шо тре́ба вам за ту шту́ку да́ти?“ — „Но, та ў́же пан зна́йут, шо за таку́ шту́ку тре́ба шо-сь да́ти“... — „Но, а́ли тре́ба... свої́ гро́ші й́а так ни мо́жж да́ти; й́а-би-ж мй́г да́ти сам, а́ли ў́сьи ма́йут ужи́ток. Топі́ру ми́ны тре́ба пі́слати палы́цайіў, ві́т ку́жного до́му, від ну́мера, ви́бирати... Но, а за́кліч-но ми́ны тих палы́цайіў сьуди́!“ — Пішо́у, — йі́ду́т. — „Шо́-би-сь ми́ны пішо́у ну́мер від ну́мера, тре ви́брати для́ то́уо чо́лові́ка гро́ші!“ — „А кі́лько-ж й́а мо́жж від ну́мера сказа́ти?“ — „Так по сто рй́ньских.“ (У мі́сьты́, й́ак йи му́ри та́кі, жи́ди, панй́, то то му́си да́ти...) — „А й́ак-жи котрі́й бі́дний, а він тілько́ ни мо́жж стьа́гну́ти сьа?“ — „Ку́трій найпи́льнійши́й, пй́адесьа́т, а котрі́й бога́тий, по сто.“ — Так жи пішо́у палы́цай на мі́сто, шо й́их пі́шло два́три, і: „За́ра на тих мй́а́стах, но прй́йдиш, ска́жиш, за́ра шо-п то́бі да́у, а й́ак-жи він ни схóчи да́ти, то він нй́ха́й ни ў́важа́йи, шо вода́ мі́сто зато́піла, й́а й́иму́ скажу́ за́пиніти на-за́д.“ — Пішо́у, — да́йут, а й́ ше ка́жи: „То ше йи ма́ло“ — з во́хото́у да́йи. „То тре́ба то́уо чо́лові́ка ві́тпрова́дити.“ — Й́ак ўо́ни за́чали хо́діти, то ўо́ни хо́дили три дьны́! Й́ак во́ни за́чали ті гро́ші зно́сити, то ку́жен ма́йи прине́сти до па́на, ку́жен ну́мер, і він й́иму́ за́писаў, шо він да́у й́иму́. Та й́ак во́ни на́вно́сили й́иму́ тих гро́ші, цы́лі покóйи за́ложи́ли грй́шми, й́ак він й́их ў́же ў́сьіх зй́браў чи́сто. Но, ў́же ў́сьи ну́мери зй́браў, так той пан ка́жи до не́го: „Й́ак ви зане́сите́ й́их?“ — „А то — ка́и — му́сит бу́ти фі́ра.“ — Й́ак за́чали ті гро́ші па́кува́ти у мі́шкі, та й́ на́пакува́ли й́их пй́атнайца́ть мі́шкіў. Но, та й́ типе́р тре́ба фі́ри; тре́ба та́к-жи затру́бити по мі́сьты́, шо́-би фі́ри да́лі. Й́ак ві́трубили, — фі́ра й́и. Фі́ра ко́штуйи ба́гато гро́ші, но бу́ди пла́тно;

шо ти хочиш, йісти, піти фúrманові, — мусит б́ути. Узалі ті мішкі, піклали на фіру, поїхаў. А той дóхтор кáжи: „Ну, то фіра поїхала з грішми, а йа на грóші сьадáти ни б́уду; ше-б ўнаў де с фіри.“ Мусит б́ути поїазд під не́го, так, йак пан [фійáкир — дол. Микóла Крав.], айá! Крикнуў: „Анў, по фіру, за́казáти!“ — Йи фіра. Сьў на фіру й йіди. — „Ну, та йа йіду від вас, ўже мáйити ўсе доб́ро ў се́би; а ше мусити дáти на до́рогу, за чим за́йхати, окрім тих грóші, шо ў мішкáх.“ — „Но, ўже то мéньши с тим, шо ми ўже коштўйи вййвнцi, нихáй мéньши! Тинéр йа да́йў своїй, пó-тім то йа роскíну зноў.“ — Даў йімў пан грóші своїй, і набраў, вй́дьякуваў сьа фáйно, даў йідén д́ругому р́уку, с пана-Бóгом до се́би! — Прийíжджáйи він ўо до те́йї коршми, де йі́ро кóньи спочивáют. „А шо ти тут, фúrмани, рóбиш?“ — „Ай, шо рóблў! Мóжи і кóньи нáвйть ни вáшй б́удут тут“... — „А дльá чóўо?“ — „Бо-м найў-напйў ту дóсить.“ — „А йлі-но, ўорендáру, б́удимо рáхувáти сьа. А шо тиб́й тут б́удить сьа налéжати, орендáру?“ — „Ну, те кóньи... даваў-ім йісти, а фúrманові тáк-жи даваў йісти, окрім горілки. Али йа тут мáйу списáно ўсе, шо йа вй́даў.“ — „Но, да́й-но той квитóк (ту кáрточку) сьудй! б́удим сьа дивйти, шо набраў, тре заплáтити.“ — „А йа й так хóчу.“ — „Показаў кáрточку, дй́вить сьа пан: ой, два мильйóни! „Дава́й-но, ше кóньам ф́утраш і фúrманові!“ — Даў пй́кватйрок горілки фúrманові, булóк, кóньам чвёртку вй́сá íсь сьй́чкойу. Вй́платйў чй́сто жй́довй, чй́сто вй́кидаў грóші йімў. — „Но, жй́де, ўже спокóйни-йісь?“ — „Ужé, прóши пáна.“ — „О, ше дай но минй́й ше на до́рогу, бо ўже б́уду вй́дй́жджáти.“ — Вй́пйў пан, б́улку... закусйў — „Мои то б́уди тринкéль, шо йа тй́лько сўми вй́сипаў?“ — „Ай, прóши пáна, нй́, минé коштўйи“... — „О, йак йа ўже тй́лько даў, то ўже й то дам тоб́й.“ — Натхóди- тамтá фіра ўже з грішми. — „Но, б́удимо ўже вй́бирáти сьа, панй́ ўорендáру, бо ўже ййди фіра.“ — Ну, вй́дьякували сьа чй́сто ўже, сьў, — прй́ййхаў він а-ж до дóму до свóўо. — „Ай, йак, чоловй́чи, мáйись сьа? де ти буў так дóўго?“ — „Но, де-м буў, то буў, али д' дóму тáкй прй́ййхаў-им“... Надй́йжджáйи фіра тамтá з грішми ўже. — „А де ті грóші скидáти?“ — „А до хáти.“ — Скидáйут; по-скидáли, даў йім на до́рогу, налы́зно — „Бува́йти ви здорóвй!“ — По-ййхали фіри й той поїазд поїхаў, а він ўже дй́стаў сьа ў дóма. — „Ну, жй́нко, мáйимо ўже грóші дóсить.“ — „Бóгу дьáковати, йй. Де ти, чоловй́чи, тй́лько набраў?“ — „Пан-бй́г минй́й даў! Вй́диш, б́уў-им сьльй́-пй́й, і тинéр ўóчи мáйу і грóші мáйу... Пй́дй́-но ти минй́й (вй́-би синкá маў) до б́рáта, позй́ч чвёртки; а йак б́уди пй́тáти сьа тиб́é дьáтько, на шо чвёртка, то скáжиш йімў: „Тáто кушй́ли жй́та с корéц, чи б́уди с-пóўна, чи дóбра мй́ра.“ — Несé чвёртку. — „Но, б́удемо мй́рати ті грóші.“ — Вй́дбывáйи ті бочкй́, вй́бйў дно, вй́сипаў на хáту й бирé па

чвѣртку міри... Но, ўже перемірили ті ў бочках гроші, ше с тих мішкіў... Ну, перемірили ўже ті гроші чісто — „Занесі на-зад ту чвѣртку! і подякуй дяьткові за чвѣртку.“ — „На-ти вам, дяьтку, чвѣртку.“ — „Шо ти міриў чвѣрткойу?“ — „Жіто.“ — „А де батько купиў?“ — „На йармарку.“ — „Де твій батько гроші ўзяў?“... А тейи... чвѣрткойу бресь! — кінуў до підлоги, і два приїали (імперііали) вітрасли сьа за обручіў — де-сь застриїали і він так заньіс. — „Добри твій батько стойіг, йак він гроші міриў!“ — „Будьти здорові!“ — „Йді здорові!“ — „Ти, жінко, — скажиў сьа, диві сьа, і сьлышій буў!... Та-ж йа йіміў вочи добуваў, — по йакому він віди?! А-ну-но, йа до нѣго йлў сам.“ — Али трѣба піті до коршмі взяти фляшку горілки, трѣба кварту горілки ўзяти. Узяў ту фляшку горілки, йде до брата. — „Слава Боўу, брате!“ — „Слаў’ на віки! госьци до нас!“ — „Госьци дзьинькуйи!... Брати, де ти ўзяў ўочи?“ — „А-бо-сь такі ўси, йак ти? Ти за чвѣртку жита мині підне ўоко добуў, а за другу другу-сь добуў! А мині так Пан-біг даў — й ўочи маіу і здорові-им“... — „Дайти-но кильшка!“ — Віпили по кильшку горілки — „Здорові, брати!“ — „Дай Божи здорові!“ — „Видиш, брати, ни гнйвай сьі, йак йа тьі так зробиў, — йа ўже потім каїаў сьа. Мби Пан-біг мине ни буди карати... Али дурній рózум так зробиў... От, здорові були!“ — ше раз. От йак вони ту кварту горілки віпили, і ўони ўже мали собі ў голові трóха — „Покажі-ж мині ту пасьню, жи ти міриў.“ — „Та йа — каже — купиў сибі корець жита, та йа — каи — ўот переміриў, чи добра міра.“ — „Ни праўда, брати, шо ти міриў жіто, — ти міриў гроші!“ — „А йак-жи ти знайиш?“ — „Бо йак йа кінуў чвѣртку, то два приїали з-за ’бруча вилитили мині на хату.“ — „Ну, мжи-ш то ўже так буди“... — „Ну, скажі-но мині, брате, будь такій добрий, — йак йа тибі віньаў ўочи, вийми й і мині так.“ — „Йа до тоўо ни допускаиу сьа, брате, тибі робіти!... Ти мині зробиў, — а йа тибі ни буду.“ — „Ну, скажі-ж мині, йак ни хóчиш, йак тубі, шо-б мині так було“... — „Ну, відиш, брати, маіу гроші дóсить, праўда? Йак хóчиш, то йа тибі таг-жи скажу... Йа тибі ўочи завїажу хусткойу і запроваджу тибѣ піт ту фігúру, шо йа сидзыў.“ — Завїазаў йімў ўочи хусткойу і завіў йігó до тейі фігúри: „Сиді-ж ту, пóки тибі шо-сь ни скажи шчо.“ — Забраў сьа, пішоў від нѣго, йігó покинуў. Прилїтаїи три птахи посьадали на фігúри на ті, сидьать. Кажи до нѣго, йіден до другóго: „Тут піт тейу фігúройу сидіт той самій, шо братові ўóчі подобуваў.“ — А той другий кажи: „А чóўо він тут приїшоў сидьти?“ — „Бо він хóчи то дїстати, шо йóго брат дїстаў. Ми йігó братові талан дали на цыли йго житья і на йго дьіти, а богач дóсить маїи, й він ше вийици

хочи! А-ну, їмү тут зара смерть треба робіти!“ — Йак разом спали, так розірвали, — і ўже кінєць.

Від Юрка Соколовського записано в сент. 1894.

Параляї: Świętek, Lud nadrabski 340—341; Ciszewski, Krakowiacy I, 131—136; L. Bechstein, Neues deutsches Märchenbuch „Der Blinde und die wissenden Thiere.“ I. Ф.

20. Березо-вабій, мудрий кінь і золоте перо.

Буў собі чоловік і жінка, дуже великі богачі, не мали вони межи собою жадної дитини. Але поїхаў він до ліса по дрова й акурат рубайи дрова, слухайи: дитячий голос в лісї, маленької дитини. Йак він зачәў іти на той голос, приходи а-ж до тей дитини: йак він прийшоў і глянуў на ту дитину, дужи йго хиньць виліка взяла, жи то своїх ни майи, Пән-біг ўіму даў, в лісї знайшоў. Лежашче та дитина в лісї під березойу. Так він ўже відрік сә дроў рубати, дуже сә зрадуваў, йак найхүтші, о, конї до дому, жи-би ўохрестити. Приїхаў до сьвашчґнника хрестити тей дитини і сьвашчґнник оповідаўт, йак йго назвати? „От, оповідайи він, йак йго назвати? Нехай бұди „Березо-вабій“ — йак знайшоў під березойу, то так треба назвати.“ От, він їмү росте, дуже такий красний хлопєнь і скоро так росте їмү; маў він шієть лїт, зачинайи йго посилати до школи. Але так сә він ўучиў ф школи, жи ті ўже по три роки, то ше так ни ўмлі читати-писати, йак він за їднү зїму, так сә пїлно ўчиў. Але ходиў він до дєсєть лїт до школи і скінчїў свої школи. Йа' скінчїў він свої школи, — от, хлопцї ўсє йго зачїпайут, їмү допикайут: „Ти такий, ти знайда, ти шо“... Їмү сә то ни ўподобало: ну, на-шо йго називати, коли він йист досить на ўсїм мұдрий і знайи добре письмó... Приходи він до дому і повідайи до своо тоо отпә: „Йа від вас пїдү у сьвіт.“ — Отєц їмү повідайи: „Сїну, шо видиш, шо йи, майонтк мїй, то ўсё йи твойи.“ — Він кає: „Ни хочу нїц від вас, жадно майонтку, інó дайти мнви їднóо коня.“ — „Іди собі до стәны, вибери, котрой тибі подобайить сә.“ — Взяў він собі їднóго коня, найстарїйшого. Йїде він тим конем дорогоў, злибайи таке золотє пїурó. І повідайи до нєго той кінь: „Березовабій, ни руш пїурә, бо бұде бїда.“ — Він зноў до тоо пїурә, схильайить сә брати, то кінь зноў до нєо: „Березо-вабій, ни руш пїурә, бо бұде бїда.“ — Той за трєтїм разом зноў. „Березо-вабій, ни руш пїурә, бо бұде бїда.“ — Але той таки за трєтїм разом ни слухаў, взяў, то сә їмү дужи сподобало і взяў зі собою. Але він йїде, йїде,

приїжджайи до підноо царá. От, повідáйи їмú: „Мóже-б йá ў вáс буў за найгíршого слугú“... — От даў вiн їмú пáру кóний, бo тo шe буў невеликий хлопчина. Тi йдúт сибi до кóний чiстити там, з вéчiра тo ў-дó-свiта, берúт свiчкi, лiхтарнi, жи-б тo вiдно йáк вiпнуцовати коньá, а вiн iдe сибi так, нiц не берe. Але тi кóньi, жи тo до них берúт свiчкi, лiхтарнi, тo там такi позaxмúрованi, те, а тóо кóньi аж льалькi стоiáть. Ну, тo булó пáру чáс так, але булi тo мúдрi ўже фурмáни до тóо, жи тo кiльканáйцьиць лiт служили, тo вонi ни мóжут так вiáти глáнцу на худóбi, йáк вiн... 'Пiру зачáли йiго пiдглáдáти, шo тo такóйи, жи вiн ни берe нi лiхтарнi, нi свiчкi, тушiру ўстe-реглi йiго. Дáли до пáрá знáти, цáр йiго покликáйи до сeби. — „По-кажi минi тo, шчo ти мáйиш“... — Но, показáў вiн тo, цáр дужe тим уврáдуваў сá, повідáйи до нeго так: „Скopo ти тo дiстáў, тo мúсиш минi дiстáти, шчo на мóрах хóдьáть такi óгъири“ — 'Пiру вiн пpи-хóди до свóо коньá до стáньi i зачинáйи плáкати. А тóй кiнь отповiдáйи до нeго: „А вiдиш, — кáе — Берeзо-вaбiй, йá тибi казáў, жи ни руш пiйурá, бo бóде бiдá“... — Але кáе: „Знáйиш ти шo? Кáжi цáровi, нeх дасьтe чвeртку червiньцьиў.“ — Пpихóди вiн до цáрá, кáе: „Ну, йáк дасьтe чвeртку червiньцьиў, тo мóе йá дiстáну.“ — Цáр зрáдуваў сá тим — „Шo тo — кáе — чвeртка червiньцьиў.“ — Намiриў такi, даў їмy. — „Бepi си тy чвeртку червiньцьиў i фeсiдáй на мeни, пoйдим до великóо мiстá.“ — Пoйхáў до мiстá, казáў кiнь: „Накупi дóсiть пpáдивá!“ Накупiў вiн пpáдивá i казáў сiбe ўбвiнуўти чiстo фeсьo, нóгi i вóхa i кoпiтá, фeсьo, шчe накупiти дóсiть смoлi, жи-би тy смoлú в великiм кoньóлкy рoстoпiти, так йáк на вóду, i вбiльмáти йiгó рáз вiд рáзу пo тiм пpáдивi. — „I фeсiдáй на мeни, йiдьмo до мóрá. Йáк йá — кáе — пpийiду до мóрá, ти сховáй сá; зaiржú рáз — ни йди до мeни, зaiржú дpýгiй рáз, тáг-жи ни йди до мeни“... Йáк зaiржáў тpéтьiй рáз, тóй óгъиp з мóрá вискáкуйи, хтýў йiго фкycи́ти, йáк злáнаў зa тe пpáдивo зубáми, зaстрáг тa й вжe стoйiт кoли нeго. Ну, так тóй йáк нáймúтчи фшáў сý на коньá i тóо óгъиpá взýаў, пpивóди а-ж до цáрá. Цáр дужe зрáдуваў сý — дe тo такiй хлопчина жи-би такú рiч мiг зрóбити!... „Ну, дóбрe — кáе — кoли ти минi тo дiстáў, тóо óгъиpá — так цáр повідáйи до нeго — мúсиш минi дiстáти такóго птáхa, шo пo мóрах лiтáйи.“ Тáг-жe їмy рiзьни́у кáру давáў!... — Пpихóди вiн до тóго коньá i дýжи зачинáйи сipдeчнi плáкати, а кiнь їмú тo ўсё вiтповiдáйи: „Йá тибi казáў, Берeзо-вaбiй, ни руш пiйурá, бo бóди бiдá!... Ну — кáе кiнь до нeго — знáйиш ти шo, цить, йá шчe тибe с тóо вiрату́йy.“ — Пpихóди до мóрá, вiн зьлýз, сховáў сá; пo-тiлькo тi птáхи пoвixóдiли, пoвипливáли на мóрe, йáк кiнь скóчит — дiстáў вiд рáзу. — „Но, фeсiдáй йáк нáйхúтчi, гонiм!“ — Пpийiжджайи до

царя, но, сам уобрадований і цар уобрадований. „Добре!“ — каже. Даў йому вітпочіти три дні. Оповідай до него цар: „Ну, як ти мені шету ідну́у річ ізробиш, то будиш із ме́у дочко́у на мо́ім па́рстві царём. Дістань живи́ шету па́нну, жи́ як мо́ре гра́є, то вони́ по мо́рах сьпіва́ют.“ — Прихо́дит той до ко́ня, зо́у зана́у ко́ня за ши́у, зачина́йи сердечни́ пла́кати. А кінь йому́ ўотповіда́йи ўу третім разі: „Видиш, Берёзо-ваби́й, — я́а ти́бі каза́ў, жи́ ни руш пйу́ра, бо́ буди́ біда́... Іди́ ти до царя́ і кажи́, жи́ нех да́сть пі́корца черві́нцїу!“ — Прихо́дит до царя́ і повіда́йи, жи́: тільки́ і тільки́ мнї́ грóшїй. Цар сьа зрадува́ў і з вели́кої охóти да́ў йому́. — „Но, фсїда́й ти — ка́же кінь — на ме́ни — по́йдем до мо́ра. Але — ка — пе́рши́ йі́дьмо до ме́ста до вели́коо.“ — Прийі́хали до ме́ста, ну, руска́зуйи́ йому́ кінь, шо́ ма́йи купі́ти: „Купі́ сибі́ такú ша́фку“... Купи́ў він ша́фку. — „І накупі́ вива́, різни́х бутельо́к — були́ черво́ні й чо́рні й бі́лі; купи́ різни́х сукино́к і різни́х панчо́хіў (то ўже́ с тим то він дуже́ ма́ў затрудни́ня), різни́х штибі́льїта жи́-б бу́ли і жи́-би бу́ли різни́х чі́пки, такі́, жи́ то на го́лову пани́, — вінкі́, капелу́шки, то фсё́ там“... Прийі́хаў він до мо́ра, поста́виў ту ша́фку і як поста́виў, са́мі́ взя́ли, похováли сьа. Оповідайи́ кінь до него́: „Я́ак я́а за́ржу́ раз, жи́-би сь ни́ ру́хаў, я́ак за́ржу́ дру́гий раз, та́й-же жи́-би-сь не ру́хаў, я́ак за́ржу́ тре́тїй раз, жи́-би-сь я́ак на́йху́тші́ хапа́ў сьа.“ — Але сто́ять вони́ коли́ мо́ра, вї́йи́ц я́ак мо́ри зачина́́є гра́ти, мо́ре перегра́ло, то вони́, ті пани́, зачина́́ют сьпіва́ти. Но, я́ак за́чали́ сьпіва́ти, але по́прихо́дили́ вони́ так під бе́ріг. та́ й ўгла́ну́ла йі́дна, жи́ сто́їт така́ дужи́ зо́лота́, хоро́ша ша́фка. Я́ак вона́ вгла́ну́ла, жи́ ў ті ша́фци́ різни́х бра́нъа́ йи́, штибі́льїта, суки́нї, на са́мїй пе́ред ухопі́ла сьї́ до те́йї ша́фки і до фля́шки, до вина́. Поку́шала з йі́ди́її фля́шки вина́, з дру́гої, с тре́тьої, я́ак вже́ на́пи́ла сьа вина́, сьї́ла сибі́ і за́чала́ взува́ти панчо́хи і чере́віки на но́ги. За́чала́ сьа вби́рати — траск та ша́фка, і за́чини́ла сьа. Я́ак за́чини́ла сьа, за́ржаў кінь раз — ни́ при́ходи, за́ржаў дру́гий раз, за́ржаў тре́тїй раз — той при́бїга́йи, фхо́пи́ли то на се́бе, ну, вже́ йи́, вже́ йі́дут, тьагі́р та́кий ма́йут на сибі́... Прийі́хали до царя́, дужи́ цар з вели́коїу ра́достїю́ відібра́ў від него́, зо́у да́ў йому́ три дні́ спочі́ти. За три дні́ ўпові́да́йи́ йому́ цар, жи́: „Ма́йу... буди́ш мо́їм на́стў́нником, та́ким са́мїм я́ак я́а, жи́ ма́йу дочку́... Али́ ма́йу со́рок пйа́ть коби́ліў — я́ак ті со́рок пйа́ть коби́ліў подо́йи́ш, ў ко́цьоло́к мо́локо́... буди́ мо́цно́ ки́шїти, мо́ц кипля́че, жи́-би-сь ў нї́му́ ску́паў сьа.“ (То ўже́ перед сьльу́бом, бу́де ма́ти сьльу́б бра́ти). При́ходи́ він до ко́ня і за́чина́йи пла́кати серде́чни, жи́ вже́ тепе́р то́бу́ди́ йому́ сме́рть... А він фу́рт йому́ ві́тказуйи́: „Видиш, Берёзо-ваби́й, я́а ти́бі каза́ў: ни́ руш пйу́ра, бо́ буди́ біда́“... Ка́же до него́: „Ну, але́ зна́йи́ш шо́, іди́ ти до лы́са, ві́рубай ти́ до́броо́ дуба́,

так шо здужайиш в руках утримати, і кáжну коби́лу тим дубом в лоб, жи-бі-сь сказа́ў: А до до́йу!..." Ї́ак вдáриў кáжну коби́лу в лоб: „А-но́ до до́йу!“ — кáжна коби́та пішла сама́ і ви́дойіла сáа сама́ ф той ко-цьо́лок, сорок п́ять коби́лиў. — „Тепéр — кáже ќнь — ході́ зо мно́йу і бері́ менé. Ї́ак йá прийд́у до тóо коцьо́лка, заі́рж́у раз, жи-би-сь ски́даў спóдні, заі́ржу д́ругі́й раз, жи-би-сь русьсьцьо́буваў сáа шмáтá с се́би, й́ак заі́рж́у трéт́ий раз, жи-бі-сь скака́ў ў той коцьо́лок.“ А той цар фс́их царі́ў посклика́ў і д́ивить сáа на то́йи. Ї́ак той скóчиў ў той коцьо́лок, то ви́плиў ў сáмі́м злóгý на-вérха с тóо молока́ [та то н́й-хтó, но І́ан-б́иг даў, моé то коли́-сь і пра́ўда бу́ла, дода́в один з присутних]. Тупі́ру вони́ сáа, ті фс́і царі́, д́уже й́и́мý сáа задиву́вали, жи він ви́плиў ў сáмі́м злó-тý, ше мудрі́йші́й стаў, й́ак ті фс́і царі́. Вже взы́али сьльóб зá-раз і по-вídaйи той цар: „Но, тепéр й́а здай́у на тéбе — за-раз по сьльóбі — фс́ю сво́йй царéтво, шо й́а ма́ў на сибі́.“ — Тепéр ка́заў цар сибі́ зно́ў слугáм уфс́і сво́йй коби́ли́ подойі́ти. Ї́ак подóй'ли ті коби́ли фс́і, зачалó моц́ молоко́ кипі́ти, розі́браў сáа цар, й́ак скóчиў — іно́ бі́лі костю́мáшки сплі́ли. Ну, тепéр вже й́игó корону́вали, того́ молодóго царá, (а фурт с тим конéм... вже такі́й старі́й бу́ў, жи 'но склад бу́ў на н́ймý..). І ви́дали й́и́му три царі́ во́йну. Вже п́ишут ті царі́ до нéго, жи-б ставáти до вогн́у́, до во́йни. Прихóди він до коньá, ше до свóго, і зно́ў зачи-на́йи пла́кати. Але повídaйи й́и́му той ќнь: „Ни б́ий сáа — кáже — н́йц, фс́ьо-сьмо — кáже — д́іста́ли і лéхко тибі́ тей́и п́иди.“ — Повídaйи до нéо той ќнь: — „Нех вони́ ста́йут на-перéд, ті царі́, шо ма́йут во́йува́ти, гот́уйуть сáа.“ — Поўста́вали вони́ там вже, наготу́вали сáа ч́исто до во́йни, повídaйи до нéо ќнь: „Ї́ак б́удим ѓна́ти, над доро́го́йу сто́йит кри́ж, фі́гýра — жи-би-сь злáпаў сáа за ту фі́гýру, ўо́на сáа лéхко ви́йме“... — Злáпаў сáа за ту фі́гýру, він'я́ў і пре биз н́йчóо, шо мóже ќнь ви́скочити, без во́йска, без н́йчóо. Ї́ак ті ў́гля́нули, жи той пре с ќрі́жом с такі́м велі́ким, конéм, і так й́ак ві́тер жинé на тóму конéві, пригóни блі́сько них, ті ў́гля́нули, поўкльáкали і чáки фс́і позд́иймáли, зачали́ сáа Бóгу мо́ліги і повídaйут ті царі́, жи: „То й́ист сам Гóсподь Бог“... І забра́ли сáа так на-зáд, кирт-áйх, так н́йц, ни було́ во́йни (в́иды́ли с́и́лу...). Ї́ак вже по ті́м ўс́ым вирну́ў сáа на-зáд, отповídaйи до нéго ќнь, жи: „Зна́йиш шо, жи тинéр ў́же ми́ны́ прихóди сме́рть... Ї́ак й́а — кáже — зѓи́ну, возь́ми менé спалі́ і тóо по́пі́лу возь́ми сибі́ ф ху-ст́инку: шо ти сибі́ загада́йиш, то так тибі́ б́уди“... — І вже ќнec — нех вони́ ше жи́йут до котрóго чáсу.

Від Андруха Кравіцкого записано в сентябрі 1894 р.

Паралелі: Аенансьевъ, Народныя русскія сказки IV, 207—208; S. Grundtvig, Dänische Märchen II, 2—23. I. Ф.

21. Дуб-береза і его подорожжє до сонця.

Буў госпóдар, ни маў дыній та й прицьаў сибі наймита. Та й той наймит поїхаў до лѣса по дрова та й знайшоў хлопця; та й приїхаў до дому, сказаў госпóдареві, а госпóдар казаў, жи-б пішоў привіў. Та й пішоў, приніс (бо то малéнькій буў) та й охрестіли йнó „Дуб-берéза“, бо буў мéжи дубами й мéжи берéзойу. Те й він ходіў до шкóли те й йнó називáли „Дуб-берéза“. А він казаў: „Йа — кáе — ни бóду ходіў до шкóли, бо мині мнѣ далі-сьте паскóдне.“ Те й кáе: „Йа йдó сибі ў сьвіт.“ Те й пішоў ў сьвіт та й знайшоў коньá те й сьіў на коньá те й йїхаў. Те й йїде: горá з горóйу бйить сѣа дўжи. Та й перейїхаў за ті гори та й кáже: „А, йак сѣа мáйиш, Дуб-берéза, а де ти йїдеш?“ — Кáже: „До сóньця переконáти сѣа.“ — Кáже: „Спомїані за мéне: доки ми бóдем сѣа так ўжé бйти?“ — Та й йїхаў далі, без мóре, та й рїба вéзла кїпéц на сибі землї, та й вона кáже: „А, йак сѣа мáйиш, Дуб-берéза! Де ти йїдеш?“ — Те й кáже: „До сóньця переконáти сѣа.“ — Та й кáже: „Спомїані за мéне: доки йа ўжé бóду ту зéмльу на сибі возіти?“ — Та й йїде далі, зноў мéлник вибїгáйи. Та й кáже: „Йак сѣа мáйиш, Дуб-берéза? Де ти йїдеш? — А він кáже: „До сóньця переконáти сѣа.“ — Він кáже: „Спомїані ўжé зноў за мéне: йа на штіри каміньцї мéльу, а не мáйу чáсу кавáлка хлїба зїсти.“ — Та й він йїхаў, приїхаў гет до сóньця того переконáти сѣа. Те й там сидїла такá старá бáба ў за́пчу (то йнó мáти, того сóньця) та й та мáти кáже: „А чогó ти приїшоў-їсь? Бо йак мій син прйїдé, то тибé йїднім волоскóм спалїт.“ — Те й він приїшоў, той син, та й вона кáже: „Такий мині йїдén сон снйў сѣа, жо горá з горóйу бйить сѣа.“ Та й кáже по-тóму: „Мині такий другій сон снйў сѣа, жи рїба на собі кїпéц землї по мóрови вóзи.“ — „Дóти не перестáнеть сѣа горá з горóйу бйти сѣа, аш пóки мéжи собóйу когó ни забйї“... Те й він зноў: „Рїба — кáже — дóти теїй землї не скїне, доки когó на собі не перевезé без мóре.“ — По-тóму кáже: „Мині сѣа такий сон снйў сѣа, жо мéлник мéле на штіри каміньцї, ни мáйи чáсу хлїба зїсти.“ — Та й він кáже: „Він мáйи дванáйцїть псїў, оже йак дасьть тим дванáйцїть псам пéрши йїсти, допіру буде маў час сам зїсти.“ — Те й той йїде на-зáд, дівить сѣа — мéлник вибїгáйи. Кáже: „Йак сѣа мáйиш, Дуб-берéза?“ — Кáже: „А шо-ж там, спомнѣанў-їсь за мéни?“ — А він кáже: „Спомїанўў. Він кáже, жи ви мáйити дванáйцїть псїў, ни хóчити йїм дáти йїсти. То йак дасé, то й самі будéти мáти час зїсти.“ — Те й він приїхаў до мóра, та й рїба кáже: „Йак сѣа мáйиш, Дуб-берéза?“ Та й кáже:

„Спомнѣануў-ись за мене?“ — А він каже: „Спомнѣануў.“ Та й каже: „А шо-ж казаў?“ — Він каже: „Казав, йак перевезеш кого без море, допіро скінеш.“ — Те й вона кае: „Сыдаї, йа тебе перевезу.“ — Те й перевезла те й скінула зара ту землю с себе. Ну, та й йіде далі, та й горá з горюю бийть сѣа так — ни ма йак перейхати. Та й перескочиў без них те й стаў на тамтїм бóцы; та й вони каут: „Йак сѣа майнш, Дуб-берѣза?“ — Та й каже зноў: „Йак кого меже собойу забийте, то допіру перестанете сѣа бїти.“ — Вони каут: „Жи-б ми були знали, то ми-би-сьмо були тибѣ забїли“... — І приїхаў до цѣсара і кае цѣсар: „Йак ти такий, переконаў сѣа-сь до сóньца, так — кае — будеш браў мойу дочку.“ — Та й каже: „Ну, йа буду браў“... „Але перше скупайись сѣа ў молоцы ше.“ — Та й дуже закипіло молоко та й він думаў, жи ўже йїму буде смерть. Те й той кае: „Чекайте, йа ше піду на свóго коньá подівльу сѣа“... — Та й іде до коньá та й плаче. Та й каже: „Дуб-берѣза, чогó плачеш?“ — Те й той каже: „Йа майу сѣа ў молоцы купати нїнька.“ — Та й каже: „Поведї мене до водї.“ — Той повїў до водї те й той шмат водї набраў ў себе, те й привїў до тоо молока, зачав нѣухати. Ну, та й підливаў фсе во́ду, жи-би було зимнийше йїму, жи-би маў сѣа купати. Та й фсе шчо скупайить сѣа, то ше крашчїй. Те й той скупав сѣа, теї каже: „Ну, тепер нех вона купайить сѣа.“ — Те й те молоко закипіло те й вона влїзла те йно шкварка з неїї зробила сѣа. — Вже фсѣа.

Записано від Юська Захарчука в мартї 1894.

Слабо розказаний і спутаний варіант казки про Марка Богатого і вандрівку до сонця, гл. N. I отсеї збірки. Початок нагадує трохи оповідання про Знайду-Кровосумїшника (пор. М. Драгомановъ, Славянски-тъ прѣправки на Единовата исторїя, Сборникъ на нар. умотворенїя, т. II), а koniec похожий на koniec попередньої казки.

І. Ф.

22. Вірний брат, що брата і братову вратував і через те каменем став.

То було собі два братї, йїдєн буў трóхи мўдрий, а другїй трóхи буў дурний. Вїйниц умёр йїм батько — мáти, дістали сѣа вони самї. Йак дістали сѣа самї — ну: „Шо ми — кае — тепер будем робїти самї на господáрствї?... Возьмїм — кае — то пустым у посесїю“... І пусти́ли теїи ў посесїю. — „Ходым у свѣт вандрувати, може ми знайдем шчáсьтя собі, бо ми на своїй бáтькїўщинї ни мóжем сѣа рожжїти“..

От ідуть вони, йдуть, ідуть, вже захапує їх ніч. Захапує їх ніч, йаку-
рат здобайуть такую маленьку хатинку. „Будем ночувати там“... От прихो-
дять — ни ма ў ті хатиньцы і-но тільки йідна йіднім дыўчина. Пові-
дають до неї: „Добрі-вечір тобі!“ — Она вітказала: „Дай Божі здо-
роўля!“ — „Може-б ти нас переночувала? Ми йи подорозьні льўди“...
Уна каже: „Йа би вас переночувала, але — каже — йа така ўбога йи,
жи ни майу нї шкорінки хлїба, вас погодувати.“ — „Чекай — каже
— йа майу пару грейцарїў, піді ти, мо' ти знайиш тут де купити хўтчі
шо“... Пішла вона так на госпóду — на гостиньцы госпóда була —
взяла собі три парі булók — вже йїх трóйи бóди — і взяла три се-
лétьцы, то ўже бóди спраўляти на вечéру йїм. Ну, переночували вони,
вже повечéрали, переночували, пофставали рано, поўмивали сьа і пові-
дають до неї: „Ти йист така бідна сиротá, йак і ми, може-б ми сьа
с тобóй котóрий вженіти?“ — Она каже: „Йа така дўже йист убога,
а ви прибрáні — так йак ўот панїч, так йак ўо шляхтичі, — то миньї
ни вальóрно з ва́ми“... Повідаєи той старшій до молóтшого, кае: „Зна-
йиш ти шо, — йа йи трóшки хитрїйшій, а ти майиш мёншу гóлову від
мéни, то жени сьа ти — старшій до молóтшого каже — то жени сьа
ти із не́йу, а йа — кае — бóду штудерова́ти і бóду гльады́ти, а-би ми
мáли з-вітки жїти.“ — А той молóтшій каже, хоть дурний буў, але по-
відаєи: „Брáте, ни йдé так — каже — жи-би ти, старшій, ходїў за
мнóйу, молóтшим, а менé-сь ожениў. Тїлько — каже — так идé, по Хри-
стóу сьвато́му: йак ти старшій йи, заўжди тобі подобáйи пёрши жинити
сьі, а йа бóду при тобі так йако слугá, твій брат“... Ну, перебу́ли вони
вже бес пару час і там от уўсьó йїм так Бог даєи, шо вони собі за-
мїшльаць, у ті хатиньцы. Ну, вже вони собі раду майут: „От идьїм до
ксьондзїў, чи то нам узвóльаць вже жени́ти сьі“... — Прийшли й аку-
ратні зарáдили сьі сьвашчénникїў, вже то так тра́фили, дóбре йїм пішлó,
жи віт пёршого рáзу сьвашчénники лад зробїли так йак майи бути.
Взяли вони шльуб собі, от Бог даў ніч і полъагáли спáти. Полъагáли
спáти, повідаєи той старшій брат: „Брáте, лъагай — кае — ти з йїд-
нóго бóку коло мéї жінки, а йа з дрóго бóку.“ — Отповідаєи той мо-
лóтшій брат: „Ни приказуйи так Бог, шо-б ми так лъагáли, бо присьа-
гаў ти йїї і Бóгові. Ти лъагай спáти, а йа засьвїчў сьвїчку і бóду сьа
Бóгу молити“... Він засьвїтїў сьвїчку, мóлить сьа Бóгу, — прилїтаєи
птах і кае: „Цáру-царїце, ти спиш, нїц не чўйиш: за тобóйу дўже
велїка кáра идé. Але хто те ўчўйи і свóму кáмратові скáже, по колы́на
кáменем стáне.“ — А той брат собі сидїт і читáєи тéйи і то ўсьó чўйи,
жи так той птах говóри. Прибудїў сьа той брат і повідаєи до нéго:
„Брáте мїй кохáний, дльа чóго ти ўже ни лъагаєиш спáти?“ — „Йа
їшчé сьа вїсплў.“ Положїў сьа він спáти, переспáли, поўставали рано,

зваріли сьнідати собі, посьнідали. — „Отó — повідайт — будим сьа ми вибирати вже з-віци дальі ф сьвіт, бо й тре нам заробіти на шко-ринку хльіба.“ — Але йдуть вони, ідуть вони, йдуть — захоплуйи їх уже полудень то, обід. От, йак то в дорóзві чоловік, то там вони собі мали такú машинку, раз-два звинула сьа вона і зготувала ўобід. Ну, йак вони поўобідали — „Забираймо сьа зноў, ідым дальі вже, поки ше часу стайи нам.“ Вандруйут вони, вандруйут, вже й захоплуйи їх зноў ніч. Приходьать, зноў така маленька сáмо дуже ўубóга хатинка, ни ма ныц ў ті хатиньцьі, стойала пустынѡа. Ну, той старшій ка: „Будем тут ночувати.“ — Там зноў йáко йіго жина розложила вогонь, звинула сьа сьуди-тулі та й вечеру зготувала, повечерали те й зноў той старшій брат повідайи до молотшого: „Льагаймо фсѣ три на йіднім лішку.“ — Повідайи той молотшій брат: „Ни йист то так ладно нам — каже — ни буди Гóсподь давати нам нычó. Льагай ти собі зі сьейу жонóйу в лішку.“ — Ну, польагали вони, порозберали сѣ, польагали в лішку, той молотшій брат засьвітѣй собі сьвѣчку і взяў книшку, зачáў сѣ дуже Бóгу молити. Прилытайи птах, сьідайи на ўкрѣньтѣ (плóты) і повідайи: „Цáру-царѣце, ти спиш, нычóго ни чуйиш. За тобóйу дуже велика вóйна йде. Але хто те ўчѣйи, а сьóму пáнові скáже, по пóйас кáменем стáне.“ — Дуже брáтові великій жаль зробиў сьа і зачáў плакати. І прибудѣй сьа брат йіго той, жи спаў в лішку ж жонóйу, і повідайи йімú: „Брáте мій кохáний, шчо ти так тѣжиш? Мóже ти тóго тѣжиш, жи йа силъу зі жонóйу? Іди, йа — каже — ўступльу сьа, а ти льагай із мейу жонóйу на льішко.“ — Він каже: „Брáте мій кохáний, ни приказуйи Гóсподь так, шчо-би йа с твѣйу жонóйу спаў, і ти Бóгу присьагаў і йийі, бо то йист жонá твойá сьльóбна, жи-и тибі на перешкóды бѣти“... Ну, льіг він спáти, заснуў. Даў Пан-бѣг день, поўставáли рáно, зготовáла сьніданѡа йім, посьнідали. — „Ну, забираймо сьа дальі, в дорóгу йдым!“... От ідуть вони, йдуть, йдуть, нахóплуйи сьа вже час, обід, дванáйцѡата — розложили вони на дорóзві собі вогонь і зготовáли раз-двá собі обід. Поўобідали, заберайуть сьа, ідуть уже дальі. Ідуть, ідуть, захопуйи вже й ніч їх. Приходьать вони зноў до льіса і йáкурáт зноў так трафіли такú хатинку маленьку, йак бес ті нóчи ночувáли. Повідайи той старшій брат: „Тут будем ночувати.“ Ну, взяла она, запалила ф пѣйцу, зваріла вечерати, повечерали, та й прóси йіго брат: „Брáте мій — ка — кохáний, шо ти? Чи ти — ка — йи на вáрты коли нас, шо ти ўже трѣтьу ніч ни хóчиш спáти?“... — „Ти собі льагай, а йа засьвѣчѣ сьвѣчку і помольу сьа Бóгу.“ — От, сидѣт він, Бóгу сьа мóли — прилытайи птах, сьідайи на окрѣньтѣ і повідайи: „Цáру-царѣце, ти спиш, нычóго ни чуйиш. На тóби дѣжи вилѣки нишчáсьтѣ спадáти мáйи. Але хто те

фцуйи, а свому панові скаже, то цілком каменем стане.“ — Прикидають ся брат та й уповідаїи до него: „Брате мій коханий, шчо ти нас так жалуйиш? Йи ўже третьа ніч, ти нас вартуйиш... Положи ся сибі ўже і спочивай!“ — А він отповідаїи: „Йа ішче ся виспљу.“ — От кўри запіли, йакурат дванайцята, він загасїў, положиў ся. Ну, даў Бог день, він кае: „Фставай, жонó, бо вже майїм день.“ — Фстала вона, зготовала сьниданья. „Вже забераймо ся, далї вандруймо!“... Вже три нóчи в дорóзї... От ідўт вони, йдўт сибі, акурат дівлять ся, — вже сонце так, дохóдит дванайцята — розложили сибі ўогóнь, там жинá звинўла ся срудї-тудї, зготовала ўобід, поўобідали. — „Забераймо ся далї!“ Вандруйут і вже то вони змагайут так хўтчі. — „Мо' то ми дійдем до такоó, де мїсто йи альбо шо-сь“ Бо то чоловік, знайите, в дорóзї загибайи... О, приходьать на-ніч аж до йїдноó царá. „Мóже-б ви нас приньали на ніч?“ — „Ну — ка цар — дóбре, йа йїднако дїтїй ни майу, то йа вас прийму так йак за своїй дїти“... Али далї йїм окрім такий покойик, а ф тим покойу була змйá. Була змйá і йак вони полъагали, і та змйá хтыла йїх зьїсти. Полъагали, а той брат прóсит, кае: „Брате мій коханий, лъагай — кае — ти з йїдноó бóку, а йа з друó бóку“... — 'Піру ті полъагали, а він взяў, лыг сибі під лішком, той дурний брат. Полъагали, той на лішку, а той під лішком лыг, áле ў тим покойу другім буў такий стóрож. І та змйá по прийшлá до них і йак хтыла так йїх разóm обóх ўкоўкнўти, а той с-під лішка йак маў меч, йак фтъаў, так фсьї сьїм гóлови разом зїтъаў, від йїдноó ráзу. Йак зїтъаў гóлови, ну, 'піру сам ў своїй голові радить ся, де то подьїти йї... Взяў, зїрваў помостїну і фсидїў ту змйу під помостїну, а с тих гóлоў вірзаў сьїм йазїкїў. 'Піру дивить ся, на пїлловьї дўжи побрїскана кроў. Засьвітїў сьвїчку, то чїсто пїдлогу стїрайи, жи-би вони поўставáли, ни полъакали ся. Але дивить ся: на йїгó братовїй так йак він зїтъаў — бїла сорóчка, і побрїскана кроў була. І він взяў, схилив ся сибі так — вона лежала віт сьтїні — він схилив ся і взяў йазїком ту кроў зачаў злїзувати. Той стóрож черес той кльуч. де то дзьўрка йи ў двéрах, і дивїў ся на тóйи. Ну, вже то він поробїў то, чїсто попрáтаў, загасїў сьвїтлу і сам положиў ся спáти під лішко. Поўставáли ráно і той стóрож нїшоў до царá, жи такий, жи з ним буў, чирес нéго браў ся до йогó жінки. Ну, ráно поўставáли, викладайут, цар, жи-би буў баль.. справити баль. По тім балы бóдут йїгó трáтити, йїгó брата. А той брат ўу тім ни знаў ньїц, жи спит. О, росписали по різньїх царáх, жи-б ся позїїздїли на той баль. Позїїжджали ся, сїльно пáньства, царїў і спраўляйут сибі той баль, — то йїх так йак вінчати буде ўже той цар. Йак онї там позасыдáли за столóm, зачинáйут сибі там різньї рáди робїти. Вже йїх поблагословиў той цар. Йак йїх поблаго-

словий ті й кає: „Ну, тепер ви так йист, йак мої рідні дьти, дайї вам своїй царство, в вік віка.“ — Приходи той локай, вже по фсьім, і повідайї йім: „Йа вас, панове госьты, пирипрошайу, буду йїднуї вам каску казати: шчо він браў сьа ў ночі чирез него до йїго жонї.“ А той повідайї, брат йїго: „Ни може так буть — каже. — Він менє віт фсьакоїї бідї ратуї, — шчо-би він браў сьа до мєї жінки!“... Ну, та й допіру вже там судьать йїго: такі смерть тре зробіти йїму, тому молотшому братови... А той брат оповїдайї (шо йїму майи буть смерть): „Шчо йа із ним почував-ім по лысах“... Але каже так: „Вже минї фсьо йїдно, чи менє будити вішати чи рїзати, фсьо йїднакоўо!“ Заचाў він казати, йак пєршу ніч почував, жи дуже велике нишчасьтя на него чикаї, на брата і на жону братову. Йак він то росказаў — по кольїна каменем стаў. Піру зачинаїи росказувати другу ніч йім, — а ті ўсі сидьать і слухайут, ті царі і ті госьпы, — шо на него дуже велика война майи буть, на йїго брата. Вже стаў по пойас каменем. За третью ніч, йак прийшло вже на третью ніч, то йїму казаў, шчо йїго змїя і йїго жону майи зїсти... Але допіру ка так: „Йа вам то ўсьо покажү, то тепер минї смерть ізробіте“... Виймайї тих сьїм йазикїў із білоїї хустинки і кладє на столї; положиў на столї і шче пішоў, віньаў тих сьїм голоў с-під підлоги. Йак віньаў тих сьїм голоў с-під постельї, і допіру отповїдайї йім, шчо то йїх мала буть смерть — і стаў сам цалком каменем. Йак стаў він каменем, та й вже він... вже ни майут йїму жадноїї смєрти ше робити. Дупіру ті фсьї радьать, жи йїго тре поховати. Але йїго брат повідайї: „Ньї!“ — каже. Йак він так стаў каменем, то він стоїаў сьїм лыт, ў тїм куткү ў покoїу — ни хтыў йїго выїдє ховати. Але за сьїм лыт ішла йїго жоня, братова, і зачипїла сьа за него, йїго звалила. Йак йїго звалила, він фетайї і каже: „Ай ай-ай! але-ш то йа спаў доўго! Чо йа тїлько спаў?“... Тупіру вониї сїбі царствоваїи вже а-ж до смєрти.

Від Миколи Кравіцкого записано в сєнтябрї 1894 р.

Паралєлі гл. Grimm, Kinder- und Hausmärchen I, 34—42 (з іншим початком); Basile, Der Pentamerone II, 116—134; Hahn, Griechische und albanesische Märchen I, 201—208. I. Ф.

23. Ваздрїсна мати і єї дочка цариця.

Була ўдовїця і мала дочкү так-же ўже такү, шо ўже було час давати за-муж. Али-ж йакї прийшли кавалїри до старoїї, то йак поди-

віли сьї на дочку, то — бо та її дочка була дужи файна — і кажи так, котрій прийшоў, то: „Дайти — кажи — своїу дочку за мени, бо сьї мнї льпши — кажи — дочка сподобала, йак старá пáньї, нї-би йак мáти йїї.“ — І допіру та мáти була на своїу дочку лихá за тóйи, жи мáти хтїла йти за-муж, а чириз дочку ни могла. Вона заўжди, та дочка, йїхала на спáцер сибї. Од-жи-ж казáла та мáти йїї до льóкайа, кажи: „Ти йак йїдиш з неїу на спáцир, завезї йї так у льїс далéко, шó-би йа йїї не вїдыла вийнци. Йїї забїй там у льїсї, і привезї менї праву рúку з неїї, відрїж, і добóудь сёрци... прввезї минї такий знак. Бо йа шче самá молодá — так кáже мáти — бо йа шче самá пїду за-муж, а чéрез нý не мóжу.“ — Так казáла до льóкайа та йїї мáти. А покойóва почúла тóйи, шчо до льóкайа мáти казáла, шчó-би він йїї стрáтиў, і дупіру казáла тї пáньнї. Вийїхаў той льóкай з неїу на спáцер, далéко в льїс. Йїдут та й йїдут, та пáнна с тим льóкайом. Кáже пáнна до льóкайа: „Шчо то такéйї, жи ми нїгди так ни йїхали далéко на спáцир ў льїс, а-ж ниньки?“ — „Шче — кáжи льóкай — шче поїї-демо кавáльчик, то сьї пáньнї так здайї.“ — Взяў льóкай завернóў ўже брїчку, далéко у льїсї, і дупіру кажи до пáнни: „Знáйти ви шчо, йа вам мáйу зробїти смерть тóтай.“ — Стáла вона дужи плáкати і йїгó просїти: „Йа йи шче такá молодá, йа шче хóчу жити ў сьвїтї!“ — Шкóда тóму льóкайовї сьї зробїло за тейу пáнноу. — „Йаг-жи бóди — так кáжи льóкай — шчо йа мáйу привéсти із вас знак, праву рúку мáйу відрізати і сёрце добóути їс пáнни.“ — Стáла пáнна їшчé дужи плáкати і йїгó просїти. На той час литїли пси льїсом. Він взяў стрїльбóу і застрїлиў йїдного пса і тóго пса роспорóў і добóў з нею сёрце, їс пса. „А — кáже — а ви, пáнно, мýсите дáти рúку відрізати, йа знак мýшу привéсти. Сёрце бóди с пса, значїт собáче, а рúку відрїжу і скажó, шчо йа пáнну забїў, йак прїйїду до дóму.“ — А йїї рúку йак відрї-заў, і вна сибї пїшла, а він поїїхаў до дóму. Ту рúку йїї завїязаў кáльїку, прїйїхаў він то... і привїз той знак ўже до дóму і показáў йїї мáтерї рúку і сёрце. А та йїї мáти бáчи, жи йїї рука, і сёрце то не могла пїзнáти, чи то йїст з неїї, чи то йїст йакé. І далá льóкайовї вїру, шчо він так йїї забїў вже. І поньóхала мáти те сёрце: „Псá креф — кáже — óна псем смїрндзбáла!“ — І ўнá сибї так йїшла, йїшла льїсом, так зайїшла а-ж у дрóгий край, а-ш пїд йїдén óгруд такий, йїдного крú-льа, де буў дуже велїкий сад. І знáйїшла сибї такóу лїпу дуплáву пїт тим óгродом і там сибї сидїла ў тї лїпї, та пáнна. А там, ф тїм óгрóдї дужи бóло дóсить йáблок, і ўона ни мáла шчо йїсти і ходїла сибї до óгроду по тї йáнка, зробїла сибї такóу... пїткóпáла сьї пїт той паркáн, тейу дзюрóйу ходїла до тóю óгроду і зберáла йáблока. Але там буў

огрідник, жи то доглядаў тоўо огрѳду — і він шчо прійди ранѳ до тоўо огрѳду, піт кáждѳйу йáблонейу значіт лежáть йáблока, а тоўо бліськѳ паркану, піт тими йáблоньами ни ма йáблок, шѳ вѳе хто-сь зби-раїи, так огрѳдник пізнаў. І вѳзяў, засыў у ночі, хто то такий зби-раїи йáблока? І злáпаў ту пáнну, шѳѳ без рукі. Але вѳнá бѳла дѳжи фáйна, подѳбнá такá... — А той огрѳдник служіў у крѳльа, і той крѳль маў сїна і той син, той павіч, тоўо огрѳдника... обідва лѳубїли сї сїбі. І той огрѳдник йї тримáў, ту пáнну, бес кїлька денѳ і вѳзяў, ска-зáў тѳму павичѳві. Кáже: „Йа... шѳ йа скажѳ!“ — так огрѳдник. „Йа злáпаў дѳжи фáйну пáнну ў огрѳді.“ — Кáжи той крѳльїу син: „По-кажї сѳдá йїї!“ — Йак йїмѳ огрѳдник показáў, дѳжи сї тѳму спѳдѳбала тáйá пáнна. Він вѳзяў ту пáнну і з огрѳду с собѳїу до покѳїу і так йї тримáў у тїм покѳїу свѳїім, де сам мѳшкаў, шѳѳ навѳть йїгѳ рѳдичи ни знáли, шѳѳ він ту пáнну мáйи. Шѳѳ він значіт пїў йїднѳ кáву сїбі пѳрциїу, ўжѳ пѳ-тим кáзáў покѳїѳві нѳсти дѳвї, і так сѳньїдá-нѳа і обїд, шѳѳ пѳрши йїў йїднѳ, то ўжѳ пѳ-тим дѳвї сїбі кáзáў прино-сїти. І та сї покѳїѳва чѳдовáла, áле рѳдичам не спѳминаáла, жи вѳнá дайї дѳвї пѳрциїї, а він йїїї тримáў ў шáфі, ў свѳїім покѳїу. Понѳсла ўѳнá раз обїд і пїдгльáнула йїїї, шѳѳ ўѳнá йїст ў шáфі, а-сь сї самá фтѳїшила, шѳѳ йїст такá подѳбнá пáнна. Але просїў покѳїѳѳѳї, шѳѳ-би ўѳнá ни кáзáла йїгѳ рѳдичам. То так тримáло бѳз рїк, шѳѳ він йї три-мáў, а рѳдичї ни знáли. Вѳѳ йїмѳ сї булѳ час і женїти. Кáжут йїгѳ рѳдичї: „Женї сї вѳѳ сїну, де-сь трѳ тобї шѳкáти пáнни.“ — Кáже він до свѳїїх рѳдичїв: „Шѳѳ йа вáм скажѳ? Йа вѳѳ мáйу пáнну собї ў свѳїім покѳїу, ўжѳ-м... шѳкáти нѳгдѳ не бѳду дрѳгѳїї.“ — Кáже до нѳгѳ, рѳдичї: „Покажї-ж нѳ йїїї.“ — Він йїїї тримáў без рїк, і та рукá йїїї вїросла дрѳга. І йак тї сї рѳдичї подивїли на ту пáнну, і так-жи сї йїм спѳдѳбала, рѳдичам. — „Де ти йїїї вѳзяў, тѳїї пáнни?“ — „В огрѳдї-сьмѳ йїїї злáпали, áле вѳнá сї менї дѳжѳ спѳдѳбала.“ — Кáжут рѳдичи: „Ну, йак спѳдѳбала сї тїбї, то берї з нѳїу шѳльуб.“ — Зрѳбїли ўѳнї висїльа й вѳзáли шѳльуб с тѳїу пáннѳїу. І стáла вѳїна у дрѳгїм крáїї і він пїшѳў там на пѳмїч, а йїїї зїстáвїў при свѳїїх рѳдичах. І ўнá заступїла ў цїїнжї, вѳѳ від нѳгѳ, і пѳ-тим, йак він шѳ там буў на вѳїнї, мáла ўѳнá двá хлѳпцї, булї близнѳьукї. Тї йїгѳ рѳдичи булї на нѳу лїхї чѳгѳ-сь і написáли ўѳнї до нѳгѳ, шѳѳ: „Мáйи пса і котá твоїá жїнка.“ — А то ни бѳла прáўдá, нѳ тїлькѳ двá хлѳпцї, а написáли, жи пса і котá мáйи. Пїслáли той лїст а-ж до нѳгѳ на вѳїнѳ, шѳѳ с тїм рѳбїти, чи то потрáтили йїїї, бѳ нам стїд, чи шѳѳ с тїм рѳбїти? А він вїтписáў: „Нѳх бѳдї, шѳѳ хѳчи, то то йїст моїї, моїї дѳти. А-ж йак йа до дѳму прїїдѳ, нѳх йа то побáчу.“ — І по-дáў лїст пїсланцѳѳї і той пїсланѳн нѳїс ўжѳ від нѳгѳ а-ж до йїгѳ рѳ-

дичіу і захопила ййго ніч, то́го післанця́, шо він пішоу с тим листом, і трéба ййму почувати так у силі. Акуратні трафіу той післанец на ййї матер, шчо ййї казала стратити. І питайить сьа ййго тайа паньї: „Де ви так ходили?“ — „Іду з листом віг пана, кру́ля“ — так ка́же післанец той. Взяу він, той післанец, заснуу, бо сьї змучну, і взяла той лист причитала і вже догадала сьї, шчо то йи ййї донька́, і взяла написала той лист, приписала ййна́кше: „Стра́тьте ййї і тії дьїти, бо навіть ни хочу то слухати.“ — Той післанец приніс той лист до ййго родичу; йак ті родичи причитали, шчо: „Пи́ше наш син вітам, шчо́-би ййї стратити і ті дьїти.“ А то не була пра́вда, він написау до́бре, але тайа паньї переписала кіпско. Та й родичи — кажут: „Ну, то трéба ййї стратити. Йак наш син пиши, то ми йї так зробимо.“ — Але та покойова дуже ййї лубіла і то слухала, шчо ййї родичи ка́жут стра́тити, і казала ті паньї молоді: „Паньї моїа, шчо йа вам скажу́! Шчо написау ваш пан, жи́-би вас стратити і ва́ші дьїти. Али йа паньї то кажу́, бо миньї дужи шко́да паньї.“ — У ночі, ўсьї позасипляли, та паньї молоді взяла ті дьїти, ті близьну́ки, і фты́клá: „Йак миньї ма́йи бу́ти смерть і моїм дьїтам, то трéба тька́ти.“ — Пішла ўона́ сибі да́леко в лис с тими дьїтьми. А він йак йшоу ййї чоловік на во́йну, то мау два перетены́ і таку хустинку злоти́ми льїтерами і зіста́виу йї до́ма ййден перстень, і ту хустину передер на дво́йи, дау ййї половину, а сибі взяу полови́ну те́йї хустини: покинуу ййї та́кий знак, бо він ййї дужи луби́у. Він поверта́йить сьї на-за́д з во́йни — ўже ни ма дьїти́й, а-ньї ййго жоні. Пита́йить сьї він там свої́х родичу́: „Де ви ййї подьїли і мої дьїти?“ — „А на шо-ж ти писау до нас, жи́-би ййї стратити і дьїти?“ — „То не пра́вда — так ка́же той — йа писау до вас: нех бу́ди, шчо хоче, то не робіть ййї ны́ц.“ — „Ми-ж ййї не робили ны́ц — так ка́жут родичи до не́го — а ўона́ забрала дьїти і фты́клá від нас.“ — „Му́сьїла вона́ тька́ти, йак ви йї хты́ли стра́тити! Не ма ме́йї жоні і мої́х дьїти́й, то йа іду́ від вас у сьвіт на-за́д і бу́ду ййї шука́ти.“ — Взяу він сибі с собо́у льока́йа, набрау сибі йй́дзеньа і так фсього́, а-би́ він мау на рік за чим у сьвіт йїхати. І ви́йїхау ны́би сибі ў доро́гу, свейї жі́нки шука́ти. Йй́здиу він без до́ўгий час по се́лах і по міста́х, і не міг ййї де зна́йти. Шче стау йїхати льїса́ми. Йїхау він льїсом так-жи до́ўгий час. Йй́де він так доро́гойу, льїсом, али́ бу така́ ланьа, така́... ны́би дзвир та́кий, али ўона́ сьї дойїла так йак коро́ва, і на́сла сьї на' доро́гойу, тайа ланьа. І він ййї хты́у застрѣ́лити, ту ла́ньу. Вона́ ўзяла́, ста́ла ўты́кати, шче так кавало́к у лис від доро́ги; він за не́йу стау іти́, де ўона́ сьї подьїсьть. Аш прийшла ўона́ і сховала́ сьї ў та́ку нурӯ, була́ така́ гора́, ў ті горі́ така́ там йа́ма бу́ла, і та ла́ньа туди́ увійшла́. Він сибі́ мисли́: „Пиду́ йа туди́, до те́йї йа́ми, по-

диўлю́ сы.“ І вона́ там була́, та йи́го жона́ і с ті́ми ды́тьмі. Так сы́
юна́ с те́йу лані́йу присво́йла, шчо вона́ йі́ дой́ла так йак коро́ву,
і тим молоко́м жи́ла і йі́йі ды́ти. Але йак та ла́нѣа туди́ уві́йшла, і він
пішо́у за не́йу, і вона́ йи́го пізна́ла, та йи́го жі́нка, шчо там сиды́ла,
де та ла́нѣа. Але фети́дала сы́ до не́го вийти́, бо ўже́ бу́ла така́ на́гла,
шчо з не́йі оде́жа ўблетьі́ла, шчо на себ́і ма́ла. Ка́же до не́го : „Му́жу-ж
мі́й, шчо ти ту́тай ро́биш?“ — так до не́го вітпо́віла, ў ті́ норі́. Він
вітпо́віў до не́йі : „Хто-ш там йи́? ходи́ съуди́, бо йа не мо́жу тебе́ пі-
зна́ти, хто та́кий?“ — А ю́на до не́го відпо́віла : „Та-ш ти мі́й муж,
а йа тво́я жона́!“ — Сказа́ў він так шче́ раз : „Та ходи́ съуди́, бо йа
тебе́ не мо́жу пізна́ти!“ — Подала́ ю́на то́й пе́рстинь йи́му, шчо він
йі́ покину́ў у до́ма, і те́йі полови́ну хусти́ни : — „Йак не ві́риш, то на
знак!“ — так ўотпо́віла ю́на. — „Та ходи́-ш съуди́ до ме́ни!“ — Ду́жи
сы́ він фты́шиў с то́го, шчо йі́йі здіба́ў. — „Ни вий́ду до те́би, бо
йи́здім ду́жи на́гла, оде́жа з ме́ни ўблитьі́ла, бо йа ўже́ доўги́й час ту́тай
ме́шкайу, в ті́ норі́.“ — Зья́ў він с се́бі оде́жу скину́ў сво́ю і пода́ў
йі́йі : „На, ўбері́ сѣа!“ — Убра́ла сы́ она́ ў йи́го оде́жу і допі́ру вона́
вийшла́ до не́го. І ду́же сы́ він фты́шиў с то́го, шчо вже́ сво́ю жону́
здіба́ў і сво́йми ды́тьмі. Узья́ў він йі́йі на брі́чку на сво́ю і тих два
хло́пці, шчо були́ з не́йу і ду́жи з вели́ко́йу хы́нцы́йу йі́хаў до до́му,
до сво́йх ро́дичі́ў на-за́д. Прийі́хали ўже́ оні́ до до́му, до сво́го пала́цу.
„Спра́ймо тепе́р баль та́кий вели́кий, роспи́шим по ца́лім кра́йу та́кі газе́ти,
шчо мо́жи на ті́м бальу́ бу́дут с тве́йі фамі́льні́й і з ме́йі.“ — Спра́вили
ю́ні то́й баль, бага́цько наро́ду бу́ло на ті́м балы́ с ца́лого кра́йу. Ста́ла
ю́на ка́зати ме́жи тими́ ўсе́ма го́сьтьмаи : „Шчо ро́бити та́кий ма́тері, шчо ма́ти
каза́ла дочку́ стра́тити, бо хты́ла йти́ сама́ за-муж, а дочку́ сгра́тила?“ —
Обзива́йть сы́ та ма́ти йі́йі, шчо йі́ каза́ла сгра́тити то́му льо́кайові́, заве́сти ў
лы́с... шчо то́й льо́кай при́ныс знак... Та ма́ти ни спо́ды́вала сы́, жи́ то йи́ст
йі́йі дочка́, бо та йі́йі рука́ ўже́ віросла́ дру́га, шчо йі́йі каза́ла відрі́зати,
а то акура́тні́ бу́ла йі́йі дочка́. І ка́жи так дочка́ : „Шчо та́кий ма́тері
ро́бити за те́йі?“ — Ка́жи так ма́ти : „Панове́ го́сьцьці́! перепра́ма́йу вас,
шчо бу́ду ка́зати — взы́ати таку́ ма́тир, приви́зати́ о́гирові́ до фоста́
і пу́стити ў чи́сте по́ле!“ — Так сама́ сиб́і ма́ти засуди́ла ; але́ вона́ сы́
не спо́ды́вала, жи́ то йи́ст йі́йі дочка́ жива́. Тра́фила акура́тні́ на сво́ю
дочку́, і сама́ сиб́і засуди́ла та́ку тѣашку́ сме́рть! У́же кі́нець йі́йі.

Записано від Андруха Кравіцкого в юлі 1894.

В сій казці спутані два мотиви: мати заздрісна на красу дочки наже її стра-
тити, гл. Musäus, Volksmärchen der Deutschen „Der redende Spiegel“; O. Kolberg,
Lud III, 129; XIV, 69—72; Grimm, Kinder- und Hausmärchen I, 237—246; Аона-
сьєвъ, Нар. русскія сказки II, 240—244; Худяковъ, Русскія сказки I, N. 16; III. N. 90;

Nowosielski, Lud ukraiński I, 245; Gliński, Bazarz polski I, 165; Hahn, Griechische und albanesische Märchen II, 134—143; Schott, Walachische Märchen N. 5; порівняй також Афанасьєвъ, Поэтические воззрѣнія Славянъ на природу II, 715—716, — і мотив середньовікової повісти-поєми про св. Геневефу, гл. K. Simrock, Die deutschen Volksbücher I, 381—439 і численні рефлексії сеї повісти в устах люду, гл. Grimm, Kinder- und Hausmärchen I, 342—347; II, 51—55; Wolf, Deutsche Hausmärchen 168—177; Hahn, Griechische und albanesische Märchen II, 40—49, пор. Renaud, Vie de sainte Geneviève в журналі Romania, Revue trimestrielle, XVII, 331. — I. Ф.

24. Як швець чортови записав ся а до неба дістав ся.

Буў то йїдєи швець дўже бідний, він не маў вітки жїти; але взяў, записаў сьї злѡму дўхови. Та й йак він записаў сьї, на дваїццїть і штїри рѡки, от прийшлѡ, дѡсїть, жи він маїи вже на тїлько [оповїдач показує рукою на горлї] фьсѡгѡ: і пїєти маїи шо і пїти маїи, подостатком фьсѡгѡ. Так йїму лўди завїдуйут, тому шеўцєви. От, пережїв їн гѡїно сибї черєє тих дваїццїть штїри лїта, так ужє скїнчить сьа йїмў тї лїта. Али їшоў сьватїй Петрѡ і Паўлѡ і Сус Христѡс, їшли ўони ўсї три і нїч йїх захопїла, та й кажут до нєгѡ: „Може-б ми ў вас переночували?“... — Але швець злѡму пїтписаў сьї, то ўжє ни стойаў ў йїх ласку. Али жїнка булa дўже милосєрдна (дѡброї вѡлї) та й каже: „Та переночуймо тї лўдє“ — до нєгѡ. От, та й він каже: „Ну, то переночуймо“... Але-ж Сус Христѡс знаў, жи він ўжє пїтписаний злѡму, бо він ўсї мїсли знаў йїгѡ. І кажи: „То льагаїти — каже — спати у шѡпї, ў стѡдѡлї“... Але жїнка каже: „Трєба тим лўдьям дати вечєрати“... — От спрaжила ўѡна молѡка і далa йїм по скїльнцьї молѡка і хлїба по кавальчику. Вѡнї то повечєрали і подьаковали; на дрўгїй дєнь поўставали рaно, то кажут: „Шѡ-би вaм. папї гѡспѡдару, дарувати за тѡїи, за тї нїчлїгї?“ Але він каже: „Шѡ вaша ласка“... — А вѡнї кaут до нєгѡ: „Ну, та шѡ-ж би ви сибї жадали?“ — А швець каже: „Йа-б сибї то жадаў, жи-би хто сьїў на мѡїїм стїльчику, то жї-би ни ўстаў, поки йа йїму ни скaжу: ўстань. Дрўге: хтѡ-би прийшоў ў мїй сад, а потрaс мѡїу слїў-кѡїу, то жи-би ни поступїў сьї, поки йа ни скaжу. А трєтїи зноў, жи-би хто прийшоў пїд мѡїї вїкнѡ, йак прїїде, то жї-би сьї ни поступїў, поки йа ни скaжу“. І тї далї йїму тѡїи і забрaли сьї і пїшли. Ну, і пўнтом вїїшло тѡму дваїццїть штїри рѡки, те й вже прїхѡдит злїй по шеўцѡ. Прїхѡдит та й каже: „Ну, ти ўжє знаїиш, жи тї лїта вїїшли, жи ти буў записаний“... — Але швець каже: „Ну, то прѡшу сьїсти сибї на стїльцї трѡшки, закїм йа повечєрайу“. — Так злїй тѡї дух йак сьїў

на стільці, так той сидіт, швец повечераў, — той сидіт, кру́тит сь; та бо той злий ка́же: „Ну — ка́же — ходьм!“ — Швец ка́же: „Ну, то ходьм, збираймо сь!“... — Та бо злий ни мо́же ўста́ти. Та й він от сидіт, та й вже прубуйи, прубуйи́ть сь раз — ни мо́же ўста́ти. Та бо вже й дивить сь й прубуйи́ть сь дру́гий раз та й ка́же до шеўця: „Пусті мене!“ — А той ка́же, швец: „Йак ти ше миньї придоўжиш на тім свѣты штіри ро́ки, то... то тьї пұшчу“... — Ка́же злий до не́го: „То придоўжу тибі, ни бўду тьї зачїпаў штіри ро́ки, али пусті-ж мене!“ — Той пустіў.

Пұнтом жиў швец зноў штіри ро́ки, го́йно жиў сибі; але скінчи́ло сьа йму штіри ро́ки, приходіт зноў до не́го той шата́н — але ўже ни йшоў до ха́ти, тілько стаў сибі під вікно́м. Та й ка́же: „Ну, шеўче, збирай сь!“ — Ка́же: „Добре, добре, йа ўже знайу сам, почекай“ — ка́же. Ка́же: „Нех йа повечерайу, та й — ка́же — бўдемо йти.“ — От, за-кїм то швец повечераў зноў, той стоїт, стоїт такі під вікно́м. Та й ка́же швец до не́го: „Ну, то ходьм ўже!“ — Вийшоў на двір, а чортїско ни мо́же поступи́ти сь від вікна́. Той клі́че йго́, а той ни мо́же поступи́ти сь. Та й про́сить сь в не́го, ка́же: „Та-ж пусти мене живого!“ — Ка́же: „Йак подаруйиш ше миньї штіри ро́ки ту́тай жити, то тибє пұшчу.“ — Так він ка́же, чорт, до не́го: „Ше бўдеш жиў штіри ро́ки, пусти мене!“

Ну, перейшло́ тих штіри лы́та, приходіт зноў тре́тій до не́го, ўже той старший сам прийшоў до не́го, кривий той, жи на йдні нозы́. Те й ка́же: „Шеўче, ну, чо́му ти сь ни збирайиш ўже?“ Ка́же: „Кілько-сь крутиў, то крутиў, а тепєр збира́ти сь мұсиш іти вже.“ — А той швец ка́же до не́го: „Натрасьм ми собі сливо́к на дорóгу!“ — Ка́е: „Йа бўду збираў сь, а ти піді натрасі, бўдим ма́ли шо йісти.“ — Йак стаў чорт трасті слиўко́у, трасє та й трасє та й трасє та й трасє та й бес перестаньа ўже трасє. І про́сить сь шеўця: „Вже пусті менє, ўже до́сить бўде!“ — Він ка́же: „Йак ти миньї ўсьо́ подаруйиш, то йа тибє пұшчу.“ — А він ка́же до не́го: „Всьо тибі подаруйу, пусті мене живого!“ — Та й швец ка́же: „Ну, то йди собі!“ — Та й злий той пішоў. — Али мину́ло то́му ше рік чи два швец прожйў, два ро́ки ше прожйў по-тїм те й поме́р. Йак поме́р, так він, швец, прóсто йде до не́ба. Але сьвятий Петро́ йио — він йде ў бра́му — сьвятий Петро́ йиго́ за плє́чі та й не пускайи, ка́е: „Та ти зло́му дұху пітнїсаў сь, де ти тут мо́жеш вльїсти до не́ба?“ — Али швец такі напєр сь, такі форт, йак жид. Але пішоў сьвятий Петро́ до Ісұса Христа́ та й ка́же: „Го́споди Бо́же, шо ми будем робіти с тим шеўцем?“ Ка́же: — „Він пітнїсаў сь — ка́же — шата́нови, а він тепєр хо́че до не́ба — кае — досту́пїти“... — А Ісұс Христóс ка́же до сьвато́го Петра́, ка́же: „Та ти до́бре знайиш,

йак він нас пириночуваў. Пусти там ййго за браму, нех чоботи роби“... — (То коли-сь було праўда...). — І такім способом швец прийшоў до царства небésного.

Від Миколи Кравіцкогo записано в марті 1894 р.

Паралелі: Ciszewski, Krakowiacy I. N. 115, 116, 118, 121; Аѳанасьевъ, Нар. русскія сказки IV, 249; М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія и рассказы стр. 120—123. *І. Ф.*

25. Христова похресниця.

Було двойи такіх старéньких, ни мали доўго дытій, по-тiм ўже мали ў старіх лытах дыўчынку. І він такий дуже бідний буў, жи ныхтó навiть ни хтыў йти за кумі. Та й він вже взяў, баба йі він, та й идут обойи до ксьондза, вже ныхтó ни хтыў йти. Та й идут та й здібали на дорóзѣ дыда старéнького, та й він того дыда просят, ны-би за кума. Той дыд ни відмагаў сѣа та й вже идут фсы трóйи, идут, вже та баба і той батько і той дыд, фсы трóйи йдут. Али идут та й здібали паныі таку дуже файну; та й той дыд каже: „Просіи тейі паныі, то ўона піде за куму.“ А він сѣа стидаіи, кае: „Та де ўона до мене піде, до такоо бідного!“ Той дыд каже: „Піде, піде, но просіи, то ўона піде.“ — І він попросіў і вона пішла. А то той дыд буў Сус Христóс, а та паныі то пресъватá Ды́ва була. Та й вже ўхрестили те дитиньáтко те й вже идут до дому; те й він йіх не кліче, тих куміў, до себи, бо ни майи до чогó. Те й той кум кае: „Ну, то ми, куме, підём з вами“... Каже: „Чогó-ж йа вас б́уду клікаў с собойу — каже — коли йа ни майу навiть шкірочки хлы́ба ў до́ма“... — Ну він каже: „Не гризи сѣа, ми так підём, а-би-сьмо свойу куму відвідали і твій дiм відвідали.“ — Те й вони по-приходили те й посидали, той кум сѣў і та кумá, коло столá посидали, те й він каже, той кум, до тоо свóо кума: „Біжи-но до комóри, може там де-шчо майиш, то нас приймеш — каже — трóхи.“ — Він каже: „Куме мій вірний, чогó йа піду до комóри, коли ў мойі комóри ни ма ныц, хоць розвали йі, то ни ма ныц, ны крішки, нычóго“... — А він такий йго ўчениў сѣа, каже: „Біжи-но, біжи, там шо-сь йи“... — Та й пішоў кум до комóри, а там ўсьо йи, шчо душá забáгнэ, ў комóри, на ўсы бóки: і хлы́б бóхонцѣами і коўбáси і мнѣ́асо і ўсьо, шо душá забáгнэ, шо потреба, то ўсьо сѣа ў комóри напоўни́ло, поўна комóра... Те й він сѣа з-разу трóхи зѣ́акаў, трóхи зра́дуваў, жи то так пёрше ныц не б́удо; а по-тiм взяў ўже, нарізаў тоо мнѣ́аса, кобáс, те й приймаў сибі тійі кумі. Ті й вони... вже він йіх приймаў, вже сѣ найіли дóсить, та й той

кум ка́же: „Ну, тепе́р-би-сьмо ви́пили або ви́на, або пи́ва пи́сьля то́го йи́дзє́нѣа“... — А ви́н сѣа зноў скрѣ́виў, жи ни ма́йи гре́йцара, жи ни ма́йи за шчо при́нєсти [коли-сь до́бре бу́ло: Сус Хри́сто́с ходи́ў по землѣ́, за ку́ма бу́ў!...] Ка́же: „Ви́жи-но до ко́мори, там де́-шчо надѣ́лєш ви́пити“ — той кум сказа́ў до не́го. Та й той кум пи́шоў, але ди́вить сѣа: стои́т пи́ўбóчок пи́ва і ви́но ў бутелька́х, ўсьо́. шчо ду́ша заба́гнє, ў ко́мори. І во́ни ўже си́бі на́пили сѣа і ку́му сво́йу покaрми́ли, і вже по-ти́м поси́дѣли си́бі, подѣ́ковали, і на ви́тхóды ка́же той кум, Сус Хри́сто́с: „Йа ти́би ўже, ку́ме, йа́кий-сь подару́ночок дам, ти́ сво́йї похрѣ́сницѣ́“... — І нѣ́ц ви́н ни да́ў, но бе́рєзовий пру́тик, і ка́же: „Во́на... во́на бу́де ти́би дуже́ спо́кійна, нѣ́ди ни бу́ди пла́кати — але бу́дєш йи́ би́ти тим пру́тиком, нѣ́дє́, но по чѣ́колотках“... Ка́же: „Ти́ ни бу́дєш ма́ти шча́сьѣа за не́йу, но до двана́йцѣ́ть ли́т, а по двана́йцѣ́тох ли́тах ти́ йи́ про́дасѣ́.“

От во́но так со́бі росло́ і дуже́ спо́кійне́ бу́ло, та ди́ти́на, нѣ́ди ни запла́кало, та́ке спо́койни́ бу́ло, жи нѣ́ди ни запла́кало. От так вже бес па́ру ли́т во́но росло́, росло́ і нѣ́ди ни запла́кало, та́ке до́бре бу́ло. І во́ни си́бі за па́ру ли́т нага́дали за той пру́тик, жи то той кум да́ў, во́ни йи́го положи́ли де-сь бу́ли, те й во́на ка́жи: „Ти́, чоло́вичи, гѣ́адѣ́-но того пру́тика, шо той кум нам да́ў“... Те й ви́н найшо́ў той пру́тик де-сь на по́лицѣ́, де-сь бу́ў залoжи́ў на по́лицѣ́, і зѣ́баў ту ди́тинку по чѣ́колотках і во́но за́чалó пла́кати грѣ́шми. Дуже́ сѣа зра́дуваў тим і шо раз ўже по трóшки ту ди́тинку би́ў і ўо́но ўсє́ йи́му пла́кало грѣ́шми; і ви́н до тако́го ма́йóнтку ди́йшо́ў, жи йи́му а-ж лѣ́ди за́вѣдували. Вже йа́к ди́йшо́ў дуже́ до ма́йóнтку, за́чаў си́бі та́кі палáпи му́ровáти, та́кі му́ри розма́йті́, палáпи, та́кі до́ми, — а ўже́ ти́ дѣ́ўчи́нѣ́ нѣ́-би кінчи́ў сѣа двана́йцѣ́тий рѣ́к, ўже́ йи́шо́ў йи́ двана́йцѣ́тий рѣ́к. По́-ти́м йа́к за́чали́ йи́му лѣ́ди... на не́го зѣ́пати, на не́го на́рѣ́кати, далѣ́ йи́го до цѣ́сара, жи ви́н сам грóшѣ́ рóбит. Ду́шѣ́ру цѣ́сар зѣ́йха́ў до не́го зѣ́ сво́йїми́ ми́ни́страми і хтѣ́ў йи́го гарешту́вати, нѣ́-би фѣ́си гово́рили, жи ви́н сам грóшѣ́ рóбит, жи ви́н та́ким дуже́ ма́йу́чим ста́ў, нѣ́-хтó не зна́ў, шо то сѣ́ ста́ло. Та й ви́н вѣ́заў ту ди́тинку, — вже́ дѣ́ўчи́нна бу́ла, ўже́ двана́йцѣ́ть ли́т йи́ ста́ло, ўже́ дѣ́во́шка бу́ла, — ви́н йа́к ту дѣ́ўчи́ну поста́виў на-се́ред хáти, йа́к зѣ́баў йи́ тим пру́тиком, йа́к во́на за́чала́ пла́кати ти́ми грѣ́шми, то сѣа так си́лѣ́кала по бóки ти́ми грѣ́шми, та́ку кóпу напла́кала ти́ми грѣ́шми. Той цѣ́сар йа́к на то подивѣ́ў сѣа, та й ка́же: „Да́й ми́нѣ́ йи́ї за не́ви́стку, йа́ йи́ї о́змѣ́ за не́ви́стку“... Те й во́ни за́-раз си́бі нага́дали, жи то той кум йи́м каза́ў, жи то: „До двана́йцѣ́ть ли́т бу́дєте ма́ти шча́сьѣа“ — та й во́ни вже́ ни збо́ронѣ́ли йи́ї за не́ви́стку до цѣ́сара. Те й ви́н сказа́ў там, котро́го днѣ́а там: ни при́йде́ сам по́ ньу, но при́шлє́ сво́йу́ ви́рни́цѣ́у і при́шлє́ йи́ сѣ́кнѣ́ розма́йті́йи́ і во́на йи́ вбе́рє́ і во́зьме́

її, та вірниця, нї-би до цїсара. То вона по нїу прийїхала, та вірниця, привезла їй шматя, сукнї розмаїті, ўбрала їїї, і хтїў їй батько даїти на дорóгу йакé-сь йндзéня, нї-би то їй рідний батько, а вона нїц ни хтїла, та вірниця, каже: „Йа маїу своїй фсё, йндзéня і пнтьа, на дорóгу“... Каже: „За-дóсить ўсёго маїу, ни трéба вам нїц да-вати“... Та й вїїїхали вже та й йїдут та й йїдут, вже в далéку горóгу йїдут; та й вона ўже дўже зголоднїла, бідна та дїўчинка, а вона їй ни дайї, та вірниця. Та й вона каже: „Йа йїсти хóчу“ — та дїўчина. Те й вона каже: „Дай жи рўку відрїзати, то йа тибї дам йїсти!“ — каже та вірниця. Та й вона їй взяла трóшки зїсти, ни дала їй шмат, но трóшки перехопїти їй дала (то то вже по ті руцї, шо відрїзана була). Те й зноў йїдут та йїдут, зноў ў далéку дорóгу, те й вона зноў зголоднїла (жи-б була терпїла, бідна, ўже...). Вона зноў сказала: „Йа хóчу йїсти!“ — А вірниця кае: „Дай-же дрўгу рўку відрїзати!“ Те й вона дала дрўгу. Ну, та й дала їй зноў трóшки йїсти, ни дала їй шмат, жи-б сьа дўже найїла... Ну, та й зноў йїдут та й йїдут та й ўона зноў зголоднїла те й зноў прóсит: „Дайте минї зноў ше трóшки йїсти!“ — Те й вона каже: „Дай-же во́ко вїньяти!“ — Те й вона дала во́ко вїньяти, бо дўже йїсти хтїла; те й вона їй дала трóшки зїсти, али ни багáцько. Та й зноў йїдут та й йїдут, ўже там пару миль ўїїхали зноў, та й ўона зноў каже: „Йа хóчу йїсти“... Тїй вона каже: „Дай-же дрўге во́ко вїньяти!“ Те й вона дала друге во́ко вїньяти те й вона їй нагодувала трóшки — бо вона ўже ни вїдыла і ни ма́ла рук, то вона їй нагодувала. А вона, та вірниця, ма́ла такў дочку, йак вона, така зоўсьїм до неїї була подóбна. Те й ўже блїсько цїсара те й та дочка їй вїбїгла, теїї вірницї, вїбїгла в лїс, та дочка; та й та вірниця взяла с теїї шматя те ўобдérла, ті сукнї, те й їй взяла те й в лїсї скїнула, ту бїдну, ту без рук, без нїг, ту тёмну. Вона взяла своїу дочку вбрала те й привезла до цїсара; те й цїсар там не прубуваў, чи ўона плаче грїшми, чи нї, бо йїмў ни тре грóші, вїн маїи. Та й взяў, поже-нїли сьа, той цїсарїў син з неїу; а та собї лежала ўже бідна в лїсї без рук без нїг, от бідна лежала. Те й вона лежїт, але прийшло шчо-сь ворóхайи неїу; те й вона сьа зьякала бідна, бо вона тёмна. І пнтайї — каже: „Шчо то такé мене рўхайи?“ — Вїн каже: — а то пустéльник прийшоў до неїї, такий, жи вїн сибї сидїў в лїсї на такї хатї, на пўсьтї — та й каже: „То йа їй пустéльник, ни бїй сьа!“... Уна каже: „Возьмї-ж мене с собóйу.“ А той взяў їй та й привїс до теїї свейї пўстки. Те й вона каже: „Дай минї шчо йїсти, бо йа йїсти хóчу“ — до то́го пустéльника. А вїн каже: „Шчо-ж йа тибї дам, коли йа нїц ни маїу, йа но тїми корїнчиками жийў, шо в лїсї“... Она каже: „Бїжи де йакў пта́ху забий те й зварїш та й будемо йїсти“. А вїн кае: „Чїм-же

їа забійу, коли їа ни майу нї піштолїта, нї рушницї, нї нїц"... Уна каже: „Шо-сь підо мнїю лежїт, давїт менє возьдє“. А він подивїу сьа, а то рушниця під нїю лежїт! (Так Бог даў, вона така була мучаниця, так їїї мучили). Те й він взяу ту рушницю, пішоу та й забїу пару птахїу, та й вже зварїу те й вже сїбі покормїли сьа ўбойи, їїї нагодуваў і сам зїу, вона ни мала їак, бїдна. Те й зноу лежїт вона, лежїт те й каже: „Возьдє шо-сь підо мнїю зноу їи, їдї-но возьмєш“. Він дївить сьа, а то під нїю рўки лежать. Те й він а-ж зьакаў сьа те й каже: „То їакї-сь рўки, де-ж їа їїх подїїу?“ Она каже: „Возьмї їїх і підї, там на долини їи кринїчка, і возьмї ті рўки розмочї“ (вонї дуже засушанї були, ті рўки). І він так зробїу, послўхаў їїї; принїс ті рўки і каже: „Де-ж їа їїх подїїу?“ А вона кажи: „Притулї мишї до тих кїктыї!“ Та й він попритўлюваў та й вже вона майи рўки. Та й вона зноу каже: „Шо-сь возьдє зноу підо мнїю лежїт.“ Вже рўки майи, вже беспєчна. Те й він дївить сьа, вїньаў с-під нїї — а то ў папєрі вочї. Вона каже: „Возьмї ж підї і ті вочї там розмочї.“ Та й він пішоу, розмочїу ті вочї ў ті кринїцї і принїс. Она каже: „Возьмї-ж мишї попритўлуй“ — (до тих їамок, шо то були по-вїрїзуванї). Та й він взяу, попритўлюваў та й вона ўже майи вочї. Та й по-тім вже вона каже, мїже за два дньї ўже, за три дньї: „Возьмї-но ти їакого прўтика, бїдєш мене бїу по чїколотках.“ А він каже: „На шчо-ж їа тебє бїду бїу, ти така-сь бїдна була, калїка, такї-сь мўку терпїла — за шчо їа тебє бїду бїу?“... А вона каже: „Ни питаї нїц, но послўхай менє, то фсьо дїбре бїдє.“ Їак він її зачаў тим прўтиком бїти, затьаў її так по-малєнько по чїколотках, она зачала плакати грїшми; то так наплакала тих грїшїй жи ўже дїсїть. Та й він поїїхаў до мїста, во так до Брїдїу, їак то там де до мїста мїже, та й накушїу їидзєньа розмайїтого... дїсїть, жи ўсьогї накушїу, шо трєба до їосподарства. По-тім... та й вона фсьє казала сьа бїти, часто, тим прўтиком; от він їїї фсьє вже бїу бїу і вже дїже сїбі... вже грїшї шмат вже мали, те й вона казала такї палаци, їак у їїї батька ў рїдньогї, такї казала вїставити. Їак він такї повїставляў, фсьє такє самє, їак в їїї батька булї, ў тїгї рїдньогї, такї брामी зальїзнї, — та й цїсар поїїхаў на польуванья та й поїїхаў та й зблудїу з дорїги, запїзнїу сьа, — чи зблудїу чи запїзнїу сьа, те й прїїїхаў з лїокаїом с тим своїм пїт ті брामी та й каже: „Застўкаї-но, мїже-б ми тут переночували, шо ту їи за їакє тут ланїство їи“... Те й він застўкаў, тїй лїокаї, а тїй вїїшїу, їосподар, та й каже: „Мїже-б ви нас переночували?“ — Каже: „Дїбре, дїбре, прїшу, прїшу на нїч“... Та й вонї прїїїхали те й вже там він їїх принїаў файно, чим маў, то прїняў; на дрїгїй день цїсар вїдїїздїу і прїсїу їїх дїже ўбїдвоїи до сєбе на балї, те й на котрїй-сь там ўже,

він уже сказаў на котро́й час, йа там не зна́йу; те й вони́ пої́хали на той балъ до цы́сара. Те й там уже ўот позасы́дали доўко́ла ў цы́сара за столо́м, шмат го́стий було́, та й вже сьа там балюва́ли та й де-йа́кі сто́рїї каза́ли, так ўсы́ ў ко́лыїу, йак то на балю́. Те й прийшла́ уже до не́йї ко́лыїа, каза́ти ту сто́рїїу, до те́йї, шо то ўона́ була́ биз рук, биз ніг. Те й вона́ ка́же: „Йа́ буду́ каза́ти сто́рїїу, але про́шу позами́ка́ти ўсы́ двє́рі!“ Там була́ та неві́стка, та уже ві́рни́ця по-ті́м дога́дала сьі. Те й вона́ до́піру зачала́ роска́зувати сто́рїїу те й зачала́ роска́зувати, жи: „Там в і́йдні́м си́лї йа чу́ла, шчо і́йдна́ ды́ўчы́на пла́кала грі́шми.“ Та й ка́же: „Йі́йї цы́сар взыа́ў за сво́йу неві́стку; али́ цы́сар не й́хаў сам по н́у, но ві́проваді́ў сво́йу ві́рни́цу. (А та ві́рни́ця а-ж міні́ть сьа, зна́йи, жи́ бу́де йі́ цембро́хия, — а то та́кі ни ба́йка була́, по пра́уда ко́лі-сь). Те й ві́рни́ця ни да́ла йі́ йі́сти, вона́ д́ужи зі́хты́ла йі́сти, каза́ла йі́йї да́ти ру́ки пові́дрізува́ти. Она́ йі́ да́ла тро́шки йі́сти те й йі́дут те й вона́ зно́ў зголо́дны́ла д́ужи, те й вона́ ка́же: „Йа́ х́очу йі́сти“ — она́ ка́же: „Да́й-же во́чі ви́брати.“ Та й вона́ ви́брала во́чі, да́ла йі́ тро́шки йі́сти; ну, та й вже прийі́хали бли́сько цы́сара, тй́ й ви́бігла́ йі́йї дочка́, те́йї ві́рни́цы, те й вона́ взыа́ла з не́йї ті́ с́укны́ ўобде́рла, ўбра́ла сво́йу дочку́, те й взыа́ла йі́, ту, ски́нула під дере́вину в лы́сы, те й вона́ так лежа́ла, а-ж прийшо́ў пу́стє́льник та й йі́ взыа́ў. О-же так Па́н-бі́г да́ў, жо вона́ по-ті́м ма́ла во́чі і ру́ки ма́ла.“ Те й ка́же: „Ош-то йа́ вам тепе́р, ми́лі го́сьцы, ка́жу, шо то йа́ йі́ сама́. Типе́р-же про́шу бі́ти ту ниві́стку по чи́колотках, чим она́ бу́ди пла́кати.“ За́чали́ йі́ бі́ти — ўона́ пла́че та́кі сльоза́ми, та ниві́стка цы́сара (йак до́бре скро́пи́ли). „Ну, тепе́р-же про́шу бі́ти мене́ по чи́колотках.“ Ту́піру за́тьяли́ йі́ по чи́колотках — вона́ взыа́ла пла́кати грі́шми, напла́кала д́уже шмат грóшій. Оже ті́ го́сьцы д́уже сьа ўсы́ здивува́ли с то́ўо. Ту́піру цы́сар вже ўві́риў, жи́ то йі́го́ то ўже ниві́стка ма́ла бу́ти. Ту́піру цы́сар каза́ў кінну́ти... запалі́ти ќупу те́рну, кінну́ти ту ві́рни́цу сво́йу на спі́д, а ту йі́йї дочку́, а сво́йу неві́стку на ве́рха, ў то́й вогóнь. Ту́піру ўо́жени́ў сьі то́й син с те́йу та́кі, шо пла́кала грі́шми, взыа́ў шльуб... І так ка́пара́йут і до́сьі.

Від Юрка Соколовського записано в авт. 1894 р.

Є се варіант казки „Дівчина каліка“ (ч. 11). До поданих там бібліографічних вказівок додай ще: М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія и рассказы стор. 304—307; Аѳанасьевъ, Нар. русскія сказки, III, 31—41; IV, 368—377, де подана богата література, а надто Житє і Слово III, 377—381 і статю Л. Р. (М. Драгоманова?) Корделія Замарашка (Вѣстникъ Европы 1886).

І. Ф.

Показчик казочних і інших мотивів, ужитих в казках NN. 1—25.

(Зладив др. Іван Франко).

Баба ненавидить свою пасербицю, велить дідови відвести її в ліс, а коли ця вертає з ліса з богатим віном, велить дідови за- вести там і свою ледачу дочку, котра там гине	51—52
„ збирає кістки своєї дочки і продає їх жидови за шістку	52
Батько лізе на колінах напротив сина, котрого вперед був скривдив	20
„ вмираючи велить синам, щоб кожний за чергою прийшов у ночі вартувати на его гріб	36
„ встає в ночі з гробу і дає вартуючому синові волосок із своєї голови, що уможливує синові добути королівство	36
„ покидає дочку в лісі таким способом, що завішує дошку на дереві, вітер лопає дошкою, а дочка думає, що батько дрова рубає	52
Березо-вабій — хлопець найдений у лісі під березою, гнівається за те, що его називають знайдою, покидає прибраного батька і їде в світ	76
„ помімо триразової остороги коня піднімає знайдене по до- розі золоте перо	76
„ стає у царя на службу за конюха, цар завдає ему три тяжкі роботи, котрі він сповнює при помочи свого коня	77—78
„ ловить морського оґера, морського птаха і морську панну і за те дістає царську дочку за жінку	77—78
„ перед сльбом має скупати ся в кіпучому молоці з 45 цар- ських кобил, сповнює се при помочи свого коня і скупавши ся робить ся ще кращим, як був уперед	78—79

- Березо-вабій** воює з трьома царями без війська і змушує їх до відвороту хрестом вирваним з землі при дорозі 79
- Березовий** прутик, дар Христа, має таку силу, що коли вдарити ним дівчину (Христову похресницю) по чиколотках, то вона плаче грішми 93, 94, 96
- Біда-вдовиця** ловить кожного, хто вилізе на її яблінку 67
- „ гонить за втікачем, а зловивши хоче его спекти і з'їсти 97
- „ всаджена в піч вискакує з неї, здоганяє втікача, вскакує ему на шию і каже ся везти 67
- Біди** не шукай, вона сама йде за тобою; вона не по лісах ходить, а по людях 68
- Бідний чоловік** записує злому те, о чім сам не знає 46
- „ за пару літ має дочку 46
- „ згоджуєсь дати їй злому і обтинає їй сокирою руки, щоби злий міг її взяти 46
- „ вішає ся дізнавши ся, що его дочка, отак скалічена, зістала уздоровлена і зробила ся великою панею 47
- „ за чвертку жита для жінки і дітей дає собі око добути, за другу чвертку друге, опісля каже себе сліпого вивести під фігуру як жебрака 69
- „ коли ему вродила ся дівчина, не може знайти кумів 92
- „ здибає Христа в виді старого діда і Богородицю в виді пані і просить їх за кумів 92
- „ не просить їх до себе на гостину, бо не має чим їх гостити, та вони самі запрошують ся до него 92
- „ на жадане кума-Христа йде до комори і знаходить там багато всячини до їди і пиття 93
- „ від кума-Христа одержує в дарі березовий прутик, котрим має свою дочку бити по чиколотках, від чого вона плаче грішми і він робить ся богачем 93
- „ віддає ту дочку цісареві за жінку для его сина 93
- „ обмовлений зависними сусідами, що робить фальшиві гроші
- Бог** не допускає злому духови взяти душі вевинної, скаліченої дівчини 46
- „ дає кріпость скаліченій дівчині 46
- Богач** вибирає брату бідному очі за дві чвертки жита 69
- „ переконавши ся, що той бідний не тільки провидів, але й великі гроші роздобув, просить его, щоб і ему очі вибрав 75
- „ з завязаними очима сидить під тою самою фігурою, де сидів его сліпий брат, і гине розірваний птахами 75—76

Богородиця в виді гарної пані пострічає ся бідному чоловікови і на его запросини йде до него за куму	92
Брат невдячний стинає в лісі підступом брату голову, щоб жити з братовою жінкою, але опісля жалує сего і бажає віджити вбитого брата	35
„ чинить се при помочи крука	35
„ гине привязаний оґерови до хвоста	36
„ старший повинен уперед женити ся, ніж молодший	82
„ молодший уважає себе слугою старшого	82
„ старший предлагає молодшому лягати коло своєї жінки з одного боку, а він буде з другого	82, 83
„ старший хоче молодшого пустити спати з его жінкою, а сам єму вступить ся	83
„ молодший пильнує з ночі сплячого брата і братову, і довідує ся, що їм грозить небезпека	83, 84
„ не може їх остерегти, бо єму загрожено, що стане каменем, для того вартує далі лежачи під ліжком і вбиває змію з семи головами, що хотіла пожерти сплячих	84
„ заховує вбиту змію, а з сімох голов відрізує язики і ховає собі на знак, опісля стирає кров з підлоги і злизує язиком з сорочки сплячої братової	84
„ оскаржений перед царем за чужолозство і засуджений на смерть оповідає все, показує язики і стає каменем	84, 85
„ по сімох літах потручений братовою опять оживає, немов зі сну прокидає ся	85
Вандрівний , що хоче бачити, як сонце сходить і як спочиває	3
Вбитий , оживлений живущою водою, встає і каже, що спав	35
Військо на царський розказ стріляє девять разів на віват на честь будущего царського зятя	38
Вікно , під котрим хто стане, не може відійти без дозволу властивця дому	90, 91
Вірниця царська за страву відрізує дівчині, що має бути царською невісткою, в дорозі руки, ноги і виймає очі, по чім викидає каліку в лісі, а в її оліж убирає свою дочку і віддає її за царського сина	94
„ здемаскована на царськім балю гине разом з дочкою спалена на терновім огні	96
Вода така, що вмивши ся нею 60-літній дід може стати ся 18-літнім парубком	17—19
„ вона є в студні, що на горі за дригляним морем	18
„ єї стереже варта і ведмідь привязаний до брами	18

Вода , доїхати можна до неї тільки шукоюю, щоб човном виплисти на гору а молотком веслувати	18
„ слаба, така, що хто її випе, робить ся слабшим, ніж був уперед	25
„ мощна, що додає сили тому, хто її випе	24, 25
„ живуца, що злічує розрубане тіло і оживлює вбитого	35
Волосок з голови мерця, потертий перемінює ся в чудесного коня, такого коліру, як той волосок	36—37
Вуж , найстарший між вужами, викуплений дурним від смерті і вигодуваний через цілий рік грисом, дає ему за себе відкуп — чудесний перстінь	13—14
Газети (листи) розписує цар по цілім краю, запрошуючи всіх на свій балъ	89
Гори , що бють ся з собою, гл. Сімплегати.	
Горіхами і вином годують людодіи дівчину призначену на заріз, щоб була пухка	48
Гості на цїсарськїм балю оповідають за чергою всякі історії	96
Громада засуджує розбійника на смерть і єго розстрілюють	51
Гуси заносять дівчину від людодів до батька	49
Дитина вроджена з неживої матери, у котрої вкрадено серце, виростає чудесно, пізнає свого батька, відбирає у зрадницї материнє серце, віддає матери і відживлює її тим способом	45
Дівка сліпа від того, що в неділю до схід сонця мила ся і тими помями залляла сонцю очи	4
Дівчина записана батьком злему духови, боронить ся від него свяченою водою	46
„ коли батько обтяв їй руки, блукає по лісі і жие корінцями	46
„ стрічає в хатині чарівницю, котра уздоровлює її руки	47
„ заблудивши в лісі заходить до графського палацу, де син графа єї вполюбав і взяв за слугу, а потім з нею оженив ся	47
„ їдучи через рідне село ночує в свого батька і даєсь ему пізнати	47
„ кухарка пильнує панської яблоні	47—48
„ вкрадена циганами-людодіями і годована на заріз всаджує замість себе в піч стару циганку, а сама вилізає на дуба	48
„ дає ся чути циганам і рагує ся від них на крилах перелітаючих гусей	48—49
„ удає, що не знає як сидіти на лопаті і заставляє стару циганку, щоб їй се показала, при чім всаджує єї саму в піч	48

- Дівчина** забирає ся в коморі і косою вбиває 11 розбійників, що лізли за нею по одному і ранить дванацятого, котрий утікає 49—50
- „ (чортова дочка) перемінена в качку, а парубок в качура, так що чортиха не може їх зловити 59
- „ перемінена в млин а парубок в мельника („ті а ті йшли туди, коли я був молодий а сей млин новий“) 59
- „ Христова похресниця, вдарена по чиколотках березовим прутиком, даром Христа, плаче грішми, збогачує свого батька і стає невісткою царя 93
- „ їде до царя в товаристві царської вірниць, а зголоднівши віддає тійже за троха страви свої очі, руки і ноги, по чім вірниця скидає її в лісі 94
- „ принята пустельником відзискує чудесно свої очі, руки й ноги а наплакавши багато грошей будує в лісі палац, у котрім гостить заблуканого на лови цісаря 95, 96
- „ запрошена на цісарський балю оповідає там свою історію, каже для проби вдарити себе прутиком по чиколотках і плаче грішми, чого фальшива цісарева невістка не може зробити 96
- „ стає невісткою цісаря по страченню фальшивої невістки і єї матери 96
- Дід** (св. Николай) пасе вівиці і надгороджує наймита, що позавертав єму ті вівиці 8
- „ (Христос) їде за кума до бідного чоловіка, наповнює єго комору і дає охрещеній дитині чудесний дар 92, 93
- Дочка** лісничого, похожа на лице на царській фотографії, має зістати жінкою царя, по дорозі покалічена ключницею в повозі і викинена в лісі без рук, без ніг і без очей 40
- „ лежить там кілька день, поки єї хлоп не найшов і не взяв до дому 41
- „ плаче золотими слізьми 41
- „ відзискує свої очі, прикладає їх до голови і стає опять видюща 42
- „ їде до царя, щоб випросити свого батька з темниці 43
- „ велить коло царського палацу вимурувати новий палац і покласти на нїм напис: тут усякому дають їсти й пити, а не кажуть платити 43
- „ сидить в тім палацу і вишиває хусточку золотими літерами 43
- „ оповідає цареві свої пригоди і просить о увільненє батька 43—44
- „ стає царевою жінкою 44
- „ переходячи через міст оглушена вистрілом з двох гармат,

лежить як нежива, покладена в кляшторі на високім ката-
фальку, в такім стані, ще й позбавлена серця, родить сина,
котрий дістає її серце, а оживлена стає гарна як най-
красна рожа і оповідає цареві все що було 44—45

- Дочка** бабина ледача набріхує на дідову, котру мачуха велить
відвести на службу 51
- „ котру мати веліла вбити за її красоту, дає собі відрізати
руку, ховає ся в дуплаву липу край царського саду і ла-
зить нічю в сад, збирає яблука і тим живе 86
- „ зловлена огородником і віддана царському синові зістає его
жінкою 87
- „ в неприсутности мужа родить двох хлопців, та родичі її
мужа пишуть до него, що має пса і kota 87

- Дуб-береза**, хлопець найдений у лісі між дубом і березою, сер-
дитий за те, що его так називають, іде в світ, знаходить
коня і їде ним до сонця переконати ся 80
- „ стрічає дві гори, що бють ся з собою, мельника, що меле
на чотири камені і терпить голод, і рибу морську, що во-
зить на собі копець землі, і обіцяєсь запитати сонця, як
би їм допомогти 80
- „ застає сонцеву маму, котра за него розпитує свого сина, як
би тим трьом порадили 80
- „ подає сонцеві ради мельникови, рибі і горам, а за те цар
дає за него свою дочку під умовою, щоби скупав ся в кіню-
чій молоці 81
- „ доконує сего при помочи свого коня, котрий набравши в себе
богато води студить нею кіняток 81
- „ виходить з купелі ще красший як був, по чім велить цар-
ській доньці скупатись в тій молоці і вона гине 81

- Дурень** за гроші дані ему на закуп хліба, викупує від смерти
пса, kota і вужа 13
- „ при помочи чудесного перстения сповнює дві тяжкі роботи,
які ему загадав король і за те бере его дочку за жінку . 14—15
- „ живе з жінкою в палаці серед моря 15
- „ відкриває жінці свою тайну, вона в сні викрадає ему пер-
стінь і тікає з ним до свого батька 15
- „ діставши опять перстінь, при его помочи затоплює в морі
свою невірну жінку 16

- Дурень** все сидить за пецом 26
- „ на цупі їде до ліса, де його здибає відьма, котра подає
ему спосіб здобути руку царівни 27, 28
- „ не признаєсь перед матір'ю, що поцілував царівну на скля-
ній горі і що вона відтяла ему палець, але каже, що цуп
відкусив ему палець 29
- „ приведений перед царя показує знаки: пів перстень і пів
хустки 29
- „ вибравши ся на війну лишає ся коло багна і бе жаби, а по-
тайно дістає від чарноглави військо і тричі побиває ворогів 30—32
- „ за третім разом ранений, зав'язує рану хусткою своєї жінки,
котра й пізнає опісля, що він був тим невідомим лицарем,
що побив неприятелів 33
- „ дере в лісі lika і плете мотузя, щоби чортів вішати . . . 64
- „ вичитує чортови мораль 64
- „ жадає капелюх грошей за те, щоби чортів не вішав . . . 64
- „ підписує ся чортам, що не буде їх вішати а натомісць
каже їм підписати ся, що не будуть нікому зла робити . 64—65
- „ носить у штанах гроші до дому 65
- „ дає сусіді штани грошей, щоб ему номіг решту поносити до
дому 65
- Душа** людська смердить, так що сонце зачуває її запах . . . 4
- „ прісна (людська) смердить для злого духа 22, 23
- Енципер** (антихрист, чорт) в виді пана приймає чоловіка на
службу і згоджуєсь віддати за него свою дочку, коли той
сповнить его умови 53
- „ годує наймита залізним бобом 53
- „ загадує ему одного дня зрубати з цілої гори ліс, другого
викорчувати і зорати ту гору, третього засіяти і вижати . 53, 54
- „ каже ему назганяти по парі всяких звірів, гонити на пашу
чортівські коні, в кінці думає привалити его завалюючи су-
фіт его спальні 55, 58
- „ гонить за втікаючими, та здибавши свою дочку змінену на
млин а слугу на старого мельника, вертає 58, 59
- Жінка** хлопова сварить ся з чоловіком, що змилював ся над ка-
лікою найденою в лісі 46
- „ ськаючи мужа находить на его шні шрам від рани, по ко-
трому пізнає, що він розбійник 50
- „ вдягає свою одіж на стовп над річкою, а сама в одній со-
рочці тікає від мужа розбійника 50

Жінка тікаючи від мужа розбійника почує на дереві і плаче, а її сльози капають на її мужа, що біжучи за нею почує під тим деревом	50
„ видає свого мужа розбійника	51
„ царевича, що пробуває на війні, тікає з дому з маленькими дітьми, боячись щоб її в наслідок сфальшованого листу її мужа не страчено; не бере з собою нічого, лиш перстінь і хустку дану їй мужем	88
„ ховає ся з дітьми в лісі, в печері, де ланя своїм молоком годує її дітей	89
„ обдерта встидаєсь показати ся своєму мужеві, аж той дає їй із себе плащ	89
„ подає своєму мужеві перстінь і хустку, щоби дати себе пізнати	89
„ зібраним на балю гостям завдає питанє, що робити такий матери, котра всякими способами настає на житє своєї дочки	89
„ шевцева, милосерна, приймає і гостить Ісуса Христа і апостолів	90
Жінці не слід правди казати	10
Звірі скликані чортовим наймитом при помочи чудесної трубки, хочуть чорта розірвати	55
„ розходять ся на голос тої самої трубки	55—56
Зелізна палка , котрою вдаривши три рази о скалу, чортів наймит скликає велику силу робітників	54
Зелізний біб — одинока страва чортового наймита	53
Зелізний міст через море стає в одній хвили за потрясенєм чудесної мошонки	9
Злий дух пориває царівну і живе з нею як з жінкою	21—22
„ живе в фільварку (на скляній горі?)	22
„ прилітаючи до дому зачуває запах прісної (т. є. людської) душі	22, 23
„ дає царевичеві, своєму швагрові, половину своєї хустини, котра в разі небезпеки робить ся темною і дає знати про се злomu духови	23
„ пє горілку, а царевичеві дає меду	22—23
„ пє вино і вечеряє з царевичем	24
„ дає швагрові царевичеві половину ножика, котрий в разі небезпеки робить ся дуже заржавлений і прикликає его на поміч	24
„ не має жадної віри	24

Злий дух	хапає ся бороти ся з гостем-чоловіком	24
„	хоче зісти чоловіка	25
„	не слабу воду замість сильної і гине в боротьбі з чоловіком	25
„	краде бідному чоловікови в лісі паляничку і зїдає . . .	60
„	в виді панича, видурює від бідного чоловіка запис на те, о чім він не знає (ненароджену дитину)	46
„	боїть ся свяченої води	46
„	не може взяти дівчини скаліченої батьком	46
„	посаджений шевцем на стільчику не може з него встати і мусить шевцєви дати ще 4 роки жити	91
„	станувши під вікном у шевця не може відступити і мусить дати єму ще 4 роки жити	91
„	вилізши на сливку не може з неї злізти і мусить зовсім увільнити записаного єму шевця	91
Злі духи,	слуги найстаршого чорта, хочуть розірвати царевича, та інший злий дух розгонює їх	24
„	дорікають своєму товаришеви за те, що вкрав у бідного чоловіка паляницю і кажуть єму у того чоловіка рік слу- жити	60
Злодії — 12 —	засідають ся на дівчину в її хаті, вечеряють з нею, а потім хочуть її вбити	49
Змія	з семи головами в ночі хоче проковтнути сплячих царя й царицю, але молодший брат царя відтинає їй відразу всі сім голов	84
Ісус Христос,	вандруючи по світі з св. Петром і Павлом, ночує у шевця, що запродав ся злому духови і в відплату за пічліг дає єму три дари, при помочи котрих швець увіль- нює ся від злого духа	90
„	велить св. Петрови пустити того шевця до неба, та поса- дити при брамі, нехай шие чоботи	92
„	в виді старого діда, запрошений бідним чоловіком за кума велить єму ще просити за куму паню — Богородицю . . .	92
„	випрошує ся до кума в гостину і чудесно наповнює єго ко- мору всім що треба до гостини	92, 93
„	на відході дає своєму кумови березовий прутик і каже бити ним ту дитину по чиколотках і пророкує, що батько в 12-тім році її продасть	93
Камнем	стає вірний брат, що виратував брата з братовою від смерти, а опісля оповів се перед царем, та по сімох літах потручений братовою опять оживає	85

Капелюх яко міра для грошей	64
Кара смерти через привязанє огерови до хвоста і розволоченє	
по полю	36, 89
„ через розстріляне	45
„ через спаленє на терновім огни	96
Кінь паде і здихає на мості, під котрим сидить противник, що	
має вбити єго пана	12—13
„ морський, чудесний, має на собі золоті вуздечки, сам при-	
ходить до царевича і каже єму сідати на себе	25
„ тричі перед небезпечними пригодами просить ся у свого пана,	
щоб пустив єго троха поссати матери і за кожним разом	
робить ся сильніший	25
„ вивозить на собі царевича і єго трьох сестер	25
„ біжить не доторкаючи землі	25
„ посланий Богом для ратунку від злих духів	26
„ лишає царевичеві книжку молитвову	26
„ з золотою гривною, золотим хвостом і золотими копитами а	
діяментовими чи магнесовими підковами вибігає на скляну	
гору	28
„ відушый остерігає свого їздця, щоб не брав найдевого на	
шляху золотого пера	76
„ допомагає єму сновнити всякі важкі роботи	77—79, 81
„ каже себе по смерті спалити і свій попіл заховати яко	
чудесне средство	79
„ говорить до свого пана людським голосом	76, 77, 78, 79, 81
„ морський, виходить з моря на беріг і ловить ся таким спо-	
собом, що звичайного коня обмотують прядивом і обливають	
смолою; морський кінь починає єго кусати і зачіплює ся	
зубами в смолу так, що не може втекти	77
„ остуджує кіпуче молоко, доливаючи в него води, котрої	
вперед сам нанив ся багато	81
Кіньська голова повна грошей, закопана під межею	8
Ключниця йдучи з панною до царя хоче сама стати царицею,	
виймає тій панні очи, відрізує руки й ноги і саму єї вики-	
дає в лісі з повоза і прикриває ломачем	40
„ приїхавши до царя увязнена	41
„ віддає мужикови за одну гарну хусточку очи, за другу	
руки, за третю ноги тої панни	42
„ всаджена знов до темниці, коли та панна стала царицею,	
підкуплює міністрів на єї загибіль	44

Ключниця з оглушеної цариці, що лежить на катафальку в кляшторі, виймає серце	45
„ бє царську дитину, що в ночі відбирає у неї те серце	45
„ за кару розстріляна на шматки військом	45
Кобила морська з лошатем, пасе ся на березі, ховає ся в морі	25
Кобили царські, всіх 45, доять ся самі в котелок тоді, коли кожну вдарено в лоб дубовим поліном	79
Кобилєча голова — втастителька хатки в лісі	52
„ з її вух виймає услужна дівчина всяке добро	52
„ танцюючи з дівчиною розбиває її на дрібні шматочки	52
„ щезає від півникового голосу	52
Коваль за морем нараєє королевичеві, як доїхати до молодильної води	18
Конець і горілки збанець — приговорка при кінці казки	21
„ і хліба дробязка і кобас вязка і цебер кісілю і всі гості поділю	21
Коні чудесні, виходять з моря	11
„ один з місяцем, другий з сонцем, третій з зорею	11—12
„ у кожного в вусі пишне вбранє	12
„ вони вискакують з їздцем до палацу на третій поверх	12
Королєвич найстарший з трьох оповідає батькови про молодильну воду, вибирає ся з військом її добувати, запливає на таке море, де вода густа як дриглї, там стоїть і вигубляє половину війська	17
„ середуший попадає в те саме море	17
„ наймолодший їдучи на право перепливає на другий бік	18
„ наймолодший їде на гору в човні і молотком поганяє, усипляє медведя і варту на брамі, набирає молодильної води, насилує сплячу царівну в палацу, лишає їй записку об сім на ліжку і відходить	18
„ здибає своїх братів застряглих серед моря, витягає їх ланцюхами з дриглів і вертають до дому	19
„ підпоєний старшими братами везе батькови замість молодильної води трууючу, котрою вмитий пес тріскає і здихає	19
„ відданий стрільцеві, щоб єго в лісі забив, дає собі відтяти мизинний палець батькови на знак, і їде в світ	19
Королєвичі , два старші брати, підпоюють наймолодшого, відбирають від него молодильну воду, а єму наливають трууючої морської води у фляшку	19

Королевичі остерігають батька перед тою водою і обмовляють наймолодшого, що хотів батькової смерті	19
„ дають батькови правдиву молодильну воду, котру віді- крали від наймолодшого брата	19
Король старий хоче відмолодити ся і питає панів про спосіб, та ніхто не вміє ему порадити	17
„ одержує від наймолодшого сина воду, та слухаючи остороги старших синів каже вмити нею пса, котрий від неї зараз здихає	19
„ велить стрільцєви вбити наймолодшого сина і принести на знак серце і мізинний палець	19
„ довідавши ся правди велить відшукати наймолодшого сина і коли той надходить, батько ему на стрічу лізе на ко- лінах	20
Крук на просьбу чоловіка приносить в дзьобі живущої води, котра оживлює вбитого і згоює єго рани	35
Лажене на колінах — знак жалю за поповнену несправедливість	20
Ланя живе в печері в лісі і своїм молоком годує дітей вигнаної цариці	89
„ здибана в лісі царевичем, мужем тої цариці, втікає до пе- чери і провадить єго за собою	89
Лікарі не знаючи нічого про жабу під ліжком під підлогою, не можуть нічого порадити хорій пані	70
Ліпше руками робити , як фірманити	63 64
Лісеничий має дочку похожу на той малюнок, який цар розіслав по всіх краях, пише до царя про се, а відтак висилає дочку до царя під доглядом зрадливої ключниці	40
„ коли дочка єго не прибула до царя, увязнений сидить 10 літ в темниці	41
„ сидячи в темниці почорнів як чорна земля	43
„ увільнений по просьбі дочки стає у царя найстаршим міні- стром	44
Льокай , котрому мати поручила вбити єї дочку, жалує єї, відтинає її руку, а серце видобуває з убитого пса і віддає матери	85
Мати і єї два старші сини клякають перед наймолодшим пере- браним за пана	37—38
„ не вірить томуж синові, коли він опісля признає ся, що то він був тим паном	38
Мати вдовиця каже слугі стратити свою дочку за те, що та дочка гарнійша від неї	86

Мати-вдовиця каже принести собі з дочки на знак серце і праву руку	86
„ пізнає руку дочки, нюхає серце і пізнає запах пса . . .	86
„ переймає у післанця лист царевича і фальшує його пишучи, щоб его жінку а її дочку враз з дітьми зараз убити . .	88
„ на царськiм балю, не пізнавши цариці своєї дочки, на її питанє сама видає на себе засуд смерти, котрий на ній і виконують	89
Медведі , що побили в лісі волів, запряжені сильним наймитом (злим духом) у віз мусять тягти дрова, опісля пущені на обору мордують за ніч усю господареву худобу . . .	62
Мельник , що на трьох каменях меле, а жадєн хлїба . . .	3
„ на чотирьох каменях меле, а часу не має їсти . . .	80
„ не дає псам їсти, то й сам терпить голод	4, 80
Міністер везучи до царя дївчину, лїсничого дочку, сидить на переді і поганяє коні	40
Міністри хочуть стратити парубка, що вискочив на скляну гору і має взяти царську дочку за жінку	38
„ на розказ царя запрягають осьмеро коней, щоби царську наречену везти до царського двора	44
„ підкуплені зрадливою ключницею підсаджують дві гармати під міст, котрим їде молода цариця і оглушують її . . .	44
Молоко кобиляче, кїпуче, — коли в ньому купає ся хлопець при впливі віщого коня, вискакує з купелі весь у золоті . . .	79
„ цар купаючись без такого впливу, гине, лиш білі кістки випливають на верх	79
„ кїпуче, остуджене водою, скупавши ся в нїм чоловік виходить ще красший як був	81
Море , на котрім є три дороги	17
„ котрого вода стає дреглями, так що судно не може плисти нї в зад нї в перед	17
„ грає, по чім морські панни співають	78
Мошонка чудесна, котрою потрясти, то випадають гроші . . .	8
„ потрясти нею, то на жаданє стає на тїм місці палац . . .	9
„ стають коні з каритою	9
„ стає залїзний міст через море	9
„ стає садовина по обох его боках і зараз цвите і зараз родить	9
„ коли її вкрадено, то все те щезає	10
„ при смерти властителя щезла	11

- Мрець** чудесно привернений до життя, прокидає ся зі словами
„А то я міцно спав!“ 7
- Наймолодший син** сам один іде вартувати на гріб помершого
батька 36
- „ одержує від мерця кожної ночі один волосок з голови,
з котрого в разі потреби робить ся чудесний кінь . . . 36—37
- „ їдучи на скляну гору, перебраний за пана, бив нагайкою
своїх старших братів і матір 37—38
- „ вискакує з конем на скляну гору і одержує від царівни
сигнет і підпис 37
- „ бавить ся там три години і їде так, що ніхто не бачить,
куди щез 37—38
- „ дає цареві слово, що буде в тім а тім часі, щоби взяти
слюб з царівною — і не являє ся на означений час . . . 38
- „ впив ся на царськім балю і ліг спати в ямі виритій
свиньми 39
- „ коли при нім найшли перстін і підпис царівни, він викли-
кає чудесного коня і переменяє ся в блискучого лицаря . . . 39
- Ніж** застромлений в дерево на розпутті, а коли на нім покаже ся
кров, то знак, що один із братів- погиб 33, 35
- Ноги** дівчини-каліки, відрізані злою ключницею, по довгих роках
приложені на своє місце приростають опять 43, 94, 95
- Ножик** розломаний на дві часті, котрі в разі небезпеки обі на-
раз ржавіють даючи знак властивцеві одної часті, щоб ішов
на поміч властивцеві другої часті 24
- Огородник** царський бачить у саду під одною яблонею що рана
яблука вибирані, засідає ся і ловить гарну панну без руки,
котру опісля віддає царевичеві 87
- Оповідач** був на весіллі героя казки, набитий з кочем до гар-
мати і вистрілений прилітає на те місце, де оповів казку . . . 26
- „ був на царськім балю, напив ся, ліг спати між порохом, єго
враз з порохом набито в гармату і вистрілено, так що він
прилетів аж на те місце, де оповідає казку 33
- „ завинений в панір, набитий в моздір і вистрілений прилітає
на те місце, де оповідає казку 59
- „ з царського балю від гарматнього вистрілу летить аж до
села, де тепер живе 39
- „ після царського балю лежав у листю, єго взяли з листєм,
набили до гармати і вистрілили і він залетів аж на місце,
де оповідає казку 45—46

- Оповідач** во страху перед Бідою забіг аж на те місце, де роз-
казує казку 68
- Очи** вибрані дівчині, носить її зрадниця в кішені завинені в па-
пері і за гарну хусточку віддає їх по кількох літах мужи-
кови 42
- „ їх первісна властителька діставши їх прикладає їх собі на
місце і вони приростають зараз і опять видять 42
- „ вибрані дівчині віриницею царською, чудом являють ся
опісля у неї і розмочені в воді та приложені знов вроста-
ють на місце 94, 95
- Павло** святий, товариш Ісуса Христа в єго вандрівці по землі,
ночує з ним разом у шевця, що запродав ся злому ду-
хови 90
- Панна** вподобала собі проїжджаючого парубка і бере єго собі
за мужа 34
- „ морська співає тоді, коли море грає 78
- „ зваблена золотою шафкою з жіночими строями, попадає ся
в самотрісок 78
- Парубок** перемінений в старого діда а дівчина в стару корову
(„ті а ті йшли туди, коли я ще був малим хлопцем, а ся
корова теличкою“) 58
- „ перемінений в статую святого, а дівчина в каплиню — чорт
не може до них доступити 58
- Парубок і дівчина** (чортова дочка) тікаючи від чортів тричі чу-
десними способами змилюють погоню і ратують ся від неї 58—59
- Перстінь** чудесний, дар вужів, насадивши єго на палець що за-
думаєш те й маєш 14
- „ укравши єго від мужа невірна царівна в ночі держить
єго в устах і випльовує, коли кіт приложив їй миш до уст 16
- „ кіт упускає єго в море, де єго ковтає риба, та кіт вива-
блює єї на верх, роздирає і добуває перстінь 16
- „ переложаний на двоє і хусточка передерта на двоє, з ко-
трих одна половина у панни а друга у парубка, — знак
заручин 28, 29
- Пес і кіт**, котрих дурень виратував від смерти, перепливають
море, щоб від єго невірної жінки відікрасти чудесний пер-
стінь 16
- „ заставляють царівну виплюнути той перстінь із уст 16
- „ пливучи через море з перстеном упускають єго в воду, та
опять видобувають з нутра риби і приносять своїому пану 16

- Петро** святий — товариш Ісуса Христа в його вандрівках по землі 90
- „ придверник небесний, не хоче пустити до неба шевця, що записав ся злому духови 91
- „ питає Ісуса Христа, що робити в сьому ділі 91
- Післанець** висланий з листом царевича, ночує у матері царевичевої жінки, котра в ночі переминює лист і піддає ему такий лист, щоби її дочку і її дітей стратити 88
- Плита** законана серед ринку в місті, криє під собою воду з усього міста; виваливши ту плиту вода попливе 69—70
- Покойова** підстерігає царевича, що у него в покою в шафі є схована гарна панна; на просьбу царевича не говорить о тім родичам 87
- „ остерігає царицю, що родичі її мужа хочуть їй зробити смерть 88
- Попелюх** (третій, дурний брат) стереже в ночі батькової пше-ниці і щоб не заснути, виїїзає на яблінку 11
- „ вискакує на чудеснім кони на третій поверх до царівни 12
- „ схований під мостом дожидає ворога — потвора з двома, потім з трьома а в кінці з чотирма головами, вбиває двох перших, а від третього сам гине 12—13
- Попіл** з віщого коня сповнює все, що собі загадає його власти-вець 79
- Потвори** з двома, трьома і чотирма головами 12—13
- Птах** морський (з золотим пір'єм?) впливає на море, там його ловить віщій кінь 77
- „ віщун прилітає в ночі, заповідає сплячим цареві й цариці велике нещастє, а zarazом грозить тому, хто се чує і їм скаже, що сам стане каменем 83, 84
- Пустельник** знаходить у лісі дівчину без рук, без ніг і без очей, заносить її до своєї хати, знаходить під нею рушницю, бє птаху і годує ту дівчину, опісля знаходить так само її руки, ноги і очі, розмочує їх і прикладає до відтятого і все приростає на своє місце 94, 95
- „ на розказ дівчини бє її по чиколтках, вона плаче грішми а за ті гроші він буде в лісі палаци 95
- Риба** морська проковтнувши чудесний перетіль, признає ся в тім перед котом і впливає на верх, де її нес і кіт розрива-ють, щоб видобути з неї перетіль 16

- Риба** возить на собі копець землі і не може его з себе скинути, поки кого небудь на собі не перевезе через море . . . 80 — 81
- Розбійник** перебраний за пана женить ся з дівчиною, що вбила его братів а его ранила, женить ся в тій цілі, щоби на ній помстити ся 50
- „ полошить сісою на потемки пташки з дерева і ранить свою жінку, що там перед ним сховала ся 50
- Роса** чудесна, котрою помазавши лице сліпий відзискує очи і видить 69
- Рука** дівчини, відтята на розказ злої матери, відростає з часом на ново 87, 88
- Руки** дівчини каліки, відрізані злою ключницею і переховувані довгі літа, опісля діставши ся до первісної властительки і приставлені на своє місце, приростають опять . . . 42, 94, 95
- Серце** і мізинний палець — знак, що того, кого велено вбити, справді вбито 19
- „ і права рука дочки, принесені матери на знак, що її дочку вбито 86
- Сильний наймит** (злий дух) бере від разу стирту сїна, ще й будуча, що хотів его вбити 60—61
- „ замість пяти мішків полови привозить зо млина пять мішків гарної муки 61
- „ привозить дрова медведями замість волів, котрих ті медведі поїли 61—62
- „ вимушує від цісаря для свого господаря чотири бочки грошей 62—63
- „ убиває господаря, давши ему одного штовшка в ніс . . . 63
- Син** дістає по батьковині половину спадку, а дві дочки другу половину 21
- Сини** два розумні а один дурень 53, 63
- Сімплєгади** — дві гори, що бють ся одна з другою . . . 3, 89
- „ перестають бити ся, коли кого забють між собою . . . 4, 89
- Скаменілого** брата не ховають, але старший брат держить его у себе в куті покою сім літ 85
- Скляні гори** — місце пробування злих духів 22
- Скобель** вбитий в поріг не пускає зловленого чоловіка втекти крізь двері з хати 67
- Сливка**, на котру хто вилізе, не може злізти без дозволу властивця 90, 91

Сльози дівчини певинни покаліченої — чисте золото	41
Сокирка з золотим топориском, застромлена в сосні: хто її чепить рукою, то так і прикіпить до неї і не може далі рушити ся	67—68
Сонце зачуває людську душу в своїй хаті	4
„ вечереє і лягає спати	4
„ осліплює дівку, що мила ся в неділю рано і тими помями залляла ему очі	4
„ має матір і живе з нею в домі, до котрого приходить на ніч	3, 4, 80
„ може одним своїм волоском спалити чоловіка	80
Сонцева мати — прихильна до чоловіка, ховає его під ніч	3, 80
„ розпитує свого сина о те, чого треба сему чоловікови	4, 80
Старшому брату випадає вперед женити ся, а не молодшому	82
Стільчик , на котрім хто сяде, той не може встати, поки властиведь его не пустить	90
Сторож бачучи в ночі крізь дірку від ключа, як молодший брат царя злизує кров на сорочці жінки старшого брата (царя), оскаржує того молодшого брата о чужолоство	84, 85
Страху можна дістати, як горіх розкусити	7
Стрілець королівський, котрому велено вбити королевича, вбиває пса і виймає з него серце, королевичеви відтинає палець, а самого пускає в світ	19
Сучка й півничок — товариші дівчини, що йде в ліс	52
„ у службу кобилячій голові	52
Терновий огонь , на котрім палять матір зрадницю і її дочку	96
Три царівни покрадені злими духами підчас проходу в садку	21
„ живуть з ними, як жінки з мужами	22
„ ховають брата перед мужами і показують его аж запевнивши ся, що муж прийме его ласкаво	22—23
Три важкі роботи яко ціна за відданє дочки за жінку 53, 77—79, 80 (?)	
Три дочки чортові , переіменені в три лошиці, мають убити наймита, котрий за порадою наймолодшої дочки побиває їх а сам лишає ся живий	56
Три птахи на фігурі о-півночі розмовляють людським голосом і дають бідному сліпому, що сидить під фігурою, три добрі ради, як відзискати очі і прийти до маєтку	69
„ розривають богача, що сидить під тою фігурою	75—76

- Трубочка**, котрою затрубивши на три сторони, чортів наймит
 скликає до себе по парі всякого звіря 55
- Упир** ходить по ночах, дусить людей і висисає з них кров 5, 6
- „ в ночі виходить з гробу і йде в село, лишаючи яму отво-
 рену 5
- „ ок. 11. години вертає з села і застає живого чоловіка
 в своїй труні, а той не хоче его пустити 5
- „ о 12-тій годині мусить ховати ся, поки півень заспіває 6
- „ щоб оживити подушених ним, треба вирвати з его чуприни
 дев'ять волосків і ними підкурити мерця 6
- „ щоби не встав більше, треба з попом ще раз гріб запеча-
 тати, а надто вбити в гріб 9 осикових колів і обшипати гріб
 9×9 зернами маку 6
- „ коли его „не по правді поховати“, то буде ходити 7
- „ промовляє з гробу в 9 літ по смерті 7
- Цар** каже вивести свою дочку на скляну гору і оголосити, що
 хто до неї вискочить на коні і поцілує її, той візьме її за
 жінку 26
- „ велить шукати по всім краю парубка, що виїхав на скляну
 гору, поцілував его дочку і має відтятий палець 29
- „ оголошує, що хто вискочить з конем на скляну гору, ді-
 стане его дочку і царство 36—37
- „ каже пильнувати свого будущего зятя, щоби міністри его
 не стратили 30
- „ справляє бал, на котрий завзивають усіх парубків з ці-
 лого царства 39
- „ молодий хоче мати жінку лицем подібну до него і розсилає
 свою фотографію по всіх краях з наказом, щоби дівчину
 походить на те обличчя прислати до него 40
- „ одержавши ключницю замість панни, замикає її, а також
 батька панни до вязниці 40—41
- „ переходячи з військом бачить новий палац з написом, що
 тут дають всякому безплатно їсти й пити, входить там
 з усім військом і знаходить уздоровлену каліку, котра опо-
 відає ему свої пригоди і просить за своїм батьком 43
- „ переконавши ся о правді її слів увільнює її батька, женить
 ся з нею, а ключницю замикає до темниці 44
- „ по трьох місяцях жінка его оглушена вистрілом з двох гар-
 мат паде мов нежива, він складає її в кляшторі на висо-
 кім катафальку і запечатує той кляштор 44

- Цар** з жалю за жінкою півтора року не виходить з покою, а вийшовши бачить дорогу до того кляштору обсажену прекрасними цвітами, заглядає до середини через дірку від ключа і бачить, як довкола катафалька бігає мала дитина 45
- „ дає Дуб-березі свою дочку за жінку за те, що той відбув подорож до сонця, але вперед каже ему скупати ся в кіпучім молоці 81
- „ бездітний приймає двох вандруючих братів за своїх синів і віддає старшому своє царство 84
- „ засуджує на смерть молодшого, котрого оскаржив слуга о грішні зносини з жінкою старшого 85
- Царевич**, котрого трьох сестер покрали злі духи, чує в сні голос, котрий каже ему їхати їх шукати на трьох скляних горах 22
- „ заїжджає на ніч до фільфарку, котрого хазяйка — його сестра 22
- „ женить ся з дівчиною калікою, та коли вона має родити, він мусить їхати на війну 87
- „ там одержує лист від родичів, що вона має пса і kota, але велить берегти жінку і тих дітей аж до свого приїзду 87
- „ вертаючи з війни до дому не застає жінки з дітьми, покидає родичів і їде в світ шукати їх, вандрує цілий рік селами, потім їде лісом, здибає ланю і за її слідом доходить до печери, в котрій живе його жінка з дітьми 88, 89
- Царівна** ставши жінкою властителя чудесної мошонки, вишитує у него тайну, краде мошонку і втікає 10
- „ вкравши чудесний перстень від свого чоловіка і покинувши його, спить держачи той перстень в устах 16
- „ за морем має дитину, а не знає від кого 20
- „ найшовши записку їде шукати королевича 20
- „ розшитує двох старших його братів і виявляє, що з них жаден не був з нею 20
- „ відшукує наймолодшого, котрий оповідає їй усе, як було, і женить ся з нею 20
- „ відтинає на знак палець парубкови, що вибіг до неї на кони на склянну гору і поцідував її 28
- „ бачить рани на тілі сплячого мужа і відкриває, що він був у війні, до чого сам він не хотів признати ся 33
- „ купує ся в кіпучім молоці і гине 81

- Цигани-сироїди** забирають дівчину з села, завозять до свого краю і годують горіхами і вином, щоби її зарізати на празник 48
- „ ідуть до божниці, а старій циганці велять ту дівчину спекти 58
- „ їдять стару, котру дівчина замість себе всадила в ліч, і дивують ся, що з неї таке тверде мясо 48
- „ підгризають зубами дуба, на котрім сидить дівчина, бо не знають іншого способу 48
- Цісар** заблудивши на полюваню, ночує в палацу, де живе та, що мала бути его невісткою і відіжджаючи запрошує її до себе на балъ 95, 96
- Чарівниця** в палацу в лісі всякого проїжджого робить каменем 33
- „ під загрозою смерти кропить те каміне водою і з него опять роблять ся живі люде 35
- „ її опісля стинають 35
- Чарноглава** (чарівниця) стрічає в лісі дурня і подає ему спосіб, як здобути руку царівни на скляній горі 27
- „ живе в печері, там має військо, коні і всякі убори 28
- Чвертка**, котрою бідний міряє гроші, позичена у брата-богача; в ній зачіпляють ся два дукати, котрі богач витрясає і так пізнає, що его брат міряв гроші 74—75
- Чорний віл** — символ тяжкої а безплідної праці 64
- Чорт** перемінений в огира хоче вбити наймита, але за порадою его ж дочки наймит бе его і сам лишаєсь живий 57
- „ завалює в ночи стелю того покою, в котрім спить его наймит, щоб его убити, але чортова дочка остерігає его і ратує 58
- „ має насипати дурному капелюх грошей, а насипає повну яму викопану під капелюхом крізь діру вирізану в денці капелюха 64
- Чорти** всю біду на світі роблять 64
- Чортова дочка** влюблена в наймита чоловіка, допомагає ему проти своїх рідних 53—59
- Чортова жінка** перемінена в кобилу, хоче вбити наймита, але той за порадою її дочки бе її і сам лишаєсь живий 57
- Шатанови** дає свою душу той, хто собі жите відбирає 47

Швець бідний записує ся злому духови на 24 роки	90
„ гостить у себе Ісуса Христа з Петром і Павлом і ви- прошує собі у них за те три дари	90
„ при їх помочи вимушує від злих духів ще вісім літ гоїного житя і цілковите увільнене від запису	91
„ дістає ся до неба за волею Ісуса Христа	92
„ пущений до неба сидить за брамою і робить чоботи по на- казу Ісуса Христа	92
Шкараба — жаба, що надихує на чоловіка слабість, сидить під підлогою під ліжком; як її викинути, то чоловік буде здоров	69
Щигла в ніс має дати наймит господареві замість заплати, яку б мав ему господар дати за цілорічну службу	60
„ по році дає ему такого, що господар від разу паде не- живий	63
Хліб , що перший всаджає ся в піч, видобувши, годить ся по- краяти і дати псам, тоді хозяїн буде мав усе досить хліба	4
Хлоп , котрий не знає, що біда і страх	5
„ іде шукати біди і страху	5
„ сидить на цвинтарі на гробі і не має страху	5
„ влізає в яму і в трумну, з котрої власне виліз упир	5
„ вимушує від него способи, як оживити подушених і як зро- бити, щоб він більше не ходив	6
„ за відживлене подушених упирем бере два злітники плати	7
„ без страху, а вмирає зо страху, коли галузка торкнула по- струнах цимбалів	9
„ хоче старати ся о руку царівни, хоч має жінку і готов сю жінку задобрити грішми	26—27
„ не виїхавши на скляну гору збитий нагаями вертає до дому і нікому про се не каже, аж дурний брат видає его з секрету	27
„ збираючи ломаки в лісі находити під ломаками покалічену дівчину, бере її до дому і не вважаючи на сварку жінки кормить її	41
„ за сльози каліки, перемінені на золото, купує її усе що потрібно і сам стає богачем	41—42

- Хлоп** за гарну хусточку вимінює від злої ключниці очі каліки, котра приложивши їх до чола стає видюща 42
- „ так само вимінює руки і ноги 42
- „ що ходив до Біди красти яблука, не може злізти з яблінки, зловлений Бідою тричі тікає від неї; тікаючи хапає, її за сокиру з золотим топорисцем і прикінає на місці, відрізує собі руку, запутує ся в терню і везе Біду на карку 66— 67
- „ зловлений Бідою при крадіжці яблук даремно силкує ся двічі втекти від Біди 67
- „ хапаєсь за сокирку з золотою ручкою і прикінає на місці 67, 68
- „ привязаний ланцюхом в хаті має бути спечений у печі, та комином вискакує з хати 67
- „ запутавшись в терню попадає Біді в руки і мусить її во-звити на собі 67
- „ удає, що не знає як сидіти на лопаті, а коли Біда єї-дає сама, щоб єму показати, всаджає єї в піч, затикає і сам утікає 68
- „ догнаний Бідою вішаєсь з розпукки 68
- „ не хоче меду і вина, бо в тім смаку не знає, тільки го-рілки 72
- „ викопавши жабу з під ліжка хорої панї, каже єї занести геть і викинути і так уздоровлює паню 70
- „ одержує за те три бочки грошей 71
- „ добуває воду в місті і за те дістає від нумера по 100 ринських 73
- „ посилає сина до свого старшого брата богача, щоби позичив чвертки жито міряти 74
- „ признає ся брату, що міряв гроші і оповідає єму, як до них прийшов 75
- „ не хоче вибирати брату очей, так як той єму був ви-брав, але з завязаними очима веде єго під фігуру, де той гине 75—76
- Хусточка** передерта на дві половині — знак заручин парубка з панною 12
- „ роздерта на дві половини, а в разі небезпеки того, що має одну половину, обі половині роблять ся темні і да-

ють знак властивцеві другої половини, щоб ішов таттому на поміч	23, 24
Яблінка , котра не пускає того, хто на неї виліз яблука красти .	66--68
Яблука , котрих вісім штук чоловік не може донести і продає їх по три дукати за штуку	10
Яблоко , куплене за сльози дівчини-каліки, має в собі хусточку таку гарну, якої ще не було на світі	42

34.376

Ф $\frac{\text{III}}{\text{Г-158}}$

Роздольський О.

Галицькі народні
казки.